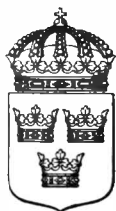

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

ANDRA KAMMAREN

Nr 12

26—30 mars.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 29 mars.

Svar på interpellationer av:

Herr Andersson i Dunker ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen	7
Herr Hansson i Skegrie ang. organisationen på växtskyddsområdet	14
Herr Nilsson i Bästekille ang. tilldelningen av hönsfoder för jordbrukare och för innehavare av yrkeshönsrier.....	16
Interpellation av herr Edström ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.....	18

Onsdagen den 30 mars fm.

Den ekonomiska politiken m. m.	21
Riksdagsresa till Norrland	72
Rättegången i tryckfrihetsmål (forts. se em.)	73

Onsdagen den 30 mars em.

Rättegången i tryckfrihetsmål (forts.)	85
Militieombudsmannens instruktion	98
Kapitalinvesteringar under jordbruksdepartementet:	
Jordbrukets maskinlånepfond	101
Spannmålslagerhusfonden	103
Jordfonden	104
Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet	114

	Sid.
Skyddsanordningar vid korsningar] mellan stark- och svagströms- ledningarna	119
Kyrkokommunens ekonomiska angelägenheter	120
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Riksarkivets avlöningsstat	127
Nationalmuseets samlingar	135
Stipendier för diakoner	136
Skolmåltider	143
Korrespondens- och radioundervisning	144
Kommunala yrkesundervisningsanstalter	147
Studiecirkelverksamhet	149
Studieförbund	150
Nykterhetsundervisning	151

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 30 mars fm.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	21
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 20, ang. ändring i förord- ningen om försäljningsskatt	72
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. granskning av riksdagsbiblio- tekets styrelse och förvaltning	72
— nr 14, ang. pensioner och understöd åt vissa statsanställda m. fl.	72
— nr 15, ang. ändrad lydelse av förordningen om Svenska bostads- kreditkassan, m. m.	72
— memorial nr 16, ang. anslag för allmän interparlamentarisk konferens i Stockholm	72
— utlåtande nr 17, ang. riksdagsresa till Norrland 1949	72
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. lag om val av borgmä- stare och rådman	73
— nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring	73
— nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift	73

Onsdagen den 30 mars em.

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m., dels ock i ämnet väckta motioner	85
— nr 15, ang. ändringar i instruktionen för justitieombudsmannen	98
— nr 16, ang. ändringar i instruktionen för militieombudsmannen	98

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. ändrad ordning för biskopsval	
— nr 18, ang. de skador skilsmässorna förorsaka	101
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. ändring i förordningen om mödrahjälp	101
— nr 8, ang. överenskommelse med Finland om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar m. m.	101
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. kapitalinvesteringar under jordbruksdepartementet	101
<i>Första tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 4, ang. litteratur för barn	114
<i>Andra tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 3, ang. krispersonalens övergång till annan verksamhet	114
<i>Tredje tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 4, ang. skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, tillhörande olika ägare	119
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. ändring av lagen om landsting	120
— nr 14, ang. landstings medverkan till primärkommuns fosterhemsanskaffning	120
— nr 15, ang. ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter	120
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet)	127

Lördagen den 26 mars.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 in-
nevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade
Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 126, angående anslag till teckning
av aktier i Aktiebolaget Aerotransport
m. m.; och

nr 174, angående försäljning av vissa
kronoegendomar m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs var efter annan följande
på kammarens bord liggande motioner;
och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 326 av
herr *Ståhl m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 327 av herr *Onsjö m. fl.*; samt

nr 328 av herrar *Pettersson* i Dahl
och *Nilson* i Spånstad;

till statsutskottet motionen nr 329 av
herr *Birke m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen
nr 330 av herr *Johansson* i Stockholm.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Werner* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för justitiedepar-
tementet angående vissa spörsmål i frå-
ga om rätt för krisorganen att vidtaga
bestraffningsåtgärder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *von Seth* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till stats-
rådet och chefen för folkhushållnings-
departementet angående av livsmedels-
kommissionen tillämpade principer för
fördelningen av fettämnen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motio-
ner angående viss ändring av 8 § 2
mom. lagen om landsting;

nr 14, i anledning av väckta motio-
ner angående rätt för landsting att eko-
nomiskt medverka till primärkommuns
fosterhemsanskaffning; och

nr 15, i anledning av väckt motion
angående ändrad handläggning av den
kyrkliga kommunens ekonomiska ange-
lägenheter;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i
statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar rörande egentliga statsutgif-
ter för budgetåret 1949/50 under åtton-
de huvudtiteln, avseende anslagen inom
ecklesiastikdepartementets verksamhets-
område, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av väckta motio-
ner angående förrådsmännen A. L.
Åbergs och F. A. Hedströms tjänsteårs-
beräkning för inplacering i löneklass;

nr 47, i anledning av väckt motion
om viss ändring av 1927 och 1934 års
reservbefälsförordningar;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i
statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till statens organisationsnämnd jämte i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för en effektiviserad sysselsättnings- och arbetsterapi;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av vissa förlikningskostnader; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1949/50, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående inrättande av vissa slag av investeringsfonder;

nr 17, i anledning av väckt motion om ändrade grunder för beskattning av det engångsbelopp, som reservofficer eller reservunderofficer kan erhålla i stället för årlig pension;

nr 19, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlægga fastighets-skatt;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljnings-skatt, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från tull för vissa från Finland införda kreatur;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, i anledning av väckt motion angående rätt för ämneslärarinnan Sigrid Heffermehl, född Hjorth, att uppbära pension från lärarinnornas pensionsanstalt utan hinder av att hon icke längre är svensk medborgare;

nr 19, angående användande av riksbankens vinst för år 1948 m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner om anvisande av medel till en hyllningsgård från riksdagen till det färöiska lagtinget;

jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kro-noegendommar m. m.; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om slopande av sockerransonereringen för de enskilda hushållen; och

nr 6, i anledning av väckt motion om utredning rörande reglerna för enskild vägs överförande till allmänt underhåll.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen:

nr 331, av herr *Hjalmarson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, angående Sveriges anslutning till Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (Unesco); och

nr 332, av herr *Edström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 101, med förslag till lag om rätten till arbetstagens uppfinningar.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.03 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 29 mars.

Kl. 4 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande mars.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Nilsson i Svalöv, som vid kammarens sammanträde den 15 innevarande mars beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 14 mars, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Andersson i Dunker till mig framställt följande frågor:

Har statsrådet observerat den starka nedgången i antalet föl, som ägt rum under de senaste åren?

Och har statsrådet för avsikt att låta vidtaga åtgärder för att stimulera intresset för hästuppfödningen?

Då jag skall besvara dessa frågor, vill jag först framhålla att det är ofrånkomligt att den mekanisering av jordbruket, som nu pågår i rask takt, måste få till följd en betydande minskning av häststammen. Det är ju inte gärna möjligt att uppehålla en större häststam än som motsvarar det faktiska behovet

inom jordbruk och skogsbruk. På den punkten tror jag inte att det i och för sig föreligger några meningsskiljaktigheter. Det gäller emellertid att hålla detta faktum i minnet också när man bedömer den utveckling, som ägt rum under de senaste åren.

Som herr Andersson framhåller har ju hästuppfödningen minskat mycket kraftigt efter kriget. De siffror om nedgången, som herr Andersson anför, måste emellertid ses mot bakgrunden av förhållandena under tiden därförut. Under krigsåren med då rådande knapphet på drivmedel, bilar och traktorer höll sig av naturliga skäl häststammen uppe på en ganska hög nivå. Då tillgången på mekanisk draghjälp förbättrades, blev denna häststam för stor och det uppkom alltså ett betydande överskott av hästar. Detta överskott har sedan utövat ett svårt tryck på marknaden. Det har pressat ned hästpriserna och därigenom också fått till följd en mycket starkt minskad avelsfrekvens. Genom den minskade nyrekryteringen samt genom export och ökad nedslaktning har häststammen numera nedbringats kraftigt. I den mån tillgång och efterfrågan komma att bättre balansera varandra har man enligt min uppfattning anledning antaga, att hästuppfödningen kommer att höja sig ur den vågdal, i vilken den legat de senaste åren. Det finns för övrigt redan nu flera tecken, som tyda på att läget förbättrats. År 1948 återgick nedslaktningen till normal omfattning och särskilt fölslakten var inte på långt när så stor som under de två närmast föregående åren. Till belysande av utvecklingen härvidlag må det tillåtas mig att anföra några siffror. År 1947 nedslaktades i runt tal 54 000 hästar, varav omkring 4 000 föl. År 1948 voro mot-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

svarande siffror 34 000 respektive 1 200. Här föreligger alltså en påtaglig förbättring.

Även för betäckningarna nåddes boten år 1947. Då betäckte de kallblodiga hingstarna omkring 27 500 ston. År 1948 steg denna siffra till omkring 32 500. Förlårgången 1949 kan sålunda enligt vedertagna beräkningsgrunder väntas komma att omfatta omkring 19 000 djur eller omkring 5 000 mer än år 1948.

En häststam på exempelvis 350 000 å 400 000 djur kan emellertid anses någorlunda säkrad först när minst 50 000 kallblodiga ston betäckas varje år. Nyrekryteringen är alltså ännu inte på långt när så stor, som behövs för att täcka det behov, som kan antagas föreligga på något längre sikt. Det är klart att de av herr Andersson föreslagna uppfödningssubventionerna säkerligen skulle medverka till att öka betäckningarna och hästuppfödningen. Av flera skäl ställer jag mig emellertid mycket tveksam till förslaget. Först och främst vill jag påpeka, att det skulle få rätt betydande konsekvenser ur statsfinansiell synpunkt. Redan om man räknar med den lägre premiesumma, som herr Andersson nämnt, d. v. s. 200 kronor, och ett så pass lågt antal föl som 25 000 om året, kommer man till en årlig kostnadssumma på 5 milj. kronor, som måste täckas. Att tala om att dessa pengar kunna tagas från totalisatormedlen är ju endast delvis riktigt, eftersom dessa medel nu gå in i statskassan och där användas för andra ändamål. Motsvarande summa måste alltså anskaffas från annat håll, om man inte vill minska den avsedda överbalanseringen av budgeten. Dessutom skulle ett system med uppfödningssubventioner kräva en ganska ingående kontroll, om man vill förebygga missbruk, exempelvis i form av nedslaktning av föl. Enligt mitt förmenande är det dessutom lyckligast och bäst för en sund utveckling, om inga konstlade medel behöva tillgripas. Avgörande måste ju ändå till

sist vara den efterfrågan, som finns på hästar. Att betala uppfödningssubventioner för föl, som sedan inte kunna finna avsättning, är ju uppenbarligen inte lyckligt. I den mån efterfrågan gör sig gällande — och det måste den göra om häststammen tenderar att gå under vad som motsvarar det faktiska behovet — är det alltså enligt min mening bäst, att den naturliga prisutvecklingen får bli avgörande och att man sålunda räknar med att priserna då skola stiga så mycket att det stimulerar till den hästuppfödning som behövs för att hålla häststammen uppe.

Oberoende av detta på ekonomiska grunder förda resonemang kan, som interpellanten anfört, krigsmaktens behov av dragare vara så angeläget att hela frågan får karaktär av ett beredskapsproblem. Till detta vill jag meddela att regeringen i samråd med berörda militära myndigheter kontinuerligt följer denna aspekt på problemet. Med hänsyn till bland annat den allt starkare grad av motorisering som förekommer inom den svenska armén har man från militärt håll icke ännu ansett att minskningen av vårt hästantal är alarmerande, även om utvecklingen icke får nonchaleras. Eftersom reduktionen i hästantalet tycks ha kulminerat torde den beredskapsmässiga synpunkten på problemet därför ännu vara något så när tillfredsställande.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda anföra, att jag har min uppmärksamhet riktad på de i interpellationen berörda förhållandena men att jag på grund av den senaste tendensen på hästavelns område icke nu är beredd till något särskilt ingripande. Skulle emellertid utvecklingen på nytt vända i negativ riktning med bland annat klara risker för försvarsberedskapen får frågan bli föremål för nytt övervägande.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

svaret på min interpellation, men jag måste tyvärr säga, att jag inte känner mig tillfredsställd med svarets innehåll, då det ju i huvudsak är negativt till den fråga det här gäller.

Naturligtvis är det riktigt, som statsrådet säger, att den ökade tillgången på mekanisk draghjälp har minskat behovet av hästar och att det överskott, som därvidlag uppstått, pressat ned hästpriserna, vilket i sin tur fått till följd, eller i vart fall medverkat till, en starkt minskad avelsfrekvens under de senaste åren. Den lilla förbättring i läget, som inträdde under år 1948, då en mindre nedslaktning av hästar ägde rum och ett något ökat antal betäckningar skedde jämfört med år 1947, är ju glädjande, men denna förbättring, det måste jag säga, kan knappast vara motiv nog för den optimistiska syn, som lyser igenom statsrådets svar. För min del kan jag inte dela den optimismen, eftersom det ju finns starka skäl som tala i motsatt riktning, skäl som jag tror statsrådet inte beaktat eller tagit tillräcklig hänsyn till.

För det första blir ju det totala antalet kallblodiga föl, som med hänsyn till kända betäckningar kommer att födas innevarande år, inte mycket mer än hälften av det som skulle behövas för rekryteringen av hästbeståndet på den nivå, som kan anses som minimum på längre sikt. Varifrån man skall ta den andra nödvändiga hälften har statsrådet inte lämnat annan anvisning om än att han givit uttryck åt den förhoppningen, att en ökad balans mellan tillgång och efterfrågan skall kunna åstadkomma de ökade priser, som kunna locka fram en större hästuppfödning. Jag tror också, att denna kommer, när bristen på hästar tillräckligt har höjt priserna. Men vad jag fruktar är, att det kommer att dröja alltför länge, innan den ökade hästuppfödningen kommer till stånd, detta därest inte särskilda åtgärder vidtagas. Det är utan tvivel att bygga på en

mycket osäker grund om man tror, att de enskilda hästägarna skola gå in för en väsentligt ökad uppfödning nu bara med den mycket ovissa förhoppningen för ögonen, att de kanske om fem år skola kunna få ut sådana priser, att de nuvarande höga uppfödningsekostnaderna bli betalda. Utvecklingen inom jordbruket synes alltför oviss. Numera talas det nästan bara om traktordrift både för stora och små jordbruk, och då får man inte förväna sig över att folk ställer sig tveksamma, då det gäller att föda upp hästar. Det är inte heller alla som veta, att vi här i landet ha omkring 270 000 jordbruk av den storleken, att de även med en mycket mer utvecklad traktordrift än den nuvarande måste ha en eller flera hästar var; detta betyder enligt sakkunskapen, att vårt land behöver omkring 400 000 arbetshästar. På grund av den pågående, mycket starka minskningen i hästuppfödningen blir ju även tillgången på för avel lämpade ston snart nog betydligt nedskuren. Även på grund härav kommer en framtida ökning av hästuppfödningen att ytterligare försvåras.

Utom den ökade traktordriften finns det en annan, kanske lika stor anledning till den minskade hästuppfödningen, nämligen de arbetstids- och avlöningsförhållanden vid jordbruket, som genomförts under de senaste fem åren. För djurskötare med s. k. blandat arbete, den grupp lantarbetare som mest har hand om hästarna, har timpenningen höjts från kr. 1:05 år 1944 till kr. 1:67 nu, och för sådant arbete som utfodring, rykt och rengöring, vilket betalas per häst, har lönen under samma tid höjts med 70, ja upp till 84 procent. Det är ju alldeles klart, att dessa ändrade arbetstids- och avlöningsförhållanden i förening med ökade omkostnader i andra avseenden i hög grad ha fördyrat hästuppfödningen och tvingat jordbrukarna att se mera ekonomiskt än man kanske förut gjort på hästuppfödningen. Undersökningar

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

som jag gjort rörande kostnaderna för uppfödning av föl med de avtalslöner och foderpriser vi nu ha visa, att dessa kostnader för ett års föl uppgå till mellan 800 och 900 kronor och att de sedan belöpa sig till omkring 500 kronor per år; det gör en totalkostnad vid 3 år av 1 800—1 900 kronor. Jag har följt med de priser, som uppnåtts å de auktioner, som hållits i år på ordinarie arbetshästar, och de ha hållit sig mellan 1 200 och 1 500 kronor. Under sådana förhållanden är det förklarligt att jordbrukarna tveka ganska mycket, om de skola fortsätta att föda upp hästar. Det är därför enligt min mening intet tvivel om att en premie i stil med den jag föreslagit i interpellationen eller annan liknande åtgärd är behövlig för att en hästuppfödning i tillräcklig omfattning skall komma till stånd inom erforderlig tid.

All sannolikhet talar för att vi, om vi inte vidta stimulerande åtgärder, under en följd av år komma att få en alltför liten hästuppfödning och därmed en allvarlig brist på hästar. Saken är enligt min mening inte bara av intresse för oss jordbrukare utan ett verkligt samhällsintresse. Det är fullkomligt riktigt som en av våra allra främsta kännare på hästavelns område, byråchefen Folke Gustafsson i lantbruksstyrelsen, säger i en tidskriftsartikel: »Skulle hästarna ersättas med traktorer i ytterligare väsentlig omfattning, skulle vi därmed frånhända oss alla möjligheter att under avspärrningstider upprätthålla jordbruksdriften i för folkförsörjningen nödvändig utsträckning.» Vad byråchefen Gustafsson här förklarar är ju något ganska allvarligt.

I sitt svar anförde även statsrådet som ytterligare skäl emot premieringen kostnadssumman som sådan, 5 miljoner kronor årligen, och kostnaderna för den nödvändiga kontrollen. En premie å 200 kronor per styck till 25 000 föl skulle göra 5 miljoner kronor för år. Och visst är det mycket

pengar. Men även om kostnaderna skulle bli en eller annan miljon större, är det enligt min mening mycket väl använda pengar, eftersom man ju med dem kan skapa ökad trygghet både med avseende å vår folkförsörjning och vårt försvar i de osäkra tider vi nu gå till mötes. Vad kontrollen beträffar vill jag framhålla, att denna utan nämnvärda merkostnader torde kunna skötas av våra premieringsnämnder och hushållningssällskap; så inte behöver den saken lägga några hinder i vägen. En sådan här premiering bör vara allenast en tillfällig åtgärd, tills man kan få fram en förbättrad och stabiliserad prisnivå, som ju ensam kan täcka uppfödningsskostnaderna.

I slutet av interpellationssvaret säger statsrådet, att man »från militärt håll icke ännu ansett att minskningen av vårt hästantal är alarmerande». Jag skulle vilja fråga: Har man då räknat med, att uppfödningen av hästar under en period av tre eller fem år eller antagligen ännu längre kommer att ligga under hälften av vad som anses nödvändigt för erhållandet av ett tillräckligt antal arbetshästar? Och har man räknat med att det tar fem år att få fram en häst?

Allra sist säger statsrådet i sitt svar: »Skulle utvecklingen på nytt vända i negativ riktning med bl. a. klara risker för försvarsberedskapen får frågan bli föremål för nytt övervägande.» Jag vore tacksam för en förklaring. Vad menar statsrådet med »vända i negativ riktning»? Är det meningen, att först om uppfödningen på nytt skulle börja sjunka är statsrådet beredd att vidta åtgärder? Men vad sker om den ökning statsrådet hoppas på inte blir så stor, att den täcker det nödvändiga behovet?

Till sist måste jag med beklagande konstatera, att statsrådet tydligen inte med tillräckligt allvar tar på denna mycket svårbemästrade fråga. Statsrådet vet lika väl som jag och vi andra

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

här att en fabrik kan, om så erfordras, på några månader väsentligt öka sin produktion av vapen, traktorer och andra redskap och industriprodukter men att, när det gäller hästuppfödning, så tar det fem år innan man har en arbetshäst färdig och att, om man härvidlag skall kunna åstadkomma en nödvändig ökning av produktionen, så måste man även ha tillgång till avelsdjur i tillräcklig omfattning. Här gäller om någonsin, att om man vill ha trygghet för framtiden, måste man i tid se om sitt hus.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Jag tror att man får betrakta den föreliggande frågan så som den i viss mån framkommer ur svaret.

Jag har inte den erfarenheten, att man för närvarande har för litet av dragarkraft i det svenska jordbruket. De samlade dragarkrafterna av både hästar och traktorer, således både levande och döda dragarkrafter, torde nu vara större än någonsin tidigare. Vi hade på 1930-talet här i landet ett hästbestånd, som höll sig något tiotusental över 600 000, medan vi år 1945, när vi voro i botten i fråga om antalet traktorer, hade i runt tal 600 000 eller noga räknat 599 000 hästar. För 1948 redovisas en totalsiffra av i runt tal 500 000 eller noga räknat 496 000. Reduktionen belöper sig alltså i runt tal till 100 000.

Traktorsbeståndet av i dag visar i jämförelse med beståndet 1945 en explosionsartad utveckling. Vi bruka räkna med att det, när kriget slutade, här i landet fanns 18 000 traktorer, av vilka hälften slitits ner, eftersom vi ju inte hade möjlighet att komplettera jordbrukets traktorsbestånd under avspärrningen. Låt oss säga att vi gingo in i den senaste fredsperioden med 10 000 traktorer, men att vi i dag kunna redovisa i runt tal 50 000. Jag vill minnas att den sista siffran, som byg-

ger på en uppskattning år 1948, är 46 000 maskiner, och nu skulle jag som sagt tro, att vi i runt tal kommit upp till 50 000 stycken.

Om jag utgår från att en traktor gör så där en fyra hästars arbete blir resultatet, att vi i dag äro bättre ställda med dragarkraft i det svenska jordbruket än vi varit tidigare. Jag har också funnit, låt vara inte från herr Anderssons i Dunker håll men från annat för det svenska jordbruket representativt håll, nämligen Svenska lantbruksförbundet, att man där under de senaste åren haft och har en bestämd känsla av att vi måste få ner vårt hästantal. Från jordbrukets topporganisation har det sålunda kommit en hel del energiska framställningar om att statsmakterna skulle aktivt engagera sig för en export av arbetshästar. Från krigets slut och till dato har denna export omfattat 34 000 hästar. Jag kanske i detta sammanhang får erinra om att denna export möjliggjorts genom att staten för hästexport till Polen ställt till förfogande en kredit på 9 miljoner kronor. Det restes mycket allvarliga erinringar emot att staten engagerade sig för en sådan kreditgivning för att jordbrukarnas önskemål i fråga om exporten av arbetshästar och brukshästar skulle kunna tillmötesgå, men regeringen ansåg att de skäl som anförts voro tillräckligt starka för att man i det dåvarande ekonomiska läget skulle vidta ifrågavarande åtgärd. Det är klart att man kan fråga sig, om jordbrukarna inte måste bestämma sig för om de ha för många hästar eller för få. Hitills ha vi emellertid ansett att hästantalet varit rikligt och att det var fråga om en mycket angelägen export. Herr Andersson i Dunker anser, att vi ha för litet hästar. I interpellationssvaret har jag anført att vi för att kunna hålla en häststam på exempelvis 350 000 å 400 000 behöva en betäcknings-siffra av 50 000 kallblodiga ston varje år. Vi äro ju ännu inte nere i denna siffra,

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

utan vi ha 100 000 à 150 000 flera, men jag tar denna siffra som uttryck för att läget ännu ej är oroväckande. Den expertis på området, som åberopats av herr Andersson i Dunker, nämligen byråchefen Gustafsson i lantbruksstyrelsen, hade väl inte anfört denna siffra, om han inte betraktat den som en minimisiffra sedd ur det svenska jordbrukets synpunkt.

När man således ännu ej kan tala om att man är nere vid en minimisiffra och man efter det senaste årets betäckningssiffra har att förvänta en utveckling åt det håll herr Andersson i Dunker önskade, tycker jag att det är för tidigt att giva sig på det i och för sig ganska uppseendeväckande förslaget, att man skulle premiera fölen så som ifrågasatts.

Jag kommer således fram till att det verkligt påtagliga argumentet i dag är, om det ur försvarssynpunkt betraktat vore en alldeles för liten häststam i landet just nu. Därom har jag haft ett par överläggningar med de militära myndigheterna, företrädna av sina närmsta experter på området. De ha sagt, att de följa utvecklingen med uppmärksamhet och att, om den fortsätter, kanske de bli oroliga, men att ännu i varje fall det icke är någon för dagen alarmerande situation. Av denna deklaration från försvarets sida, som naturligtvis är dikterad av den alltmera fortskridande motoriseringen av armén, har jag faktiskt dragit den slutsatsen, att frågan i närvarande läge är för tidigt väckt.

Herr AHLSTEN: Herr talman! Jag förstår herr statsrådet mycket väl, när han tycker, att denna fråga är för tidigt väckt. Det är utan tvekan på det sättet, att vi ha för stor tillgång på dragkraft vid jordbruket just nu. Det gör ju att priset på hästar är för lågt och ej stimulerar till uppfödning. Den utveckling, som vi kunna skönja i sta-

tistiken, ger också vid handen, att antalet unghästar och föl har, om vi räkna tillbaka från 1937 fram till den 1 juni 1948, minskat med icke mindre än 60 procent, under det att det totala antalet hästar gått ner med ungefär 25 procent, mot vilket ju i stort sett icke är något att erinra.

Om det vore så att vi ej behövde ha någon tanke på framtida beredskap här i landet, så vore naturligtvis denna fråga på intet sett aktuell från jordbrukets synpunkt, utan vi kunde gott låta något år gå och låta utvecklingen beträffande hästaveln löpa som den gjort under de sista åren. Vi skulle då snart befinna oss i ett jämviktsläge och kunna räkna med förbättrade priser på våra hästar under många år framåt.

Vad som gjort att jag tagit till orda i denna fråga är den sista delen av herr statsrådets anförande, där han hänvisade till de militära synpunkterna och rena beredskapssynpunkterna. Det är ju så att vår militära beredskap och jordbruket måste vid en avspärrning dela den tillgång på dragkraft som finnes i landet, samtidigt som de också måste med varandra dela de tillgångar som finnas på bränsle till bilar och traktorer. Detta medför att man i denna fråga behöver en samordning på ett tidigt stadium.

Det kan icke förnekas, att häststammen här i landet vid avspärrning utgjort en mycket stor reservdragkraft. Den har varit en säker tillgång, som vi haft att taga till, när vi icke kunnat få in bränslen och oljor. När vi ej kunnat ordna det på annat sätt ha vi tagit till våra hästar. Men när dessa äro borta, står icke längre denna möjlighet till förfogande.

Vi som syssla med mejerirörelse ha kanske litet var i dessa dagar fått meddelande, att vi måste göra upp en plan, i vilken vi skola skissera, hur många bilar vi kunna taga bort från mjölktransporterna vid en eventuell avspärrning. Man eftersträvar en minskning

Svar på interpellation ang. åtgärder för att öka intresset för hästuppfödningen.

med 40 procent av antalet vagnar, som äro insatta i drift för mjölktransporter.¹ Helst vill man gå längre än till dessa 40 procent. Vi ha lagt om denna transportrörelse på senare tid, vilket gör att det nu icke är lika lätt att taga bort dessa vagnar från mjölktransporterna som tidigare, när mejerierna lågo närmare varandra än nu. Numera äro vi hänvisade till att använda just dessa bilar för transport av mjölk.

Jag vill också peka på att vårt lantbruk i mycket stor utsträckning numera förses med traktorer av ganska lågt hästkraftantal. Dessa mindre traktorer äro vid avspärning icke användbara på samma sätt som de större traktorerna. Går man över till gengas på dessa lätta traktorer, utvinner man icke tillräcklig styrka, och man kan icke använda dem på samma sätt i jordbruket som de större traktorerna.

Allt detta gör ju att man får lov att se dessa saker från en gemensam synpunkt, när det gäller försvarets och jordbrukets behov av dragkraft. För dagen är det icke någon tvekan om att vi, som statsrådet sade, ha en tillgång på dragkraft som är större än vi behöva. Men vi måste se framåt och bedöma läget efter hur det kommer att ställa sig, därest vi här i landet skulle bli ställda inför en avspärning.

Det är utan tvekan så, att den allt mer och mer minskade tillgången på arbetskraft vid jordbruket gör att hästuppfödningen ej är populär på samma sätt som tidigare. Tidigare var det ju så, att en häst i allmänhet betingade dubbla priset mot en mjölkko. För dagen kan man säga, att det jämnat ut sig så, att en häst och en ko betinga ungefär samma pris. Då förstår man, att det icke kan vara så lockande att hålla på med hästuppfödning, som ändå tarvar en hel del mänsklig arbetskraft, vilken nu är rätt svår att uppbbringa.

Ser man på dessa saker ur denna vidare synpunkt med hänsyn till vår be-

redskap så tycker jag nog, att det är skäl att följa denna fråga med största allvar. De militära myndigheter, som ha befattning med detta, måste också bedöma läget med hänsyn till jordbrukets ökade behov av bränslen och oljor till bilar, när vi stå inför en avspärning. Det är ju på det sättet att såväl jordbruket som de militära förbanden mekaniserats i en sådan utsträckning, att det kommer att ställas mycket stora krav på tillgången av oljor och bränslen, som vi måste importera utifrån. Därför gäller det verkligen, att man ser på denna sak ur en vidare synvinkel.

Herr talman! Det var dessa beredskapssynpunkter som jag önskade anföra i detta sammanhang.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Utöver vad herr Ahlsten sagt har jag icke mycket att tillägga. Men jag vill säga herr statsrådet, att jag har på intet sätt gjort mig till talesman för att vi *nu* skulle ha för litet hästar. Där delar jag helt och hållet statsrådets mening, att vi för närvarande ha en hästtillgång, som är mer än tillräcklig.

Vad jag har varit bekymrad för är samma sak som herr Ahlsten nämnde: hur blir utvecklingen om fyra, fem, sex år, när den nuvarande hästuppfödningen än nere i en tredjedel eller hälften av vad som kan anses vara behövt?

Jag tror ej att exporten gjort någon skada, utan jag tror att den varit nyttig, därför att den i någon mån har bidragit att hålla hästpriset uppe och att ingiva våra hästuppfödare förhoppning om att de kanske ändå skola kunna få skäliga priser för sina föl och hästar, när de äro färdiga.

Jag tror för övrigt, att ytterligare en viss export, särskilt om det går att sälja litet äldre hästar, skulle vara synnerligen önskvärd.

Statsrådet sade till sist, att mitt förslag om någon sorts premiering för att

Svar på interpellation ang. organisationen på växtskyddsområdet.

få till stånd en ökad hästuppfödning var uppseendeväckande. Jag har en annons här, urklippt ur en tidning; den är undertecknad kungl. arméförvaltningens intendenturavdelning och gäller uppköp av remonter. Där har man redan förut en premiering. Man har för det första fastställt ett pris av i medeltal 1 900 kronor per remont. Men sedan står det, att genom kungl. lantbruksstyrelsens försorg utbetalas till uppfödare av varje inköpt djur en premie av 200 kronor. Vidare meddelas det, att därutöver kunna vissa inköpta remonter, som anses vara lämpliga som avelsston, få ytterligare 200 kronor i premie från en enskild förening. Men de första 200 kronorna komma tydligen av statsmedel.

När man redan betalar ut detta till den varmblodiga hästaveln, har jag litet svårt att förstå, att det skulle vara någonting så särdeles uppseendeväckande, om man för att få fram en för hela folkhushållet behövlig ökad produktion av kallblodiga hästar skulle använda sig av en liknande premiering.

Jag tror liksom herr Ahlsten, att vill man se denna sak så som man bör se den eller på litet längre sikt, så utgör den ett mycket allvarligt problem. Jag vill ännu en gång hemställa till herr statsrådet, att han ägnar detta sitt mycket stora intresse.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**: Intresset är ju deklarerat i interpellationssvaret. Men jag vill bara göra en anmärkning i anledning av denna premie. Jag förmodar, att det väl ändå är en annan sak, om man vet att man för arméns räkning behöver ett visst begränsat antal varmblodiga hästar, som skola avsättas till kalleriet. Man har då att välja på att antingen betala remonterna så pass bra, att uppfödningen blir attraktiv hos de jordbrukare, som specialiserat sig därpå, eller att såsom ett annat alternativ premiera remontfölen och slippa ifrån

med ett inköpspris som ligger lika mycket lägre. Sådant är hela detta problem. Det finnes intet uppseendeväckande i det. En jordbrukare har ingen användning av en varmblodig remont; den måste gå till armén för speciellt ändamål. Vi behöva dessa djur och få se till att vi få fram dem. Men att därifrån föra över premieringssystemet till att avse hela det svenska jordbrukets behov av kallblodiga avelshästar, brukshästar och arbetshästar är att angripa ett problem av så mångdubbelt större format, att det icke är alldeles oriktigt att kalla detta förslag för uppseendeväckande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.**Svar på interpellation ang. organisationen på växtskyddsområdet.**

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hansson i Skegrie frågat mig dels om jag anser nuvarande organisation på växtskyddsområdet vara till fyllest för ernående av önskvärd kontakt mellan denna och de praktiska jordbrukarna och trädgårdsodlarna, dels om jag, ifall så inte är fallet, har för avsikt att i en snar framtid föranstalta om utredning av växtskyddets framtida organisation med hänsyn till att en bättre och mera allmän kontakt mellan dessa kategorier skall kunna utvecklas.

Jag kan besvara båda frågorna genom att meddela, att Kungl. Maj:t på min hemställan den 24 mars 1949 bemyndigat mig att tillkalla tre sakkunniga för att överarbeta de i interpellationen omnämnda, av styrelsen för växtskyddsanstalten och lantbruksstyrelsen tidigare verkställda utredningarna om växtskyddets organisation. Beträffande de linjer, efter vilka de sakkunniga böra arbeta, har i direktiven särskilt framhållits just angelägenheten av att skapa ökade möj-

Svar på interpellation ang. organisationen på växtskyddsområdet.

ligheter för odlarna att få råd och anvisningar i växtskyddsfrågor.

Jag vill emellertid framhålla att det, hur angelägen en förbättring av växtskyddsorganisationen än är, inte är möjligt att bortse från de begränsningar, som det ekonomiska läget gör nödvändiga. Jag tror inte att man nu kan tänka sig att inrätta något större antal nya befattningar. Däremot anser jag, att mycket kan vinnas genom att hushållningssällskapens befattningshavare få ökade insikter i växtskyddsfrågor, så att de kunna avlasta själva växtskyddsanstalten från en del av dess rådgivningsverksamhet. Det förefaller mig också, som om den agronomiskt utbildade personalen på de statliga försöksgårdarna här borde kunna göra en insats. Någon utbyggnad av filialsystemet kan måhända också vara möjlig. Dessa frågor få emellertid i första hand prövas av de sakkunniga.

Härefter anförde:

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag ber att först få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på interpellationen. Jag kan i motsats till den föregående ärade interpellanten säga, att jag är synnerligen tillfredsställd med svarets positiva innehåll. Framför allt är jag tacksam för att herr statsrådet i direktiven för denna nya utredning framhåller nödvändigheten av en bättre kontakt mellan odlarna och växtskyddsanstalten. Jag vill gärna understryka betydelsen av att växtskyddsanstalten och även dess filialer förstärkas, såsom man föreslår i de utredningar som hittills äro gjorda. Men jag tror, att om ett välordnat växtskydd skall få den nationalekonomiska betydelse som det faktiskt åsyftar, så är det nödvändigt, att detta växtskyddsarbete bedrivs i intim kontakt mellan odlare och de vetenskapliga institutionerna. Jag menar, att betydelsen av en god växtvård bör inarbetas i det

allmänna medvetandet såsom varande något lika nödvändigt som en god djurvård, icke minst därför att jag tror, att förlustriskerna inom växtodlingen äro minst lika stora som inom djurvården.

Jag skall icke riva upp någon diskussion med herr statsrådet om det ekonomiska lägets inflytande på utbyggandet av växtskyddsorganisationen. Det är mycket möjligt att vi få vänta en tid med att bygga ut växtskyddet i den utsträckning som jag för min del skulle anse vara idealet, d. v. s. att vi kunde få en växtskyddskonsulentorganisation knuten till våra hushållningssällskap. Jag tror emellertid att våra för närvarande alltför bristfälliga möjligheter att utbilda växtpatologer hindra en snabb utbyggnad. Jag anser dock liksom statsrådet att man mycket väl kan använda hushållningssällskapens nuvarande befattningshavare och även agronomerna på de statliga försöksgårdarna i detta växtskyddsarbete. Med en viss extra utbildning för dessa skola vi nog kunna komma ganska långt i fråga om kontakt och bättre ordning på växtskyddets område. Jag vill till detta även säga, att man mycket väl i samma avsikt skulle kunna använda lantbrukslärarna under sommarferierna, och de skulle därvid kunna göra en god insats. När jag uttalar min tacksamhet mot statsrådet för hans positiva inställning till växtskyddet, vill jag samtidigt ge uttryck åt min förhoppning, att den utredning som planeras skall komma fram till verkligt positiva resultat.

Jag nödgas emellertid göra en liten reservation. Jag sade, att jag är tacksam för att statsrådet har en positiv inställning till växtskyddet. Jag hade en annan uppfattning i går, när jag läste en notis i gårdagslidningarna om att den undersökning om bristsjukdomar hos de odlade växterna, som på regeringens uppdrag utförts av doktor Hammarlund i Kristianstad sedan år 1947, nu har stoppats. Jag kan inte underlåta att till statsrådet ställa en fråga om orsaken till

Svar på interpellation ang. tilldelningen av hönsfoder för jordbrukare och för innehavare av yrkeshönsrier.

att denna av doktor Hammarlund bedrivna undersökning nu har stoppats. Är det att den planerade utredningen skall tillsättas, eller finns det någon annan orsak?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag skall kort och gott svara, att Hammarlund uppnår pensionsåldern i juli månad i år. Vi ha ansett att han bör få njuta sin ålders otium och vila på sina vetenskapliga lagrar efter de onekligen mycket vackra insatser han gjort och att arbetet skall fullföljas av de instanser vi ha på forskningsområdet.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag hoppas att de undersökningar doktor Hammarlund har påbörjat skola fortsättas, ty han har enligt uppgift nått mycket uppmärksammade resultat med den nya metod han tillämpar. Jag vill dock säga, att när doktor Hammarlund fick detta uppdrag år 1947, framhöll han, enligt egen utsago, att han efter ett par år skulle inträda i pensionsåldern. Han fick då det beskedet av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att ingenting hindrade att han fortsatte undersökningen sedan han nått pensionsåldern. Jag tror att det skulle vara en vinst om samme man finge fortsätta arbetet, särskilt som han prövar ett nytt medel och en ny metod att bekämpa växtsjukdomarna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. tilldelningen av hönsfoder för jordbrukare och för innehavare av yrkeshönsrier.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Bästekille frågat chefen för folkhushållningsdepartementet om hon är beredd att medverka till att nu gällande differentierade bestämmelser för hönskraftfodertilldelningen för jordbrukarna respektive yrkeshönsriererna snarast ändras därhän, att tilldelningen blir enhetlig för båda dessa äggproducentgrupper. Enligt överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet vill jag besvara interpellationen.

Den fråga, som herr Nilsson berört, är ingalunda ny. De, som haft sin huvudsakliga utkomst av fjäderfäskötsel, ha praktiskt taget under hela den tid, fodermedlen varit ransonerade, fått något större tilldelning än andra innehavare av hönsbesättningar. Jag har också under min tid som chef för folkhushållningsdepartementet vid flera tillfällen, bland annat den 20 november 1946 i första kammaren som svar på en interpellation av herr Karl Persson, redovisat de skäl, som föranlett denna åtskillnad.

När herr Nilsson nu på nytt tar upp frågan, kan jag egentligen inskränka mig till att hänvisa till dessa mina tidigare uttalanden. Jag vill emellertid påpeka, att frågans räckvidd har minskats allt mer i samma mån som ransoneringsarna hävts på olika slag av fodermedel. Senast har ju handeln med vetekli blivit fri i dagarna. Jag vill också tillägga att livsmedelskommissionen, när den nu löpande tilldelningsperioden för hönsfoderblandningar går ut, kommer att taga upp hela frågan om bibehållande av ransoneringsfrågan i fråga om hönsfoderblandningar eller jämkningar i denna ransoneringsfråga. Kommissionen får då tillfälle att diskutera de olika sidorna av saken tillsammans med bland andra jordbrukets representanter i kommissionens råd. Jag anser inte, att man vinner något genom att föregripa denna diskussion och prövning.

Svar på interpellation ang. tilldelningen av hönsfoder för jordbrukare och för innehavare av yrkeshönsier.

Härpå anförde

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Sträng få frambära mitt tack för svaret på interpellationen.

Vad först beträffar statsrådets yttrande, att de som ha yrkeshönsier haft en större tilldelning under hela den tid som dessa fodermedel varit ransonerade, så är detta en sak som är sedan gammalt känd. Man kan kanske också, om man skall vara rättvis, säga, att det fanns en motivering för detta så länge det var ransonering även på fodersäd. Man motiverade det med att jordbrukarna i viss mån själva hade fodersäd till sitt förfogande. När emellertid fodersädsregleringen hävdes i höstas, hade man anledning förmoda att denna skillnad i tilldelning skulle försvinna. Jag var införstådd med att man inte omedelbart kunde genomföra denna utjämning. Jag, och jag skulle förmoda många med mig, trodde att när man kom till den nya perioden den 1 januari, skulle det bli lika tilldelning av hönsfoder till såväl jordbrukare som hönseriägare. Så blev emellertid icke fallet, och detta var orsaken till att jag den 2 februari interPELLERADE folkhushållningsministern i denna fråga. Jag är nämligen av den övertygelsen, att det inte är rättvist att man fortfarande upprätthåller olika tilldelning till hönseriägare och jordbrukare. Det finns ingenting som enligt min uppfattning i dag motiverar att en ägare av ett yrkeshönseri får 4 kg per höna medan en jordbrukare endast får 2½. Här anser jag att en utjämning bör komma till stånd, så att båda dessa grupper få lika tilldelning.

Visserligen är det sant, såsom herr statsrådet anför, att en del varor nu blivit fria från ransonering, men detta är en sak som inte enbart gynnar jordbrukare. Det gynnar hönseriägarna i lika stor utsträckning. Skola vi disku-

tera detta ur ekonomiska synpunkter veta vi, att hönseriägarna icke bli lidande på konkurrensen om dessa fodermedel, vilket däremot de småbrukare bli som ha behov av att inköpa fodersäd. Detta veta vi alltför väl.

Det positiva i svaret, såvitt jag kan läsa ut, är att statsrådet talar om att kommissionen skall taga upp frågan i hela dess vidd, och då kan man tänka sig att ransoneringen blir avvecklad eller jämkad.

Till sist skulle jag vilja säga, att om kommissionen icke anser sig kunna tillråda ransoneringens hävande, är det min förhoppning att statsrådet använder sitt inflytande för att åstadkomma en likartad tilldelning till de båda grupperna yrkeshönsier och jordbrukare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen nr 126, angående anslag till teckning av aktier i Aktiebolaget Acrotransport m. m.; och

till jordbruksutskottet propositionen nr 174, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 7.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 331 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och

till behandling av lagutskott motionen nr 332 av herr *Edström*.

§ 8.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—

Interpellation ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

15, statsutskottets utlåtanden nr 8 samt 46—53, bevillningsutskottets betänkanden nr 16 och 17 samt 19—21, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 18—20, jordbruksutskottets utlåtande nr 14 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5 och 6.

§ 11.

Interpellation ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

§ 9.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att å morgondagens föredragningslista bevillningsutskottets betänkande nr 20 måtte uppföras närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 11 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 10.

Herr *Onsjö* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, angående Sveriges anslutning till Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (Unesco).

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 124, angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering; nämligen:

nr 334, av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Hæggblom*;

nr 335, av herr *Hæggblom m. fl.*;

nr 336, av herrar *Hæggblom* och *Nilsson* i Svalöv;

nr 337, av herr *Sandberg m. fl.*; och

nr 338, av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

Herr EDSTRÖM, som anförde: Herr talman! De gällande direktiven för priskontrollnämnden äro som bekant föremål för stark kritik från olika håll. Mot en punkt i direktiven har veterligen emellertid icke någon kritik kunnat riktas, nämligen punkt 8, i vilken det heter: »Myndigheterna böra låta sig angeläget vara att på lämpligt sätt upprätthålla god kontakt med näringslivet och dess organisationer.»

Mot bakgrunden av andan i denna bestämmelse framstå uttalanden, som på senare tid gjorts i pressen av till priskontrollnämnden knutna tjänstemän, såsom anmärkningsvärda. Som exempel på sådana uttalanden kan nämnas ett, som för någon tid sedan förekom i en kvällstidning i Stockholm med anledning av priskontrollnämndens under den senaste tiden skärpta detaljövervakning av restauranger och matserveringar. I uttalandet vill vederbörande — en namngiven tjänsteman inom nämnden — göra gällande, att man inom restaurangnärigen medvetet skulle ha sänkt kvaliteten på maträtterna i syfte att kringgå priskontrollen. »För t. ex. en vanlig omelett tar man samma pris som en omelett med hönsstuvning, man serverar pannkaka till fläskpannkakspris, sillbullen eller vitling i stället för gädda eller kolja, korv i stället för helt kött o. s. v.» — »Man använder billigare råvaror och för måltider av sämre kvalitet får man betala samma pris som för måltider av den högre kvalitet som fastställdes i samband med pris-

Interpellation ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

bestämningen.» Samtidigt meddelas emellertid, att vederbörande ännu inte vill uttala sig om resultatet av kontrollen.

Dylika löst utkastade beskyllningar, som icke auktoriserats av myndigheter under ämbetsmannansvar och än mindre bekräftats genom domstolsutslag, kunna näppeligen vara ägnade att stärka samarbetet mellan myndigheterna och näringslivet. I särskilda fall, då liknande beskyllningar riktats mot enskilda företag, ha möjligheter förelegat att genom hänvändelse till justitieombudsmannen få åtal väckt mot vederbörande tjänsteman — ett sådant fall finnes redovisat i JO:s senaste årsberättelse. Ovisshet synes emellertid föreligga, huruvida samma möjlighet står öppen i ett fall, då vagt formulerade men allvarliga beskyllningar utkastats mot ett antal ej namngivna företag i en viss bransch. Skadeverkningarna härav måste ju här komma att drabba hela branschen.

Med anledning av vad jag sålunda anfört får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få rikta följande frågor:

1. Anser statsrådet att offentligen cbestyrkta beskyllningar, som av tjänsteman inom priskontrollnämnden i pressen riktats mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen, stå i överensstämmelse med punkt 8 i priskontrollnämndens direktiv?

2. Är statsrådet beredd vidtaga åtgärder i avsikt att i fortsättningen hindra dylika uttalanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse angående återbetalning av vissa under åren 1945 och 1946 lämnade svenska statskrediter till Danmark;

från konstitutionsutskottet:

nr 82, i anledning av väckt motion om revision av lagen om rikets vapen;

nr 91, angående ändrad lydelse av § 6 mom. 5 och § 28 mom. 2 riksdagsordningen;

nr 92, angående ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen;

nr 93, angående ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen;

nr 94, angående ändrad lydelse av § 72 regeringsformen och § 73 riksdagsordningen;

nr 95, angående ändrad lydelse av §§ 11 och 22 riksdagsordningen;

nr 96, angående ändrad lydelse av § 12 regeringsformen;

nr 97, angående ändrad lydelse av § 31 regeringsformen;

nr 98, angående ändrad lydelse av dels § 17 mom. 1 regeringsformen, dels § 27 regeringsformen, dels §§ 38 och 106 regeringsformen samt § 39 mom. 2 riksdagsordningen, dels §§ 39, 41 och 93 regeringsformen samt § 2 successionsordningen, dels ock § 110 regeringsformen;

nr 99, angående ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen;

nr 100, angående ändrad lydelse av §§ 17—20, 22 mom. 1, 96 och 101 regeringsformen;

nr 101, angående ny tryckfrihetsförordning ävensom ändrad lydelse av §§ 108 och 109 regeringsformen samt §§ 70, 71 och 73 riksdagsordningen;

nr 102, angående grundlagsändringar berörande riksdagens arbetsformer; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 4, med förslag till för-

ordning om upphävande av vissa för riksdagen gällande valstadgor; samt

från statsutskottet:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1949/50 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till sjukkassor;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1949/50;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i bestämmelserna om disposition av krigsmaterielverkets rörelsekapital; och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre reservationsanslag.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 74, till Konungen angående val av riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare;

dels ock riksdagens förordnande, nr 75, av ställföreträdare för justitieombudsmannen.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.02 em.

In fidem

Per Bergsten.

Onsdagen den 30 mars.

Kl. 11 fm.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 175, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva befrielse i vissa fall från skyldighet att erlagga inkomstskatt vid fusion mellan försäkringsbolag;

nr 176, angående bestridande av vissa kostnader från anslaget till oförutsedda utgifter; och

nr 177, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.

Dessa propositioner bordlades.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 333 av herr *Onsjö m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 334 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Hæggbloom*,

nr 335 av herr *Hæggbloom m. fl.*

nr 336 av herrar *Hæggbloom* och *Nilsson* i Svalöv,

nr 337 av herr *Sandberg m. fl.* samt

nr 338 av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*

§ 4.

Föredrogs den av herr *Edström* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet angående vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Den ekonomiska politiken m. m.

Föredrogos bankoutskottets utlåtande nr 11, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1 och 2.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

I sitt utlåtande hade utskottet under *punkten 1* gjort vissa uttalanden angående valuta- och penningpolitiken.

Vid *punkten* hade reservationer avgivits:

1) av herrar *Petersson* i Karlskrona, *Fröderberg* och *Schmidt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort ha annan av reservanterna angiven lydelse;

2) av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka ansett att utskottets yttrande bort ha den lydelse dessa reservanter angivit; samt

3) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby utan angivet yrkande.

Under *punkten 2* hade utskottet gjort vissa uttalanden med anledning av att fullmäktige i riksbanken den 26 oktober 1948 beviljat Aktiebolaget Aerotransport en förlagsväxelkredit intill den 1 april 1949 med ett belopp av högst 15 miljoner kronor.

I en vid denna punkt fogad reservation hade herrar *Wiberg*, *Petersson* i Karlskrona, *Nordenson*, *Fröderberg* och *Schmidt* förklarat sig anse, att utskottets yttrande bort givas annan av reservanterna angiven lydelse.

Sedan *punkterna 1* och *2* i ett sammanhang föredragits, anförde:

Herr **WIBERG**: Herr talman! En av de mest markanta händelser, som inträffade under år 1948 på det område, varom nu är fråga, var onekligen riksbankschefen Rooths avgång. Sedan två decennier hade han utövat chefskapet för riksbanken, som under denna tid ställts inför många och svåra problem. Jag torde endast behöva erinra om krisen i början av 1930-talet och den situation, som uppkom i och med det andra världskrigets utbrott. Riksbankschefen Rooth åtnjuter icke endast i Sverige utan även internationellt anseende som en framstående, kunnig och erfaren ekonom. Man kan endast med beklagande notera, att riksbanken ej längre har tillgång till en så framstående expert som riksbankschefen Rooth är. Men man förstår å andra sidan att han som rakryggad man i längden icke ville

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

stanna kvar i riksbanken, då han i sådant fall hade haft att fullfölja en politik, som han icke ansåg vara till gagn för landet. Det måste emellertid för envar vara en tankeställare, att en man som riksbankschefen Rooth icke ansåg sig ha annat val än att begära entledigande från sin mångåriga tjänst, något som för honom personligen säkerligen innebar nog så betydande upppoffringar. De, som äro anhängare av den politik, som majoriteten i bankofullmäktige liksom regeringen anser, att riksbanken bör föra, ha nog anledning att på allvar fråga sig, om det icke är skäl att taga sin ställning under förutsättningslös omprövning. När det gäller så betydelsefulla förhållanden som den ekonomiska politiken, få givetvis icke några prestigesympunkter inverka. Alla måste naturligtvis vara överens om att det gäller att söka komma fram till avgöranden, som mänskligt att döma äro de lyckligaste för vårt land, utan att man på något sätt skall känna sig bunden av tidigare politiska ställningstaganden.

Även riksbanksfullmäktiges ordförande avsåg sig som bekant under år 1948 sitt maktpåliggande och ansvarsfulla uppdrag. Orsaken må lämnas därhän. Den stora omfattningen av hans arbetsbörda har säkerligen medverkat till hans beslut att lämna fullmäktige. Också de, som emellanåt kanske ha hyst en annan åsikt i ekonomiska frågor än envoyén Hammarskjöld, medgiva utan tvivel hans stora ekonomiska kunnande. Man kan icke heller undgå att lägga märke till att hans åsikter i många hänseenden ha överensstämt med riksbankschefen Rooths. Jag ber sålunda att få hänvisa till utskottets utlåtande på s. 8, vari har intagits ett referat av ordförandens anförande den 2 april 1948 i den mycket betydelsefulla frågan om kurssättningen på vissa obligationer. Detta anförande utmynnade i ett instämmande i den mening, för vilken riksbankschefen Rooth hade gjort

sig till tolk och vilken principiellt helt skilde sig från majoritetens.

I personavseende har år 1948 sålunda medfört en ommöblering av riksbanksledningen, som har inneburit, att de tvenne främsta befattningarna numera innehas av andra män. Det har dock icke varit fråga om personbyte i vanlig mening. Omändringen innebär också en åsiktsförskjutning. Regeringen har i bankofullmäktige förskaffat sig ett avsevärt bredare underlag för sin uppfattning än tidigare.

Jag skall, herr talman, något beröra den av herr Nordenson och mig avgivna, vid punkten 1) fogade reservationen. Vi ha framhållit, att den realekonomiska utvecklingen under fjolåret ledde till en icke oväsentlig successiv minskning av inflationstrycket. En del talare, bl. a. regeringsledamöter, bruka icke nöja sig med att framhålla detta utan göra även gällande, att vi redan ha nått inre och yttre balans. Man får nästan en känsla av att vederbörande hoppas att genom att ofta upprepa detta, skall det så småningom bliva en trossats. Tyvärr förhåller det sig emellertid icke så, att en balans är ett faktum. Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang endast göra några påpekanden.

Under innevarande budgetår torde det av allt att döma komma att bliva ett överskott på några hundra miljoner kronor på den löpande budgeten. Med all säkerhet torde emellertid de sammanlagda utgifterna inklusive kapitalbudgeten komma att överstiga inkomsterna i den löpande budgeten. Den mellanskillnad, som på detta sätt kan uppkomma, måste naturligtvis täckas genom lån. Kan man icke låna pengarna på marknaden, blir det liksom tidigare riksbanken, som får öka sina krediter till riksgäldskontoret.

Stora ansträngningar ha som bekant gjorts för att åstadkomma balans i vår utrikeshandel. Synnerligen starka im-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

portrestriktioner ha genomförts. Utrikeshandeln är praktiskt taget i sin helhet föremål för dirigering med den snedvridning och de olägenheter som därav följa. Trots ingripandena kan man icke räkna med balans under år 1949. En ytterligare förtäring av valutabehållningen avses äga rum. Så t. ex. torde 150 miljoner kronor av pundbehållningen komma att behövas för att klara betalningarna till England och övriga pundländer. Sannolikt komma vi också före årets slut att få taga i anspråk den övertrasseringsrätt, som vi fingo av Schweiz enligt vårt senaste avtal.

Under nu löpande budgetår ha vi att påräkna en mycket uppskattad Marshallhjälp på 46,6 miljoner dollar, varav 21,6 miljoner dollar som lån på lång tid till låg ränta. Det är ju möjligt, att vi skulle kunna få ett något större belopp för nästa period. Även om vi skulle vid slutet av år 1949 ha en lika stor guld- och dollarbehållning som vid årets början, så har vår ställning onakligt försämrats med ett belopp, som motsvarar de utökade skulderna till Förenta staterna.

Min vän herr Hagberg i Malmö har vid olika tillfällen fäst kammarens uppmärksamhet på att det trots de statliga tvångs-ingripandena ingalunda är säkert, att vi ännu på långt när ha uppnått den av statsministern ofta omtalade balansen mellan sparande och investeringar.

Den åsiktsriktning, som jag representerar, är av den mening, att den hittills förda politiken icke leder till sundhet. Det är en gammal erfarenhet, att det ena tvångs-ingripandet föder det andra. Ett system, uppbyggt på dirigering på snart sagt alla områden, anse vi utgör en broms på den välståndsutveckling, som ett friare system erfarenhetsmässigt har visat sig leda till. Man kan konstatera, att åsikterna mellan majoriteten och den minoritet, som vi utgöra, på denna punkt gå helt i sär. I sista

hand bottna meningsskiljaktigheterna naturligtvis i en olika bedömning av den inneboende styrkan i begreppen ett fritt näringsliv och enskilt initiativ.

Utskottet har på s. 14 i utlåtandet framhållit följande: »Utskottet har under de senare åren vid olika tillfällen framhållit vikten av att under inflationskonjunkturen en sådan penningpolitik föres, att penning- och kapitalmarknaderna icke ingivas en känsla av penningriklighet. En viss penningknapphet hos kreditinstituten kan nämligen utöva en nyttig återhållande inverkan på den utanför statens kontroll liggande enskilda investeringen.»

Denna linje har tyvärr icke följts av fullmäktiges majoritet. Protokollen ha — det framgår också av bankoutskottets utlåtande — givit vid handen, att minoriteten i fullmäktige sökt gå den nu angivna vägen. I någon men alltför liten utsträckning har också majoriteten gått med härfpå.

Att riksbanken från början av år 1948 sålde skattkamarväxlar till bankerna, så snart dessa hade några nämnvärda tillgodohavanden i riksbanken, föranledde naturligtvis bankerna till en starkare restriktivitet i sin utlåning än vad som torde ha varit fallet i händelse av en större penningriklighet. Det blev för riksbanken möjligt att sälja dessa växlar, därigenom att de voro korta och förföllo till betalning under nästa skattettermin, och genom att räntan fick stiga, när räntan på dagspengarna steg. Vid årets början var denna, som bankoutskottet har nämnt, $\frac{3}{4}$ % och steg sedan först till 1 och därefter till 1,5 %. I december 1948 sänktes emellertid räntan till 1 % och växlarna förlängdes till tre månader. Det var då icke så underligt, att bankerna sedermera kommo att ligga med större behållningar på sina räkningar i riksbanken och att penningmarknaden därför förefaller vara rikligare än förut. Man frågar sig, varför riksbanken eller rättare sagt

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

fullmäktiges majoritet vidtog denna förändring. Den var ej ens, såvitt jag kan se, nödvändig ur den av fullmäktiges majoritet hävdade meningen, att 3 %-räntan skulle göras fullt effektiv. Åtgärderna överensstämde som synes ej heller med bankoutskottets tidigare av riksdagen godkända uttalande.

Under förra hälften av år 1948 ha vissa mindre sänkningar av en del stödköpskurser genomförts. Det är beklagligt, att majoriteten icke ville gå med på en sänkning till 95,5 % som riksbankschefen då föreslog, utan stannade vid en sänkning till 97 %, som enligt minoritetens mening var otillräcklig för det åsyftade målet.

Under år 1948 ha obligationsköpen fortsatt, vilket trots det fortsatta valutaflödet givetvis har medfört en ökad lättnad på kapitalmarknaden. Anledningen till dessa köp har som känt är varit, att majoriteten har låst fast sina positioner, när det gäller räntan. För att icke obligationsköpen skulle taga ännu större proportioner än som skett, har man bemödat sig om att svältföda kapitalmarknaden. Man har försvårat och förhindrat även ytterst befogade obligationsemissioner av enskilda företag. Det torde nu finnas en lång kö med framställningar om medgivande att emittera.

Det är icke längre företagen själva, som anses vara kompetenta att bedöma, om en konsolidering av krediterna genom obligationslån bör göras, utan avgörandet ligger i riksbankens hand, där alltså den största kompetensen skall vara att söka.

Det är alldeles klart, att majoritetens ställningstagande till ränteproblemet har återverkat på den statliga upplåningen. På tio år, räknat från den 1 juli 1938, har den fonderade statsskulden minskats från ungefär 98 till 78 %, en utveckling, som naturligtvis icke är önskvärd.

Från majoritetens sida har nu in-

vänts, att en vändpunkt inträffat i och med att kurvan för innehavet av obligationer och skattkamarväxlar återginge i nedgående riktning. I första hand må då påpekas, att denna utveckling i viss mån är en ständigt återkommande säsongsföreteelse. Man kan icke heller komma ifrån, att det totala innehavet av skattkamarväxlar och obligationer för närvarande utgör bortåt 2 900 miljoner. Vill man göra en jämförelse i fråga om utvecklingen, bör man väl lämpligen jämföra den nuvarande portföljen med portföljen vid en tidpunkt, som ligger så nära bakåt som för ett år sedan. Läget då var som bekant sådant, att en åtstramning på kapitalmarknaden var önskvärd. En jämförelse visar, att det nuvarande innehavet av obligationer och skattkamarväxlar är ungefär 350 miljoner större. Det är också klart, att det för en viss tid framåt mycket väl är möjligt för den ekonomiska ledningen i vilket land det vara må att låsa fast räntan vid det ena eller det andra läget, om man nämligen vill betala vad det kostar. Hade man icke avhänt sig räntan och en aktiv penningpolitik som medel i en stabiliseringspolitik, skulle man icke ha behövt erlagga det pris, som nu i verkligheten hela vårt folk måste betala i form av en högre prinsnivå. Den fördyring, som man anser att en räntestegring på vissa områden skulle ha medfört, skulle många gånger om ha uppvägs av de fördelar, som stabilare priser och ökat sparande skulle ha inneburit.

Jag skulle också vilja ställa följande fråga. Antag att löneöverenskommelsen icke skulle förlängas eller att kronan jämte övriga europeiska valutor skulle devalveras, hur tänker man då förfara? Jag ser till min tillfredsställelse, att finansministern är närvarande i kammaren, och det finns kanske möjlighet att vi på den punkten kunna få en upplysning. Avser man att även i en

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

sådan situation fortsätta med samma penningpolitik som hittills, vilket enligt min mening skulle komma att leda till att efter en viss tid vår konkurrensförmåga på nytt försvagades. Jag har ganska svårt att föreställa mig, att man icke i den tänkta situationen inom majoriteten skulle anse det nödvändigt att förfoga över det icke så betydelselösa vapen, som en aktiv ränte- och penningpolitik kan utgöra.

Det har många gånger, icke minst från den ekonomiska expertisen såväl i vårt land som utomlands, betonats, att vi i Sverige ha fört en ekonomisk politik, som ofrånkomligen leder fram till nödvändigheten att inskränka konsumtionen för att vi skola kunna exportera och få till stånd en prisjustering, som kan göra de svenska varorna mer konkurrenskraftiga. Jag tror också att vi, trots de olika åsikter vi i övrigt ha, måste vara överens om att den hittillsvarande politiken inneburit ett gynnande av konsumtionen på bl. a. investeringarnas bekostnad. Vi ha förtärt större delen av vår valutareserv. Vi äro på god väg att göra detsamma med lagerreserven, och vi veta alla, hur hårda ingrepp som nu göras i byggnadsverksamheten och hur kännbar bostadsbristen är. De produktiva anläggningarna kunna icke längre underhållas som sig bör. Det fortgår utan tvivel en icke så ringa kapitalförtäring i form av bristande underhåll och förnyelse av samhällets kapitalutrustning.

Denna politik har fått fortsätta alltför länge. Vårt land kan icke heller ställa sig vid sidan om den ekonomiska utvecklingen i världen i övrigt. Det håller på att ske en förändring från säljarens till köparens marknad med de ökade konkurrenssvårigheter detta medför. Ju längre vi försöka fortsätta som hittills, desto större bli naturligtvis riskerna för ett bakslag och verkningarna av ett sådant. Jag vill också påminna om att det icke är första gången som

man från vårt håll har framfört dessa påpekanden. Vi ha länge hävdad, att en omläggning av den allmänna ekonomiska politiken måste ske, om vi återigen på kort tid skola kunna få kurvan för välståndsutvecklingen att gå uppåt på samma sätt som skedde före kriget. Vi få nu varje dag allt starkare kännning av olägenheterna av den prisfördringspolitik som förts.

Jag förmodar att åtskilliga av kammarens ledamöter med intresse ha tagit del av de slutsatser, vilka den sista Marshallrapporten ledde fram till. Jag tror icke att man utan vidare skall skjuta åt sidan de reflexioner som gjorts i denna mycket belysande rapport.

Det är emellertid icke så, att man icke på sina håll även inom det socialdemokratiska lägret har ögonen öppna för vart utvecklingen leder. Jag läste härom dagen en artikel i en ledande socialdemokratisk stockholmstidning, där man öppet konstaterade, att vår standard, utan att vi kunde hindra det, kommer att ytterligare nedpressas. Bevisföringen är alldeles övertygande. Konstaterandet utgör naturligtvis i verkligheten ett erkännande av att den förda politiken icke varit riktig. Artikeln slutar: »Möjligen kunna vi pressa investeringarna ytterligare eller förtära lager eller andra kapitaltillgångar men det blir endast att uppskjuta en justering, som blir svårare ju längre den uppskjutes.» Detta är säkerligen en mycket verklighetsbetonad prognos. Man kan endast beklaga, att den majoritet, som haft bestämmanderätten, icke för länge sedan gjorde klart för sig vad konsekvenserna måste bli.

Jag skall icke upptaga tiden med att ingå på någon närmare analys av utskottets utlåtande och reservationen. Vad folkpartiets reservation beträffar kan jag dock icke undgå att göra den frågan, om folkpartiet därmed avser att giva uttryck åt samma mening som dess representant i fullmäktige synbarligen

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

haft och vilken, så vitt man kan finna, icke avvikit från majoritetens.

Jag skall, herr talman, sluta med några allmänna påpekanden. Vårt land har stora naturtillgångar, en arbetsam och effektiv befolkning och en utvecklad och produktionskraftig industri. Den värdefulla överenskommelsen om ett oförändrat löneläge under år 1949 är utan tvivel en viktig faktor i kampen mot fortsatt prisstegring. Den löser dock icke problemet. Den har givit oss en respittid. Ett låst löneläge är emellertid icke något eftersträvansvärt såsom en mer eller mindre permanent företeelse. En samordning av den ekonomiska politiken, som medgäve ökat sparande, ökade investeringar, ökad rationalisering och ökad produktion, en politik som innebär, att räntan icke avlyses som penningpolitisk regulator, skulle leda till att efter en kortare övergångstid hela vårt folks välstånd ånyo kunde utvecklas i rätt riktning.

Till sist, herr talman, en allmän reflexion. Jag har lagt märke till att handelsministern påstått, att regeringen har vunnit slaget om räntan. Detta är för det första felaktigt. Utgången är för regeringen sämre än en Pyrrhuseger. Det är ingen seger alls. Men det finns något mer fundamentalt än räntefrågan. Slaget om penningvärdet har regeringen förlorat.

Jag hemställer, herr talman, i första hand om bifall till den under punkt 1) av herr Nordenson och mig gjorda reservationen. Med talmannens välvilliga medgivande begagnar jag samtidigt tillfället att med hänvisning till innehållet i den under punkt 2) avgivna reservationen hemställa om bifall även till denna reservation.

Häruti instämde herr *Dickson*.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! Man kan gott säga, att de svårigheter riksbanken hade att brottas med 1947,

nämligen minskad valutareserv, stort importöverskott och i det närmaste oförändrat inflationstryck, fortsatte även under början av år 1948. Under senare delen av 1948 började en viss återhämtning, men denna skulle ha kunnat börja åtskilligt tidigare, om regeringen hade tagit hänsyn till de redan under 1947 och 1948 av oppositionen framförda önskemålen. Visserligen sjönk importöverskottet från 2 miljarder 1947 till 900 miljoner kronor 1948, men så hårt trängd som vår valutareserv redan förut var, betydde detta givetvis ytterligare svårigheter, även om en rätt stor del av de 900 miljonerna täcktes av s. k. osynliga inkomster, frakter o. d.

Att importöverskottet kunde minska på detta sätt, berodde dels på en ännu strängare begränsning av importen, dels på ökad export. Tyvärr har denna begränsning av importen i åtskilliga fall träffat råvaror och maskiner, som varit oumbärliga för den svenska produktionen. Strängare kontroll i fråga om vissa varor 1947 skulle ha givit större möjligheter att importera mera av för vår produktion nödvändiga varor. Man måste fortfarande sträva efter att stärka vår valutareserv, så att större möjligheter för import av för vårt näringsliv nödvändiga varor skapas.

Vår export har, som jag nyss sade, ökats, men i fråga om vår viktigaste exportvara, pappersmassan, ha stora svårigheter hopat sig, särskilt när det gällt Amerika, vår värdefullaste köpare. Vår export av massa minskade månad för månad, och vid årets slut hade den praktiskt taget upphört. Då det är av utomordentlig betydelse för hela vårt näringsliv, att denna export återupptages, bli åtgärder i detta syfte en av de viktigaste uppgifterna 1949, och i samband därmed kan det nog inte undvikas, att en noggrann omprövning av kronans värde gentemot dollarn företages. Att återföra värdet av densamma till det den hade före apprecieringen

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

1946 skulle säkerligen möta minsta motståndet bland olika tänkbara medel. Minskat rotvärde på skogen, sänkta arbetslöner och sänkt avans för bolagen skulle icke kunna genomföras utan förödande strider mellan de olika intressenterna på hemmaplan. Jag vill i detta sammanhang understryka den dominerande betydelse för hela vårt näringsliv exporten med skogen som råvara har. Under fjolåret utgjorde över 50 % av vår export varor av denna sort.

Det minskade varuutbytet med Amerika kommer också att ha andra följsjukdomar i släptåg. De osynliga inkomsterna, som bruka fylla luckan mellan export och import, komma att minska i samma takt. Och hur är det med Marshallleveranserna? Skall det svenska tonnaget där spela statistens roll?

Även för exporten av andra skogens produkter än massan ha svårigheter börjat yppa sig, och detta gäller icke endast export till Amerika. I de yttersta av dessa dagar har bl. a. Kanada börjat konkurrera även på den europeiska marknaden. Den nationalbudget man tänkt sig för år 1949 tycks möta stora svårigheter att förverkliga. Högkonjunkturen tyckes ha nått sin kulmen på andra sidan Atlanten, och det gäller att ta hänsyn till det nya läge, som kan komma att uppstå, om den industriella stagnationen i Amerika kommer att få återverkningar även i vårt land.

De omfattande obligationsköpen vålade även under år 1948 stora svårigheter. Utskottets allvarliga erinringar mot dessa rönte också då ringa förståelse hos bankofullmäktiges majoritet. Under första halvåret fortsatte stödköpen i samma omfattning som tidigare, under det att en omsvängning skedde under årets senare del. Ökningen av riksbankens obligationsinnehav blev därför under fjolåret 585 miljoner mot 958 miljoner året förut. Det förefaller dock, som om denna omsvängning har

berott mera på övriga penninginstituts lojala ansträngningar att begränsa utbuden än på riksbankens förmåga att med sin penningpolitik bemästra situationen. Utan att övergiva lågräntepolitiken skulle en begränsad rörlighet i räntenivå och obligationskurser ha kunnat användas för att hålla tillbaka utbuden och redan tidigare vända strömmen. Minskningen av riksbankens obligationsinnehav i januari och februari i år är mera att betrakta som en säsongföreteelse, och detta gäller i ännu högre grad skattkamarväxlarna. Motsvarigheter finna vi samma tid föregående år.

Att den ekonomiska balansen är på väg att återvinnas hälsa vi med tillfredsställelse. Klyftan mellan efterfrågan och varutillgångar har minskat avsevärt, beroende dels på den återhållsamhet i fråga om lönekraven, som de stora löntagarorganisationerna lojalt ha ålagt sig, och dels på det jämförelsevis goda skördeutfallet föregående år. Men förutsättningen för att de ökade lönekraven fortfarande skola hållas tillbaka är givetvis, att även andra folkgrupper visa samma återhållsamhet och offervilja. Höjda löner och höjda priser, som endast neutralisera varandra, leda icke till någon allmän standardförbättring. Men en part förlorar vid varje stegring, nämligen spararna. Det är på tiden, att även spararnas intressen bli föremål för statsmakternas omtanke och välvilja. Man talar om sparandets stora betydelse men handlar som om samlandet av en förmögenhet vore något straffbart. Jag tänker då närmast på beskattningen. Då stegrade priser och stegrade löner hela tiden ha neutraliserat varandra, har ingen kompensation kommit spararna till del. Se på alla dessa småsparare, som ha sina medel i banker och sparkassar! Medan inkomsttagarna ha fått full kompensation för prisstegringarna, har 40 % av sparkapitalet konfiskerats genom penningvärdets fall. Det är hög tid, att vi få ett fast pen-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

ningvärde eller ännu bättre, när det gäller den inre balansen, ett höjt penningvärde, så att förtroendet för sparandets idé återvänder. Det är åtskilliga tusen kronor, som i våra dagar ligga gömda i gamla dragkistor i stället för att placeras mot ränta i bank.

Den oupphörligt sinande sedelreserven ger också anledning till bekymmer. Värdet av utelöpande sedlar den 31 december 1948 utgjorde 3 112 miljoner, d. v. s. 217 miljoner mer än vid samma tid i fjol. Och sedelreserven är endast 87 miljoner, trots den höjning av maximirättigheten, som gjordes så sent som i juli i fjol.

Då det sålunda föreligger vissa skiljaktigheter mellan utskottsmajoritetens uppfattning och vår, framför allt då det gäller kronans värde och räntepolitiken, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är undertecknad av herr Emil Petersson i Karlskrona, mig och herr Schmidt.

Herr PERSSON i Norrby: Herr talman! Herr Näsgård och jag ha avlämnat en blank reservation till utskottsutlåtandet, därför att vi, som i övrigt äro ense med utskottet, vilja göra några reflexioner utöver de synpunkter utskottet har anfört.

Utskottet påtalar bankofullmäktiges långsamhet att komma till beslut om räntesättningen. Som utskottet påpekar, har den ovisshet, som därigenom uppstod, verkat irriterande på penningmarknaden. Särskilt torde det stora utbud av obligationer, som har skett under senare tid, vara en följd av den irritation, som sålunda uppstått. Vi ha ju sett, att så snart det blev klart, att räntan inte skulle förändras, blev det i höstas ett helt annat läge, och det har ju senare visat sig, att det är ett förhållande, som säkert kommer att fortbestå. Vi anse, att den omständigheten, att bankofullmäktige dröjde så länge med att fatta

definitivt beslut i frågan om räntan, till en del också kan bero på att bankofullmäktiges ordförande längre eller kortare tider har vistats utomlands och då icke hade möjlighet att delta i fullmäktiges handläggning av ärendena. Det är klart, att fullmäktige i en så pass viktig fråga gärna ville avvakta ordförandens närvaro. Jag tror att det är en sak, som till någon del medverkat till dröjsmålet. Det skulle också kunna tänkas, att fullmäktige ville avvakta andrakammarvalens utgång, innan de togo definitivt ställning i räntefrågan.

Det är givet att man kan diskutera lämpligheten av den senaste räntesänkningen och att det kan finnas skäl, som tala både för och emot densamma. Näringslivet var inpassat i det ränteläge vi hade då, och många mena, att det icke var påkallat att sänka räntan. Vi ha nu emellertid så länge haft den låga räntan, att näringslivet har anpassat sig därefter, och säkert är, att en räntehöjning skulle ha varit till hinder för genomförande av det stabiliseringsprogram, som vi gemensamt försöka genomföra, och hade nog motverkat en stabilisering av löner och priser.

Beträffande deprecieringen av kronan yttrar utskottet: »Såsom ett medel att främja exporten har särskilt från kretsar, som stå exportintressena nära, under år 1948 framförts förslag om en depreciering av den svenska kronan. Denna tanke har emellertid, såsom den ovan lämnade redogörelsen utvisar, icke vunnit någon anslutning inom regeringen och fullmäktige. Den sålunda intagna ståndpunkten synes utskottet ha varit välgrundad.» Vi vilja för vår del tillägga, att ett fortsatt övervägande torde vara av nöden. Det är möjligt att vi måste depreciera den svenska kronan för att hjälpa upp vår export, om det kan ske utan att alltför mycket skada importen.

Vi ha för vår del inte velat göra något särskilt tillägg till utskottets förslag

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

genom att avge en särskilt utformad reservation på dessa punkter, då vi i övrigt instämma i utskottsutlåtandet. Vi anse nämligen att om man kommer med en reservation med aldrig så många ord men som innehåller ungefär detsamma som utskottets förslag, så bibringar man bara den svenska allmänheten den uppfattningen, att divergenserna mellan de olika meningarna i denna fråga äro större än de i verkligheten äro. Vi vilja inte bidra i det hänseendet.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Alingsås: Herr talman! När bankutskottet har avgivit sitt yttrande har utskottet sökt att ge en redogörelse för de väsentliga tilldragelserna på det penningpolitiska området under det gångna året. Man finner vid ett studium av denna redogörelse, att man från såväl riksdagens som regeringens sida under det gångna året har strävat efter att söka återvinna den samhällsekonomiska balansen. Det har varit den väsentligaste uppgift på det ekonomiska området, som man har ägnat uppmärksamhet. Man finner också av denna redogörelse, att detta arbete har visat vissa resultat, som också kunna tolkas dithän, att de äro synnerligen gynnsamma. Det framgår också att de ogynnsamma tendenser, som med kraft gjorde sig gällande under 1947, under 1948 ha avmattats och att det inträtt en viss stabilisering i vårt ekonomiska liv.

De åtgärder, som ha vidtagits för att nå dessa resultat, ha ju varit, att man har begränsat inkomststegringarna, skärpt priskontrollen och anbefallt återhållsamhet från kreditinstitutens sida i fråga om utlåning för investeringsändamål. Överbalanseringen av budgeten och det goda skördeutfallet under föregående år ha även verksamt bidragit till ernående av detta goda resultat. Som nämnts synas de vidtagna åtgärderna ha

lett till en viss stabilisering på det ekonomiska området, en stabilisering som är till gagn för det fortsatta arbetet för att komma till rätta med dessa frågor. Det bör i detta sammanhang också kunna konstateras, att valutautflödet, särskilt under senare delen av 1948, har kunnat stävjas, vilket särskilt har gjort sig märkbart genom att en icke obetydlig ljusning har inträtt i fråga om jämvikten mellan import och export. När utskottsmajoriteten är beredd att lämna dessa erkännanden rörande den förda politiken på detta område, vilja vi emellertid icke, att dessa uttalanden skola tolkas på så sätt, att vi nu här i landet ha kommit i ett sådant läge, att vi med lätt hand kunna handlägga våra ekonomiska spörsmål. Tvärtom är det angeläget att understryka vikten av att såväl regeringen som riksbankens ledning i fortsättningen med största uppmärksamhet följer utvecklingen på det ekonomiska området.

Till utskottsutlåtandet ha fogats ett par reservationer, närmast från högers representanter i utskottet men också från folkpartiets sida. Vad gäller högers reservationer äro väl dessa i mångt och mycket en följd av tidigare intagna ståndpunkter, t. ex. högers ställning i räntefrågan. I denna fråga har utskottsmajoriteten emellertid den uppfattningen, att en höjning av räntesatsen under nuvarande förhållanden icke skulle vara till fördel. Det går nämligen inte att blunda för att räntenivåns bibehållande har varit en av förutsättningarna för realiserandet av det allmänna ekonomiska programmet. Ett utbrytande av denna förutsättning kunde ha medfört stora risker. Visserligen säger man i högerreservationen, att verkningarna av en mindre räntehöjning inte skulle ha medfört några större konsekvenser i fråga om levnadskostnadernas ökning. Men det torde i detta sammanhang uppmärksammas, att även relativt små justeringar uppåt på prismark-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

naden, förorsakade exempelvis av en räntehöjning, skulle skapa irritation i fråga om arbetsmarknads- och löneläget, vilket säkerligen ingen önskar under förhandenvarande förhållanden.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om läget på bostadsmarknaden, där förhållandena torde vara sådana, att även den minsta höjning av omkostnaderna för fastigheterna kan medföra allmän hyresstegring, med krav på kompensation i form av ökade inkomster för löntagarna som en ganska naturlig följd.

Om folkpartiets reservation torde det inte vara mycket att säga. Jag har ställt denna reservation mot utskottsmajoritetens yttrande och försökt att få fram några väsentliga skillnader. Men jag har inte kunnat upptäcka, att man där i sak egentligen har haft någon annan mening än utskottsmajoriteten. Nu sade visserligen herr Fröderberg i sitt anförande, att en väsentlig skillnad skulle ligga däri, att man från folkpartireservanternas sida kräver en omvärdering av kronan i förhållande till dollarn. Jag vill då erinra om att en devalvering av den svenska kronan inte enbart bör ställas i förhållande till den utländska valuta, som vi kalla dollar, utan bör ställas i förhållande till samtliga utländska valutor för att man skall få en bild av vad en devalvering av den svenska kronan över huvud taget kommer att föra med sig. Detta spørsmål kommer säkerligen också upp i andra sammanhang. Att vi här som en isolerad företeelse skulle vidtaga åtgärder för att sänka den svenska kronans värde i förhållande till utländska valutor torde enligt min personliga uppfattning icke vara lyckligt. Skall en devalvering av kronan ske, bör den ske efter överläggningar på internationell basis.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till utskottets utlåtande få hemställa om bifall till vad utskottet anfört under punkt 1.

Herr HALL: Herr talman! Efter den utförliga redogörelse, som utskottet i år har lämnat för bankofullmäktiges verksamhet under 1948, finns det väl för en representant för bankofullmäktige inte så särdeles mycket att förklara. Jag skall därför inskränka mig till att taga upp några av de punkter, som förefalla mera kontroversiella. Jag hyser dock inga förhoppningar att kunna avvinna den evigt aktuella räntefrågan någon ny synpunkt. Reservanternas bemödanden ha ju tydligt visat, att även de ha gått bet på uppgiften att hitta någonting väsentligt i detta ämne, som inte redan något tiotal gånger har blivit utförligt refererat och belyst under olika riksdagsdebatter. Om det finns en alldeles speciell anledning att uppehålla sig vid räntefrågan är det kanske närmast den, att det vore roligt för oss, som i första hand ha att handlägga denna fråga, att någon gång få ett besked ifrån det andra hållet om vad man egentligen menar. Ett sådant besked ha vi ännu inte lyckats få. Det återstår ju att se, om diskussionen i dag skall kunna ge något besked.

Jag vill erinra om utgångspunkten. När investeringskurvan steg, vilket var ganska naturligt efter kriget, och marknaden var i behov av pengar, ville folk sälja obligationer. Riksbanken hade då att välja mellan att köpa obligationer eller att låta obligationskurserna falla till den nivå dit de skulle ha fallit på grund av trycket från marknaden. Säljarna voro då beredda att förlora lika mycket på obligationerna som de värderade fördelen av att få kontanta pengar i sin hand för att fullfölja investeringarna. När högerreservationen nu talar om en halv procents räntestegring och hur mycket det skulle ha betydtt för levnadskostnadsindex, kunna vi endast svara med en motfråga: Hur vet högern att en vägran att köpa obligationer från riksbankens sida skulle ha medfört just en halv procents räntestegring?

Högern är ju numera i motsats till alla

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

tidigare är mycket intresserad av att återropa den avgående riksbankschefens auktoritet, och detta åtföljes ju numera av ett jämmerligt beklagande över hans avgång. Han har som bekant inte alltid haft förmånen att åtnjuta denna popularitet inom högerpartiet. Men det är en sak för sig. Men till honom har, som även högerreservanterna förstå, 10 eller 20 eller 30 gånger ställts frågan, om han vore beredd att säga, att ränteläget kommer att höjas med en halv procent, om riksbanken upphör att köpa obligationer, och han har alltid på den frågan svarat, att därvidlag skriver jag inga garantier. Om nu högern nödvändigt i fortsättningen vill anse herr Rooth som sin förnämsta auktoritet, så tycker jag den skulle inhämta hans mening även på denna för hela diskussionen avgörande punkt.

För bankofullmäktige måste dock frågan bli: Om man låter obligationskurserna falla till en sådan nivå, att man får en räntestegring på en halv procent och ändå får fortsätta att köpa ungefär lika mycket obligationer, vad har man då åstadkommit? Har man åstadkommit någon stramhet på kreditmarknaden, har man fått någon stabilitet på penningmarknaden? Intet av dessa mål har man uppnått. Man har bara uppnått ränteförhöjningens rent negativa effekt, d. v. s. att sätta prisrörelsen i gång på nytt.

Det finns även en annan hake i detta resonemang, som jag tror att högern även skall försöka klara ut för sig, innan den fortsätter diskussionen, nämligen att en procents stegring av levnadskostnadsindex här och en procents stegring där tillsammans blir rätt många procent och att förhandlingsläget under hela fjolåret har varit sådant, att förutsättningen för att någon part skulle binda sig var, att *alla* de prisstegrande faktorerna kunde hållas vid utgångsläget. Om man aldrig så många gånger bevisar, att en räntestegring inte

medför mera än en mycket begränsad levnadskostnadsstegring, så hjälper det inte, om ståndpunkten hos alla de förhandlande parterna är den, att det inte får ske *någon* fördyring genom räntestegring, ty om en sådan fördyring sker, ansluta vi oss icke till något stabiliseringsprogram. Det är alltså inte fråga om huruvida vi skola ha en procents höjning av levnadskostnadsindex, utan frågeställningen är helt enkelt den: Skola vi hålla ränteläget eller skola vi avstå ifrån hela stabiliseringspolitiken? Det är den frågan högern alltså skall svara på, och den skall inte försöka att krypa undan i buskarna bakom den där lilla procenten, ty det räcker absolut inte att dölja det armod, som högerpartiets motivering på denna punkt faktiskt lider av.

Om man ser på resultatet av den politik som drivits har bankoutskottet, efter att ha fört ett utförligt resonemang omkring hela problemet, kommit fram till ett beklagande av att uppskovet med ett ställningstagande i räntefrågan i fullmäktige blev så långt. Man menar att det skulle ha kunnat underlätta stabiliseringssträvandena, om detta ställningstagande hade kommit tidigare. Jag har ingen invändning att göra emot ett sådant konstaterande. Ifrån fullmäktiges sida bör man kanske i stället vara tacksam för att bankoutskottet har fäst uppmärksamheten vid just denna punkt, ty det kan ge anledning till en för den fortsatta behandlingen av frågan ganska upplysande diskussion.

Det är alldeles klart, att bankofullmäktige inom rimlig tid ha meddelat beslut rörande varje förslag om en ränteförändring, som framkommit, och dessa beslut ha ju också redovisats i bankoutskottets utlåtande. Det har icke vid något tillfälle förekommit någon ting, som kan kallas för ett oskäligt dröjsmål. Å andra sidan är det väl också klart, att så länge någon fullmäktigeledamot har den meningen, att en för-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

ändring i stödköpspolitiken respektive räntepolitiken bör komma till stånd, så är han oförhindrad att när som helst väcka ett nytt förslag. Och det är ju det, som här har skett — sådana förslag ha väckts gång på gång och blivit avvisade av fullmäktige.

Om däremot anmärkningen gäller att fullmäktige tidigare borde ha kommit fram till beslutet av den 11 november att justera upp vissa obligationskurser, så medger jag gärna, att ett sådant beslut skulle ha kunnat komma tidigare, under förutsättning att de allmänna förhandlingarna med organisationerna på arbetsmarknaden och inom näringslivet hade varit avslutade i så god tid, att det funnits möjligheter för ett sådant beslut. Vill man hålla ränteläget stabilt, så måste man också, därest man inte vill ha alltför stora svårigheter, skapa ett visst förtroende hos parterna på arbetsmarknaden för att detta läge skall kunna hållas. Grundvalen för detta förtroende var den stramare ekonomiska politik, som avtalsprolongeringen och regeringens tillkännagivande om en starkt överbalanserad budget innebar. När dessa ting voro klara fanns också den naturliga förutsättningen för att företaga de mindre justeringar av obligationskurserna, som voro nödvändiga för att understryka allvaret i att ett ränteläge på tre procent skulle hållas.

Vill man ha en annan politik ifrån centralbankens sida, vill man att den oberoende av övriga samhällsekonomiska krafter, utan att snegla på vad andra göra, skall fatta avgörande beslut, så måste man ge riksbanken bättre fullmakter än vad den för närvarande har. Men dessa fullmakter kan ingen annan än riksdagen ge, och hittills har den frågan icke aktualiserats i riksdagen. Vi veta, som det påpekades under en diskussion i kammaren förra onsdagen, att riksbanken ingalunda har någon oinskränkt makt över obligationsmarknaden. Den har endast de medel att till-

gå, som traditionellt stå till riksbankens förfogande. Ränteläget och löptider på obligationer bestämmas också av sådana institutioner som riksgäldsfullmäktige och hypoteksinstitutionerna. Dessa sistnämnda äro ju formellt enskilda institutioner, även om staten har inflytande på dem. Men deras egenskap av självständiga institutioner gör det ju nödvändigt att förhandla med dem. Det går alltså inte för fullmäktige att fatta ett beslut, som gäller deras angelägenheter.

Det är måhända inte något aktuellt spörsmål att utöka riksbankens maktbefogenheter på detta område. Men om man skulle vilja uppställa det kravet, att riksbanken aldeles ensam skall bestämma hela den ekonomiska politiken i vårt land i alla de avseenden, som beröra penningmarknaden, så är det nödvändigt att man också accepterar att riksbanken får en starkare ställning. Då får riksdagen ta sig en funderare på om den är villig att utrusta riksbanken med sådana fullmakter.

I detta sammanhang har herr Wiberg i sitt anförande gjort en anmärkning, som är så pass egendomlig, att jag inte kan låta bli att närmare belysa den. Herr Wiberg säger, att det står en lång kö av enskilda, som vilja lägga upp obligationslån men som äro förhindrade på grund av att riksbanken skall pröva deras ansökningar. Med den saken förhåller det sig ju så, att varje svenskt företag när som helst kan lägga upp ett obligationslån utan att fråga riksbanken. Riksbanken har ingen laglig möjlighet att förbjuda detta; så långt sträcka sig inte dess befogenheter. De flesta aktiebolag, som lägga upp obligationslån, göra emellertid detta med hjälp av en bank eller flera banker. Vad som här har skett är ju att riksbanken genom förhandlingar med privatbankerna har åstadkommit en ordning, varigenom alla obligationslån anmälas till riksbanken. Syftet med denna ord-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

ning är intet annat än att riksbanken skall få tillfälle att säga sin mening både om lämpligheten att taga upp lånen och om den tidpunkt då lånen böra emitteras. Erfarenheterna av denna anordning ha hittills såvitt vi förstå varit goda. Alla ansökningar, som ha kommit in, ha bifallits. Riksbanken har följaktligen icke förhindrat något svenskt bolag att taga upp obligationslån. I några fall har det blivit jämkningar i beloppet efter förhandlingar, i andra fall har det blivit en viss förskjutning av tidpunkten för lånets emitterande. Det kan ju inte vara särskilt trevligt för den, som skall ta upp ett obligationslån, att råka komma i samma vecka som en annan, som också behöver låna mycket pengar, och på det sättet dra på sig en stark konkurrens. För närvarande finns det inte en enda sådan ansökan inne hos riksbanken. De ansökningar, som ha kommit i år, ha i samtliga fall avgjorts och bifallits.

Jag tror sålunda att herr Wiberg kan trösta de sina med att uppgiften, att man skulle få stå i kö för att få lägga upp sådana obligationslån, är oriktig för närvarande. Han kan tillägga att den har alltid varit oriktig, därför att det i detta fall aldrig har funnits någonting, som kan kallas för kö. Det har ibland funnits tre till fyra ansökningar inne på en gång, men det har inte föregått några större svårigheter att ordna denna lilla »kö».

En annan sak, som kommit upp här i diskussionen och om vilken det kan vara på sin plats att göra några erinringar, är fördelningen av statens upplåning på långa och korta obligationer och på skattkammарväxlar. Det har i den allmänna diskussionen påpekats, att numera lånar staten i större utsträckning än tidigare på korta papper. Förut var praktiskt taget all statens upplåning lagd på obligationer med lång löptid. Numera är en betydande del av lånen av kort karaktär. Jag vill

i detta sammanhang erinra om att vi efter kriget och för den delen också under detsamma ha fått en betydande förändring på penningmarknaden därigenom, att en så stor del av behållningarna i affärsbankerna äro av kortfristig natur. Det finns därför ett mycket stort behov av korta papper för att dessa medel skola kunna placeras på ett sätt, som icke strider mot deras allmänna karaktär.

Om det finns något behov av någon ytterligare förändring på detta område, så bör den visst inte gå i den riktningen att statens upplåning i högre grad lägges över på långa obligationer. Det finns alltså i marknaden en betydande brist på korta placeringsmöjligheter, och det kan inte vara oriktigt att staten tillfredsställer detta placeringsbehov. Det ingår ju tvärtom som ett led i strävandena att hålla penningmarknaden så knapp som möjligt, att man tillhandahåller placeringsmöjligheter även för de innehavare av penningmedel, som inte kunna binda sina medel på längre tid. I stället för att framställa kritik emot denna ordning borde högerreservanterna vid något närmare eftertanke finna, att de förändringar, som här ha kommit till stånd, ligga helt i linje med vad penningmarknaden behöver och också helt i linje med de allmänna strävandena att hålla penningmarknaden så knapp som möjligt.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp frågan om huruvida vi nu ha kommit i ett jämviktsläge, i en bättre balans. Det är alldeles påtagligt att vi efter mitten av december månad på åtskilliga områden ha kunnat inregistrera någonting, som kan kallas för en bättre balans. Det är ju ingen tillfällighet att så har skett. Redan för 18 månader sedan påbörjades en nedskärning av investeringarna. Det skedde både inom den sektor, som den statliga investeringskontrollen behärskar, och inom den fria sektorn. Så småningom måste ju denna

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

investeringsbegränsning visa sig i form av något minskad efterfrågan på låne-medel. Denna minskade efterfrågan på låne-medel började bli märkbar på hösten 1948, och man kan säga att från mitten av december månad ha besparingarna och amorteringarna på gamla lån mer än motsvarat de anspråk, som ställdes på nya krediter.

Under tiden från 1 januari till och med den 29 mars i år har riksbanken kunnat sälja obligationer för 123 miljoner kronor. Skattkamarväxlarna ha samtidigt också något minskat, så att riksbankens innehav av obligationer och skattkamarväxlar tillsammans nu är 177 miljoner kronor mindre än det var den 31 december. Går man tillbaka ett år skall man finna, att under de tre första månaderna 1948 var läget det rakt motsatta. Under dessa månader köpte riksbanken obligationer för 117 miljoner kronor. Förändringen på obligationsmarknaden motsvarar sålunda, om man jämför fjolårets början med 1949 års början, ungefär 240 miljoner kronor. Summan är ju relativt betydande som ett bevis på hur penningmarknaden har förändrats från 1948 till 1949. Å andra sidan tror jag inte, att man skall ta ens denna relativt betydande summa till intäkt för påståenden, att man för en längre tid kan vara övertygad om att utvecklingen kommer att gå i samma riktning. Den kommer att göra det bara under den förutsättningen, att samtliga övriga faktorer på investeringsområdet och på den ekonomiska politikens fält fungera på i huvudsak samma sätt som de för närvarande göra. Det är sålunda alljämt nödvändigt med en sträng statshushållning. Det är nödvändigt med en stark investeringsbegränsning. Men om man vidhåller dessa åtgärder, så finns det möjligheter att så småningom komma i ett läge, där marknaden balanserar utan att man vidtar några starkare tvångsåtgärder.

Jag tror, att det är närmast den slutsatsen man bör dra av vad som har hänt under de senaste månaderna. Och kan man dra den slutsatsen, så bör man också med viss tillfredsställelse kunna konstatera, att de åtgärder som ha vidtagits i varje fall ha visat effekt så långt, att man har fått en tidsfrist, under vilken anpassning bör kunna ske.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag har inte för avsikt att ta kammarens tid i anspråk för någon mera utförlig debatt omkring det stora problemkomplex, som behandlas i bankoutsrottets här föreliggande utlåtande. Det förefaller mig som om det skulle ha varit praktiskt, om vi här i kammaren, när vi diskutera dechargen, hade försökt att med ledning från bankoutsrottet uppehålla oss i huvudsak vid det, som hänt under föregående år, och hade uppskjutit den mera framåtriktade debatten om den för framtiden lämpliga ekonomiska politiken till det senare tillfälle, då guldinlösningspropositionen kommer att behandlas. Nu har bankoutsrottet emellertid icke gjort någon sådan indelning, och jag känner mig därför föranlåten att här, låt vara kortfattat, göra vissa reflexioner till utskottsmajoritetens uttalande i dess helhet.

Jag skall göra dessa reflexioner huvudsakligen i form av några frågor och får på det sättet samtidigt tillfälle att belysa hur jag uppfattar skillnaden mellan folkpartireservanternas och utskottsmajoritetens uttalanden, en skillnad, som två föregående talare för majoriteten ha förklarat sig ha svårt att upptäcka.

Min första fråga till utskottsmajoriteten, som jag skulle vara mycket tacksam för att få något belyst, gäller utskottsmajoritetens uttalande, att regeringens åttapunktsprogram i stort sett sammanfaller med bankoutsrottets re-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

kommandationer under de senaste åren. Det är ju en ganska intressant reflexion detta, att regeringens omskrutna och omskrivna åttapunktsprogram icke är något annat än vad bankoutskottet har rekommenderat sedan flera år. I själva verket innebär detta uttalande från bankoutskottet en ganska hård kritik mot regeringen, som ju efter valet till-satte en särskild kommitté med representanter för regeringen och LO och sedan med mycken pomp och ståt fram-lade ett program, som bankoutskottet här förklarar inte vara något annat än vad utskottet sedan flera år har före-slagit.

Jag skulle vilja fråga utskottets tales-män, huruvida man kan hävda att nå-gra av programmets punkter, nämligen punkterna 1, 6 och 8, överensstämma med vad utskottet tidigare har sagt — om man inte samtidigt vill tillägga, att regeringen helt har underlåtit att be-akta dessa punkter i sin ekonomiska politik under de senaste åren. Jag skall med hänsyn till tiden bara uppehålla mig vid det, som i punkt 8 säges om stabilisering av priser och penning-inkomster. Om vi gå tillbaka till de senaste årens förhållanden veta vi ju nämligen, att någon stabilisering av penninginkomsterna ingalunda har ägt rum.

Vidare står det i punkt 6: »Investe-ringsvolymen måste hållas inom ramen för sparandet.» Detta har ingalunda va-rit fallet under de senaste åren. Det förefaller mig som om det vore vida riktigare att säga, att regeringen först så småningom har kommit till insikt om vikten av en ekonomisk politik av denna typ.

I vilken mån bankoutskottet genom sina utlåtanden har kunnat medverka till detta kan jag inte bedöma, men ut-skottets sätt att här beskriva åttapunkts-programmet förefaller mig icke vara sakligt grundat. Här liksom på ett par andra punkter, som jag skall återkomma

till, verkar det som om utskottet skri-ver saker och ting, som utskottet tycker låter bra, medan utskottet däremot inte tycks anse det vara så förfärligt noga om det som skrives överensstämmer med verkliga förhållandet.

Tillåt mig sedan, herr talman, att nå-got beröra en annan punkt i utskotts-majoritetens utlåtande, nämligen den, där man beträffande bankofullmäktiges åtgärder säger: »Vad valutapolitiken beträffar ha fullmäktiges åtgärder i första hand inriktats på att söka för-hindra en ytterligare minskning av den samlade guld- och valutareserven.»

Jag tillåter mig fråga: På vad sätt ha bankofullmäktige gjort detta? Kan någon av utskottsmajoritetens talesmän, eller möjligen herr Hall från fullmäk-tige, förklara på vad sätt fullmäktige ha gjort detta? Alla veta att import-restriktionerna handläggas av andra myndigheter. Är det inte så, att guld- och valutareservernas utveckling vä-sentligen är ett resultat av de interna-tionella betalningstransaktionerna: varuhandeln, frakterna, turisternas in-och utgående belopp och en del sådana ting? Måste man inte i likhet med folk-partireservanterna säga: »Vad valuta-politiken beträffar äro fullmäktiges möjligheter att direkt påverka guld- och valutareservernas utveckling starkt begränsade så länge valutakurserna äro fixerade.»

Jag tycker ändå att det är ett ut-talande i underkant att säga, att de äro starkt begränsade. De äro i verklighe-ten mycket, mycket starkt begränsade. Man undrar som sagt vad det är för åtgärder, som utskottet här menar att bankofullmäktige ha vidtagit.

Sedan kommer jag till den ännu vik-tigare frågan rörande exportökningen. Där säger utskottet, att det är nödvän-digt att öka exporten, och därför måste olika åtgärder prövas. När man läser detta, tänker man, att nu få vi veta vilken linje, som utskottet här rekom-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

menderar för att den svenska exporten skall kunna ökas, så att vi få möjligheter att höja importen av inte bara livsviktiga varor utan de mycket betydelsefulla varor i övrigt, som vi behöva köpa från utlandet. Tyvärr finner man inte någon redogörelse i utskottsutlåtandet för några sådana åtgärder. I sista meningen på det stycke å s. 12 i utlåtandet, som avhandlar denna fråga, gör utskottet ett uttalande om att den ekonomiska politiken inom landet bör konsekvent fullföljas »enligt de uppdragna riktlinjerna, så att icke blott inflationstrycket hålles tillbaka och ytterligare kostnadsstegringar undvikas utan även kostnadsnivån anpassas efter förhållandena under det övergångsskede från varubrist till mera normal tillgång, vari världen nu synes befinna sig.»

Utskottet säger således, att den svenska kostnadsnivån skall anpassas. Man måste här onekligen ställa den frågan: På vad sätt menar utskottet att den svenska kostnadsnivån skall anpassas? Det kan väl ändå inte vara så att utskottet skriver detta om anpassning av kostnadsnivån bara därför att man tycker, att det är ett uttryck, som låter bra? Det måste ju finnas någon konkret tanke bakom detta uttalande. Jag förutsätter nämligen, att bankoutskottets majoritet, då det gäller att avge sina yttranden, inte avviker från den praxis, som varit gängse i den svenska riksdagen hittills.

Om man från utskottets sida inte här vill ge svar på någon annan fråga, tycker jag att man kan begära, att utskottets talesmän skola ge ett upplysande svar åtminstone i fråga om detta spörsmål, nämligen på vad sätt utskottet vill åstadkomma en anpassning av den svenska kostnadsnivån, så att denna anpassning kan utöva det önskvärda och erforderliga, gynnsamma inflytandet på vår export.

Jag kan väl inte tänka mig, att ut-

skottet här syftar på en mycket stor lönereduktion. För mig personligen förefaller den vägen alldeles otänkbar. Tänker man sig eventuellt den utvägen, att vi här i landet genom något slags trolleri plötsligt skulle kunna höja vår produktionseffektivitet i långt hastigare takt än i de med oss konkurrerande länderna, t. ex. USA? Detta är nog ganska uteslutet, särskilt med tanke på våra nedsatta möjligheter att importera nya, arbetsbesparande maskiner. Även den utvägen att nå kostnadsanpassning förefaller mig således vara verklighetsfrämmande.

Men vad är det för lösning av problemet, som utskottet i detta fall kan tänka på? Jag hoppas som sagt, att denna debatt, som — vilket jag är ense med herr Hall om — rört sig om en hel del punkter, som ofta debatteras här, dock på denna punkt skall ge klarhet över vad bankoutskottets majoritet här åsyftat.

Kammaren torde vara väl medveten om min åsikt, att det inte går att åstadkomma denna kostnadsanpassning utan att man på ett eller annat sätt ändrar den svenska kronans yttre värde och närmast återgår till det kronvärde, som rådde under många år före 1946. Denna ändring av den svenska kronans yttre värde kan ske antingen direkt eller indirekt i den formen, att man kan använda dollarcertifikat och eventuellt andra sådana certifikat. Jag skall inte i dag taga upp någon teknisk diskussion på den punkten.

Herr Svensson i Alingsås, som ju tillhör utskottets majoritet, tyckte inte att en sådan isolerad åtgärd från svensk sida borde vidtagas. Detta var dock bara ett enkelt konstaterande från hans sida. — Jag vill i detta sammanhang starkt understryka det faktum, att den svenska exportutvecklingen är synnerligen ogynnsam och att vårt land i fråga om konkurrensmöjligheterna på en del marknader för varje månad som

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

går kommer i ett allt sämre och sämre läge. Vi hålla f. n. på att bli utslagna på en del för oss mycket viktiga marknader. Man kan under sådana förhållanden inte bara säga att vi måste vänta med våra åtgärder på detta område. Enligt min uppfattning ligger det stor fara i dröjsmål.

Även högerreservanterna till detta utlåtande ha den uppfattningen, att kostnadsnivån skall anpassas. Man får emellertid inte heller där något egentligt besked om hur detta skall tillgå. Det kan emellertid hända, att högern i likhet med folkpartiets reservanter inte ansett, att man vid detta tillfälle borde göra något mer ingående uttalande. Folkpartirepresentanterna ha ju nöjt sig med ett allmänt vägledande uttalande.

Högerns ståndpunkt i dag är emellertid en helt annan än den som ledamoten av bankofullmäktige, herr Hagberg i Malmö, deklarerade i höstas, när denna fråga bragtes på tal i denna kammare. Herr Hagberg skyndade sig nämligen då att instämma med regeringschefens uttalande på denna punkt. Nu tycks emellertid högern i alla fall vara på glid. Skulle jag ha orätt i min åsikt, att högern är på starkt glid bort från den av herr Hagberg i Malmö tidigare deklarerade ståndpunkten, vore det tacknämligt, om utskottets ärade vice ordförande kunde lämna mig en upplysning på den punkten.

Jag vill här tillägga, att frågan om en någorlunda avbalanserad valutakurs har, såvitt jag förstår, en mycket stor betydelse, när det gäller möjligheterna att avveckla regleringsekonomien. Endast om man har någorlunda naturliga förhållanden mellan kostnader och priser i olika länder, kan man hoppas på att kunna avveckla en väsentlig del av regleringarna i den internationella, ekonomiska samfärdseln. Med utgångspunkt från den ståndpunkt, som högerreservanterna i ett annat sammanhang

förklarat sig företräda, vore det naturligt, om man på högerhåll ville draga den slutsatsen, att införandet av det automatiskt verkande medel, som heter en väl avpassad valutakurs, är en av de viktigaste förutsättningarna för att man skall kunna komma tillbaka till ett system, som möjliggör mindre regleringar inom näringslivet.

Beträffande räntepolitiken har utskottsmajoriteten gjort det uttalandet, att utskottets ståndpunkt inte innebär, »att räntan för framtiden avlysts såsom penningpolitisk regulator». Utskottet fortsätter: »Under andra ekonomiska förhållanden torde möjligheterna till ränteförändringar alltjämt vara av betydelse för riksbanken i dess valutavärdande verksamhet.» Det är synd, att utskottet inte ansett sig vara i stånd att något närmare tala om vad det är för »andra ekonomiska förhållanden», under vilka man finner en viss rörlighet hos räntan mer naturlig.

Den ståndpunkt, som folkpartireservanterna här intagit — vilken för övrigt är densamma som jag företrätt i denna kammare vid flera tillfällen tidigare — går ut på att det är både möjligt och nyttigt att inom en lågräntepolitik sörja för en viss begränsad rörlighet hos obligationskurserna och därmed också en i viss mån rörlig ränta. Men en sådan politik förutsätter, vilket herr Hall underströk i ett annat sammanhang, att det kan skapas förtroende för den ekonomiska politiken. En förutsättning för att ett sådant förtroende skall kunna uppstå är att det inte får bli tal om att överge lågräntepolitiken, utan att denna begränsade rörlighet endast skall tillåtas inom ramen för denna lågräntepolitik. Inom denna ram skulle man således kunna tänka sig en sänkning av obligationskurserna till exempelvis 95 eller 96 procent av pari på 3-procentsobligationerna. En dylik sänkning skulle utöva ett synnerligen återhållande in-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

flytande på viljan att sälja obligationer. Om man räknar med att dessa obligationer inom överskådlig tid troligen åter komma att stiga till parikurs, då är det naturligtvis inte så lockande att sälja obligationer till en kurs av exempelvis 95 procent. En sparbank t. ex. kan ju ha dessa obligationer bokförda till 98 procent, och under sådana förhållanden försöker man att låta bli att sälja obligationerna till underkurs. På detta sätt blir det ett mindre utbud av obligationer, och riksbanken behöver inte köpa så många obligationer, som man annars skulle ha behövt. Därigenom kommer det ut mindre pengar i marknaden, som blir stramare. Detta har en återhållande inverkan på kreditgivningen över huvud taget på det sätt som utskottet i ett annat sammanhang antytt.

För min del har jag svårt att se, hur man skall få möjligheter att, vilket utskottet självt talar om, få till stånd en återgång till friare förhållanden på kapitalmarknaden, om man inte medger en viss begränsad rörlighet på obligationsmarknaden inom den här av mig angivna ramen. Jag tror, att man här liksom vid andra tillfällen underskattar betydelsen av att man på ett skickligt sätt och med hjälp av denna begränsade rörlighet inom en viss ram kan utnyttja prisbildningens förmåga att åstadkomma en anpassning.

Herr Wiberg framställde en fråga till folkpartiets talesmän rörande den ståndpunkt, som folkpartiets representant i bankofullmäktige intagit i denna fråga. Folkpartiet har ju, som herr Wiberg väl känner till, inte någon ordinarie representant i bankofullmäktige utan endast en suppleant, som kallas in vid vissa viktigare tillfällen. Denne suppleant har naturligtvis inte samma möjligheter som de ordinarie ledamöterna att följa utvecklingen. Om nu denne suppleant, vilken är herr Bergvall, snart skulle få tillfälle att därvid-

lag öka sina möjligheter, ha vi från folkpartiets sida naturligtvis ingen anledning att beklaga oss däröver.

Såvitt jag känner till, har herr Bergvall rörande räntepolitiken samma åsikt som folkpartireservanterna här angivit. Det är emellertid alldeles klart att särskilt en suppleants möjligheter att driva en viss politik i mycket hög grad är beroende av i vad mån inte minst förutsättningar av personlig art kunna skapas för en sådan politik. Det inverkar nämligen, i vad mån herr Bergvall anser sig kunna lyckas med att få exempelvis riksbanksledningen att tro på politiken i fråga. Det får ju inte gå till på det sättet, att riksbanksledningen säger att man skall försöka en kortare tid med en ändrad politik för att se hur det går. Om man inte tror på politiken i fråga, lönar det sig inte mycket att pröva en annan politik. Detta är enligt min mening självklart.

Eftersom vi få tillfälle att i en senare debatt återkomma till den ekonomiska politiken, skall jag här avstå från vad jag annars hade tänkt att närmare diskutera, nämligen högerns ståndpunkt i räntefrågan. Herr Hall var något inne på den frågan. Det förefaller mig, som om det fortfarande råder en avgörande oklarhet beträffande högerns ståndpunkt i denna fråga. Man har aldrig fått något riktigt bestämt besked, om högern verkligen menar, att riksbanken skall upphöra att köpa obligationer under alla förhållanden. Högerreservanterna intogo väl närmast den ståndpunkten, när denna fråga behandlades i kammaren den 3 juli 1948. En sådan penningpolitik kan emellertid leda till en alldeles oberäkneligt stor räntehöjning.

Om nu högern däremot menar, att man endast skulle tillåta en begränsad räntehöjning, innebär då detta att riksbanken skulle få fortsätta med att köpa obligationer, om detta skulle visa sig

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

behövt, men till en sänkt kursnivå? Ännu ha vi inte under de många debatter, som vi haft i denna fråga, kunnat få något klart besked från högerens sida vilken ståndpunkt, som högeren i verkligheten företräder.

Om man i diskussioner med högermän om dessa ting påpekar, att ett principbeslut om att riksbanken över huvud taget icke skall köpa några obligationer måste innebära, att riksbanken träder åt sidan, när det gäller att bestämma räntenivåns höjd, svara företrädarna för högeren i allmänhet, att man bara vill vara med om en »måttlig» räntehöjning. Man måste emellertid draga ut konsekvensen av den ståndpunkten till att riksbanken i så fall måste få instruktioner om att köpa obligationer till en viss sänkt kurs. Man kan då fråga sig vilken denna sänkta kurs skall vara, om nu högeren exempelvis begränsar sina krav till att avse en räntehöjning med t. ex. endast en halv procent. Vilken grund har man på högerhåll för sin förmodan att en sådan räntehöjning skulle få det utomordentligt stora inflytande på den ekonomiska politiken, som högerreservanterna här ge sken av, skulle framkallas?

Jag vill i detta sammanhang erinra om att om man inte, såsom vi från folkpartiets sida kräva, fasthåller vid lågräntepolitiken samt förordar en rörlighet inom den ramen utan i stället låter räntepolitiken gå efter lösa boliner, då är det inte alls säkert, att en höjning av räntan med exempelvis en halv procent skulle leda till ett minskat utbud av obligationer. Verkan skulle nämligen i så fall kunna bli den rakt motsatta, eftersom obligationsinnehavarna måhända i väntan på ett ytterligare kursfall sälja ännu fler obligationer än de annars skulle ha gjort.

I detta avseende råder således en stor oklarhet rörande högerens ståndpunktstagande. Jag utgår ifrån att vi inte här i dag kunna få denna fråga

närmare belyst. Jag har därför endast velat konstatera de olikheter, som föreligga mellan högerens och folkpartiets ståndpunktstaganden. Jag hoppas, att vi åtminstone vid en kommande debatt om sex eller åtta veckor få tillfälle att erhålla ett klarare besked från högerens sida på denna viktiga punkt.

Jag vill till sist något beröra även vad herr Persson i Norrby sade för en stund sedan om räntepolitiken. Han tycktes mena, att bankofullmäktiges dröjsmål med att åstadkomma en verklig stabilisering av räntenivån vid 3-procentsläget berodde på att fullmäktige först ville avvakta valutgången. Herr Persson tycktes inte själv ogilla en sådan tänkt ståndpunkt hos bankofullmäktige. Detta uttalande förefaller mig vara ganska oklart. Herr Persson syftar väl antagligen på att bankofullmäktige enligt hans mening hade skäl att avvakta resultatet av statsministerns förhandlingar med bondeförbundet om bildandet av en tvåpartiregering. Det förefaller mig emellertid svårt att förstå på vad sätt utgången av dessa förhandlingar skulle ha kunnat få någon betydelse för frågan om räntenivån. Det vore intressant att veta, om herr Persson här endast deklarerade sina egna reflexioner eller om han möjligen fått sina uppgifter från någon av representanterna i bankofullmäktige, exempelvis bondeförbundets representant där.

Liksom herr Svensson i Alingsås ansåg herr Persson i Norrby, att det inte förelåg någon större skillnad mellan folkpartirepresentanternas ståndpunktstagande och utskottsmajoriteten i denna fråga. Jag tror emellertid, att de något knapphändiga reflexioner, som jag här gjort, tillräckligt klart visat, att det föreligger en ganska väsentlig skillnad mellan folkpartiets och majoritetens åsikter rörande detta spörsmål. Jag är för egen del glad över att reservanterna från folkpartiet inte velat

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

vara med om att skriva under de mycket oklara uttalandena i denna fråga från majoritetens sida. Jag skulle vara tacksam, om man från utskottsrepresentanternas sida kunde här i kammaren i någon mån skingra denna oklarhet. Kvar står emellertid, herr talman, dessvärre det intrycket, att bankoutskottets utlåtande innevarande år på ett icke fördelaktigt sätt avviker från de utlåtanden, som bankoutskottet tidigare lagt på kamrarnas bord.

Herr MOESSON: Herr talman! Efter som herr talmannen tillåtit att debatten får röra sig om både punkt 1 och punkt 2 av bankoutskottets utlåtande nr 11, har jag tillåtit mig att begära ordet för att bland annat säga något om punkt 2, som handlar om krediten till ABA.

När statsrevisorerna hade att granska bankofullmäktiges åtgärder voro de eniga om att de icke kunde underlåta att fästa uppmärksamheten på det egenomliga förhållandet, att fullmäktige, medan höstriksdagen var samlad, beslutat ge ABA en kredit på 15 miljoner kronor utan riksdagens hörande. Jag förmodar att kammarens ledamöter observerat, att fullmäktiges ordförande, envoyén Hammarskjöld, samt bankofullmäktigeledamoten herr Hagberg i Malmö här reserverat sig. De ansågo att ärendet hade bort underställas den samlade riksdagen. Jag undrar verkligen, herr talman, hur det skulle ha låtit i dag vid detta ärendes behandling i kammaren, om en sådan grundlagsvårdare som S. A. Hedin varit kvar i kammaren.

När Kungl. Maj:t förra året begärde, att riksdagen skulle bevilja ytterligare 5 miljoner kronor till aktieteckning i ABA, för att detta bolag härigenom tillsammans med SILA skulle komma upp till ett så högt belopp, att det sammanslagna nya bolaget skulle kunna överta lufttrafikverksamheten, så var statsutskottet mycket tveksamt när det tillstyrkte

denna proposition. Jag vill bringa i erinran att någon för många år sedan undrade, huruvida Kungl. Maj:t läste vad statsutskottet sade i sin motivering eller om Kungl. Maj:t endast läste klämmen. Statsutskottets dåvarande vice ordförande, herr Anderson i Råstock, sade, att han omöjligen kunde tänka sig att Kungl. Maj:t kunde uraktlåta att läsa vad statsutskottet sagt i motiveringen. — Den tveksamhet statsutskottet gav uttryck åt när det var fråga om dessa fem miljoner kronor till ytterligare aktieteckning måtte i alla fall inte ha gjort så särskilt djupt intryck, eller också voro väl omständigheterna sådana, att man fick säga till riksdagen, att den tveksamhet statsutskottet då gav uttryck åt fick maka åt sig.

Som jag redan sagt voro statsrevisorerna fullkomligt ense om att vi inte kunde gå förbi denna sak, och det var så långt ifrån att revisorerna fuskade ifrån sig denna sak, att de tillsatte en delegation för att ordentligt undersöka denna fråga innan ärendet kom till revisionen in pleno. Mina socialdemokratiska kamrater i revisionen önskade, att vi skulle utesluta vissa ord i skrivelsen, men i sak fanns det en bestämd och enhällig mening att denna fråga hade bort läggas fram för riksdagen, som då var samlad.

Nu har jag i bankoutskottets utlåtande förgäves sökt efter någon kritik av fullmäktige på denna punkt. Man förklarar, att man inte finner någon egentlig anledning att härvidlag ställa sig bakom statsrevisorernas uttalande. Om någon förklaring till utskottets ståndpunkt skall sökas, så tror jag att man får taga fasta på utskottets uttalande, att det varit mindre lämpligt att underställa höstriksdagen denna fråga med hänsyn till det pågående rekonstruktionsarbetet. Kammarens ärade ledamöter kunna kanske svårigen bilda sig en uppfattning om vad som ligger bakom detta. Jag gör mig inte skyldig

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

till någon indiskretion om jag tolkar detta så, att fullmäktige ansågo att man icke skulle störa de förhandlingar, som just då pågingo. Värdering av ABA:s tillgångar pågick, och man ville icke påverka den andra parten, SILA, på ett sådant sätt, att den inte skulle vilja vara med om denna sammanslagning.

Till detta skulle jag vilja säga, att eftersom den nuvarande chefen för ABA och SILA — d. v. s. det sammanslagna bolaget — direktör Norlin, var med i den värderingskommitté, som höll på att värdera ABA:s tillgångar, är det enligt min mening fullkomligt otänkbart att avsikten skulle ha varit att på något sätt undanhålla riksdagen eller de herrar som stodo bakom SILA det verkliga förhållandet, vilket enligt en av de utredningsmän som tillsattes för att undersöka det ekonomiska tillståndet i ABA var sådant, att bolaget vid den tidpunkten borde ha gått i likvidation. Det fanns sålunda enligt min mening inte alls någon anledning att försöka svepa in förhandlingarna i något egyptiskt mörker. De personer som voro intresserade av saken hade reda på förhållandena.

När utskottet här säger, att det hade varit möjligt att hos någon enskild bank få denna kredit på 15 miljoner kronor om inte riksbanken utan riksdagens hörande beviljat krediten, så är ju detta möjligt. Ett brev från kommunikationsministern om att han ämnade till 1949 års riksdag komma med en proposition om anslag skulle måhända av en enskild bank ansetts vara ett så säkert papper, att denna bank beviljat lånet. Jag vet inte vilka anspråk de olika bankmännen ha, men eftersom det framgår av handlingarna här vet jag, att den bank som tidigare beviljat ABA stora krediter upprepade gånger gjort framställningar om att dess engagemang i bolaget skulle lättas. Till detta kommer också att kommunikationsministern uttalat såsom sin mening, att kre-

diterna borde flyttas över från en enskild bank till riksbanken. För en gångs skull rådde märkligt nog samma mening i Kungl. Maj:ts kansli och i ett visst hus vid Kungsträdgården.

Jag har här velat säga, att det enligt min mening är fullkomligt klart och riktigt vad statsrevisorerna sagt. De ha hittills inte haft anledning att gå in på någon granskning av de enskilda bolagen. För min egen del skulle jag vilja säga, att hade vi haft en sådan möjlighet, så skulle det ha varit intressant att få syna ABA:s verksamhet. När jag tänker på den deklaration som — om jag minns rätt — 1946 avgavs av verkställande direktören, att hädanefter skulle ABA inte behöva några som helst subventioner av statsmakterna utan kunna reda sig självt, och när jag sedan tänker på vad som framkommit, då måste jag säga, herr talman, att det gamla ordspråket att stora ord och fett fläsk inte fastna i halsen verkligen kan äga sin tillämpning.

Herr SEVERIN: Herr talman! Man kan ur en synpunkt beklaga, att inte herr Mosesson fått tillfälle till de studier av ABA:s verksamhet, som han här ansåg skulle ha varit av ett visst intresse för honom och övriga statsrevisorer. Om han fått tillfälle till detta skulle han möjligen ha besparat andra kammaren att åhöra denna ganska oklara och i betydande utsträckning fullständigt oriktiga framställning av förhållandena. För övrigt skulle det ha varit av mycket stort intresse att veta vilken av de värderingsmän, som tillsatts för att värdera de båda bolagens tillgångar inför sammanslagningen, som anförtrott herr Mosesson att ABA borde gå i likvidation. Hans ord föllo nämligen så.

Nu visade ju värderingen, att ABA inte var likvidationsmässig. Som alla veta inträder ju likvidationsskyldighet

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

först när $\frac{2}{3}$ av kapitalet är förtärt. Värderingen visar, att så inte var förhållandet i detta fall. Om så skulle ha varit fallet så skulle ju för övrigt den omständigheten, att riksbanken lånat ABA 15 miljoner kronor, inte förändrat någonting, ty ABA:s ställning förbättras ju inte genom att bolaget ökar sin skuld med 15 miljoner kronor. Likvidationen skulle inte ha kunnat förhindras på detta sätt. Jag tycker verkligen att det är egendomligt, att en representant för statsrevisionen ställer sig upp här i kammaren och berättar sådana amsagor för den svenska riksdagen. Har inte herr Mosesson större aktning för ställningen som statsrevisor än att han tillåter sig sådant?

Det var inte alls fråga om att någondera parten skulle föra den andra bakom ljuset beträffande värderingen. Värderingen utfördes i enlighet med det avtal, som en gång träffats mellan staten och SILA. Vardera parten tillsatte två värderingsmän, som tillsammans utsågo den femte, vilken blev ordförande. Inför denna värderingsnämnd fingo båda bolagen redovisa sina tillgångar. Värderingsnämnden åsatte tillgångarna det värde, som den fann vara skäligt. Så går det naturligtvis alltid till. Där kan inte ske någon som helst fördunkling därigenom att ABA upptog ett lån. Förhållandet var inte heller det, att ABA inte kunde få fortsatta krediter i någon enskild bank. Den enskilda bank som tidigare varit ABA:s förbindelse var allt fortfarande villig att ställa kredit till företagets förfogande.

Saken var helt enkelt den, att såväl SILA och ABA som staten voro bundna av den förut träffade överenskommelsen. När herr Mosesson här kommer och talar om, att man på något sätt ville försöka föra SILA bakom ljuset, därför att om SILA fått veta de verkliga förhållandena skulle bolaget ha dragit sig tillbaka, då vill jag framhålla att det inte varit möjligt för SILA att

draga sig tillbaka. Man hade en gång träffat ett avtal, och detta avtal måste fullföljas av de avtalsslutande parterna. Man brukar göra så här i landet när ett avtal ingås. Tänk att statsrevisorerna inte ha reda på, att man inte utan vidare kan bryta ett avtal, som en gång ingåtts! Det är ganska egendomligt.

Jag har i alla fall funnit mig böra lämna denna upplysning om förhållandena för att inte lämna kvar det egendomliga intryck, som herr Mosessons dunkla och oklara anförande måste ha gjort på kammarens ledamöter.

Herr MOSESSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Severins genmäle till mig skulle förvisso ha blivit ett annat, om han verkligen hört på vad jag sade. Jag sade icke, herr Severin, att det var någon av värderingsmännen som påstått att ABA:s ställning var sådan, att bolaget enligt hans mening var skyldigt att gå i likvidation. Det var en person som, på uppdrag av antingen ABA eller riksbanken, granskade ABA:s räkenskaper. Denna persons utlåtande finns bland de papper, som statsrevisorerna granskat, och enligt detta utlåtande var ABA pliktigt att gå i likvidation. Jag har således inte pratat i vädret här.

Vidare sade jag att det inte fanns någon som helst anledning att försöka svepa in dessa saker i något egyptiskt mörker för herrarna från SILA eller för riksdagen, alldenstund den man som nu är chef i ABA just var en av värderingsmännen. Han måste väl ha kunnat bedöma vad tillgångarna voro värda. Det fanns ju heller ingen anledning att dölja detta för riksdagen. Saken skulle ju i varje fall förr eller senare bli uppenbar. Påståendet att det under pågående underhandlingar inte vore lämpligt att bringa frågan om ABA:s likviditetssvårigheter inför riksdagen var således felaktigt.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Herr PERSSON i Norrby (kort genmäle): Herr talman! Jag uppkallades med anledning av herr Ohlins yttrande beträffande min reflexion, att bankofullmäktige ville göra sitt ställningstagande i räntefrågan beroende på valutgången. Jag vill här framhålla, att detta var min personliga reflexion. Den saken har inte varit på tal inom mitt parti, och ingenting härom har nämnts av vår representant i bankofullmäktige. Det var emellertid ett allmänt resonemang i somras, att något avgörande i räntefrågan sannolikt inte komme att träffas förrän valet var över. Det var detta som gjorde, att jag kom att fälla detta yttrande.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet för att göra en ytterligare korrigerig av herr Mosesson. Samtidigt vill jag passa på att säga, att om jag hört fel när jag tyckte att herr Mosesson sade att det var en värderingsman, som fällt detta yttrande om ABA, så kan jag inte framställa frågan vilken av värderingsmännen det var. I alla händelser vore det mycket intressant att nu få veta varifrån uppgiften kommit.

Det är inte riktigt att direktör Norlin, som skall bli chef för det gemensamma företaget — sammanslagningen har ännu inte verkställts — var med i värderingsnämnden. Däremot hördes han i nämnden tillsammans med andra representanter för ABA. Om han nu inte var ledamot av denna nämnd, så var han däremot vice verkställande direktör i Aktiebolaget Aerotransport, och hade sålunda bättre än någon annan tillfälle att bilda sig en föreställning om bolagets ställning. Det skulle därför vara fullkomligt meningslöst att försöka dölja någonting. Själva den omständigheten att ABA:s styrelse på våren i maj eller juni — jag är icke säker på vilken månad det var — beslöt att utse Per Adolf Norlin som vice verkställande di-

rektör måste ju säga, att ABA inte hade någon som helst anledning att dölja någonting i sina papper.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Trots att även vi kommunister ha anledning att litet närmare titta på ABA:s och SILA:s luftiga affärer, skall jag dock återföra debatten till punkt 1 och särskilt beröra valuta- och penningpolitiken.

Då representanterna för vår riksdagsgrupp under remissdebatten och utrikesdebatten haft möjligheter att rätt utförligt motivera vår ställning till den s. k. stabiliseringspolitiken och till bankokskottets i med- och motgång alltid lika pessimistiska prognoser, skall jag begränsa mig till ett område, som ingen av de hittillsvarande talarna varit inne på, om man undantar herr Ohlins korta kommentar att vi hålla på att trängas ut från våra viktigaste marknader. Det framgår även av utskottets uttalande, att trycket på vår valuta framför allt kommer av det amerikanska trycket på vår viktigaste exportindustri. Utskottet säger, att omsvängningen på exportmarknaden varit särskilt framträdande beträffande avsättningsmöjligheterna för pappersmassa i Förenta staterna. Läget på detta område har alltmer tillspetsats, och mot årets slut ha försäljningarna praktiskt taget upphört. Ja, sedan dess, och sedan vi senast behandlade utrikeshandelsfrågorna, har läget ytterligare skärpts därigenom, att amerikanerna hålla på att tränga ut oss även på de europeiska marknaderna genom regelrätt dumpning. Så måste ju vara förhållandet, när man på de europeiska marknaderna till och med underskrider de mycket låga amerikanska priserna på massa, och när denna export i viss mån är subsidierad av staten. Detta är synnerligen allvarligt ur svensk synpunkt om man betänker, att trävaruindustriens andel i vår export är 40 procent, och att

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

nära två tredjedelar av vår dollarbetalda export tidigare utgjorts av just pappersmassa.

För oss kommunister, som voro rätt ensamma om vår mening när Marshallplanen genomdrevs här i riksdagen, är det av stort intresse att i dag se, att många nu givit oss rätt i en del av våra förutsägelser. Det var rätt uppseendeväckande när en sådan tidning som Stockholms-Tidningen för cirka fem veckor sedan publicerade en uppmärksammat ledare under rubriken »Marshallhjälpen ett hot». Denna artikel är så pass anmärkningsvärd, att jag vill läsa upp några citat ur densamma. Inledningsvis konstaterar den, att vi hotas av den förödande amerikanska konkurrensen också på den europeiska marknaden, där amerikansk och kanadensisk massa utbjudes till priser, som vi av kostnadsskäl helt enkelt inte kunna acceptera. Stockholms-Tidningen bestrider, att detta är sund och affärsmässig konkurrens samt ger följande redogörelse:

»För det första har USA via Förenta export- och importorganisationen (JEJA) i Bizonien, som skall fastställa och godkänna alla priser vid import och export dit, skaffat sig en fast och säker replipunkt. Därtill kommer att den amerikansk-kanadensiska konkurrensen och prisnedpressningen allenast möjliggöres genom tvåfaldigt statligt stöd. Massaindustrin i de båda länderna har nämligen till skillnad från i Norden knappast att räkna med något rotvärde på sin råvara — tack vare att statliga skogskoncessioner nästan gratis ställes till industrins förfogande — och dessutom har den bakom sig Marshallorganisationens pengar. Huvudparten av den massa som kommer till Europa finansieras nämligen med Marshallmedel.»

Därpå följa de sedvanliga sju bugningarna för Washington i form av några ord om den generösa amerikanska hjälpen, vilket dock i detta fall inte

minskar skärpan av vad som säges i sak. »Med all aktning», säges det, »för den storstilade amerikanska hjälpinnsatsen för Europas återuppbyggnad måste det väl ändå anses ligga utanför Marshallhjälpens ram att finansiera import från Amerika av varor, varav Europa självt är välförsett.

Om dessa transaktioner endast avse att rädda den amerikanska massaindustrin ur en överproduktionskris, måste de anses helt förkastliga. Mycket bättre kan omdömet inte bli om skälet skulle vara att ensidigt överföra den amerikanska prisnivån till Europa på en enda vara, något vartill det inte finns något skäl. Detta så mycket mindre som konsekvenserna måste bli ödesdigra för Norge, Sverige och Finland.

En sänkning av våra totala produktionskostnader till den amerikanska nivån skulle helt enkelt betyda ruin för vår bonde- och skogsägande befolkning och kraftigt sänkt levnadsstandard för arbetarna. Då skogsindustriprodukterna svara för hälften av Sveriges export, är det dessutom lätt att räkna ut vad konsekvenserna skulle bli för landet i övrigt: kraftig nedpressning av levnadsstandard och en god marknad för den bolsjevikiska propaganda, från vilken Marshallhjälpen skulle befria Europa.»

Det framgår således redan härav att man inte tror, att ständiga påminnelser om att vi måste sänka levnadsstandarden, stegrad massarbetslöshet och strypningsåtgärder mot vår industri äro så värdefulla botemedel mot kommunismen.

Det är klart att detta skapade irritation på amerikanskt håll. Men både Stockholms-Tidningen och andra tidningar ha trots detta vidhållit det väsentliga i denna mycket skarpa kritik. Det sägs senare i en artikel i samma tidning, när den behandlar det ekonomiska långtidsprogrammet och representanternas för näringslivet nya redogörelser: »Har kommittén därvid tagit

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

hänsyn till den prisförödande dumpingkonkurrens som amerikansk och kanadensisk cellulosa- och pappersindustri f. n. med hjälp av Marshallmedel bedriver ute i Europa och även på andra håll och rättat sitt omdöme efter dennas konsekvenser? Även våra övriga stapelvaror, t. ex. kvalitetsjärn, har fått starka känningar av inte minst den amerikanska konkurrensen.» Finanstidningen har senare karakteriserat denna dumping med Marshallmedel och förklarat att den faller utanför de av Marshallorganen ursprungligen fixerade planerna. »Förhållandet», heter det, »ger ur flera synpunkter anledning till förvåning, men framför allt förtjänar beaktas, att det strider mot intentionerna att öka den intereuropeiska handeln. Onekligen är det svårt att se hur detta mål skall kunna nås, om Marshallmedel ställs till förfogande för vidgad import över Atlanten av sådana varor, varmed Europa är självförsörjande.» Även »Fackföreningsrörelsen» tar upp Marshallplanens ord om nödvändigheten att främja det internationella varuutbytet och fortsätter sedan: »Massaexporten till europeiska länder verkar i diametralt motsatt riktning. Den kiarseende opinionen i USA måste vid närmare övervägande finna, att man här är inne på vägar som leder bort från det uppställda målet: Europas ekonomiska tillfrisknande.»

Det är sannolikt att målet för Amerika är att framtvinga en från detta håll önskad depreciering av den svenska valutan. Jag tror inte att det primära målet är att konkurrera på lång sikt, ty inte heller Amerika har några outtömliga skogsreserver. Kanada har mera därav. Amerikas urskogar äro väl i det närmaste nedhuggna, och där förekommer mer rovdraft än här hemma utan att man sörjer för återväxten. Man tycker, att man funnit en väg att pressa vår valuta i syfte att göra våra exportvaror billigare och de amerikanska exportvarorna dyrare för oss och på den vägen

nå en del av de krav som ställts, att Sveriges levnadsstandard, som enligt amerikansk mening är för hög, skall sänkas. Det är klart att detta är huvudsaken till alla överläggningar om huruvida man skall tillmötesgå de amerikanska kraven eller icke. Herr Severin, som nyss talade här, var i går rädd för att den svenska kronan snart skulle bli den enda mjukvalutan, medan de andra skulle vara hårdvalutor. Av herr Ohlins uttalande framgick, att vårt amerikanserade folkparti driver på mest när det gäller att foga sig efter de amerikanska önskemålen.

Vad regeringen beträffar har den varit anmärkningsvärt tyst om dessa uppseendeväckande förhållanden, och när dess medlemmar ha yttrat sig, ha de mindre tagit sikte på att upplysa än att släta över. Jag nämner statsrådet Skölds tal på arbetarmässan i Skellefteå i lördags, där han kom in på dessa frågor och talade om den kommunistiska kritiken mot stabiliseringsprogrammet. När det gäller massan är det inte bara en kommunistisk kritik, utan det är en kritik från en mycket stor del av näringslivet och av bondeintressena.

Statsrådet Sköld sade i slutet av sitt tal följande: »Den omständigheten t. ex. att Västtyskland förses med pappersmassa från Amerika med tillhjälp av Marshall-dollar till förfång för svensk massaexport har i grund och botten intet konstitutivt sammanhang med Marshallhjälpen. Även om en dylik hjälp aldrig hade lämnats av Förenta staterna, är det uppenbart att detta land skulle ha kommit att ställa resurser till förfogande för Västtyskland i alla fall, och då kunde samma situation på massamarknaden ändå ha inträffat.» Det kan ju sägas att det inte konstitutivt hör samman med Marshallplanen, men jag kan inte uttolka någon annan mening i statsrådet Skölds ord än att amerikanerna nog skulle ha behandlat oss lika illa, även om vi inte gått med på

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Marshallplanen. Det kan ju hända att detta är riktigt. Men då hade vi åtminstone inte behövt lida den smäleken att vi själva hade tvinnat det rep med vilket man söker strypa vår viktigaste exportindustri.

I sammanhang med frågan om vår beträngda exportmarknad står också ett annat amerikanskt initiativ som jag vill tillåta mig beröra. Det är meddelandet, jag tror det var den 9 mars, om det amerikanska utrikesdepartementets hänvändelse till vårt och andra Marshalländers utrikesdepartement, varvid lämnades särskilda varulistor med i tre grupper fördelade varuslag, vilka enligt amerikanernas önskemål icke finge exporteras till Sovjetunionen och vissa öststater. Dessa varulistor omfatta dels en första grupp som innefattar krigsmateriel, som det var direkt förbjudet att exportera, dels en andra grupp av produkter med vilka krigsmateriel framställas, verkstadsmaskiner och dylikt, och dels en tredje grupp som innefattar en rad av nödvändighetsvaror, mycket noga angivna, ända ned till blysancken för fiskredskap, som endast i begränsad omfattning fingo skickas till angivna länder. Det är klart att knappast någon vara som kan bli föremål för export inte i någon mån kan användas under ett krig. Dessa amerikanska krav sikta alltså till en bojkott av samma omfattning som den som fanns i början av 1920-talet. Vid förfrågan förklarade man i utrikesdepartementet, att denna hänvändelse inte kunde karakteriseras som en order utan som en information. Men vi känna ju de amerikanska metoderna och veta, att om de göra upp varulistor, de också mena någonting därmed. De vilja därmed tydligen utöva det tryck som de kunna med hjälp av sina lån och sin handel, sina ekonomiska tumskrivar, för att hindra ifrågavarande export. Det har också visat sig att Marshalländerna vrenskas. Bland annat protesterade Hol-

land mot avstängningen från den östtyska marknaden och fick ett mycket fränt svar. Eftersom riksdagsmännen, om de inte läsa den tidning som jag redigerar, säkert inte veta om det förut, därför att telegammen ha, såvitt jag vet, undertryckts av samtliga större svenska tidningar, vill jag här inför kammaren anföra en ganska intressant telegramföljd, som kom oss till handa i lördags genom TT och Reuter.

Det kom först ett telegram från London att den brittiske handelsministern Wilson samma dag i underhuset hade förklarat att Storbritannien i framtiden inte kommer att låta sina handelsavtal med Sovjet och Östeuropa underkastas politiska hänsyn. En halvtimme efteråt kom ett annat telegram — lägg märke till snabbheten! Detta uttalande av Englands handelsminister hade ögonblickligen fått genljud i en debatt i den amerikanska senaten, där flera talare togo upp denna sak och krävde försäkringar om att Storbritannien icke skickade potentiell krigsmateriel till Östeuropa. En senator föreslog att man skulle undersöka de brittiska handelsavtalen med Sovjet och Polen. Så kom det tredje telegrammet av dem, som undertrycktes i Sverige, i varje fall av de flesta tidningar, och enligt vilket Marshallhjälpens främste förespråkare bland republikanerna Arthur Vandenberg meddelade, att i samband med undertecknandet av Atlantpakten kommer Storbritannien att ansluta sig till ett speciellt memorandum som betygar att dess handelsavtal inte stå eller komma att stå i konflikt med Atlantpaktens syften. Denne mycket auktoritative talesman för det republikanska partiet och utrikesutskottet antager alltså redan på förhand att England skall krypa till korset.

Jag har i dagarna riktat en fråga till handelsministern om han vore beredd att redogöra för innehållet i den hänvändelse och de varulistor som den

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

svenska regeringen fått från den amerikanska och om han vore beredd att redogöra för den svenska regeringens ställning till dessa krav. Det vore av värde, om han kunde använda dagens debatt till att besvara dessa frågor. Det skulle vidare vara intressant att få höra, huruvida dessa amerikanska krav kunna tänkas bryta redan ingångna kontrakt. Vi ha också i detta fall från exportindustriens sida och från dess tidningars mött ganska skarpa gensvar. Jag skall inte nu citera något, men det finns en rad sådana, och det är klart att för ett antal svenska industrier är detta en mycket stor fråga. En mycket stor del av vår exportindustri har inte möjlighet att sälja något för dollar och över huvud taget sälja på den amerikanska marknaden. Särskilt har ju vår viktiga verkstadsindustri produkter som på lång sikt eller på kortare sikt äro alldeles särskilt lämpade för dessa östeuropeiska marknader som Amerika nu vill avstänga från tillförsel från oss genom formuleringar som göra nästan allting till krigsmateriel.

Det är ganska betecknande att dessa viktiga saker hittills inte har belysts i dagens debatt — och jag är dock den åttonde talaren. Artikel 7 i det bilaterala avtalet med Amerika ålägger ju till och med regeringen att bedriva en vidsträckt upplysningsverksamhet och att stödja upplysningsverksamhet om Marshallplanen. Jag tycker det skulle vara mycket lämpligt, om regeringen enligt artikel 7 i detta avtal satte i gång och ordentligt redogjorde för de amerikanska försöken att strypa vår pappersindustri och dumpa ut även den från den europeiska marknaden samt därmed skapa arbetslöshet inom en stor industri och sänka värdet på de svenska böndernas skogar till just ingenting. Denna främmande stormakt söker också allt kväva den svenska handeln med en rad andra makter som äro av stor betydelse såsom exportmarknader

för den svenska industrien. Jag kan försäkra att även om vi ha mycket att säga mot Marshallplanen, komma vi i den meningen att göra vad vi kunna för att uppfylla förpliktelserna i artikel 7. Jag noterar med glädje att vi från språkrör för en rad andra partier på sistone fått en god och värdefull om än tveksam hjälp med den nödvändiga upplysningsverksamheten.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Efter det anförande som i denna debatt hållits av herr Hall finns det inte anledning för mig att hålla något längre anförande. Jag skall dock be att få framlägga några synpunkter.

Den som följt med debatten under förra året i denna fråga har fått den uppfattningen, att vad gäller särskilt högerns linje i penningpolitiken, som i dagens debatt så starkt framhållits och som avser en höjning av räntan, har man under förra året varit mycket återhållsam och i vissa fall ganska tveksam även från högerns representanter om att förorda denna linje. Om jag inte minns fel, höjdes under debatten om penningpolitiken i fjol från högerns sida endast spridda röster för en sådan politik. Jag tror att det var främst herr Hjalmarson som då gjorde sig till talesman här i kammaren för en sådan ändring av räntepolitiken.

Högerreservanternas anmärkning beträffande den av riksbanken förda penningpolitiken riktar sig väl främst mot att bankofullmäktiges majoritet vägrat att följa den linje som från minoritetens sida förordats rörande obligationsköpen och den därmed följande höjningen av räntan. Hur ovissa åtminstone några eller någon av dem som kunna hänföras till minoriteten i själva verket voro beträffande verkningarna

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

av de förordade åtgärderna framgår av det anförande som dåvarande ordföranden i bankofullmäktige fogade till protokollet den 2 april 1948. Det finns intaget i bankoutskottets utlåtande på sidan 8. Av detta särskilda uttalande framgår, att bankofullmäktiges dåvarande ordförande inte ansåg sig med säkerhet kunna bedöma, huruvida den ifrågasatta sänkningen av kursen på obligationer vore möjlig att genomföra utan att den komme att medföra större förskjutningar i räntenivån än som vore avsikten. Fullmäktiges ordförande var också oviss om huruvida den föreslagna kursställningen för obligationer i någon nämnvärd omfattning skulle begränsa tvånget för riksbanken att i marknaden uppta obligationer och om utvecklingen kunde bedömas så, att riksbanken i fortsättningen kunde komma att ställas inför avsevärda krav på ökade stödköp. Fullmäktiges ordförande var alltså enligt detta särskilda uttalande till protokollet betänksam och oviss huruvida verkningarna av de förordade åtgärderna skulle bli av det ena eller det andra slaget, men fullmäktiges ordförande ansåg sig kunna understödja kravet på räntehöjningar på grund av att han lita på den dåvarande riksbankschefens auktoritet. Fullmäktiges majoritet ansåg sig icke kunna lita på en enda mans auktoritet i detta fall och följde den politik som man tidigare hade gått in för.

I den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande av högerreservanterna framför man framför allt kravet på en annan penningpolitik från fullmäktiges sida, och i detta fall måste detta krav väl innebära att bankofullmäktige skulle ha anlitat räntan som ett medel i denna politik. Kravet från minoritetens sida att man skulle upphöra med obligationsköp och låta kursen på obligationer falla till en viss nivå, måste ju medföra en höjning av räntan. Är det då säkert att man skulle

vinna det mål som man eftersträvade genom en sådan åtgärd? Det antagandet ligger väl nära till hands att man genom en sådan åtgärd skulle skapa oro på marknaden. Man får väl antaga att en del av obligationsinnehavarna, som bleve oroliga för att deras obligationer skulle sjunka ytterligare, till följd av denna oro komme att bli benägna att i större utsträckning släppa ut pappren på marknaden. Nästa steg hade då väl blivit att riksbanken hade måst antingen stödja den lägre kursen på obligationer — och då kunde man inte beräkna hur mycket obligationer riksbanken bleve nödsakad att köpa för att stödja denna kurs — eller också låta kursen på obligationer falla så mycket att ingen ville sälja några. Det av minoriteten eftersträvade resultatet, en räntehöjning, hade då givetvis nåtts.

Att denna utvecklingslinje inte var främmande även för dem som då drogo upp denna linje i penningpolitiken framgår ju av de debatter som höllos beträffande denna fråga, där man inte kunde förneka att utvecklingen kunde bli den, att räntehöjningen inte kunde få stanna vid en halv procent utan måste bli avsevärt större, om något resultat skulle uppnås. De som upplevde det förra världskriget och den kris som följde i dess spår och framför allt den som upplevde denna tid som gäldenär har inte särskilt förtroende för de automatiskt verkande medlen på detta område. Vid detta tillfälle hade ju de fria krafterna fritt spelrum. Räntan fick stiga till en avsevärd höjd med resultat som väl de flesta av kammarens ledamöter komma ihåg. Jag tror att reservanterna ha förbisett verkningarna på olika områden av den föreslagna räntepolitiken. Man har förbisett verkningarna för jordbrukarna och för de mindre företagen av en räntehöjning. En räntehöjning måste ju för dessa grupper medföra en ökning av produktionskostnaderna och där-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

med en höjning av varupriserna. Hur detta går ihop med det mål som reservanterna här angiva, nämligen sänkta varupriser, är litet svårt att förstå. Jag tror att man från dessa reservanters sida har förbisett att det finns hundratusentals skuldsatta jordbrukare. Det finns hundratusentals egnahemsägare, som få slita hårt för att kunna betala räntor och amorteringar på sina egnahemslån. Om en egnahemsbyggare, som lånat 20 000 kronor, får en räntehöjning av 1 procent, så innebär det att hans årliga kostnader för egnahemmet ökas med 200 kronor. Detta betyder i sin tur, att han, om han inte skall nödgas sänka sin levnadsstandard, blir benägen att för sitt arbete söka utfå en ökad ersättning, vilket har till följd ökade löner och ökade priser.

Jag har för min del funnit det ganska anmärkningsvärt, att den starka agitation för en annan penningpolitik och för höjd ränta, som sålunda bedrivits, var som allra intensivast under den del av föregående år, då regeringen förde förhandlingar i syfte att uppnå en stabilisering av lönerna. Under den tiden drev man på det andra hållet en agitation för höjd ränta. Om de, som sökte få till stånd en höjning av räntan, hade haft framgång i sina strävanden, så måste det väl ha medfört att man på regeringens sida hade misslyckats i sina försök att erhålla en stabilisering av lönenivån och därmed också en stabilisering av prisnivån. Det är därför säkerligen ett riktigt bedömande, när bankoutskottet i sitt föreliggande betänkande säger, att »en räntehöjning under rådande läge skulle ha medfört allvarliga svårigheter för den ekonomiska politiken».

Herr HJALMARSON: Herr talman! Även i denna debatt har man varit inne på frågan om de djupare liggande orsakerna till jämviktsrubbningsarna i vår ekonomi. Jag skall emellertid inte när-

mare uppehålla mig därvid. Så som jag ser saken, är en av de väsentligaste anledningarna till den bristande balansen att söka i det förhållandet, att den nuvarande regeringen efter sitt tillträde såg som sin uppgift att under en kort period forcera igenom en ekonomisk politik, som i verkligheten förutsatte en planering på vida längre sikt. Det har varit — om bilden må tillåtas — som om man lagt upp ett program för en långdistanslöpning, men startat med farten för ett 100-meterslopp. Det gick också som det gick. Loppet måste brytas, och nu stå vi där med starkt överansträngda resurser.

Man har frågat vilken högers linje har varit, när det gällt att komma ur svårigheterna. Särskilt har den frågan ställts, när vi ha diskuterat räntepolitiken. Det har ju, när det gällt att komma ut ur den nuvarande krisen, funnits två vägar att välja på: den fria ekonomiens och regleringspolitikens. Högern har velat mer och mer lägga tyngdpunkten på den förra vägen för att snarast komma ifrån den senare. Och för att närmare klarlägga vad som varit högers linje vill jag — jag bortser då helt och hållet från de viktiga skattefrågorna och begränsar mig till frågan om prispolitiken och räntepolitiken, framför allt den senare — framhålla följande.

Högern har önskat ett ökat utrymme för en friare prispbildning. Det betyder ett återförande av priskontrollen från myndigheterna till medborgarna själva i deras egenskap av konsumenter. Den särskilda övervakningen av monopol och liknande företeelser ha vi velat ha kvar, men vi ha hållit för sannolikt att i ett friare samhälle grunden ryckes undan för en väsentlig del av de existerande monopolbildningarna.

En friare prispbildning skulle förmodligen medföra både höjningar och sänkningar av nuvarande priser. Jag tror att man kommer att få se detta i liten skala åskådliggjort inom den begrän-

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

sade sektor av textilvarumarknaden, där prisbildningen nu släppes fri. Från vårt håll har textilvarubranschen redan tidigare utpekats såsom ett av de områden, där den statliga priskontrollen relativt snabbt borde kunna helt avvecklas. Det är emellertid möjligt att den fria prisbildningen momentant skulle kunna leda till en stegring av den allmänna prisnivån. Effekten bleve kanske inte överallt densamma som på fraktmarknaden i Östersjön, där priserna enligt uppgift i tidningspressen skulle ha sjunkit med 20 % efter den statliga priskontrollens upphävande. Det har dock förefallit oss inom högern sannolikt, att en eventuell stegring skulle inom kort motvägas av en motsatt tendens på grund av ökad och mer intensiv konkurrens inom näringslivet, detta i synnerhet om den friare prispolitiken kompletterades av en räntehöjning med dess åtstramande effekt på kapitalmarknaden.

Ett annat led i vår inställning till prispolitiken har varit yrkandet på reduktion eller slopande av olika subventioner. Bortsett från andra skäl har det förefallit oss ganska meningslöst att ena dagen skattevägen höja priserna för att dämpa inflationstendensen för att sedan nästa dag subventionsvägen hålla prishöjningarna tillbaka.

Det var närmast detta jag ville säga om prispolitiken, och jag kommer nu över till räntefrågan.

Vi ha för vår del önskat vad vi kallat en rörlig räntepolitik såsom ett viktigt led bland alla andra åtgärder för att skapa jämvikt mellan sparande och investeringar med det slutmålet för ögonen att komma ifrån den statliga regleringen av investeringsverksamheten. När det gäller sättet för en sådan rörlig räntepolitiks genomförande vid olika tidpunkter, delar jag den uppfattning, som herr Bergvall givit uttryck åt i första kammaren, nämligen att detta är en fråga av ganska underordnad betydelse.

Det är en sak som närmast experterna på området få klara av.

Herr Ohlin ansåg emellertid att en viss oklarhet har vidlådit högerns uttalanden i fråga om räntepolitiken. Jag är inte riktigt säker på vad herr Ohlin avsåg med den fråga som han i detta sammanhang framställde — det är möjligt att även den var behäftad med en viss oklarhet — men jag skall försöka att besvara den så fullständigt som möjligt.

Herr Ohlins fråga kan ju avse, dels vad man menar med en rörlig räntepolitik i framtiden och dels vad högern har menat med en rörlig räntepolitik under den senast förflutna tiden. För att börja med den första saken vill jag erinra om det självklara förhållandet, att i *en* situation kan det lämpliga vara att helt och hållet upphöra med obligationsköpen, respektive återupptaga inköpen av obligationer, medan i en annan situation det riktiga kan vara att riksbanken meddelar sin avsikt att köpa obligationer till lägre, resp. högre kurs, allt beroende på förhållandena. Det är omöjligt att nu säga vad som är den riktiga åtgärden om ett eller två eller tre år framåt i tiden eller vilken tidpunkt det kan vara fråga om. Den särskilda sakkunskap, som hjälper oss till rätta i angelägenheter av detta slag, får väl avgöra vad som därvidlag är det riktiga.

Vad beträffar räntepolitiken under det gångna året — det vill jag också säga som svar på herr Ohlins fråga — framgår det ju av handlingarna, att högerns representant i bankofullmäktige har anslutit sig till förre riksbankschefens linje, och högerreservationen till det nu diskuterade utskottsutlåtandet utgör eu bekräftelse på att han har högergruppens oreserverade stöd.

Herrar Hall och Andersson i Tungelsta ha här ifrågasatt, huruvida en rörlig räntepolitik egentligen skulle ha haft någon effekt, när det gällt att främja

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

det syfte som vi på vårt håll velat främja med denna politik. Jag skulle vilja svara de ärade talarna, att vi på vårt håll äro övertygade om att tillsammans med de övriga åtgärder, som rekommenderats av högern, skulle en rörlig räntepolitik ha haft avsedd effekt. Vi ha aldrig stirrat oss blinda enbart på räntepolitiken, utan vi ha hela tiden sett den som ett led i ett större ekonomiskt sammanhang.

Herr Hall frågade också, om vi hade kunnat garantera att en räntehöjning skulle ha fått det avsedda resultatet i fråga om obligationsmarknaden. Naturligtvis kan man inte med hundraprocentig säkerhet garantera, att så hade blivit fallet, ty det är här alltid fråga om en framtidsbedömning. Men det säges ju i vår reservation, att en kurs-sänkning skulle ha varit ägnad att hålla tillbaka försäljningarna av obligationer. En räntehöjning på $\frac{1}{2}$ procent skulle ändå, herr Hall, ha inneburit kapitalförluster på 10 %, och det är väl rätt sannolikt, att det stämt till eftertanke hos obligationsinnehavarna. Och även om detta avskräckande moment inte varit tillräckligt starkt för att verka tillbakahållande, så hade det på annat sätt åstadkommit en åtstramning. Riksbanken, som nu fått betala 1 500 milj. kronor för de två senaste årens obligationsköp, skulle ju i stället ha fått dem för 1 350 milj. kronor, d. v. s. till 90 %, och den besparing på 150 milj. kronor, som därigenom uppstått, skulle ha inneburit en åtstramning av marknaden med samma belopp.

Herr Hall underströk vidare att räntefrågan inte kan bedömas isolerat från den ekonomiska stabiliseringspolitiken i övrigt. Naturligtvis inse även vi detta, men å andra sidan måste väl, herr Hall, stabiliseringspolitiken vägas mot behovet av den rörlighet inom näringslivet, som är villkoret inte bara för ekonomiskt framåtskridande utan även för en verklig jämvikt i vår ekonomi, alltså

inte en jämvikt som står och faller med det statliga regleringsväsendet.

Herr Hall ville göra gällande att vi inom högern stått rätt isolerade, när det gällt vår uppfattning om räntepolitiken. Det är kanske riktigt, om man ser enbart till de rent politiska instanserna, men det finns många praktiskt verksamma människor — kunnigt och duktigt folk på olika områden — som helt vid sidan av politiken ha deklarerat ungefär samma uppfattning som högern företräder i fråga om räntepolitiken. Jag behöver här bara erinra om att exempelvis Kooperativa förbundets ledning har gång på gång i olika yttranden till statsmakterna förfäktat ungefär samma mening som vi inom högern ha gjort, och jag förmodar att herr Hall inte vill bestrida, att det inom Kooperativa förbundets ledning finns samlad en mycket betydande fond av praktisk erfarenhet.

Det är emellertid ganska uppenbart, att diskussionen om räntepolitiken nu har blivit friare än den var före valet. Före valet måste varje iakttagare av diskussionen få det intrycket, att den politiska majoriteten över huvud taget inte kunde tänka sig någon rörlighet i fråga om räntan. Herr Ohlin antydde visserligen i debatten den 3 juli 1948, att man av tekniska skäl kunde tänka sig en rörlighet med några decimaler. Om inte herr Ohlin tar illa upp, vill jag berätta, att när jag första gången hörde herr Ohlin tala om en sådan rörlighet av tekniska skäl, så tyckte jag att herr Ohlin talade inte om en teknisk rörlighet, utan om en *taktisk* rörlighet. Men något sådant var det ju inte fråga om.

I dag är, som sagt, situationen något ändrad, när det gäller diskussionen om räntepolitiken. Finansminister Wigforss yttrade i en diskussion om räntepolitiken på Nationalekonomiska föreningen den 21 januari i år följande: »Man får väga en räntehöjnings verkan mot

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

andra faktorer. Vad som gör en tveksam är kanske inte så mycket dess verkan som folks föreställning om den.» Detta är, herr talman, ett yttrande som inte gärna kunde ha fällts före den 19 september i fjol, då man från majoritetens sida som bäst var i färd med att sprida oriktiga föreställningar om verkningarna av en räntehöjning.

Jag tror också att man har rätt att säga, att den folkpartistiska reservationens uttalanden i räntefrågan i år ha en något annan valör än tidigare uttalanden i saken från folkpartistiskt håll. Vi beklaga att man inte tidigare från detta håll har lika starkt som nu tryckt på önskvärdenheten av en rörlig räntepolitik, och vi måste också beklaga att högerens representant i bankofullmäktige inte har fått något stöd för sin uppfattning från folkpartirepresentantens sida.

På en fråga från vårt håll angående orsaken till detta folkpartiets ståndpunktstagande svarade herr Ohlin, att det lönar sig inte att driva den linje i räntefrågan, som det här är fråga om, om inte riksbanksledningen tror på den. Jag måste säga att detta är ett ganska märkligt svar. Den omständigheten att man till äventyrs inte skulle ha majoritetens eller ledningens stöd för en uppfattning får väl ändå inte utgöra något hinder för att man deklarerar sin egen inställning i saken. Att företräda en sådan linje är ju rena defaultismen. Men den omständigheten att herr Bergvall inte, tydligen därför att det inte ansågs troligt att han kunde hos majoriteten i bankofullmäktige vinna gehör för sin ståndpunkt, framförde denna ståndpunkt, hindrar emellertid inte herr Bergvall att stödja folkpartireservationen till det föreliggande utskottsutlåtandet, vilket måste betyda att herr Bergvall kritiserar sin egen passiva hållning i bankofullmäktige, i den mån nu folkpartireservationen innebär en kritik av fullmäktiges handlingssätt.

Om jag emellertid, herr talman, bortser från dagsläget, förefaller mig skillnaden mellan högerens och övriga partiets ståndpunkt på räntepolitikens område vara den, att högern önskar större utrymme för en rörligare räntepolitik än majoriteten. Detta sammanhänger med vår kritiska inställning till tanken på en permanent central övervakning av investeringsverksamheten.

Jag skall sluta härmed, herr talman. Jag tror att jag berört de väsentliga punkter i kritiken mot högerens hållning, som framkommit under den gångna delen av debatten. Här som på andra områden ha vi syftat till att fullfölja strävandena att införa den fria ekonomiens principer. Det är också denna inställning, som ligger till grund för högerens reservation. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag skulle vilja knyta några korta reflexioner till ett par av de anföranden, som här tidigare ha hållits, nämligen dels till herr Halls anförande, dels till det anförande som hölls av herr Ohlin.

Jag är ense med herr Hall därom, att det nog är svårt att avvinna räntediskussionen några nya synpunkter. Företrädarna för både den ena och den andra uppfattningen ha givit till känna ungefär vad man kan säga i denna angelägenhet. Å andra sidan spelar ju rättedebatten alltjämt en så framträdande roll, att det kanske kan anses befogat att i varje fall göra ett försök att i en viss detalj ge en ny belysning av problemet.

För detta ändamål kan det måhända vara nödvändigt att gå tillbaka i tiden något litet, till hösten 1947. Jag vill erinra om att man vid den tidpunkten på bestämmande håll lade i dagen en helt annan öppenhet och en helt annan redobogenhet för resonemang i räntefrågan än vad man sedan gjort. Man

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

var tämligen på det klara med på den kanten, att man i räntan hade ett ganska förträffligt vapen, när det gällde att komma till rätta med en alltför starkt expanderande investeringsverksamhet och andra liknande företeelser i tiden. Men hösten 1947 inträffade en händelse, som drog ett streck över de möjligheter, som enligt min uppfattning *då* hade förelagat för en räntehöjning. Det var de avtalsförhandlingar, låt vara av viss begränsad betydelse, som vid den tiden ägde rum. Det förklarades, att en förutsättning för att avtalsförhandlingarna den gången skulle gå i lås var, att ingen räntejustering vidtogs. Sedan har detta argument ständigt kommit tillbaka så ofta det varit några avtalsförhandlingar. Man har visserligen icke bestritt, att räntevapnet kan ha sin stora betydelse som en reglerande faktor, men man har sagt: det går icke att *nu* taga det i anspråk, ty *då* gå avtalsförhandlingarna sönder.

Vad betyder nu detta, herr talman? Jo, det betyder naturligtvis, att räntefrågan av majoriteten förts ifrån det saktliga planet över till det psykologiska. Man avböjer konsekvent diskussioner i räntefrågan med hänvisning till att det icke går att göra något däråt, eftersom förhandlingar pågå. I fråga om förhandlingar, som redan gått i lås, brukar man säga, att arbetarna skulle känna sig lurade, om en räntehöjning vidtogs. Jag tycker icke att denna behandling av räntefrågan kan karakteriseras såsom tillfredsställande.

Jag övergår sedan till ett annat avsnitt av herr Halls anförande. Särskilt observerade åtskilliga av kammarens ledamöter de försiktiga tonfallen hos herr Hall, när han kom in på de mera principiella resonemangen om balansens återställande. Han var icke alls så »framåt» härvidlag som vissa andra talesmän för majoriteten äro, när de beröra frågan, huruvida den mycket omtalade samhällsekonomiska

balansen nu håller på att återställas. Jag kan mycket väl förstå herr Halls försiktighet härvidlag. Den är självfallet baserad på de insikter i dessa ting, som han kunnat vinna från den mycket prominenta utsiktspost, där han är placerad. Jag skulle gärna vilja komplettera hans uttalanden på den punkten genom att för kammaren framhålla några aktuella fakta, som enligt min mening sannerligen icke äro av beskaffenhet att underbygga någon särskild optimism beträffande vår närmaste ekonomiska framtid och våra möjligheter att effektivt och i betydande utsträckning återställa den så hårt skakade ekonomiska balansen.

Jag antager, att åtminstone några av kammarens ledamöter ha varit i tillfälle att taga del av siffrorna för utrikeshandeln under februari månad. Dessa siffror visa en *nedgång*, mina damer och herrar, för såväl import som export jämfört med sistlidna januari, en observation som är en smula dyster vid en tidpunkt, när vi skulle befinna oss i den väldiga exportoffensiv, som är det stora mål man uppställt. Påfallande kraftig har nedgången varit i fråga om pappers- och massaexporten, vilken sjunkit med icke mindre än 44 %. Vad enbart massan beträffar, har dess värdesiffra icke ens nått upp till halva januarinivån. För importminskningen svarar så gott som flertalet varugrupper, men i första hand textilvarorna. Jämför man i stället februarieresultatet i år med parallellmånaden i fjol, finner man att det totala exportvärdet varit ett tjugutal miljoner större och att importen legat 47 miljoner över fjolårsnivån. Facit av varuutbytet med utlandet under sistlidna februari blev ett importöverskott på 82,27 miljoner mot 141,32 miljoner i februari i fjol och 44,7 miljoner i januari i år. Det totala importvärdet sjönk under februari med 41,4 miljoner till 337,5 miljoner, medan exportvärdet samtidigt sänktes med

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

77,9 miljoner till 256,2 miljoner. Jag förstår som sagt rätt väl de dämpade tonfallen i herr Halls anförande, och jag håller honom räkning för att han icke sökte förgylla situationen. Den är knappast ägnad för sådant.

Så övergår jag till en kort reflexion i anledning av herr Ohlins anförande, som i ett visst avsnitt föreföll adresserat till min ringhet. Herr Ohlin bringade i erinran det uttalande jag tillät mig göra i devalveringsfrågan i den ekonomiska debatten den 3 november 1948, och frågade om detta alltså var uttryck för högerpartiets uppfattning. Jag skall be att få föredraga ur kammarens protokoll vad jag vid ifrågavarande debatt i fjol yttrade. Jag sade: »Herr Ohlin talade något om rimligheten av en devalvering av den svenska kronan. Jag fattade det som om han hade vissa sympatier för en sådan åtgärd. Jag måste då säga, att jag för min del icke kan dela en sådan uppfattning. Jag tror tvärtom, att en *isolerad* devalvering av den svenska kronan skulle leda till ganska betänkliga konsekvenser för vår inhemska prisnivå. I det fallet vill jag gärna instämma i det uttalande statsministern tidigare här i dag gjorde.» Detta var min deklaration den 3 november 1948. Nu menar herr Ohlin, att den mycket illa rimmar med det uttalande, som högerreservanterna här gjort. Jag har icke alls den meningen, att detta är fallet. Jag finner att jag har full täckning för mitt uttalande den 3 november 1948. Men, herr talman, härmed är självfallet icke sagt, att icke en situation kan inträda — och detta måhända ganska plötsligt — som kan göra det påkallat för oss alla här i riksdagen att taga en annan ståndpunkt under övervägande. Med den rika erfarenheten av de ekonomiska sammanhangen, som herr Ohlin givetvis besitter, är han säkert klart medveten om de snabba skiftningar, som av och till inträffa inom den internationella liksom

inom den nationella ekonomien. Den meningsriktning jag tillhör hyser i varje fall den uppfattningen att vårt land under nuvarande förhållanden har anledning att segla med tämligen lösa skot. Detta är vår ställning i räntefrågan, senast understruken nu av herr Hjalmarson i hans anförande, en ställning i vilken vi påkalla en annan rörlighet än den regeringen anser lämplig. Och detta torde också vara vår mening i deprecieringsfrågan. Däruti torde vi, får man nog säga, vara i tämligen gott sällskap med mycket vidsträckta delar av det svenska näringslivet, där man i denna utomordentligt svåra fråga, så vitt jag vet, hyllar den kloka maximen att »vänta och se». Och jag skulle vilja till herr Ohlin säga: Är icke herr Ohlin i grund och botten också själv av den uppfattningen, att det gäller att i devalveringsfrågan vänta och se? Har herr Ohlin en annan uppfattning, vore det givetvis av stort intresse med hänsyn till den fortsatta överläggningen att få ett besked därom snarast möjligt.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Herr Persson i Norrby har i sitt anförande klarlagt, att den blanka reservation som herr Näsgård och han fogat till utskottets utlåtande ingalunda innebär, att vi på vårt håll i några väsentliga frågor stå på en annan ståndpunkt än majoriteten, utan att vi tvärtom ansluta oss till majoritetens linje i huvudsaken. Jag skulle vilja understryka vad herr Persson i Norrby sålunda gett uttryck för.

Det är ett par punkter — de två väsentligaste i hela debatten — som jag skulle vilja säga några ord om. Den ena gäller räntan, den andra kursen.

Bankoutskottet uttalar, att en räntehöjning i rådande läge skulle ha medfört allvarliga svårigheter. Detta är en uppfattning som helt delas av det parti jag tillhör. Och jag skulle vilja säga, att

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

vi också ställa oss bakom den låt vara mycket måttfulla reprimand, som fullmäktige få av utskottet, när utskottet gör gällande, att man dröjt alltför länge med att klargöra den definitiva hållningen i räntefrågan. Utskottet säger: »Läget på kapitalmarknaden kom härigenom att präglas av en ovisshet, som icke var ägnad att underlätta stabiliseringssträvandena.» Det förefaller uppenbart, att utvecklingen efter det att riksbanken gjorde sitt uttalande den 14 oktober i fjol om det ränteläge, som var avsett att hållas, till fullo givit vid handen, att bankoutsrottets beklagande av förseningen verkligen är på sin plats. Man kan nämligen icke förneka, att den strax efter detta tillkännagivande inträdda omsvängningen på kapitalmarknaden sammanhänger just med detta tillkännagivande från riksbankens sida om räntan och om stödköpspolitiken beträffande obligationerna.

Den förda räntepolitiken har alltså ett oreserverat stöd från vårt håll. Högern har förfäktat en motsatt linje, nämligen att en höjning av räntan skulle varit nödvändig som ett medel att jämte andra åstadkomma den önskvärda stabiliteten. Jag skulle vilja säga, att om det blivit stabilitet med den politiken vore det de andra medlen som trots räntehöjningen åstadkomme den. Ungefär så bedöma vi frågan på vårt håll. Vi ha nämligen utomordentligt svårt att bortse ifrån det förhållandet, att en räntehöjning skulle ha påverkat levnadskostnaderna och därigenom kommit att utlösa aktioner, syftande till höjda löner, vilka i sin tur ovillkorligen måste ha föranlett en prisstegring. För t. ex. jordbrukets vidkommande kan man inte komma ifrån, att en räntehöjning skulle ha satt spår efter sig i jordbrukskalkylen i form av en förhöjning av kostnaderna för jordbruksproduktionen.

Folkpartiet synes intaga en mellanställning i den här frågan. En begrän-

sad rörlighet bl. a. beträffande räntenivån är vad folkpartiet tycks vilja ha. I varje fall står det så i deras reservation till utlåtandet. Det är alltså något helt annat än vad vi under den gångna tiden velat vara med om. Jag vill säga detta därför att talare varit uppe, som menat, att det egentligen icke är någon skillnad mellan majoritetens linje och folkpartiets. Mellan vår linje och folkpartiets hållning är det dock den skillnaden, att vi icke velat gå med på rörlighet beträffande räntan i nuvarande situation, en rörlighet som är identisk med räntehöjning, och detta främst av det skäl jag nyss redovisade i min polemik mot högerns planer på en räntehöjning.

Till vad jag här har sagt om en räntehöjning skulle jag vilja lägga, att även om det företagits en mycket måttlig höjning, detta väl måste ha inneburit en viss osäkerhet, huruvida sista ordet var sagt eller om man hade anledning att räkna med att myndigheterna skulle av omständigheterna pressas att höja räntan ännu en gång. Åtgärden hade naturligtvis uppfattats som ett uttryck för att vederbörande pressats av omständigheterna till att i viss utsträckning höja räntan, alltså till något som man tidigare icke varit benägen för men som man omsider fått finna sig i. Så hade man sagt sig, att mycket tydde på att man kunde räkna med att utvecklingen skulle fortsätta i samma riktning och att man kunde bli pressad att höja räntan åtminstone någon gång till.

Endast en otvetydig deklaration av samma karaktär som den som avgavs den 14 oktober 1948 vore enligt vår mening ägnad att klippa av den spekulation om räntehöjning, som till äventyrs kunde förekomma. Räntepolitiken betraktar jag som en av de viktigaste i åttapunktsprogrammet. Jämsides med denna står punkten att man måste se till att man främjar produktionen för

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

att kunna återvinna ekonomisk hälsa. I förbigående skulle jag vilja rikta riksdagens uppmärksamhet på angelägenheten av att stödja inte bara exportproduktionen utan även hemmamarknadsproduktionen, däribland jordbrukets produktion, för att vi skola kunna i möjligaste mån slippa importera livsmedel.

Om jag sålunda i fråga om räntan icke kan dela vare sig högerns eller folkpartiets uppfattning, tror jag att vi stå något närmare varandra när det gäller växelkurserna. Det förefaller som om vi stå folkpartiet rätt nära därvidlag. Frågan om växelkurserna måste följas med den allra största uppmärksamhet, så att man tager till vara de tillfällen som till äventyrs bjudas att återföra växelkurserna till vad de voro tidigare. Jag föreställer mig att det bör gå väsentligt lättare att genomföra en sådan operation vid ett tillfälle, när importpriserna äro vikande.

Även på denna punkt kunna vi emellertid på vårt håll under vissa förutsättningar skriva under vad utskottet uttalat. Utskottet förklarar, att den ståndpunkt som intagits i frågan synes utskottet välgrundad. Närmast ta dessa ord sikte på vad som varit och ej på vad som bör ske. Så långt sträcka vi oss gärna som till ett uttalande, att vad som hittills skett i den här frågan icke är av beskaffenhet att kunna bli föremål för klander. Detta hindrar emellertid icke att vi hysa den uppfattningen att frågan i fortsättningen får ägnas stor uppmärksamhet och att man, för den händelse omständigheterna skulle bli sådana, att det blir möjligt och lämpligt att genomföra en kursförändring, icke får försumma ett sådant tillfälle.

Herr HALLBERG: Herr talman! Det var ett avsnitt av herr Fröderbergs anförande som föranledde mig att begära

ordet för att anföra några korta synpunkter. Det rörde sparsamheten.

Herr Fröderberg gick ju litet vid sidan av det föreliggande ärendet, då han anklagade statsmakterna för att hämma sparsamheten genom den beskattning vi ha. Han fällde det yttrandet, att de som spara pengar straffas egentligen genom beskattningen. Jag skall nu inte ge mig in på att på något sätt polemisera mot honom på den punkten, då jag anser, att det problemet ligger vid sidan av det ärende vi nu behandla. Jag föreställer mig, att kammaren inte gärna kan kritisera riksbanken och bankofullmäktige för det skattesystem vi för närvarande ha. Däremot är det ju riktigt att sammanställa sparsamheten med ränteläget. Och det är på den punkten jag för min del skulle vilja framföra den uppfattningen, att det knappast har inverkat menligt på sparsamheten, att man har hållit fast vid det ränteläge som hittills varit gällande. Ätminstone gäller det småspararna, om det nu var dem herr Fröderberg närmast tänkte på. Jag har för min del inte hört talas om att småspararna låta bli att sätta in sina besparingar i sparinrättningar därför att räntan inte blivit höjd med en halv procent eller vad det kunde ha blivit fråga om.

Herr Fröderberg sade visserligen, att många lägga sina sparmedel på kistbotten eller i byrålådor, och han tog det som exempel på hur illa statsmakterna behandla spararna och hur de motverka sparandet. Nu skulle jag tro, att metoden att lägga sparmedel på kistbotten och i byrålådor är något, som människor i detta land praktiserat i alla tider. Det har man hört talas om, och jag skulle tro, att herr Fröderberg skulle gå bet på uppgiften att ge några belägg för att användandet av den metoden skulle ha ökat i så eller så stor omfattning på grund av att man hållit fast vid den gällande räntan under

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

1948. Jag tror inte ens, att han skulle klara uppgiften att ge belägg för att så skett med hänsyn till skatterna. Det är nog som sagt en metod, som en del egendomliga människor använt i alla tider, och ville man, skulle man kunna anföra andra omständigheter, som kanske mera uppmuntrat till den fördömliga metoden att göra hopsamlade pengar räntelösa. Jag tänker exempelvis på bankfallissemang av olika slag. Då ha kanske de flesta, som haft pengar insatta i ett bankföretag, som kullbyterat, tillhört småspararnas kategori och förlorat vartenda öre de sparat. Att följderna av sådana händelser blivit, att under någon tid därefter människor, som haft pengar att spara, lagt dem på kistbotten i stället för att sätta in dem i en bankinrättning, är naturligt. Jag tror dock att det är oriktigt att säga, att i någon märkbar större utsträckning det sättet att spara för närvarande praktiseras.

Jag skulle i detta sammanhang vilja begagna tillfället att från andra kammarernas talarstol nämna en annan sak som motverkar sparandet. Detta motverkas, tror jag, inte så mycket vare sig av ränteläget eller av skatterna — jag tänker hela tiden på småspararna — som fastner av den försåtliga propaganda, som man får läsa i en stor del av tidningspressen och även höra från talarstolar. Man säger visserligen, att man är mycket intresserad av att människorna skola spara men tillägger — vilket varit vanligt under en ganska lång tid — att det inte lönar sig att spara därför att Wigforss tar ifrån spararna den hopsparade förmögenheten och de få för låg ränta. Om man sticker in dylika uttalanden mellan deklarationer om varm omtänksamhet om sparsamheten, påverkar man människorna i mycket hög grad till att underlåta att sätta in sparmedel i sparbanker och andra bankinrättningar än

vad ränteläget och de gällande skatterna verkligen göra.

Jag har, herr talman, endast velat anföra dessa reflexioner med anledning av det avsnitt av herr Fröderbergs anförande, som rörde sparsamheten.

Herr HALL: Herr talman! Sedan jag senast hade ordet har det förekommit en viss diskussion om ABA-krediterna, och jag finner anledning att säga några ord om riksbankens ställning till denna.

Jag måste kanske medge, att vi i viss mån blevo överraskade av statsrevisorerernas uppmärksamhet på den punkten. I sak var ju läget det, att riksdagen hade beslutat att sammanföra de båda flygbolagen till ett bolag. Villkoren voro kända så till vida, att riksdagen hade accepterat en plan, enligt vilken det nya flygbolaget skulle ha ett visst aktiekapital, de båda gamla bolagen skulle gå in i företaget med sina tillgångar och få dem värderade, och därest det fattades något i dessa tillgångar för att bolagets aktiekapital skulle komma upp till minimum 50 och maximum 60 miljoner kronor, parterna var för sig skulle tillskjuta bristsumman i kontanta medel. Om alltså ett av bolagen under tiden fram till sammanslagningen råkade i ekonomiska svårigheter, som kunde påverka värderingen av dess tillgångar, så måste det medföra, att detta företags ägare finge vara beredda att tillskjuta det belopp, varmed dess tillgångar minskats på grund av att företaget råkade i tillfälliga svårigheter. Eftersom den bank, som är huvudintressent i SILVA, också var den förnämsta kreditgivaren till ABA och krediterna löpte på mycket kort tid, ansåg riksbanken det vara självklart, att ABA kunde komma i ett sådant läge, att värderingen av ABA:s tillgångar

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

kunde påverka den insats staten måste göra för att fylla sin andel i aktiekapitalet. Det måste då betraktas som naturligt, att den bank, som har att bevaka statens intressen och som har möjlighet att stödja ett statligt företag under en övergångstid, också gör det. För banken kunde det inte innebära någon risk, eftersom riksdagen hade fattat ett beslut, som förband statsmakterna att fullfölja det hela. Riskmomentet behövde därför inte beaktas. Frågan var bara: Är det rimligt och riktigt, att riksdagens egen bank också hjälper till att fullfölja det en gång av riksdagen fattade beslutet på så billiga villkor som möjligt för staten? Det ligger någonting ganska orimligt i att man för en sådan åtgärd skall få en anmärkning, och anmärkningen har ju också tillbakavisats av bankoutskottet. Jag tycker inte, att bankofullmäktige precis behöva vara så känsliga för att få en anmärkning i och för sig, men det hade varit ytterst beklagligt, om anmärkningen inte skulle ha tillbakavisats. Det skulle ju nämligen innebära, att riksdagen sagt, att om ett statligt företag råkar i knipa, skall åtminstone inte riksbanken göra någonting för att det skall komma ur knipan, och ett sådant påstående från riksdagens sida måste ju ändå verka direkt deprimerande på den statliga företagsamheten. Vad sedan beträffar den formella sidan av saken har den ju tillfredsställande förklarats och torde inte behöva någon ytterligare förklaring här.

Jag har ytterligare några ord att säga med anledning av den räntepolitiska diskussion som har förts här. Jag berörde inte folkpartiets ståndpunkt i mitt förra anförande helt enkelt därför, att jag hade så svårt att komma underfund med vad det var för skillnad mellan folkpartiets ståndpunkt och utskottsmajoritetens ståndpunkt, och den har ju ännu inte på något sätt förklarats. Den mindre rörlighet i fråga

om räntan och obligationskurserna, som folkpartiet eftersträvar enligt påståendena i reservationen, är ju inte något annat än vad alla andra också eftersträva. Det är bara fråga om hur man skall kunna komma fram till en sådan rörlighet i en marknad, där det finns bara säljare och knappast några köpare. Det är lika svårt att förklara, hur man skall kunna uppnå rörlighet i detta hänseende som i en viss motsatt marknad, som vi hade för ungefär fyra år sedan, då vi hade bara köpare och inga säljare. Under ett sådant övergångsskede kommer centralbankspolitiken med nödvändighet att framstå som ensidig, orörlig o. s. v. eller vad slags etikett man vill klistra på den. Men den omständigheten att det inte förekommer så särdeles mycken rörlighet dag för dag och månad för månad betyder inte, att centralbanken i sin politik inte beaktar nödvändigheten av rörlighet och utnyttjar möjligheterna i detta hänseende, så snart det över huvud taget finns någon chans att göra det. Jag skulle tro att det som hänt på de senaste månaderna visar, att det finns åtminstone någon rörlighet på marknaden och att riksbanken ingalunda gjort någonting för att förhindra den, utan snarare har genom sina åtgärder befrämjat den.

Jag finner inte anledning att närmare ta upp folkpartiets ställning i bankofullmäktige. Det är ju riktigt, som herr Ohlin påpekade, att folkpartiet inte har någon ordinarie representant i bankofullmäktige, men herr Ohlin kunde ha tillagt, att när folkpartiets suppleant varit närvarande och deltagit i överläggningarna, så har han åtminstone vid ett par tillfällen låtit till protokollat anteckna, att han skulle ha röstat på samma sätt som majoriteten, därest han haft tillfälle att avge sin röst. Även det bestyrker ju, att de avvikande meningar, som finnas inom folkpartiet på denna punkt, kanske inte

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

äro lika många som enligt reservationen. I verkligheten finnas kanske inte några sådana mera betydande meningskiljaktigheter.

Däremot förefinnas naturligtvis, som jag förstår av de hållna anförandena, sådana i mycket hög grad mellan högern och majoriteten. Och det vore verkligen tråkigt, om vi skulle behöva gå ifrån dessa diskussioner utan att ha fått besked om högerns ståndpunkt, ty det ha vi tyvärr ännu inte fått. Herr Hjalmarson, som åtagit sig att förklara denna, som hittills varit och fortfarande är obegriplig, har sagt, att högern vill ha en rörlig räntepolitik. Han har också sagt, att frågan om denna mindre rörlighet är närmast en fråga för experterna, något, som han säkert har rätt i. Herr Hjalmarson har också sagt, att det betyder, att man i en viss situation skall vägra köpa och i en annan situation skall få köpa. Men, herr Hjalmarson, det är just vad som förekommer. Det är bara fråga om i vilka situationer köp och försäljningar skola sättas in. Med dessa förklaringar komma vi sålunda inte sakens kärna nämnvärt närmare.

En annan meningsyttring av herr Hjalmarson, som möjligen skulle kunna ge oss ett spår, när det gäller att uppdaga högerns uppfattning i räntefrågan, är hans oreserverade anslutning till den avgångne riksbankschefens ståndpunkt. Men är högern riktigt säker på att den delar denna herr Rooths mening? Jag tror att frågan är värd att ställas. Jag är nämligen ganska säker på att högern skulle bli litet grand förskräckt, om den närmare satte sig in i denna uppfattning. Om det fanns ett bestämt sammanhang i den avgångne riksbankschefens ståndpunkt var det nämligen det, att den vilade på en gammalliberal uppfattning om att man i det läge, som vi hade i fjol eller från hösten 1947 fram till hösten 1948, borde ha låtit obligationskurserna falla så långt som de själva hade benägenhet att falla, och

riksbanken skulle endast ha gjort ett tillfälligt och passivt motstånd, för att fallet inte skulle bli alltför brådstörtat. Är högern beredd att acceptera en räntenivå, som skulle ha blivit en följd av en sådan politik? Då skulle den kanske kunna vidhålla, att den delar den avgångne riksbankschefens mening. Jag tvekar emellertid på att något parti i den svenska riksdagen vill ställa sig bakom denna politik.

Herr Hjalmarson har också gjort den invändningen, att om man köper obligationer tio procent billigare, vilket kanske blivit möjligt, om högerns blå förhoppning om en halv procents räntehöjning infriats, hade man enligt herr Hjalmarsons mening i varje fall vunnit det, att det hade kommit ut mindre pengar i marknaden. Det hade kommit ut 1 350 miljoner kronor i stället för 1 500 miljoner kronor. Det är, må jag säga, en något lättvindig slutsats. Det finns inte bara 1 500 miljoner kronor i obligationer utan 13 miljarder. Det är det, herr Hjalmarson, som är den stora fonden att ösa ur. Nog finns det obligationer att sälja till 1 500 miljoner kronor; det är bara så, att man behöver sälja något flera, och dem hade det sannerligen inte varit någon konst att uppbbringa.

Men om vi skola fortsätta detta trevliga resonemang, och det tycker jag kanske att vi ha skäl att göra, kunna vi måhända fortsätta med att ta upp följande problem till diskussion. Om man vill sänka obligationskurserna, bromsar man otvivelaktigt vissa obligationsförsäljningar. Det finns nämligen sådana institutioner, som inte kunna ta kapitalförlusterna, och dessa institutioner förhindras att sälja i det läge, då obligationerna fallit i värde långt under parinivån eller långt under inköpsnivån. Till dessa institutioner höra utan tvivel de flesta av våra sparbanker. Man skulle alltså utan tvivel genom en sänkning av obligationskurserna ha läst en del av de

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

obligationer, som funnos i sparbankerna. Hade det nu varit ett primärt syftemål? Knappast. Byggnadsverksamheten var inskränkt genom bestämmelserna om bestämd byggnadskvot. Det kunde ju knappast vara riksbankens sak att upphäva investeringsmyndigheternas beslut i fråga om bostadsbyggandet genom att bara sätta sparbankerna inom lås och bom och säga, att de icke finge medverka vid finansieringen av byggnadsverksamheten, när det gällde de bostäder, för vilkas byggande tillstånd lämnats.

Vad beträffar de stora försäljningar som affärsbankerna gjort är det en mycket allmän mening, att man absolut inte hade bromsat dessa genom att låta kurserna falla. Jag tror att man skulle kunna få besked av vilken affärsbankschef som helst om att hans banks behov av att kunna förse industrien med investeringsmedel var så och så stort och att man skulle ha tagit mycket betydande kapitalförluster i obligationsportföljen för att kunna fullgöra kreditgivningen åt industrien. På den sektor alltså, där man hade svårast att bromsa och det kanske ur inflationssynpunkt var mest angeläget att bromsa, skulle penningflödet fortfarande ha varit i stort sett lika rikligt som förut, medan man samtidigt låst fast kreditgivningen åt byggnadsverksamheten. Man bör observera denna kvalitetsskillnad vid kreditgivningen. Det hela är nämligen upplysande i fråga om verkningarna av att centralbanken driver en annan politik eller kanske rättare sagt upphör att driva någon egen politik i detta avseende. Ty så som yrkandet var formulerat, »ett upphörande av obligationsköpen», var det en rent passiv inställning som riksbanken skulle intaga.

Högern har nu ställts inför frågan: Vad är det egentligen man på det hållet vill, är det en stabiliseringspolitik eller högre ränta? Herr Hjalmarson har svarat, att stabiliseringspolitikens fördelar

få vägas mot fördelarna av rörligheten. Jag bestrider inte att man måste göra en sådan avvägning, men jag hoppas, att svaret är rätt uttolkat då jag säger, att högern är beredd att köpa en prisstegring, om man som betalning kan få en räntestegring. Högern kan ju ändå inte vara så främmande för de krafter, som för närvarande verka inom den svenska samhällsekonomin, att den inte observerat de mycket starka krav på lönestegringar, som kommit till uttryck i vårt samhälle, och de mycket starka krav på prisstegringar över vissa sektorer, som finnas och som skulle utlösas av en lönestegring. Att vi skulle fått höjda priser om vi avstått från stabiliseringspolitiken och givit oss räntestegringen i våld, den saken är sålunda fullkomligt klar, detta inte bara på grund av den direkt ekonomiska verkan, som räntestegringen skulle haft, utan framför allt därför att man måst avstå från lönestabiliseringen och prisstabiliseringen. Men hur går det då, högern, med penningvärdet, som skulle skyddas? Är inte just prisstegring det samma som penningvärdets försämring? Och hur går det med spararna, som man skulle omhulda, dem vilkas gissel just är, att priserna stiga? Det är just detta som gör att spararnas bekymmer öka under en inflationsperiod, det är ju det som tar resultatet av deras mödor i det förgångna.

Jag tror att om man överväger alla dessa synpunkter, så skall man finna, att det recept högern här utfärdat är mycket oklart till sin formulering och mycket illa genomtänkt. Vidare skulle det, om man hade tillvaratagit det i de punkter, där det hittills är klart uttalat, ha lett till en ekonomisk utveckling, som drabbat just de medborgargrupper och de ekonomiska värden, som högern säger sig vilja skydda.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Ännu för ett par år sedan skulle en debatt som denna ha rört mera reella ting och reella meningsskiljaktigheter mellan regeringen och dess parti å den ena sidan och den borgerliga oppositionen å den andra. Då förelåg ännu det förhållandet, att regeringen hade ett program, i vilket den sade att den skulle genomföra en planerad hushållning, ställa allmänintresset framför enskilt väl och skapa en grund för ett nytt samhälle och utveckla produktionen i socialistisk riktning. Då höll man ännu på med att åtminstone utreda diverse ting, som skulle ligga på den linjen, då kunde man ännu medge arbetarna möjlighet att förbättra sina löner o. s. v. Men sedan dess har det inträffat åtskilligt, som gör att man måste karakterisera denna debatt såsom en, som i många stycken rör subtiliteter, låt vara att det här och var finns reella meningsskiljaktigheter, som dock inte röra de väsentliga tingen utan detaljerna.

Redan hösten 1948 ställde ju regeringen de partiskiljande frågorna åt sidan, och det som sedan dess skett med efterkrigsprogrammet, suspenderingen av kursen på standardsänkningen, visar att det missnöje man ännu levererar på borgerligt håll mot regeringens kurs på sin höjd kan förklaras med att det ännu finns vissa smärre önskemål, där man skulle önska att regeringen ytterligare viker undan. Jag måste säga, att denna strid om räntehöjningen och nedskrivningen av penningvärdet, med hänsyn till de förklaringar som givits och med hänsyn till vad som är känt om den utveckling som ägt rum, gör intryck av att det hela är någonting ganska akademiskt. Att riksbankschefen och även dåvarande ordföranden i riksbanksfullmäktige, envoyén Hammar-skjöld, lämnat sina funktioner i riksbanken kan ju ytligt sett tyda på att meningsskiljaktigheterna varit av mycket allvarlig karaktär, men jag måste

dock, när jag ser vad som här föreligger skriftligen och hör de förklaringar som avgivits, komma till den slutsatsen, att även därvidlag ha nog meningsskiljaktigheterna inte rört några väsentliga ting.

När från borgerligt håll anförts, att ränte- och penningpolitiken bör vara rörlig, så vet ju var och en vad som ligger bakom det talet. Där bakom ligger ju bara kravet på en räntestegring och kravet på en nedskrivning av penningvärdet för att man på det sättet skall kunna befordra exportindustriens intressen. Det vore naturligtvis mycket tacknämligt om man kunde uttolka bankoutskottets majoritets uttalande som en verklig polemik emot dessa recept. Men det är ju otänkbart att göra detta, inte minst då efter herr Halls förklaring, att man egentligen är överens, att man i varje fall är överens mellan regeringspartiet och folkpartiet — och därmed tydligen också med bondeförbundet. Herr Hedlund i Rådombank har visserligen sagt, att han och hans parti stå litet närmare folkpartiet i fråga om växelkurserna än vad utskottsmajoriteten för sin del givit uttryck för, men såvitt jag kan förstå är inte heller detta något belägg för att det här föreligger verkligt reella meningsskiljaktigheter.

Ja, herr talman, just dessa olika omständigheter göra att man, när man nu ställes inför frågan om man skall rösta med reservanterna eller utskottet, verkligen måste mycket allvarligt fråga sig: Vad tar jag ställning till i det ena och det andra fallet? Att man genom att rösta med reservanterna mera deciderat tar ställning för en räntestegring, även om det gäller bara tiondelar, och att man även mer eller mindre deciderat tar ställning för en nedskrivning av den svenska kronans värde, tror jag mig ha klart läst ut, men jag tror mig å andra sidan inte kunna läsa ut ur utskottsmajoritetens utlåtande något verkligt avståndstagande från en dylik politik.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Jag tycker mig tvärt om kunna läsa ut ur dess rekommendationer, att man verkligen håller dörren öppen både för en rörlig ränta och för en nedskrivning av penningvärdet. Om vi alltså för vår del rösta mot reservanterna och därmed tvingas att rösta för utskottet, får detta på intet sätt tolkas som om vi vore ense med utskottsmajoriteten i de frågor, som just för ögonblicket stå mest i centrum för diskussionen.

Det har också under debatten och på annat sätt framkommit vissa saker, som man kanske inte kan förbigå så alldeles med tystnad. Det är ju mycket anmärkningsvärt att man från borgerligt håll som invändning mot den s. k. steriliseringen av vissa bolagsvinster kommer med påståendet, att detta är en fullständigt illusorisk åtgärd, därför att vederbörande på annat sätt, bland annat genom obligationsförsäljning, kunna skaffa sig fullständigt fria händer; men jag tror dock att man därvidlag har rätt. Jag tror att denna sterilisering i verkligheten bara är skådebröd för arbetarna, att den inte representerar en verkligt allvarlig strävan att hindra prisstegringar och befordra en stabilisering av penningvärdet. Jag anser det mycket värdefullt att man på borgerligt håll konstaterar, att det är just detta som sker, att dessa åtgärder, som utåt framställas såsom så genomgripande, i verkligheten inte ens förtjäna benämningen halvmesyr utan att de på sin höjd camouflera en fullständig eller i vart fall 99-procentig frihet för kapitalisterna att handskas med sina penningtillgångar precis som de vilja, alldeles oavsett om detta kommer i motsättning till en officiellt fixerad politik, som syftar till att hindra prisstegringar. Jag vill också peka på att själva den huvudinvändning, som reses av utskottsmajoriteten mot de rekommendationer, som framförts från riksbankschefens sida, vittna om att det inte heller på denna punkt föreligger en reell me-

ningsskiljaktighet mellan den borgerliga oppositionen och regeringspartiet. Motiveringen är ju den, att om man släppte efter på räntan litet grand, skulle det resultera i en sådan prisstegring, som omedelbart utlöste nya lönekrav och alltså förhindrade genomförandet av lönestoppet. Ingen vill naturligtvis bestrida, att det, om priserna stigit ännu snabbare, hade blivit mycket svårare både att ta ifrån statstjänarna en del av deras intjänta avlöning, vilket man dock gjort, och att få de övriga löntagargrupperna att avstå från att utnyttja denna alldeles särskilt gynnsamma konjunktur för att förbättra sitt samhällsläge. När nu utskottsmajoriteten på detta sätt anför dessa omständigheter som det huvudsakliga argumentet mot en räntestegring, måste man konstatera, att det skett en oerhörd prisstegring, en försämring av penningvärdet med 10—15 procent och att man tagit ifrån konsumenterna en miljard genom de olika prisstegringar, som inträtt och där de i föl beslutade indirekta skatterna tydligen inte representera huvudparten, utan där den andra delen av prisstegringarna representerar det mest väsentliga. Det föreligger alltså här en klar motsättning mellan å ena sidan det som anföres, som ett huvudskäl för att man inte gick med på en räntestegring och å andra sidan det som faktiskt inträffat, huvudskälet att man skulle hindra en prisstegring, när samtidigt en prisstegring genomfördes i så pass hög grad som skedde.

Nu föreligger ju, som jag kan förstå, en viss belåtenhet på olika håll — men väl alldeles särskilt inom utskottsmajoriteten — över att man tack vare den politik som genomförts har kunnat åstadkomma en förbättrad samhälls-ekonomisk balans. Jag tror inte att dessa åtgärder betytt något så väsentligt för denna balans. Om exempelvis det skett förändringar i prisnivån internationellt, så inte lär det haft sådan

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

verkan, att man kunnat hålla emot en räntestegring här i landet eller hindra arbetarna att genomföra löneförbättringarna under det senaste året. Men vad jag särskilt velat trycka på är denna som man förmenar förbättrade samhällsekonomiska balans, som ingenting annat är än det balansläge, som alltid uppträtt i olika konjunkturcyklar vid övergången från högkonjunktur till kris. Så länge högkonjunkturer varar har den i sin förutsättning en viss knapphet på konsumtionsvaror och annat och en stark efterfrågan på samma varor. Men när denna knapphet övervunnits, när efterfrågan inte håller jämna steg med varutillgången, och när på grund därav priserna börja dala, har man ju alltid ett säkert tecken på att krisen är nära förestående. Det är denna process vi nu uppleva överallt i den kapitalistiska världen. Där håller denna process på att utveckla sig, och den förbättrade samhällsekonomiska balans, som man där är så glad över, är alltså det förhållandet att man kommit till tröskeln från högkonjunktur till kris. Jag tror att denna glädje skulle vara ganska uppblandad med misstämningar, om man föreställde sig vad den kommer att innebära. Framför allt tycker jag att man litet grand skulle tänka på, att man när denna kris nu kommer, har gjort allt man kunnat för att göra verkningarna av densamma svårare. Ty det är uppenbart att om man på detta sätt tagit ifrån konsumenterna en miljard genom prisstegringar, så har man samtidigt försvagat köpkraften hos den marknad, som skulle efterfråga de alltmåra växande varutillgångarna. Den standardsänkning, som man alltså ställt som officiell uppgift att åstadkomma och som man genomfört och som — det tyda alla fakta på — man nått vissa framgångar med, det är den som gör att den kris, som nu anmäler sig, kommer att bli så mycket svårare och kännbarare för samhällsekonomin över hu-

vud taget och för de arbetande massorna i synnerhet.

Det har här nu från olika håll framförts rekommendationer om en valutaförbättring, och särskilt bör man observera att bondeförbundets talesman uttalat sin alldeles särskilda sympati för att man skulle ändra växelkurserna för att på så sätt minska kronans köpkraft. Jag måste för min del säga, att jag har väldigt svårt att förstå vad man ur nationalekonomisk synpunkt skall kunna vinna med detta. Jag förstår att det kommer att gå lättare att sälja cellulosa, fastän jag misstänker, att det behövs en oerhörd försämring av det svenska penningvärdet för att den svenska cellulosaindustrin verkligen skall kunna uppträda som jämnbördig konkurrent med amerikanerna. Jag kan alltså förstå, att man för vissa grenar kan öka konkurrensdugligheten, om man på detta sätt skriver ned valutans värde, men å andra sidan är det lika uppenbart och påtagligt, att detta skulle innebära, att vi få betala den import vi måste ha betydligt dyrare. Den fördel, som man skulle vinna för exporten, måste alltså betalas av någon annan part i det svenska näringslivet och den svenska allmänheten; det bleve väl i detta fall främst konsumenterna. Men jag kan förstå herr Ohlin när han säger, att det är meningslöst att försöka genomföra verkliga lönesänkningar, som skulle åstadkomma kostnadsminskningar nu. Jag förstår honom när han tycker, att det skulle gå lättare att vinna detta syfte genom att skriva ned den svenska kronans värde. Men man skall ju inte lura sig själv, herr Ohlin. Om man kan komma i konkurrensduglig nivå med amerikanerna i fråga om cellulosa, kanske det kan hända att bönderna kunna få något mera betalt för sitt timmer, och det kan också möjligen göra att man kan hålla produktionen i gång i större omfattning vid massafabrikerna. Men priset måste betalas av Sverige. Det blir bara en

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

metod, som kommer att utlösa motsvarande försvarsåtgärder på olika håll. Det hela kommer att leda till skärpning av konkurrensen på avsättningsmarknaden, men allt skall betalas i detta land, av det svenska folket, och priset därför blir i verkligheten om inte en nedpressning av levnadsstandarden generellt sett så dock att uppsvinget kommer att gå mycket saktare. Det är precis den politik som genomfördes här i landet på 1930-talet, när Nazi-Tyskland profiterade på den svenska valutapolitiken på det sättet att Tyskland köpte svenska varor billigt, medan svenskar-na fingo betala de tyska betydligt dyrare. Jag vet att det inte lönar sig att tala till de borgerliga partiernas talesmän i dessa frågor, ty härvidlag lära väl exportintressena vara så starka att de ta överhand över varje förnuftsskäl och alla de invändningar, som från andra delar av näringslivet skulle kunna resas emot en dylik politik. Vi anse för vår del, att de fördelar man på ett begränsat område kan vinna med en försämring av den svenska kronans värde, kommer man att få betala på ett annat område, varför värdet därför blir mycket diskutabelt.

Herr talman! Med dessa randanmärkingar till denna historia har jag försökt förklara det förhållandet, att när vi nu måste rösta för utskottet emot reservanterna, detta inte betyder, att vi äro ense med utskottet i dess resone-mang. Naturligtvis ha vi på många områden funnit, att det var klokare att man höll emot litet, men några principiella meningsskiljaktigheter därvidlag kunna vi inte konstatera. Hade regeringen däremot hållit fast vid efterkrigsprogrammet, hade man eftersträvat en verklig planhushållning, hade man verkligen ställt allmänt väl framför enskild vinning, hade man verkligen tagit ifrån de svenska kapitalisterna möjligheten att dirigera den svenska produktionen efter sina egna kortsik-

tiga vinstintressen, ja, då hade det förelegat ett helt annat läge i dag. Kapitulationen på denna punkt skulle jag vilja karaktärisera som förräderi, om det nämligen handlade om människor, som verkligen trodde på socialismen och som verkligen trodde, att man kan klara sig utan kapitalister. Men tyvärr har allt, som jag lärt mig under dessa år om inställningen hos dem, som haft avgörandet av landets ekonomiska politik om hand, sagt mig att man inte haft eller har en allvarlig tanke på att göra slut på de anarkiska förhållanden, som råda i vår ekonomi, utan att man i sak är ense med den borgerliga kritiken.

Herr OHLIN: Herr talman! Denna debatt verkar en smula utdragen. Jag skall för min del motstå frestelsen till någon längre polemik. Jag skall bara tillåta mig ett par korta observationer med anledning främst av herr Hjalmarsons uttalande.

Jag vill erinra herr Hjalmarson — som var betydligt mera skicklig i att fråga och kritisera andra än i att förklara högerens ståndpunkt — om att det fortfarande råder oklarhet, huruvida högern menar, att riksbanken hade bort och nu bör upphöra med obligationsköpen eller huruvida riksbanken skall höja räntan en halv procent och sedan erbjuda sig att köpa obligationer till sänkt kurs. Den 3 juli 1948 förklarade högerreservanterna, att man borde upphöra med obligationsköpen. I så fall hade man all anledning att räkna med att det skulle bli en väsentligt större räntestegring än den halva procenten, ty riksbanken skulle då avstå från varje möjlighet att påverka obligationskursernas utveckling. Det skulle vara lätt för dem, som ville framkalla en stor räntehöjning, att sälja obligationer till sänkt kurs för ett belopp, som nog icke behöfve vara vidare stort, och därigenom framkalla större räntestegring.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Herr Hjalmarson talade närmast om en räntestegring med en halv procent. Men det är för det första oförenligt med talet om att man icke skall köpa obligationer. För det andra påstår herr Hjalmarson, att en räntestegring med en halv procent som ett led i denna politik skulle utöva ett mycket väsentligt inflytande på investeringsverksamheten och därmed på den ekonomiska utvecklingen och hela regleringsekonomin. Detta påstående framför herr Hjalmarson utan försök till motivering. Herr Hjalmarson åberopar Kooperativa förbundet. Jag vill erinra om att Kooperativa förbundet har i flera år mycket bestämt påyrkat en räntehöjning och förklarat det så, att hela folket har begripit det. Men högern har icke gjort detta, herr Hjalmarson. Ännu så sent som i mars 1948, när bankoutskottet avgav sitt utlåtande, hade högerreservanterna icke något behov av att kräva räntehöjning.

Herr Hjalmarson har vid tidigare tillfällen hänvisat till ett uttalande av herr Bagge 1947. Vi veta att herr Bagge icke talade för högern utan utslutande som personlig kapacitet. Jag undrar om icke herr Hjalmarson skulle kunna förklara, nu eller senare, vad det berodde på att högern ännu så sent som i mars 1948 icke krävde någon räntehöjning. När man hör herr Hjalmarson nu utveckla denna tanke som ganska gammal, är det kanske så, att högern icke vågade öppet resa krav på högre ränta? När herr Hjalmarson, såsom framgick av hans yttrande, har så lätt att tänka på taktik som han tydligen har, i varje fall när det gäller andra, så undrar jag om icke detta är ett uttryck för att högerns ståndpunktstagande i detta liksom andra fall mera kanske än andra partiets är präglad av taktiska hänsyn.

Herr Hjalmarson säger, att några decimaler i räntehöjning kunna väl icke utöva något större inflytande. För

jag lov att bara erinra, herr talman, utan att upprepa, att det är en väldig skillnad, om man tillåter en begränsad rörlighet i obligationskurserna inom ramen för en lågräntepolitik, då det har ett psykologiskt inflytande, att kurserna på obligationerna röra sig några procent inom en begränsad ram. Det är en helt annan sak än om man bara höjer räntan en halv procent utan att kunna säga, vart det leder härnäst.

Jag tror att en så begränsad rörlighet kan vara ett hjälpmedel i penningpolitiken. Jag är på det klara med att den icke kan vara en avgörande faktor i den ekonomiska politiken. Jag tror att valutakursjusteringen är en viktigare fråga. Jag är övertygad om att man får mera kontroll över kapitalmarknaden med en rörlighet av den typ som från folkpartihåll föreslagits än med en rörlighet av den typ som högern tyckes vilja angiva, nämligen att bara bevilja en räntehöjning med en halv procent och sedan låta det vara.

När herr Hjalmarson undrar, huruvida några decimaler verkligen kunna innebära ett allvarligt förslag, skulle jag vilja svara honom, att högerns egen ståndpunkt tycks vara att förorda en variation med några decimaler. Hur kan en variation med några decimaler, som högerns ståndpunkt innebär, utgöra grunden för en deklaration om den fria ekonomiens återinförande, regleringsekonomiens avskaffande o. d.? När jag hört herr Hjalmarsons deklaration, får jag säga, att jag skulle ha förstått honom, om detta kommit efter en deklaration, att man verkligen ville ha kraftiga räntevariationer. Men när det kommer efter en deklaration, att det var fråga om en halv procent, vittnar det närmast om mod hos dem, som framställa detta, mod att i denna fråga en liten smula utmana löjet. Det finnes ingen i denna kammare, icke ens — det är jag övertygad om — herr Hjalmarson själv, som tror, att herr

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Hjalmarsons decimaler, som ej ingå som ett led i den lågräntepolitik jag angav, utan äro decimaler, som skola verka uteslutande genom sin egen tyngd, kunna väga så tungt, att de bära upp herr Hjalmarsons deklaration om den fria ekonomien. Herr Hjalmarson må gärna tillägga, att han har andra saker att anföra, men då är det dessa andra saker han stöder sig på och icke detta.

Herr Hagberg ställde en direkt fråga. Då jag själv ställt vissa frågor och gärna vill ha svar, skall jag taga upp den. Han undrade, om jag icke menade, att man skulle vänta och se, när det gällde ett återförande av kronan till det gamla värdet eller någon annan, indirekt förändring av kronans värde. Jag vill säga herr Hagberg, att jag har i mitt förra yttrande och tidigare klargjort min ställning. Jag anser, att man skall icke vänta och se, utan jag menar, att detta tvärtom är en angelägenhet som brådskar. Det kan ske genom en direkt kronvärdeförändring eller genom dollarcertifikat. Såvitt jag förstår riskera vi, att medan gräset växer och opinionen håller på att svänga hos herr Hagberg, såsom han erkände att den gjort, så dör kon. Exportindustriens möjligheter försämras på vissa marknader för varje månad som går. Såvitt jag förstår äro den svenska exportens möjligheter under 1949 och därmed våra importmöjligheter beroende av att man här icke fortsätter en tvivlets och väntandets politik. Jag är alldeles övertygad, att den ekonomiska politik både i fråga om begränsad rörlighet på kapitalmarknaden inom lågräntepolitikens ram och den anpassning av kronans yttre värde, som från vårt håll föreslagits, snabbare leder till en möjlig avveckling av regleringsekonomien i Sverige än den linje, som från högerhåll förordats.

Sedan skall jag till sist bara säga

till herr Hedlund i Rådombeslut, att det gläder mig att kunna konstatera, att bondeförbundet enligt herr Hedlunds yttrande står folkpartiets ståndpunkt i valutafrågan ganska nära. När emellertid bondeförbundsreservanterna i utskottet anslutit sig till uppfattningen, att det icke varit klokt att ändra valutakursen 1948, så hindrar detta icke, menar herr Hedlund, att om det blir möjligt att i framtiden ändra kronvärdet, så bör det ske.

Man kan ju, herr talman, knappast undertrycka reflexionen: Varför har detta icke kunnat komma fram i utskottets utlåtande? Herr Hedlund har deklarerat det i dag. Det är mycket välkommet, men det skulle onekligen ha givit åt utlåtandet en annan färg. Utskottet talar om att man måste anpassa kursen under nuvarande övergångsskede. Då får man inte vänta så länge, att detta övergångsskede fortsätter och slutar med ett dåligt resultat för den svenska exporten och därmed det svenska näringslivet.

Jag förmodar, att man efter herr Hedlunds deklaration kan vänta, att när bankoutskottet om en eller annan månad framlägger sitt utlåtande om guldinlösningen på kammarens bord, så kommer en deklaration från bondeförbundets ledamöter i bankoutskottet av det innehåll som herr Hedlund här framfört.

I övrigt vill jag, herr talman, bara konstatera, att det hittills under debatten i varje fall ej från de socialdemokratiska ledamöterna i bankoutskottet givits något svar på mina frågor, vad de av mig berörda svårbegripliga och viktiga ställena i utskottets utlåtande verkligen skola betyda. Det verkar därför som om man tvingas resignera och acceptera den litet betänkliga slutsatsen, att utskottet på dessa punkter egentligen icke menat något särskilt alls.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Herr Hedlund i Rådom gjorde en erinran om att den politik i räntefrågan, som vi förordat, skulle ha kunnat påverka hyresnivån. Det är ett gammalt argument. Anledningen till att jag tar upp det är bara, att när man på majoritetens sida diskuterar räntepolitiken, få vi ibland på vårt håll en känsla av att man synes tro, att de åtgärder som man är tvungen att vidtaga, om man icke vill följa de rekommendationer, som lämnats från vår sida, icke skulle kosta samhället någonting. Men icke få vi väl den statliga regleringspolitik gratis, som vi äro tvungna att genomföra, om man icke vill följa vad jag kallat för fria ekonomiska principer?

Jag vill bara erinra om att, om jag icke missminner mig, prisstegringen förra året var omkring 7 procent. Den höjning av räntan, som har diskuterats vid olika tillfällen i bankofullmäktige och som högerrepresentanterna där anslutit sig till, kan ju knappast på hyresmarknaden tillnärmelsevis få samma ekonomiska effekt som t. ex. den indirekta beskattning, som hänger ihop med överbalanseringen och varigenom man tagit ifrån konsumenterna drygt 500 miljoner kronor. Man måste ändå rimligtvis, när man diskuterar räntepolitiken, se denna i samband med alla övriga åtgärder, som kunna komma i fråga, och väga dess betydelse mot dessa andra åtgärder. Man skall väl icke heller alldeles bortse från att vad ur en synpunkt betecknas som kostnad, när man gör en räntehöjning, är ur en annan synpunkt en vinst, nämligen för sparandet.

Så, herr talman, också ett ord till herr Hall! Jag har här erinrat om att riksbanken de två senaste åren har köpt obligationer för 1 500 miljoner kronor och att, om det i stället hade skett efter en kurs av 90 procent, hade man bara behövt utgiva 1 350 miljoner

kronor. Vad svarar herr Hall? Jo, säger herr Hall, man kan icke bortse från att det finns — om jag inte hörde fel — 13 miljarder kronor i obligationer ute på marknaden. Då hade ju innehavarna av dessa obligationer under de antydda förutsättningarna kunnat sälja desto mera. Ja, naturligtvis hade de kunnat sälja desto mera. Men jag måste säga, att även om herr Hall och jag kunna ha delade meningar om effekten av en kurssänkning, så tror jag att herr Hall får mycket svårt att övertyga många människor, att effekten av en kurssänkning skulle ha blivit ett ökat utbud av obligationer.

Beträffande räntepolitiken i övrigt har herr Hall berört investeringsverksamheten. Här vill jag bara ännu en gång påminna om vad som tycks vara nödvändigt att säga så ofta som möjligt från vårt håll för att det skall bli riktigt klart, nämligen att vi aldrig ha sett räntepolitiken som det allena sälliggörande medlet, utan vi ha sett den som ett medel bland andra. Vi lägga mera vikt vid räntepolitiken än de andra meningsriktningarna, men vi anse icke, att den utgör det enda medel som kan komma i fråga för att balansera investeringarna på ett riktigt sätt.

Vad vi däremot anse är, att den av oss förordade räntepolitiken tillsammans med övriga åtgärder skulle underlätta uppnåendet av det slutmål, som vi ha ställt upp för oss och som jag också betonade i mitt första anförande, nämligen att åstadkomma en avveckling av investeringskontrollen.

Därefter, herr talman, några ord till herr Ohlin. Herr Ohlin undrade, vad högerens ståndpunkt i räntepolitiken var i mars månad 1948. Jag förmodar, att herr Ohlin syftade på den ställning, som högerpartiet intog förra året i reservationen till bankoutskottets utlåtande. Jag vill utan att närmare gå in på detta bara helt kort erinra herr

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Ohlin om att denna reservation var ett uttryck för en kompromiss mellan högern och folkpartiet. Jag skulle vilja säga, att det är väl litet klarare och bestämdare signaler från högerhåll i den reservation som är fogad till utlåtandet i år. Denna gång har emellertid folkpartiet gått sin egen väg. Icke behöver man emellertid, herr Ohlin, tveka om var högerpartiet står i räntefrågan. Icke tvekade man om den saken under valrörelsen. Herr Ohlin skakar på huvudet och synes vilja förneka detta. I så fall var han tämligen ensam. Ty vi fingo höra sägas gång på gång från socialdemokraternas och folkpartiets sida, att den linje högerpartiet företrädde innebar räntehöjning och omsättningsskatt. Man utvecklade i alla möjliga sammanhang vad detta skulle medföra. På socialdemokratiskt håll sade man, att högerns linje vore fullständigt oantaglig. I den största folkpartitidningen deklarerades apropå våra rekommendationer, att högerns linje vore »socialt motbjudande».

Om det nu, herr Ohlin, var på det sättet, att herr Ohlin hade klart för sig eller i varje fall misstänkte, att i själva verket högerpartiets ståndpunkt icke alls var så utrerad, då hade det väl ändå funnits anledning för herr Ohlin att under valrörelsen taga upp och närmare belysa denna sak. Jag tycker att detta skulle ha varit en upplysningsverksamhet som kunnat passa herr Ohlin ganska bra. Han hade haft alldeles särskilt stora förutsättningar för en sådan insats.

Herr Ohlin erinrade om att herr Bagge hade uttalat sig i räntefrågan för en rörligare räntepolitik. Jag kommer icke ihåg om det var hösten 1946 eller 1947. Herr Ohlin ville icke tillmäta uttalandet någon väsentlig betydelse. Om man emellertid vill gå ännu längre tillbaka i akterna, kan man påminna herr Ohlin om att högerpartiets representant i bankofullmäktige var motstån-

dare till den räntesänkning med en halv procent, som genomfördes 1945.

Herr Ohlin framhöll också, att det vore närmast att utmana löjet att säga, att högerns ståndpunktstagande i räntefrågan skulle möjliggöra en tillämpning av den fria ekonomiens principer. Jag var inne på detta i mitt första inlägg och har varit inne på det i svaret till herr Hall. Det har sagts otaliga gånger från högerhåll, att det är icke enbart räntefrågan vi fästa avseende vid. Det är motsidan som har försökt att inlägga denna ståndpunkt i våra uttalanden, trots vad som sagts från vårt håll. Vi äro medvetna om — det är självfallet — att en övergång till en fri ekonomi kräver insatser på en mångfald olika områden, på prispolitikens och skattepolitikens områden, vid utformningen av regleringspolitiken o. s. v., och vi ha genom de olika förslag vi framlagt under de gångna åren sökt underlätta övergången till friare ekonomiska förhållanden.

Herr Ohlin sade att jag skulle vara skickligare att kritisera andra än att förklara den egna ståndpunkten. Jag får väl svara som kandidaten som tenderade för en professor. Efter tentamen sade professorn: »Jag tycker nog att vi borde ha klarat den här tentamen litet bättre.» Kandidaten svarade då: »Ja, det kan man visst tycka, med professorns förkunskaper.» — När det gäller dessa rent tekniskt ekonomiska frågor har givetvis herr Ohlin ett stort försteg framför oss andra, liksom det väl gäller var och en här i kammaren att han på sitt specialgebit är överlägsen de andra. När herr Ohlin vill göra gällande, att jag skulle vara skickligare att kritisera andra än att förklara den egna ståndpunkten, får han dock inte bli ledsen om jag säger, att jag därvidlag har en medtävlare, som jag inte kan göra mästarrangen stridig, nämligen herr Ohlin själv. Man måste nog vara något av en detektiv för att t. ex.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

kunna avgöra, om de mycket försiktiga uttalandena i folkpartiets reservation innebära en kritik av bankofullmäktiges ståndpunkt eller om de till äventyrs endast innebära ett konstaterande av en historisk utveckling. Det är svårt att få någon klarhet i vad folkpartiet egentligen menar.

Det skulle i varje fall vara intressant att få klarhet i ett fall, där herr Ohlin inte svarade. Jag vore tacksam om herr Ohlin ville litet närmare utveckla för oss herr Bergvalls ståndpunktstagande i riksbanksfullmäktige. Menar herr Ohlin på allvar, att den omständigheten, att man inte tror sig kunna vinna gehör för sin uppfattning hos riksbanksledningen, skall anses medföra att man inte ens bör deklarerat sin egen uppfattning? Jag skulle vara mycket tacksam om herr Ohlin för ett ögonblick ville avstå från den intensiva frågesporten och i stället ägna en liten stund åt att förklara herr Bergvalls ståndpunkt i riksbanksfullmäktige. Jag väntar med stor spänning på att få höra vilket besked herr Ohlin kan lämna på den punkten.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Liksom undertecknad är herr Ohlin, som vi veta, mycket intresserad av anglosaxiskt samhällsliv och anglosaxisk kultur. Under sådana omständigheter vågar jag förutsätta, att herr Ohlin väl känner till ett engelskt ordspråk »Never overdo a thing». Jag undrar om inte herr Ohlin i sitt senaste anförande gjorde sig skyldig till detta lilla fel, då han präglade en sats, som kanske är något för skickligt formulerad, den är helt enkelt förtjusande, herr talman, och jag skall be att få citera den. Herr Ohlin uttalade sig för »en begränsad rörlighet i räntan inom ramen för en lågräntepolitik». Det är så fint, att man vill ta i det med silkesvantar. Jag skulle dock vilja fråga herr Ohlin,

om en ränta på 3,5 procent, som högern har ifrågasatt, faller *utanför* en lågräntepolitik, medan en ränta på 3,3 eller 3,4 procent, som folkpartiet är intresserat av, faller *innanför* en lågräntepolitik? Jag ber om ursäkt att jag ställer den frågan, men det beror på att jag i viss mån tagit intryck av kammarens störste frågare, dock endast i detta hänseende, det vill jag understryka.

Vidare gjorde herr Ohlin ett uttalande i deprecieringsfrågan. Han förklarade, att han inte vill vara med om att vänta och se. Jag föreställer mig, att detta betyder, att herr Ohlin i dag är redo att tillråda en devalvering av den svenska kronan. Om detta är riktigt, nödgas jag konstatera, att herr Ohlin härvidlag är, om jag så må säga, väsentligt mera exportindustrivänlig än den svenska exportindustrin själv.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson är mer intresserad av att diskutera vad herr Bergvall har sagt eller inte sagt i fullmäktige än att diskutera högerns ståndpunkt. Jag är inte medlem av bankofullmäktige och kan därför inte referera vad herr Bergvall har sagt eller underlåtit att säga. Det enda jag kan tala om är att jag har haft många diskussioner med herr Bergvall, och det skulle förvåna mig om han inte, när han gjort de uttalanden han vid vissa tillfällen haft att göra såsom suppleant, skulle ha gjort ett uttalande om just det som jag sade att vi vilja hålla på, nämligen en lågräntepolitik med en ränta på, låt oss säga 3 procent som riktlinje men icke någon absolut lösning vid denna siffror.

Det viktigaste är vilken ställning folkpartiet eller högerpartiet intar i denna fråga. Vi ha deklarerat en bestämd ställning i räntefrågan, att någonting måste göras. Åtminstone har jag gjort det, och jag vet inte om partiet har en annan mening i valutafrågan.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Trots denna långa debatt ha vi emellertid inte fått något besked huruvida högersns ståndpunkt i räntefrågan är att riksbanken inte skall köpa obligationer under några villkor eller att riksbanken skall köpa obligationer till en sådan kurs, att räntan blir 3,5 procent.

Det är vidare fortfarande svävande vilken ståndpunkt högern har i fråga om kronans yttre värde. Högern har därvidlag gjort ett tänjbart uttalande, och jag är ledsen att jag inte kan säga liksom herr Hagberg sade om ett uttalande av mig att det är särskilt skickligt, men nog är det obestämt tillräckligt.

När herr Hagberg frågar, huruvida den av högern föreslagna ränteförändringen från 3 till 3,5 procent är någonting annat än folkpartiets begränsade rörlighet inom ramen för en lågräntepolitik, vill jag svara, att den stora skillnaden är att vi hålla fast vid lågräntepolitiken med en ränta av omkring 3 procent som riktlinje, medan högern alls inte vill göra någon sådan deklARATION. Högersns ränteförändring är fristående, och den ingår icke som ett led i någon som helst penningpolitisk eller räntepolitisk riktlinje. Man vet därför inte, om inte denna räntehöjning med en halv procent efter någon månad följs av en höjning med ytterligare en halv procent. Det blir därför en helt annan effekt av en sänkning av obligationskursen och en höjning av räntan av höger-typ än av den typ som folkpartiet förordar.

Herr Hjalmarson sade att det var hänsyn till folkpartiet som föranledde högern att inte i mars 1948 lika litet som tidigare rekommendera en räntehöjning. Vi äro glada, för att inte säga rörda, över att detta är lösningen på gåtan, varför högern först i somras började tala om räntehöjning.

Herr HALL: Herr talman! Herr Hjalmarson har kommit in på vår diskus-

sion, huruvida man kan befara ökad obligationsförsäljning om kurserna sänkas, och han uttalade med något glidande motivering, att så inte behövde bli fallet. Jag tror att herr Hjalmarson missar sig på den punkten. Den stora mängd obligationer, som finns ute på marknaden, kan även med en procentuellt sett mycket begränsad rörlighet kosta stora summor, om den skall köpas. Det belopp herr Hjalmarson och jag diskuterade var skillnaden mellan 1 500 miljoner och 1 350 miljoner kronor, vilket herr Hjalmarson ansåg vara så mycket, att det kunde påverka likviditeten. Jag svarade tidigare, att det beloppet och mer till kan komma ut på marknaden, när man har en så stor obligationsmängd som 13 miljarder. Det har tidigare i diskussionerna påpekats, att den oro man framkallar genom att låta obligationskurserna börja falla i sin tur ger upphov till en ökning av utbudet, och man skall inte bortse från detta faktum innan man sviktar i stöd-köpspolitiken.

Vi få väl konstatera, att vi få gå ifrån även denna debatt med högern utan att ha fått något bestämt besked om partiets ståndpunkt i räntefrågan. Jag antar att vi inte skulle lyckas få något besked även om vi uppehölle kammaren med att diskutera detta ärende ännu någon timme, och jag skall därför uppge försöket. Jag anser det emellertid vara skäl för kammaren att fästa sig vid den sista deklARATIONEN av herr Hjalmarson, vari han säger, att högern visst inte hoppas, att en räntestegring ensam skall kunna vara avgörande för stabiliseringspolitiken och att man också måste bibehålla andra regleringar. Man får alltså ha priskontroll och investeringskontroll, även om man tillgriper en räntestegring. Vad har man då vunnit? Man har inte kommit ifrån krånglet, men man har fått en viss prisstegring. Är det där diskussionen med högern om räntan skall sluta, så gärna för oss.

Riksbankens valuta- och penningpolitik samt förlagsväxelkredit till Aktiebolaget Aerotransport.

Jag konstaterar bara att vi inte kommit längre.

Men, herr talman, det var egentligen för att säga några ord om kronkursen som jag begärde ordet denna sista gång, hoppas jag, för i dag. Det har från folkpartiets och särskilt från herr Ohlins sida kommit till någonting som kan likna ett bestämt ställningstagande. Herr Ohlin har för någon månad sedan deklarerat här i kammaren, att det var nödvändigt att diskutera växelkurserna för att på det sättet så småningom få en opinion som stödde kravet på en sänkning av kronvärdet. Jag måste anmäla min alldeles bestämda reservation emot denna metod att diskutera så ömtåliga ämnen. Jag skulle tro att det man vinner med en sådan diskussion är att några av exportörerna försöka undgå sin plikt att sälja av de valutor de få in, försöka att dröja med hemtagandet av valutorna så länge som möjligt. Någon annan effekt uppnår man absolut icke med att tillgripa en offentlig diskussion om växelkurserna.

Herr Ohlin har efterlyst riksbankens ställning till detta. Jag vill då meddela, att riksbanken redan har avlatit den skrivelse, som väl så småningom kommer att ligga till grund för en proposition om penningpolitiken. I denna skrivelse säga bankofullmäktige rent ut, att de åtgärder, som skola vidtagas, skola ske från den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde icke äger rum. Det är alltså bankofullmäktiges ställning. Jag tror det är skäl i att de som eventuellt kunna vara berörda av frågan om kronans yttre ställning taga mera hänsyn till vad bankofullmäktige sagt i denna skrivelse än aldrig så välvilliga deklarationer i den offentliga diskussionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkten 1, nämligen på 1:o) godkännande av utskottets yttrande;

2:o) godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herrar Petersson i Karlskrona m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fröderberg begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) avgivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bankoutsrottets yttrande i punkten 1:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande, som föreslagits i den av herr Petersson i Karlskrona m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Fröderberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 51 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande i denna punkt.

Härefter lades punkten till handlingarna.

Riksdagsresa till Norrland.

Beträffande punkten 2 framställde herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande dels ock på godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Wiberg m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och godkände kammaren utskottets i punkten gjorda yttrande, varefter punkten lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, jämte i ämnet väckta motioner; samt

bankoutslottets utlåtanden och memorial:

nr 12, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 14, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 2 förordningen den 3 augusti 1929 (nr 256) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.; och

nr 16, angående anslag för bestridande av kostnaderna för anordnande i Stockholm av den trettioåttonde allmänna interparlamentariska konferensen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande, utlåtanden och memorial hemställt.

§ 7.

Riksdagsresa till Norrland.

Föredrogs bankoutslottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om en riksdagsresa till Norrland sommaren 1949.

I en till bankoutslottets förberedande handläggning hänvisad, i andra kammaren under nr 196 väckt motion hade herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå hemställt, »att riksdagen måtte besluta att under sommaren 1949 företaga en studieresa till Norrland samt att i årets stat anvisa erforderligt belopp till kostnaderna för denna resa».

Utskottet hemställde, att förevarande motion II:196 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Utskottet har ansett att tillräckliga skäl icke finnas att företaga den av oss föreslagna resan. Jag delar självfallet inte utskottets mening på den punkten. Jag vill upprepa vad som sagts i motionen, att allt flera norrlandsfrågor tränga sig i förgrunden, bland annat genom det slutbetänkande, som norrlandskommittén avgivit. Även i andra utredningar ställas förslag om stora norrlandsprojekt, för vilkas framtida behandling det kan vara av intresse för riksdagens ledamöter att bättre än vad som i regel är fallet känna till denna landsdel. Inte minst har under innevarande riksdag ställts en massa olika förslag, som på olika sätt aktualiserat norrlandsfrågorna.

Jag skall i övrigt inte upptaga tiden med att argumentera för mitt förslag. Jag vill kort och gott yrka bifall till motionen.

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Herr WIBERG: Herr talman! Det har naturligtvis varit olika skäl som föranlett utskottet att enhälligt avstyrka bifall till motionen. Jag skall inte upp- taga kammarens tid med att lämna någon fullständig redovisning för dessa skäl. Jag skall endast peka på några omständigheter.

En resa sådan som den föreslagna skulle måhända kunna vara till viss nytta. Den skulle säkerligen vara till mycket stort nöje. Men vi få väl ändå komma ihåg att vi leva i tider, som böra kännetecknas av återhållsamhet från riksdagens sida i fråga om utgifter. Riksdagen bör naturligtvis, när det gäller utgifter för dess egen räkning, i detta avseende gå i spetsen. En resa som den motionärerna önska skulle enbart vad järnvägskostnaderna beträffar ha medfört utgifter på åtminstone 75 000 kronor. Ett anslag på 100 000 kronor skulle enligt vad utskottet har funnit icke ha kunnat täcka de totala utgifterna. Därjämte skulle naturligtvis även kommuner och andra ha förorsakats åtskilliga utgifter. Jag vill tillägga, att vi inom utskottet ha berett de olika riksdagsgrupperna möjlighet att avgiva yttrande angående sin allmänna inställning, innan ärendet upptogs till slutligt avgörande. Vi funno därvid, att man inom grupperna, med undantag för den kommunistiska gruppen, tydligen var ganska överens om att det icke var lämpligt att anordna en riksdagsresa nu i sommar.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om val av borgmästare och rådman;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 december 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 18, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till tryckfrihetsförordning bleve slutligen godkänt, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; samt

2) lag angående beslag å vissa skrifter.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 8 § lagen med vissa bestämmelser om

Rättegången i tryckfrihetsmål.

rättegången i tryckfrihetsmål erhålla följande lydelse:

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande. Under överläggningen skall, om det påkallas av någon av jurymännen, juryn sammanträda med rätten för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar. Ej må i rättens närvaro juryn överlägga angående sitt svar eller företaga omröstning.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.

I motionerna I: 231 av herr *Holmbäck* och II: 296 av herr *Ståhl*, vilka motioner voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 18 ville ur den föreslagna lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål utesluta 8 § första stycket andra och tredje punkterna».

I motionen II: 294 av herr *Hagberg* i Luleå hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta giva 8 § i Lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål följande lydelse:

Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägga juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas innan samtliga frågor blivit besvarade.»

Utskottet hemställde, under förutsättning, att riksdagen antog det av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 anmälda förslaget till tryckfrihetsförordning,

A. att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa

bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga i utskottets hemställda intagna förslag till

1) lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; samt

2) lag angående beslag å vissa skrifter;

B. att motionerna I: 231 och II: 294 och 296 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I fråga om 8 § lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål överensstämde utskottets förslag med Kungl. Maj:ts förslag.

I sin motivering hade utskottet bekräftande 8 § gjort vissa uttalanden, vilka utmynnade i förordande av att frågan om de former, under vilka juryn skulle kunna erhålla av den önskade upplysningar om vad lag stadgar, bleve föremål för vidare överväganden med beaktande av vad utskottet anfört samt att propositionens förslag antoges i oförändrat skick som ett provisorium.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting*, *Göransson* och *Johnsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort, under förutsättning att riksdagen antog det av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 anmälda förslaget till tryckfrihetsförordning, hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 231 samt II: 294 och 296 och med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål — för sin del måtte antaga nämnda förslag med den ändringen, att 1 och 8 §§ erhöles av reservanterna angiven lydelse;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående frågan, huru i tryckfrihetsmål juryn må kunna er-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

hålla önskade upplysningar i rättsliga spörsmål, samt om framläggande för riksdagen av de förslag i ämnet, var till utredningen kunde föranleda; samt

C. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående beslag å vissa skrifter.

Enligt reservanternas förslag skulle 8 § lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål lyda sålunda:

»Om de frågor, som av rätten framställts till juryn, överlägges juryn omedelbart i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

Framställd fråga skall av juryn besvaras med ja eller nej. Juryn må ej åtskiljas, innan samtliga frågor blivit besvarade.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHNSON** i Stockholm: Herr talman! Vi äro tre ledamöter av första lagutskottet, som avgivit reservation på en punkt i detta lagförslag. Det gäller ett par rader i 8 § första stycket, där det sägs: »Under överläggningen skall, om det påkallas av någon av jurymännen, juryn sammanträda med rätten för att inhämta upplysningar om vad lag stadgar.» Om en sådan anordning har det rätt åtskilligt delade meningar bland dem som haft att yttra sig över förslaget. Tanken bakom bestämmelsen är ju den, att juryn i invecklade rättsliga spörsmål skall ha tillgång till juridisk expertis, så att den enskilde jurymannen kan känna trygghet för att han verkligen vet vad lag stadgar.

Om själva syftemålet är i och för sig ingenting annat än gott att säga. Genom den sammansättning, som juryn enligt de nya grundlagsbestämmelserna får, finns inte längre någon garanti för att bland juryns medlemmar finns juridisk sakkunskap, men förslaget har i alla

fall sina sidor. Själva grundtanken med juryinstitutionen är ju, att dess medlemmar utifrån en allmän medborgerlig rättsuppfattning och så långt dess insikt om vad lag kräver sträcker sig, utan inverkan från den mera juridiskt dömande rätten, skall fälla sitt utslag: skyldig eller icke skyldig. Sedan juryn fullgjort detta uppdrag, ankommer det på domstolen att överpröva jurydomen, då den är fällande. Under sådana omständigheter kan det vara mycket betänkligt att införa bestämmelser om konfrontation mellan juryn och rätten under juryns pågående förhandlingar, kanske just när det står och väger i de enskilda jurymännens uppfattning. Det torde vara mycket svårt för att inte säga ogörligt för enskilda jurymedlemmar att inte då ställa sådana frågor eller formulera frågorna så, att de inte beröra själva sakfrågan, och det torde bli svårt för rättens ledamöter, särskilt dess ordförande, att inte i något avseende svara så, att inte juryn kan påstås ha blivit påverkad därav. I varje fall måste det säkerligen kännas besvärande för domstolens ledamöter att nödgas svara på flera frågor: det får jag inte yttra mig om, och det kan jag inte yttra mig om. Även i ett negativt svar kan ju ligga en anvisning, varför rätten under alla förhållanden kommer i en mycket ömtålig situation.

Allvarlig blir ju saken också ur parternas synpunkt. Denna information är avsedd att hållas hemlig, men den part som jurydomen går emot har då ingen möjlighet att efteråt få reda på vad som verkligen förevarit och kan därför nära den misstanken, att juryn blivit obehörigen påverkad. Oförligheten i bestämmelsen framgår väl också därav, att samma rätt som juryn på detta sätt kallar till hjälp för information, skall senare överpröva jurydomen. Den berörda bestämmelsen har därför utsatts för allvarliga invändningar i lagrådet. Ingen av justitieråden har varit särskilt tilltalad av den, och regeringsrådet

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Quensel avstyrker i ett mycket tungt vägande uttalande. Vidare har Publicistklubben bestämt avstyrkt en sådan anordning. I ett par motioner har det yrkats, att denna punkt skulle utgå, och det är till detta yrkande som reservanterna anslutit sig. De ha för sin del menat, att frågan om denna information i varje fall behöver ytterligare övervägas. Om den skall lämnas, måste den under alla förhållanden lämnas så, att den inte alls får skenet av att kunna inverka på juryns självständiga bedömande, och den synes vidare böra lämnas så, att parterna själva bli i tillfälle att kontrollera den, antingen så att de själva få åhöra den eller att protokoll föres. Reservanterna ha här anvisat olika vägar, men de anse saken så viktig, att den bör ytterligare utredas genom Kungl. Maj:t. En sådan utredning med förslag från Kungl. Maj:t bör kunna föreligga och bli antaget redan i början av nästa år, och då den nya tryckfrihetsförordningen inte träder i kraft förrän den 1 januari nästa år, anse reservanterna, att det ingenting betyder, om de juryer, som till äventyrs komma att arbeta under den korta mellantiden, tills fasta bestämmelser kunna antagas, få arbeta utan sådan information.

Reservanterna föreslå alltså, att de båda omstridda punkterna i 8 § få utgå och att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående frågan, huru i tryckfrihetsmål juryn må kunna erhålla önskade upplysningar i rättsliga spörsmål, samt om framläggande för riksdagen av de förslag i ämnet, vartill utredningen kan föranleda.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till den reservation, som finns fogad till utlåtandet.

I detta yttrande instämde herrar *Ståhl* och *Häckner*.

Herr **RYLANDER**: Herr talman! I motsats till de båda motionerna i detta

ärende, i vilka det göres gällande att juryn inte har något behov av upplysning i juridiska frågor, ha både utskottets majoritet och reservanterna kommit till den ståndpunkten, att ett sådant behov verkligen föreligger. Jag har själv, fastän jag är gammal domstolsjurist, verkligen inte varit med i något tryckfrihetsmål, varför jag har svårt att av egen erfarenhet yttra mig på den punkten, men jag har talat med åtskilliga mycket erfarna och högt förtjänta personer, som ha suttit som jurymän, och de ha enstämmigt sagt, att juryn är i behov av sådan upplysning. Här har emellertid inte gjorts gällande, att det skulle förhålla sig på annat sätt, och jag saknar då anledning att gå närmare in på den saken.

Till synes är det ganska liten skillnad mellan utskottets majoritet och reservanterna. Alla äro, som sagt, ense om att juryn bör ha tillgång till information i juridiska frågor, men man är mycket betänksam beträffande frågan, hur denna information skall anordnas. Ingen inom utskottet har varit nöjd med det sätt, på vilket informationen ordnats i det förslag, som framlagts i propositionen. Den lilla skillnaden föreligger, att majoriteten har varit ense med departementschefen om lämpligheten av att låta rätten ombesörja denna information, under det att reservanterna ha lämnat den frågan öppen, huruvida informationen skall ske genom rätten eller möjligen genom en rätten utomstående person, en jurist som skulle ställas till förfogande för juryns räkning. Utskottets majoritet har ansett, att propositionen nu borde antagas som ett provisorium, och att en utredning om en komplettering av de föreliggande stadgandena borde ske, under det att reservanterna ha ansett, att den brist som här föreligger är så betydande, att vissa delar, som herr Johnsson i Stockholm här närmare angav, borde utgå och lagen alltså antagas med sådant innehåll, att det inte finns någon möjlig-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

het för juryn att erhålla någon juridisk information.

När utskottets majoritet har gått in för att trots de betänkligheter, som majoriteten har hyst emot det föreliggande förslaget, likväl tillstyrka bifall till att det nu antages, så har orsaken varit den, att majoriteten anser, att denna möjlighet för juryn att erhålla juridisk information är så väsentlig för hela den nya tryckfrihetsprocessen, att man inte kan vara med om att antaga denna nya lag med mindre än att det är sörjt för att sådan information kan erhållas. Det är att märka att när tryckfrihetssakkunniga och departementschefen framlade förslag till den nyligen antagna tryckfrihetsförordningen var en förutsättning härför, att denna skulle kompletteras med bestämmelser, varigenom juryn bereddes tillfälle att erhålla sådan information. Justitieministern har själv mycket bestämt poängterat detta, och konstitutionsutskottet vid förra årets riksdag gav sin anslutning till en sådan åsikt. Det skulle då enligt majoritetens mening vara något ganska egendomligt, om man här skulle antaga ett lagförslag, där en så väsentlig sak inte alls fanns med i lagtexten, att alltså en uttrycklig förutsättning för den nya tryckfrihetslagen inte skulle vara knäsat i den nya lagen om rättegången i tryckfrihetsmål.

De anmärkningar, som både utskotts-majoriteten och reservanterna ha riktat mot detta förslag, gå ju ut på att det skulle föreligga en viss risk för att rätten, om den skall sörja för denna information, kan komma att, naturligtvis omedvetet, påverka juryn, när den skall fatta sin ståndpunkt. Det är rätt naturligt, att jag som ordförande i en rådhusrätt — även med risk för att anses i viss mån jävig — har den uppfattningen, att rätten bör kunna gå i land med denna visserligen mycket grannliga men dock ingalunda omöjliga uppgift. Rätten bör alltså enligt min mening kunna ge den information rörande en

objektiv lagtolkning, som det här är fråga om. Det är sålunda inte fråga om en tolkning av hur lagen ställer sig just i det särskilda fall, som avses i målet, utan om en mera objektivt hållen lagtolkning beträffande de rekvisit, som skola föreligga för att döma enligt en viss paragraf. Det bör rätten alltså enligt min åsikt kunna göra.

Det ligger emellertid i sakens natur, att det kan inbjuda till en viss benägenhet att omedvetet komma att utöva ett slags inflytande, som sett från det andra hållet kan te sig som en påtryckning. Om man nämligen blir utsatt för frågor och man är vänlig och tillmötesgående och vill i möjligaste mån svara på de frågor man får, så kan man komma att omedvetet svara någonting, som kan få karaktär av, kanske inte påverkan men i varje fall något som kan uppfattas som ett uttalande i en viss riktning i det mål, som är före. Risken för detta försvinner givetvis, om en viss offentlighet vilar över informationsverksamheten. Det är redan mycket vunnet med det steg, justitieministern tagit, då han föreslagit, att det inte skall vara rättsens ordförande, som i viss splendid isolation skall komma in till jurymännen och kanske sitta och prata med dem tvärsöver ett bord i all gemytlighet, utan att rätten som sådan, alltså de tre juristerna, skall sammanträffa med jurymännen. Likväl anser man nog, att ytterligare trygghet skulle vinnas för att ingenting kunde missförstås, om man här sörjde för något slag av offentlighet. Jag vill i anslutning därtill säga, att vad jag egentligen är rädd för är alltså inte, att rätten kommer att lämna några uppgifter eller upplysningar, som kunna obehörigt påverka juryn, men väl att det vid viss utgång av ett mål kan i efterhand givas sken av att rätten har lämnat upplysningar, som föranlett juryn att intaga en viss ståndpunkt. Jag hyser alltså en viss oro för att ett misstänkliggörande i efterhand av domstolens

Rättegången i tryckfrihetsmål.

informationsverksamhet kan äga rum, och jag anser, att ett sådant misstänkliggörande bör i den mån så kan ske omöjliggöras.

Det är också att märka, att man har särskild anledning att tänka på den saken när det gäller den svenska juryn. Den är nämligen av delvis annan natur än den jury, som förekommer i vanliga brottmål i åtskilliga andra länder. Där har domstolen, sedan juryn väl har yttrat sig i skuldfrågan, ingenting med den frågan att göra utan endast med det juridiska bedömandet på grundval av den prövning i skuldfrågan som juryn har gjort. Här hos oss sker i tryckfrihetsmålen i alla fall, kan man säga, en överprövning av domstolen. Om juryn skulle fälla, kan domstolen trots detta fria i ett tryckfrihetsmål. Och inte nog med det: även vid motsatt utgång — om alltså juryn skulle fria — är domstolen oförhindrad att t. ex. låta den frikände svaranden i vissa fall stå för sina egna rättegångskostnader. Domstolen har alltså efter huvudförhandlingens slut en mycket bestämd åsikt om hur målet skall bedömas även i skuldfrågan. Med hänsyn därtill bör man vara mycket försiktig, när man inkopplar domstolen på den grannliga uppgiften att informera juryn.

Såvitt jag förstår finns det också, som utskottet påpekat, vissa möjligheter att minska de olägenheter, som i olika hänseenden kunna anses vidlåda en sådan informationsverksamhet. Jag skall inte ta upp tiden med att gå igenom och närmare skärskåda dessa möjligheter. Att utskottet angivit dem kanske beror på att utskottet gärna sett, att dessa möjligheter blivit i propositionen närmare skärskådade och bedömda till sitt rätta värde. Det lämnar jag nu därhän. Men något som utskottsmajoriteten anser vara alldeles påtagligt att man borde göra är, att man borde undersöka i vad mån det är möjligt att beträffande informationen av den svenska juryn till-

lämpa något av de system som förekomma i andra lagstiftningar, t. ex. i den franska lagstiftningen, där juryn kan bli informerad av domstolens ordförande, men denne därvid skall åtföljas av åklagaren och försvarsadvokaten, eller det danska systemet, där alla frågor, som riktas till domstolens ordförande, och de svar, som han avger i anledning av dessa, protokollföras. I bägge fallen blir det något av offentlighet och därmed en viss trygghet för domstolen och en viss trygghet även för parterna att åtminstone i efterhand få veta vad som har förekommit.

En annan väg hörde jag talas om i första kammaren. Det var visst herr Schlyter, som ifrågasatte möjligheten av offentlig förhandling, sedan jurymännen begärt information, och vid denna offentliga förhandling skulle då frågorna framställas och svaren ges. Mot det förslaget kan man måhända invända, att det kanske faller sig litet olägligt för jurymännen att vid en sådan ordning komma fram med sina frågor. Man känner sig naturligtvis inte lika obesvärad, när man skall ställa frågor, ifall det är en offentlig förhandling som om det inte är det. Men även den saken skulle kunna ordnas på det sättet, att jurymännen vid enskild överläggning bestämma, vilka frågor, som skola framställas, och sedan juryns ordförande framställer dem vid den offentliga förhandlingen.

Jag skall, herr talman, inte gå närmare in på de saker, som här kunna skilja de olika ståndpunkterna åt. Utskottets majoritet har emellertid ansett, att man här borde godtaga propositionen tills vidare som ett provisorium men räknat med att statsrådet och chefen för justitiedepartementet vill tillmötesgå riksdagen med en ytterligare utredning, varom utskottet här har talat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Debatten i denna fråga i första kammaren blev ju ganska långt utdragen och delvis ganska skarp. Jag vill därför vid detta tillfälle också motivera min ståndpunkt i denna fråga.

Jag vill helt allmänt säga, att jag har en känsla av att ett visst vanetänkande eller känslotänkande kommit in i denna frågeställning och att man kanske gör den större än den i själva verket är.

Det är ju alldeles klart — och det erkänna ju både majoriteten och minoriteten i utskottet — att en information är nödvändig. Från minoritetens sida anföres som ett skäl till att man inte nu skall ta in några bestämmelser i detta avseende i lagen, att det så ofta förekommer att någon jurist är ledamot av juryn, och då vore det ju väl sörjt för upplysning och informationer. Jag tror, att just denna omständighet har gjort, att jag blivit än mer intresserad av att få det förslag som majoriteten här gått in för genomfört. Jag menar, att om i en jury av lekmän ingår en eller annan jurist, en advokat, en ämbetsman med juridisk examen eller någon sådan, kommer han på grund av denna sin utbildning att uppträda med en auktoritet, som måhända inte alls motsvarar hans verkliga kunskap om de föreliggande förhållandena. I ett sådant läge anser jag det ganska nödvändigt, att juryn, där så behövs, skall kunna fråna den auktoritativa instansen, nämligen fråna rätten, få upplysning om vad det gäller.

Skulle det inte finnas någon jurist i juryn föreställer jag mig, att lekmännen där kunna känna sig ganska förvirrade. Om man ser på de frågor, som t. ex. vid Stockholms rådhusrätt brukar överlämnas till juryn, finner man, att det ofta är utomordentligt invecklade frågor. Det kan vara långa uppräknningar med frågor, huruvida de eller de lagrummen äro tillämpliga. En lekman måste inför denna paragrafernas mångfald och där-

till mycket besvärliga paragrafer, när det gäller de olika brottsrekvisiten, känna sig ganska förvirrad. Borde inte juryn ha möjlighet att exempelvis hos rätten fråga: Finns det någon vedertagen lagkommentar till detta och i så fall vilken, och kan man få ta del av den, eller hur är rättspraxis i frågor av denna typ? Jag anser det naturligt, att denna möjlighet bör finnas.

Nu säges ifrån reservanternas sida, att vi skola begära utredning i saken, och man hoppas, att det skall komma nytt förslag till nästa riksdag, så att det bara skulle bli ett eller två år, som juryn vore utan möjlighet att få denna information. Jag tycker inte, att denna synpunkt bör kunna vara bestämmande för frågan om vilken ståndpunkt man skall ta till ett lagförslag av denna typ. Det finns ingen garanti för att en sådan utredning kommer till stånd och när den kommer till stånd och hur i så fall resultatet av utredningen kommer att se ut. Jag tycker, att behovet av rättssäkerhet kräver, att man inte under en mellantid skall stå utan den information, som alla äro överens om behövs.

Jag vill till sist säga, att jag tycker, att den misstänksamhet mot rättens förmåga att lämna objektiv information, som kommit till uttryck här och kanske ännu mer under den tidigare debatten i första kammaren, har överdrivits. Jag vill ifrågasätta vad rätten skulle ha för anledning att lämna tendentiösa eller mer eller mindre missledande uppgifter. Rätten har ju i alla fall förtroendet att döma i målet och dömer inte bara i sådana mål utan även i andra mål, som gälla ur individens synpunkt mycket viktigare frågor än denna. Jag tror att de svenska domstolarna visat en sådan aktsamhet, när det gällt att följa reglerna om sin opartiska ställning, att man inte här behöver vara rädd för att de skola glida åt sidan. Det betyder emellertid inte att jag, lika litet som ut-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

skottets ärade talesman, är fullt nöjd med det förslag, som här föreligger. Det är ju av vikt att denna information kan lämnas på sådant sätt, att dess objektivitet inte efteråt blir föremål för misstankar och prat. Men det är just det vi i utskottsmajoritetens motivering framhållit.

Herr talman! Jag skall inte förlänga detta anförande. Jag vill endast kort och gott yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! En huvudregel för all rättskipning är att dömandet skall grundas på lag. Vare sig det är jurister eller lekmän, som äro domare, äro de skyldiga att tillämpa lagen. En lekmannadomare, som är nämndeman eller, som det nu här är fråga om, juryman, har alltså inte rätt att grunda sitt votum enbart på vad han tycker är rättvist eller skäligt eller överensstämmande med hans samvete. Det är ju nämligen uppenbart, att en sådan frihet för varje domare skulle leda till rent godtycke och rättsosäkerhet.

När nu denna skyldighet att döma efter lag åvilar också sådana domare, som inte äro juridiskt utbildade, uppkommer det problemet, hur dessa lekmän skola få den nödvändiga kunskapen om lagens innehåll. I fråga om våra vanliga lekmannadomare, nämndemännen, är problemet i den nya rättegångsbalken löst på det sättet, att juristordföranden i domstolen fått sig ålagt att för nämnden framställa, som det står, saken och vad lag stadgar därom.

Det är just detta problem, som det nu är fråga om för juryens del. Men här är frågan mera invecklad än när det gäller nämnden. Detta beror på att nämnden hela tiden arbetar gemensamt med juristordföranden, medan juryn i tryckfrihetsmål bildar en fri och själv-

ständig enhet i förhållande till juristerna i domstolen. Denna juryns fristående ställning är en utomordentligt viktig och värdefull del av våra tryckfrihetsgarantier, men den gör det här behandlade problemet vanskligt. Vid konstruktionen av det nu ifrågavarande lagstadgandet har det därför varit en väsentlig synpunkt att försöka i möjligaste mån tillgodose juryns oberoende samtidigt som den skall kunna tillföras en nödvändig information om lagens innehåll.

Som utgångspunkt för ett närmare övervägande av denna fråga vill jag i likhet med den senaste ärade talaren och flera av de föregående fastslå, att det råder allmän enighet om att juryn verkligen har ett behov av sådan information. Utskottets majoritet har med all rätt påpekat att i de frågor, som ställas till juryn, åberopas ofta lagrum av ganska invecklad natur och svårtytt innehåll, och utskottsmajoriteten har gått så långt att den anser det vara ofrånkomligt att införa någon anordning som tillförsäkrar juryn upplysning i rättsliga frågor. Också reservanterna i utskottet, som ju yrkat avslag på detta stadgande, ha framhållit juryns behov av information och ha be-lyst detta med exempel.

Om man alltså kan utgå ifrån att juryn behöver tillgång till sakkunnig upplysning i lagfrågor, blir hela detta nu debatterade problem egentligen inskränkt till den visserligen viktiga men begränsade frågan, hur denna information bäst skall ordnas, så att man å ena sidan ser till att juryn behåller sin fristående ställning och å andra sidan ger den en saklig och opartisk kunskap om juridiska ting.

Det har redan för åtskilliga år sedan framkommit olika förslag att komma till rätta med detta problem. Frågan har ännu inte blivit löst, men jag tror, att det nu inte längre går att skjuta den ifrån sig. Det är nämligen så, att genom vår nya tryckfrihetslagstift-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

ning, som slutgiltigt avgjordes för en vecka sedan, har behovet av denna information blivit ytterligare skärpt och markerat. Förr fanns det en liten utväg att klara saken, och den blev ganska ofta använd. Men denna utväg är nu stängd. Enligt tidigare gällande lagstiftning hade nämligen domstolen och parterna möjlighet att välja medlemmar i juryn. Möjligheten har varit litet olika under olika tider, ty lagen har ändrats, men det har alltnog funnits en rätt för domstolen eller parterna att sätta in någon som man ansett lämplig i juryn. Denna möjlighet har mycket ofta begagnats på det sättet, att en sakkunnig jurist blivit invald. Det fanns på det sättet tidigare en chans att inne i själva juryn få den juridiska sakkunskapen representerad. Visserligen var detta naturligtvis en alldeles oviss chans — man kunde ju inte vara säker på att en lämplig jurist kom in — men möjligheten fanns, och den användes som sagt ofta i praktiken.

I den nya tryckfrihetsförordningen har emellertid denna möjlighet att direkt utse jurymän tagits bort, och det har skett av hänsyn just till juryns fristående ställning. Detta synes mig i och för sig vara alldeles riktigt, men därigenom har man förlorat varje som helst garanti för att den nödvändiga lagsakkunskapen skall finnas företrädd inne i själva juryn. Därför är det nu nödvändigt att försöka finna en form för att utifrån tillgodoföra juryn kunskap om lagens innehåll.

Då det gäller att bestämma, var man skall hämta den juridiska sakkunskapen, har propositionen liksom utskottets majoritet hänvisat till juristdomarna i domstolen. De äro naturligtvis närmast till hands, de skola ändå under domaransvar ta befattning med målet. Andra tänkbara möjligheter som diskuterats förefalla åtminstone mig vara mindre tilltalande. Det har t. ex. framkastats, att man skulle kunna förse juryn med en juridisk sekreterare eller

ett juridiskt biträde eller låta de enskilda jurymännen på annat sätt få tillgång till juridisk vägledning. Sådana anordningar förefalla mig vara mer riskabla och öppna större möjligheter för ett okontrollerat juristinflytande än att hänvisa juryn till de i målet ansvariga domarna.

I fråga om dessa juristers funktion vid informationen av juryn vill jag understryka, att deras roll är mycket snävt begränsad i lagförslaget. Till att börja med stadgas, att juristerna endast få lämna en objektiv tolkning av vad som är gällande lag. De få alltså inte inlåta sig på en diskussion av själva målet och hur detta bör avgöras, även om jurymännen skulle vilja ta upp sådana spørsmål till överläggning med juristerna. Vidare är det beroende på begäran från en jurymans sida, om det över huvud taget skall lämnas någon information. Juristerna i domstolen få alltså inte oombedda komma till juryn och göra uttalanden, utan de skola endast svara på de frågor om lagens tolkning, som riktas till dem från jurymännens sida. Och när de slutligen ha besvarat dessa frågor, skola juryn och juristdomarna skiljas åt. Juristerna få alltså icke vara närvarande vare sig under juryns överläggning eller vid omröstningen inom juryn.

Utskottets majoritet har som sagt tillstyrkt propositionens förslag, att informationen skall lämnas på det sätt jag nu antytt, genom rätten, d. v. s. domstolsjuristerna. Emellertid har utskottet haft tvekan om de närmare formerna för denna information. Utskottet har yttrat, att upplysning kan lämnas på huvudsakligen tre olika stadier i processen. Antingen i början, innan själva huvudförhandlingen har satt i gång, eller också, för det andra, när huvudförhandlingen är slut, i form av en sammanfattning, innan ännu parterna ha lämnat rummet eller juryn dragit sig tillbaka, alltså medan ännu allmänhet och parter finnas kvar. Den

Rättegången i tryckfrihetsmål.

tredje möjligheten är slutligen att informationen skall ske under juryns överläggning, när den dragit sig tillbaka och börjat diskutera problemen. Det sistnämnda alternativet är propositionens förslag. Utskottet har anfört skäl för och emot dessa tre olika alternativ och förordat, att de skola bli föremål för vidare utredning och att de förslag som därvid framkomma så snart som möjligt skola föreläggas riksdagen. Utskottet har emellertid tillstyrkt, att propositionens förslag nu skall antagas i oförändrat skick men som ett provisorium.

I fråga om dessa tre alternativ tror jag att man genast kan utesluta det första, alltså den tanken att informationen skulle kunna lämnas redan innan huvudförhandlingen börjat. En sådan information skulle med viss nödvändighet bli så abstrakt, att den inte kunde tjäna som tillräcklig vägledning för juryn; man vet ju inte riktigt, hur processen kommer att gestalta sig, innan den börjat. Denna information tror jag därför inte skulle vara tillräcklig för sitt ändamål. Den skulle också kunna förrycka den efterföljande huvudförhandlingen, som i viss mån skulle kunna urarta till en diskussion om de lämnade upplysningarnas riktighet och tillämplighet.

Av de tre tänkbara alternativen kvarstå då de två andra möjligheterna, alltså att rättens information skulle lämnas antingen vid huvudförhandlingens slut men innan juryn börjat överlägga eller först på det sista stadiet, under juryns överläggning.

Det första av dessa båda alternativ, alltså att informationen skulle lämnas efter huvudförhandlingens slut men innan juryns överläggning börjat, har redan flera gånger varit föremål för en sådan utredning som utskottet efterlyst. Det har behandlats och avvisats redan i 1912 års betänkande av en kommitté, där justitierådet Alexander-son var ordförande, ett betänkande

som sedan ofta under årens lopp åberopats i olika tryckfrihetsfrågor. Förslaget har även därefter behandlats men inte heller då vunnit något stöd, vare sig i 1934 års betänkande eller i det senaste förslaget av 1947.

Det kan visserligen åberopas, att information av denna typ förekommer i den engelska juryprocessen — det är ju välbekant, åtminstone för alla läsare av detektivromaner. Men att denna anordning visat sig praktiskt användbar där, sammanhänger säkerligen med engelska domstolsförhållanden och traditioner, som äro mycket säregna och vitt skilda från våra egna. Jag tror alltså att en sådan information i samband med huvudförhandlingens avslutande inte är tillräcklig och lämplig för vår svenska tryckfrihetsprocess.

En annan sak är, att det finns en viss form för diskussion eller upplysning på ett tidigt stadium under processen. Det stadgas nämligen i förslaget liksom i gällande lag, att varje juryman kan under processens gång med tillstånd av rätten få framställa frågor till exempelvis advokaterna eller andra som äro inblandade i processen. Och det är ingenting som hindrar att en sådan fråga också avser rättsliga spørsmål, som således kunna komma upp redan på ett tidigare stadium och bli belysta och diskuterade av parterna i processen.

Jag tror emellertid att i praktiken ha jurymännen ofta inte möjlighet att redan på detta stadium, medan alltså processen pågår, ej endast tillgodogöra sig processmaterialet utan också klargöra för sig alla de olika rättsliga spørsmål som anknyta till detta. Det har också visat sig att denna möjlighet, som redan nu finns för jurymännen att framställa frågor t. ex. till advokaterna under processens gång, faktiskt endast blivit utnyttjad i obetydlig omfattning.

Som jag ser saken, ligger det nog i förhållandenas egen natur, att en infor-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

mation blir av verkligt värde för juryn först när förfarandet fortskridit så långt, att jurymännen sitta i sin enskilda överläggning och där ha att ta ställning till de faktiska omständigheter, som kommit fram i målet, och deras rättsliga bedömande. Det är då, under denna överläggning, som de olika rättsliga problemen komma upp och kräva svar. Det är på detta stadium som juryn behöver eller åtminstone bäst behöver juridisk information.

Jag menar därför att den enda praktiska utvägen är den som föreslagits i propositionen, nämligen att förlägga informationen till detta slutstadium, till juryns överläggning. Detta förslag bygger också i allt väsentligt på de tryckfrihetssakkunnigas betänkande, detta bekanta och berömda betänkande från 1947, som ligger till grund inte blott för det förslag som vi nu behandla utan också för hela vår nya tryckfrihetsförordning. Och att det här föreliggande förslaget inte gärna — som det ibland påståtts — kan tänkas utgöra något hot emot juryns ställning eller mot tryckfriheten över huvud taget, därför borgar nog redan sammansättningen av denna kommitté. Den var enhällig om sitt betänkande i alla punkter, alltså även i denna. Jag behöver inte räkna upp alla ledamöterna i kommittén. Det är säkert kammaren bekant, både att justitierådet Gärde varit dess ordförande och att denna kammarare var väl representerad där av herrar Hagberg, Werner och Edberg. Apropos den sistnämnde var den tryckfrihetsvänliga göteborgspressen dessutom företrädd av Handelstidningens chefredaktör. Jag tror knappast man har anledning fråga sig, om ett förslag, som enhälligt framlagts av denna kommitté, kan tänkas innebära någon fara för juryns frihet och oberoende.

Till yttermera visso har i propositionen gjorts en liten jämkning i förslaget i syfte att ytterligare säkra juryns fristående ställning och hindra

obehörig påverkan från juristdomarna på jurymännen. Juristdomarna i tryckfrihetsmål utgöras av ledamöterna i rådhusrätten — dessa mål gå nämligen alltid till en rådhusrätt. Vi kunna alltså som tyfall antaga att det är borgmästaren och två rådmän som äro domare vid sidan av lekmannajuryn. De sakkunniga hade föreslagit att rättens ordförande ensam skulle lämna begärda upplysningar till juryn. I propositionen däremot har den lilla ändringen vidtagits att det är hela rätten — således alla tre juristerna — som skall lämna upplysningarna vid ett sammanträde med juryn. Genom en sådan liten mera högtidlig anordning, där det inte kommer en ensam person utan alla tre domarna sitta i ett sammanträde, där blir det nog, såsom juristordföranden i Västerås rådhusrätt nyss påpekade, ännu mindre möjlighet att låta en förfrågan om lagtolkning — som man ju vill ha framställd och besvarad — övergå till en diskussion om hur juryn skall döma, vilket man ju inte vill skall komma i fråga.

Som jag redan förut antytt har detta informationsproblem vid flera tillfällen uppmärksamrats och föranlett utredningar. Senast ha de tryckfrihetssakkunniga i sitt betänkande ingående diskuterat frågan. Därvid ha de beaktat både tidigare svenska utredningar och de erfarenheter som kunnat vinnas av rättsutvecklingen inom utländsk juryprocess. Eftersom frågan redan blivit så ordentligt utredd, har jag kommit till det resultatet, att det inte står att vinna något egentligt nytt på den av mig nu behandlade huvudpunkt, där utskottet har begärt utredning.

Enligt min mening är därför frågan mogen att avgöras nu. En annan sak är att de anordningar, som i detta avseende bli vidtagna eller eljest tillämpade i vår nya tryckfrihetsprocess, naturligtvis böra följas med uppmärksamhet liksom att de lagstiftningsspörsmål, som därvid kunna uppkomma,

Rättegången i tryckfrihetsmål.

böra bli föremål för behandling i vanlig ordning. Men jag kan inte se att det finns någon anledning att antaga de bestämmelser, som vi nu diskutera, endast som ett provisorium. Jag tror det är tillräckligt utrett att det behövs en information, att den skall ske genom rättens försorg och att den skall ske på slutstadiet och inte på de andra stadierna, som utskottet diskuterat. Möjligen kan det däremot befinnas lämpligt att komplettera denna lag med någon bestämmelse i administrativ ordning. Jag kan tänka mig att man kan ha anledning att upptaga frågan om exempelvis protokollföring av informationen, ehuru jag inte är alldeles klar över innebörden härav, eftersom det ju är meningen att juryns avgörande skall vara slutgiltigt.

Till slut, herr talman, vill jag ännu en gång understryka att förslaget icke, såvitt jag kan se, medför något hot mot juryns frihet. Det innebär blott att man med så stor hänsyn till juryns karaktär som möjligt ger jurymännen ett nödvändigt hjälpmedel för att de skola kunna fullgöra sin skyldighet att döma efter lag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande och handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em. då, enligt utfärdat anslag, detta plenum komme att fortsättas.

§ 10.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum den 6 nästinstundande april företaga val av

statsrevisorer jämte suppleanter för dem.

§ 11.

Avlämnades följande motioner, nämligen

nr 339, av herrar *Pettersson* i Dahl och *Carlsson* i Bakeröd, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 125, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49;

nr 340, av herr *Svensson* i Ljungkile, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående Svenska skifferoljeaktiebolagets framtida verksamhet;

nr 341, av fröken *Elmén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående anslag för budgetåret 1949/50 till Stockholms och Göteborgs högskolor;

nr 342, av herr *von Friesen m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 168, angående vissa anslag för budgetåret 1949/50 till universiteten och karolinska institutet m. m.;

nr 343, av herr *Fröderberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 170, med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1949 å folkpensioner; och

nr 344, av herrar *Pettersson* i Dahl och *Hæggbloom*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 156, angående ändrade grunder för bekämpandet av hönstyfus m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.58 em.

In fidem

Per Bergsten.

Onsdagen den 30 mars.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen, varjämte, på grund av förfall för sekreteraren, undertecknad jämlikt herr andre vice talmannens förordnande tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Rättegången i tryckfrihetsmål (forts.).

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål m. m., dels ock i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet för kort gemäle till

Herr **JOHNSSON** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Egentligen äro vi rörande eniga om en hel del ting, när det gäller denna fråga. Vi äro först och främst alla ense om behovet av information för juryn, kanske med den skillnaden, att reservanterna vilja lämna något större utrymme för lekmanuppfattningen i denna fråga. Vidare kan man ju säga, att även utskottsmajoriteten har förklarat sig inte vara helt nöjd med den omstridda bestämmelsen. Till och med herr Fagerholm förklarade, att han inte var särskilt nöjd. Och när man lyssnade till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet märkte man, att även han ansåg att förslaget lämnade en hel del åt det ovissa och oklara, särskilt när det gäller hur informationen skall lämnas och var den skall lämnas. För sin del föredrog han, att den skulle lämnas mot slutet av juryns överläggning. Själv är

jag av samma mening och anser att detta är det lämpligaste. Men å andra sidan är det också det mest ömtåliga ögonblicket, då juryn kanske är mest tillgänglig för påverkan.

Beträffande frågan hur denna information skall lämnas, råder stor oklarhet. Tre justitieråd ha i en mot ett tidigare förslag i denna fråga riktad kritik förutsatt, att juryn och rätten skola sitta i skilda rum och skriva frågor till varandra. Det innebär alltså, att först skall rätten ställa frågor till juryn och sedan skall juryn med anledning av dessa frågor rikta frågor till rätten. De ha vidare ansett, att det skall föras protokoll vid detta tillfälle men ha samtidigt förklarat, att denna ordning uppenbarligen icke kan anses tillfredsställande och torde komma att väsentligt förfela sitt ändamål.

Regeringsrådet Quensel kallar det hela för en halvmesyr och framhåller, att det är främmande för svenska domares inställning att ge råd i rättsliga spörsmål, vid vilkas avgörande de icke själva deltaga.

Man kan sålunda säga, att ingen egentligen är nöjd. Utskottsmajoriteten har då gått på den linjen att antaga denna paragraf, även om den är så oklar som fallet är, och be att få direktiv senare. Minoriteten har ansett att det gör mindre skada om dessa båda punkter icke finnas i lagen. Därigenom skulle man tvinga fram preciserade förslag om tillvägagångssättet, och dessa behöva inte låta vänta på sig så länge som herr Fagerholm räknar med, ett par år. Jag förmodar, att det skulle dröja på sin höjd ett kvartal. Jag har vid mitt ställningstagande utgått ifrån, att när tvivelsmål föreligger, skall man inte handla. Det tycker jag är klokast i detta fall. Jag vidhåller därför, herr

Rättegången i tryckfrihetsmål.

talman, mitt yrkande att de berörda punkterna måtte utgå.

Vidare anförde:

Herr **FAGERHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle med anledning av herr Johnssons i Stockholm sista anförande vilja rikta en fråga till honom. Vid en rättegång i ett tryckfrihetsmål riktar domstolen vissa frågor till juryn. Deras svar innebär beträffande ett visst lagrum straffarbete, enligt ett annat lagrum fängelse och enligt ett tredje lagrum böter. Nu skulle jag vilja fråga herr Johnsson: Vilket är det största onda, att en jury på grund av okunnighet om lagen får vederbörande att dömas efter ett lagrum, som innebär straffarbete i stället för böter som det kanske rätteligen borde vara, eller att juryn dessförinnan får tillfälle att hos rätten inhämta information om vad lagen innebär?

Visserligen kan denna frågeställning bara uppkomma under det kvartal, som enligt herr Johnssons optimistiska beräkningar kommer att förflyta innan den nya lagen kommer, men frågeställningen finns där i alla fall. Jag menar sålunda, att det onda, som man här kan räkna med skall inträffa, ifall man följer herr Johnssons i Stockholm uppskovslinje, är större än det onda, som följer av att man eventuellt i något fall skulle kunna misstänka att juryn kan påverkas av rätten.

Herr **JOHNSSON** i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Det förhåller sig ju på det sättet, att rätten skall överpröva juryns dom, om den blir fällande. Såvitt jag förstår kan det fall, som herr Fagerholm talar om, följaktligen aldrig uppkomma.

Herr **FAGERHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Detta fall kan uppenbarligen uppkomma då det gäller juryns svar på rättens frågor. Redan den om-

ständigheten, att det uppstår en klar skillnad mellan juryns ståndpunktstagande och rättens ståndpunktstagande, kan man ju på intet sätt finna lycklig.

Herr **WERNER**: Herr talman! Det måste anses som en oantastlig rättsregel i en rättsstat, att en medborgare när han så begär skall äga rätt att erhålla upplysning om vad lag stadgar. Ännu mera oomtvistlig måste denna rättsregel vara i det ögonblick medborgaren tages i anspråk för en mycket komplicerad och svår domaruppgift, där han såsom lekman måste äga ett starkt behov att erhålla information om lagens bestämmelser. I förevarande fall är, såsom det också framhålles av både departementschefen och utskottet, en sådan information i alldeles särskilt hög grad påkallad, emedan det här rör sig om mycket komplicerade och svårbedömliga frågor. Varken utskottet eller reservanterna ha därför vågat sig på att ställa sig avvisande när det gäller nödvändigheten av en sådan information.

Sedan 1944 års tryckfrihetskommitté, som hade att avge det förslag, som ligger till grund för hela vår nu antagna tryckfrihetsförordning, hade stannat för att föreslå bibehållandet av juryn, hade kommittén att ta ställning till mycket invecklade spörsmål när det gällde valet av juryn, dess sammansättning, funktion och ställning i förhållande till rätten. Jag vill meddela, att man inom kommittén redan från början var ense om att juryn skulle på ett eller annat sätt tillföras juridisk sakkunskap, varigenom den kunde erhålla kännedom om vad gällande författning innehöll. Man tänkte sig från början en rättsutbildad jurist som ordförande i juryn men frångick denna ståndpunkt, därför att man ville bibehålla lekmanprincipen i fråga om juryns sammansättning såsom en ledande princip. Det gällde då att på något annat sätt

Rättegången i tryckfrihetsmål.

möjliggöra för juryn eller enskild juryledamot, som så begärde, att erhålla upplysningar under överläggningarnas gång. Som bekant hade kommittén föreslagit, att denna upplysning skulle ges genom rättens ordförande, som skulle finnas tillgänglig för meddelande av sådana uppgifter i närheten av juryns sammanträdesrum. Detta förslag har ändrats av Kungl. Maj:t så till vida, att sådan information skall lämnas i rättens närvaro.

Vad man nu tvistar om är alltså icke huruvida juryn skall erhålla information eller inte, utan tidpunkten och sättet för dessa informationers meddelande till juryn, en fråga som enligt min mening har tillmätts ett onödigt stort utrymme vid utskottsbehandlingen av detta ärende. Det är väl ändå just vid det tillfälle då juryn sammanträder för att inom sig dryfta, huruvida en fällande eller friande dom skall avkunnas, som enskilda jurymän kunna fråga sig vad lagen egentligen stadgar i detta fall. Jag kan inte finna någon anledning till att icke i detta slutmoment lekmännen i juryn skulle äga rätt att få sådant meddelande angående lagens innebörd. Att så icke skulle få ske är för mig fullständigt obegripligt. Jag må ju säga, att utskottets förslag, som syftar till att underkasta denna fråga en ny utredning, för mig är lika obegripligt. Frågan är nämligen redan utredd. Man kan aldrig nå längre än vad man har gjort när det gäller dessa spörsmål. I huvudsak är man ju ändå ense.

Jag har icke deltagit i behandlingen av detta ärende såsom framgår av utskottsutlåtandet. Jag kan icke instämma i den motivering, som utskottet har presterat, när utskottsmajoriteten uttalar den mening, att en ny utredning om just sättet för informationens meddelande skulle vara påkallad. Då jag anser att denna detalj redan är utredd måste jag, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket är

lika med sakinnehållet i utskottets förslag. Yrkandet innebär dock ett utslutande av utskottets motivering i de punkter, som behandla rättsförhållandet mellan juryn och den dömande rätten.

Herr **EDBERG**: Herr talman! Efter den uttömmande plaidoyer, som justitieministern för några timmar sedan höll i denna kammare för utskottsmajoritetens förslag, skall jag inte upptaga kammarens tid länge. Jag skall endast be att få göra ett par randanmärkningar.

Jag vill säga att jag hyser den största sympati för den principiella linje, som kommer till uttryck icke minst i reservanternas tankegång. Jag skulle själv inte kunna medverka till en ordning, som kunde antagas komma att på allra minsta sätt äventyra juryns självständiga ställning. Jag betraktar juryns självständighet som en av hörnstenarna i vår tryckfrihetsrättsliga lagstiftning och tror att det skulle vara ödeläggande, om den på något sätt trädde för nära. Men jag kan inte se, att det är förenat med någon som helst risk att ta förslaget i den form det har i propositionen. Teoretiskt kan man naturligtvis alltid måla upp risker, och jag skall inte frånkänna exempelvis de kritiska meningar, som ha framförts i lagrådet, en mycket stark logisk skärpa. Jag tycker att den skärpan ibland är så stark, att man har ett intryck av att kritikerna varit behärskade av vad fransmännen pläga beteckna som »*dé-lire logique*», ett logiskt delirium. Jag tror nämligen inte att denna självständighet i praktiken på något sätt skulle äventyras genom det förslag, som först tryckfrihetssakkunniga och sedan, i något skärpt form, justitieministern har framlagt. Jag tror inte ens att Cæsars hustru skall behöva misstänkas genom den föreslagna ordningen.

Alla äro väl ändå överens om att

Rättegången i tryckfrihetsmål.

juryn måste ha vissa möjligheter att få informationer från domstolens sida rörande den lag, på vilken dock det slutliga domslutet skall grundas. Det äro reservanterna överens om, det är utskottsmajoriteten överens om. Jag tror att det skulle vara en betydlig brist, om juryn inte hade möjlighet att få sådana informationer. Men om man är överens om att en sådan information bör äga rum och att den helst bör ske på initiativ från juryn själv, har jag svårt att se vad man skulle vinna på en ytterligare utredning. Frågan har ju blötts och stötts så många gånger under de senaste åren, och i den tryckfrihetsutredning, som jag hade tillfälle att medverka i, ägnade vi många och långa timmar åt att ventilerade frågan och att granska den från alla tänkbara perspektiv. Ingen har heller under alla de diskussioner som förts kunnat peka på någon annan acceptabel lösning. Ingen har kunnat anvisa något annat alternativ utan endast möjligen den kompletteringen, att protokollföring skulle ske vid kontakten mellan juryn och domstolen.

Av samma skäl som jag inte tror att man kan vinna något som helst på en fortsatt utredning ställer jag mig skeptisk till utskottsmajoritetens tanke på att driva någon sorts försöksverksamhet på detta område. Utskottet säger sig ju ha funnit, att tillgodoseendet av juryns behov av upplysning är en så viktig förutsättning för den föreliggande tryckfrihetsreformen, att bestämmelser i ämnet inte kunna avvaras i förevarande lag ens under en kortare övergångsperiod. Därför vill man anta propositionen i oförändrat skick såsom ett provisorium. Jag har svårt att se vad ett sådant förfarande egentligen skall tjäna till. Man vinner nämligen inte mycket därpå. Såvitt jag kan förstå äro alla tänkbara möjligheter redan ventilerade, och alla andra ha befunnits mindre tjänliga än vad som nu föreslagits.

Såvitt jag kan se har man endast två vägar att gå. Antingen tror man inte, att en kontakt mellan juryn och domstolen är nödvändig, och då avslår man förslaget såsom det föreligger, eller också tror man liksom tryckfrihetssakkunniga, liksom justitieministern och liksom utskottsmajoriteten och reservanterna, att en sådan kontakt är önskvärd och nödvändig, och då bör man synes det mig kunna anta förslaget definitivt utan att införa något provisorium och utan någon ytterligare utredning.

Jag skulle alltså för min del vilja yrka bifall till utskottets förslag, men jag kan inte vara med om den skrivning, som utskottet har i motiveringen. Därför ber jag att få yrka bifall till propositionen i fråga om paragraf 8.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Från flera talares sida har gjorts gällande, att det knappast skulle föreligga någon risk för att juryn skulle obehörigen påverkas av rättens jurister. Herr Fagerholm frågade till och med varför man hade anledning att antaga, att rätten skulle lämna tendentiösa eller felaktiga uppgifter. Man har tydligen velat bagatellisera denna farhåga för att rätten skulle kunna påverka juryn och har menat, att det vore ännu farligare för juryns självständighet om t. ex. någon av jurymännen vore jurist och denne då kunde påverka de övriga medlemmarna av juryn. Detta uttalande synes mig bygga på en felaktig uppfattning om de motiv, som ligga bakom reservationen. Vad frågan gäller är helt enkelt, att man vill vinna nödvändiga garantier mot att rätten kunde så att säga sätta sig på juryn på grund av den särskilda auktoritet, som rätten besitter. Det är alltså juryns självständighet gentemot *rätten*, som det gäller att söka skydda. Det går inte att lättvindigt tala om att de svenska domstolsjuristerna stå så högt, att de inte

Rättegången i tryckfrihetsmål.

kunna tänkas obehörigen påverka juryn. En sak är att vilja, en annan sak att kunna. Det är ett faktum, att även domstolsjurister äro vanliga människor, som omedvetet kunna påverka andra, trots att de själva inte ha för avsikt att göra det.

Jag vill i detta sammanhang hänvisa till att vi i denna kammare för någon tid sedan diskuterade frågan om utvidgning av lagrådets granskningsrätt och att många av kammarens ledamöter hyste farhågor för att lagrådet inte skulle kunna skilja mellan en rent lagteknisk och en materiell granskning av lagförslagen, detta givetvis med ett visst fog. Man menade att dessa spörsmål voro så intimt sammanhängande, att det knappast i praktiken ginge att alltid skilja dem åt. Delvis av detta skäl avvisades tanken på en utvidgning av lagrådets granskningsrätt. Det förefaller mig som om de, som hyste dylika farhågor, också hade skäl att nu hysa liknande tvivel om möjligheten för domstolsjuristerna att helt särskilja lagreglernas formella tillämplighet i allmänhet och verkan av deras tillämplighet i det speciella fallet.

Att det här föreligger ett verkligt problem och icke blott ett uppkonstruerat sådant synes mig vara svårt att förneka. Låt oss blott tänka på vilka bestämmelser våra praktiska vänner danskarna ha i här förevarande avseende. Danskarna äro bättre psykologer än vi svenskar och låta sig inte avspisa med allmänt tal om juristernas opartiskhet. Där ha vi grunden till att danskarna kräva, att inte mindre än 5 jurymän skola begära att frågor framställas till juristerna för att dylika frågor över huvud taget skola få framställas. Detta visar att danskarna inte anse, att det så ofta eller i allmänhet är påkallat med sådana frågor, säkerligen av det skälet, att juryns ledamöter ju i alla fall mot slutet av målets handläggning kunna genom frågor till advokaterna få sådana frågor be-

lysta och att det därför ofta kan vara onödigt med ytterligare upplysningar. Men denna bestämmelse att minst 5 ledamöter av juryn måste kräva att frågor skola få framställas, visar också att man vill ha en garanti mot att det inte i onödan sker någon påverkan ifrån rättens ordförandes sida.

Man har i Danmark också andra garantier. Man har bestämmelsen om att det skall föras ett ordentligt protokoll vid detta frågeförfarande, och slutligen har man den ingalunda obetydliga garantien, att en dom, som kan antagas ha grundats på en obehörig påverkan ifrån rättens ordförandes sida på juryn, kan ändras. Detta visar väl att danskarna se klart på detta problem och att det inte är något obetydligt sådant.

Med hänsyn till de sakliga skäl som finnas att i detta fall kräva särskilda garantier — vilket danskarna tycks ha gått iland med — ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag har i denna fråga väckt en motion, i vilken jag har yrkat att bestämmelsen om att juryn sedan den sammanträtt skulle kunna konferera med domstolen inte skall tas med i denna lag. Denna min ståndpunkt är bl. a. grundad på praktiska erfarenheter från tillfällen, då jag har deltagit i juryverksamhet. Det har inte berott på någon nyck, att de ursprungliga lagstiftarna ha velat skapa en garanti för att juryn inte på något sätt skall påverkas sedan den börjat sitt arbete. Denna uppfattning har i stället varit grundad på att man har velat ha så starka garantier som möjligt mot en inverkan utifrån av det ena eller andra slaget. Jag kan inte finna annat än att genom det förfaringssätt, som Kungl. Maj:t och senare också utskottet ha föreslagit, uppluckras hela denna grundläggande bestämmelse. Det lämnas här-

Rättegången i tryckfrihetsmål.

igenom en möjlighet att medan juryn sammanträder upprätthålla kommunikation med domstolen eller med andra, som icke ha med juryns arbete att göra. På grund av denna principiella synpunkt har jag ansett, att man icke borde gå med på Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Nu ha ju reservanterna i huvudsak velat tillmötesgå dessa synpunkter. På en punkt synas de emellertid ha fallit undan för denna informationspropaganda och föreslaget sådana åtgärder, som egentligen stärka Kungl. Maj:ts inställning att uppluckra de ursprungliga principerna på detta område. Jag delar alltså inte helt reservanternas mening på denna punkt. Jag tror att frågan om erhållandet av sådana upplysningar måste lösas på ett annat sätt. I vart fall måste jag säga, att det jag känner till om saken inte har givit mig den uppfattningen, att detta skulle vara en brännande fråga. Jag vill inte bestrida, att det kan komma tillfällen, då det skulle vara önskvärt med en sådan informationstjänst, men som regel tror jag inte att något sådant behov yppar sig. Jag tänkte under justitieministerns anförande, att det grundläggande dock är att både domstol och jury skola döma efter lagen.

När det gäller dessa tryckfrihetsmål ha ju meningarna varit mycket divergerande om vad lagen bestämmer. Jag har av praktisk erfarenhet funnit, att när vederbörande jurymän ha kommit till det avgörande sammanträdet ha de haft mycket väl reda på vilket beslut de skulle fatta. Ofta har juryns behandling av målet då blivit ganska formell. Jag tror att många, som ha haft samma erfarenheter, skola kunna intyga att det förhåller sig på det sättet. Och i verkligheten har det väl varit avsikten med denna prövning av tryckfrihetsmål genom jury, att man skulle kunna utan en rigorös och sträng lagtolkning på varje punkt kunna avge ett votum, som bl. a. bygger på veder-

börande lekmäns egna åsikter om hur man lämpligen bör besvara domstolens frågor.

Jag tror att genom den uppläggningsfrågan, som nu har föreslagits, uppluckras en mycket viktig beståndsdel i svensk tryckfrihetsförordning, och därför har jag inte velat vara med om en sådan bestämmelse. Som läget nu är kommer jag att rösta för reservationen i frågan.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag hade tänkt nöja mig med det instämmande, som jag tidigare gjort i herr Johnssons i Stockholm inledningsanförande, men sedan jag hört herr Edberg på göteborgsbänken yrka bifall till propositionen, kan jag faktiskt inte med gott samvete låta talmannens klubba avsluta denna debatt utan att deklarerera, att jag liksom flertalet inom svensk press verksamma har en från herr Edberg alldeles bestämt avvikande mening. När herr Edberg säger, att antingen bör man acceptera att juridiska upplysningar skola kunna lämnas juryn och då skall man också ansluta sig till propositionen, eller också skall man förkasta det hela, är han inne på en väg, som vid utskottets prövning samtliga ledamöter ha tagit avstånd ifrån utom herr Werner. Men han är ju precis som herr Edberg låst på förhand såsom medlem av sakkunnigkommittén och därför part i målet. Han har ju för övrigt, som han själv sade, icke deltagit i behandlingen av ärendet i utskottet.

Vi borde väl därför, herr talman, här i kammaren kunna enas om att gå antingen på utskottsmajoritetens eller på reservationens linje. Det är kanske för mycket begärt att de herrar, som ha suttit i kommittén, skola intaga en så förutsättningslös inställning, att de skulle erkänna att utskottets förslag är bättre än vad de själva efter åtskilliga års funderande kunnat kläcka fram.

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Men när man nu i utskottet har funnit, att man icke bör gå den väg, som propositionen utstakar, finns det starka skäl för en sådan ståndpunkt. Det är, herr talman, såsom här redan har understrukits, att i den upplysningsverksamhet, som rätten skall bedriva i fråga om juryn, sättes offentlighetsprincipen helt ur spel. Jag ber att få påpeka för dem, som inte ha observerat det, att det har blivit uttryckligen ifrånsagt, att dessa upplysningar komma att lämnas i enrum, och att varje sådan insyn, som t. ex. är stadgad i dansk och fransk rätt, här är satt ur spel. Jag kan inte gå så långt som herr Häckner, som säger att detta kan leda till att rätten sätter sig på juryn. Det vill jag ingalunda tro. Men däremot, herr talman, tror jag att risken särskilt i allvarliga tider, såsom också Publicistklubben har understrukit, blir mycket stor för att folk t. ex. kommer att säga: Ja, det var inte underligt att juryn uttalade en fällande dom, när man vet att den och den är ordförande i rådhusrätten. Jag tror att något sådant skulle vara i högsta grad olyckligt, och därför vill jag varmt vädja till kammaren att icke följa den rekommendation, som herr Edberg här har givit. Det är nämligen en för både svensk rätt och för den svenska tryckfriheten ytterst dålig rekommendation.

Jag behöver inte säga mycket mera för att klargöra att jag för min del avsluter mig till reservationen. Skillnaden mellan utskottets linje och reservationen är visserligen inte alltför stor. Anledningen till att jag i detta fall utmönstrar utskottsmajoritetens linje är helt enkelt den, att jag inte har velat vara med om att under den korta tid det gäller införa en helt ny praxis i svensk tryckfrihetsprocess, som ändå, om det vill sig illa, kan bli prejudicerande och komma att bli bestående. Reservanterna ha inte velat gå med på detta, och därför är deras väg betryggande.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att anföra detta, även om det vore ofantligt mycket mera att säga, och ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr **EDBERG** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte ta upp någon duell med herr Ståhl om vem av oss som är den mest tryckfrihetsvänlige. Jag kan dock försäkra herr Ståhl, att när det gäller omsorgen om den svenska tryckfriheten har jag nog inte visat mindre iver än herr Ståhl. Jag tycker emellertid, att när man här målar upp farorna av en rent informatorisk kontakt mellan juryn och domstolen, så skjuter man något över målet. Man målar faktiskt en viss potentat på väggen. Det är möjligt — jag skall inte bestrida herr Ståhls uttalande om den saken — att utskottets förslag är bättre än sakkunnigbetänkandet och propositionen. Jag har bara svårt att se vari detta bättre består, eftersom man inte har kunnat framlägga något annat alternativ, något verkligt annat förslag, utan nöjer sig med att genomföra det nu föreliggande förslaget som ett provisorium för att sedan utreda saken på nytt. Jag skulle ha förstått herr Ståhl, om han hade kunnat hänvisa till ett annat alternativ, men eftersom något sådant inte föreligger tycker jag, att man definitivt kan ta det förslag som finns och inte skjuta avgörandet på framtiden.

Herr **STÅHL** (kort genmäle): Herr talman! Herr Edberg säger, att om det hade kunnat anvisas ett annat alternativ, så hade man kunnat gå på utskottets förslag. Men varför har inte utskottet anvisat ett annat alternativ? Jo, helt enkelt därför — jag behöver ju egentligen inte försvara utskottet, eftersom jag har yrkat bifall till reservationen — att man icke har velat sitta i utskottet och under dessa korta veckor pressa fram ett förslag till en annan

Rättegången i tryckfrihetsmål.

ordning, som kanske icke skulle bli be-
tryggande. Man har därför riktat denna
vädjan till justitieministern att under-
kasta hela frågan en ny utredning. Jag
håller utskottsmajoriteten räkning för
att den gått så försiktigt fram som den
härmed gjort.

Vad sedan vår tryckfrihetsvänlighet
beträffar så skola inte herr Edberg och
jag gräla om den. Vi ha icke någon an-
ledning till det. Jag har den största
respekt för herr Edbergs rena uppsåt
i det fallet. Jag vill bara konstatera den
skillnaden, herr Edberg, att jag för
min linje kan åberopa pressens instans-
ser, både Publicistklubben och journa-
listföreningen. Jag kan vidare åberopa
en rad sakkunniga — även i lagrådet
— och jag kan åberopa praxis i utlan-
det. Herr Edberg står däremot — ty-
värr — med två tomma händer.

Herr RYLANDER: Herr talman! Det
var ju inte ägnat att förvåna, att både
herr Werner och herr Edberg, som en
gång tillhörde 1944 års tryckfrihetssak-
kunniga, här ha velat kläda skott för
de sakkunnigas i propositionen fram-
lagda förslag. Jag kan förstå att det är
ganska svårt för de sakkunniga, som
sedan länge ha studerat den föreliggan-
de frågan från vissa synpunkter, att nu
anlägga några nya synpunkter på den-
samma. Men jag kan inte förstå herr
Werner, när han säger att han finner
tveksamheten i olika hänseenden obe-
griplig. Herr Werner har dock bara
varit med i utskottet i början. När man
läser lagrådsledamöternas uttalande
här, har man väl i alla fall anledning
att vara tveksam.

Det är mera sällan som en lagfråga
blir föremål för så stora meningsskilj-
aktigheter i lagrådet som denna har
blivit, och det är också sällan som lag-
rådet intar en så negativ inställning till
en fråga utan att det föranleder förslag
till ändring. En ledamot av lagrådet vill
sålunda inte alls ha med de ifrågava-

rande styckena om information. De öv-
riga tre ledamöterna säga, att de med
hänsyn till vad som anförts, trots de
principiella betänkligheter som försla-
get i denna del kan väcka, icke vilja
avstyrka en anordning, som öppnar väg
för en information av mera begränsad
omfattning. Det rådde alltså ingen stö-
re entusiasm för förslaget på den
punkten.

Herr Edberg tyckte, att det var egen-
domligt, att utskottet icke hade kunnat
komma med något verkligt förslag. Men
det går så till, herr Edberg, att om vi
i första lagutskottet ha ett ärende av
någon vikt till behandling, så vilja vi
inte gärna föreslå, att en betydelsefull
lagändring skall antagas direkt av kam-
rarna. Förslaget måste passera lagrådet.
Det kan då hända — även om lagut-
skottet är aldrig så upplyst — att det
kan komma att framställas vägande er-
inringar mot utskottets förslag, som göra
att Kungl. Maj:t sedan icke vill pro-
mulgera en sådan lag. Därför brukar
lagstiftningen i regel gå den vägen, att
man begär en utredning. Då kommer
det med tiden ett nytt förslag från de-
partementet som först går till lagrådet
och sedan kommer till riksdagen. Detta
tycker jag också är det riktigaste.

Lagutskottet har här avgivit åtskil-
liga förslag, som man skulle kunna
överväga. Vad jag nu särskilt skulle
fråga är, varför man inte kan pröva sig
fram på den väg, som man har gått i
andra länder, där man har jury i alla
möjliga brottmål. I de franska och
danska rättssystemen t. ex. har man,
som tidigare har påpekats, vidtagit sär-
skilda åtgärder för att undvika just de
olägenheter med den juridiska informa-
tionen, som här ha påtalats.

Lagutskottets majoritet och för övrigt
hela lagutskottet måste anse det vara
rimligt att man i vårt land, där juryn
är något ganska ovanligt, som bara
förekommer i de mycket fåtaliga tryck-
frihetsmålen, på detta sätt garderar sig
genom den form av offentlighet, som

Rättegången i tryckfrihetsmål.

man kan vinna antingen man går den ena eller den andra av de här antydda vägarna.

Herr Hagberg i Luleå har här sent omsider tagit till orda och förklarar, att det icke föreligger något egentligt behov av juridisk information. Jag har inte tagit upp den saken förut, eftersom ingen tidigare har berört den, och jag skall inte heller nu gå in på den något närmare. Jag tror att det är ganska onödigt, eftersom alla talare utom herr Hagberg i Luleå ha ansett det nödvändigt med en sådan information. Detta har också bestyrkts på olika sätt. I första kammaren har utskottets förslag redan antagits med betryggande majoritet. De övriga rösterna tillfölla reservationen, som ju också anser att ett sådant behov föreligger. Det verkade som om herr Hagberg i Luleå närmast menade, att något behov av juridisk information icke hade försports tidigare. Det kan tolkas på två sätt. Dels måste man säga att det tidigare tryckfrihetsprocessförandet har lämnat mycket övrigt att önska — detta är en av orsakerna till att det nu ersättes med ett annat — och dels ha parterna haft vissa möjligheter att i juryn insätta en jurist, som har kunnat ge den önskade informationen. Som utskottet har påpekat har detta förekommit i ett mycket stort antal fall. Av de 70 tryckfrihetsmål, som handlagts av Stockholms rådhusrätt under en tioårsperiod har i icke mindre än 52 fall någon jurist tillhört juryn. Detta vittnar i sin mån om att det är angeläget att få en dylik information till stånd.

Jag tycker det är ganska optimistiskt av de två talare, som i debatten på sistone ha yrkat bifall till propositionen eller till utskottets hemställan med strykande av motiveringen, — vilket blir ungefär detsamma — när ett helt utskott har ansett, att propositionen icke kan godtagas för framtiden sådan den är och när första kammaren redan beslutat i enlighet med utskottets förslag

utan att där höjdes en enda röst för bifall till propositionen sådan som den nu föreligger. Jag tycker att det är mycket optimistiskt att under sådana förhållanden yrka bifall till propositionen. Det kan på sin höjd ställa till litet trassel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr WERNER: Herr talman! Det var med stort intresse jag hörde herr Häckners, herr Hagbergs i Luleå och herr Ståhls anföranden, vilka samtliga synas bottna i en misstanke, att rätten skulle påverka juryns ställningstagande. Jag förstår egentligen inte, vilka erfarenheter en gammal advokat som herr Häckner kan ha av det svenska rättsväsendet, när han kan dra en så felaktig slutsats, men därmed får det vara hur som helst.

Hur är det med juryns självständighet, som man nu menar sig skydda? Finns den egentligen? Den finns inte i andra fall än då juryn frikänner, ty det är att märka, att om juryn avger en fällande dom, skall denna underkastas prövning av rätten, och om den inte sammanfaller med gällande lag, skall den av rätten undanröjas.

Jag tror att man överdriver möjligheterna att genom en ny utredning komma till ett annat resultat än det Kungl. Maj:t och även utskottet ha kommit till. Det finns ingen sakskillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottsmajoritetens slutliga förslag. Skillnaden är endast, att utskottet i sin motivering rekommenderar en ny utredning av förhållandet mellan juryn och rätten. Jag kan inte förstå vart man vill komma med denna utredning. Antagligen kommer utredningen, när den är färdig, att rekommendera ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag, som nu har godkänts också av lagutskottets majoritet. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag ligger inte i detta

Rättegången i tryckfrihetsmål.

avsnitt, utan den består däri, att utskottet i sin motivering rekommenderar att Kungl. Maj:ts förslag skall antas som ett provisorium för att sedermera just på denna punkt underkastas en ny granskning.

För att det inte skall kvarstå någon oklarhet beträffande mitt yrkande, skall jag be att få upprepa det ännu en gång. Jag hemställer alltså, att kammaren måtte godkänna första lagutskottets förslag men utesluta de delar av motiveringen, vari utskottet rekommenderar en ny utredning rörande frågan om rättsförhållandet mellan juryn och rätten.

Herr RYLANDER (kort genmäle): Herr talman! Jag förmodar att herr Werner är den ende, som inte finner någon skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. Det lär väl vara så, att man inte utan vidare kan bortse från motiveringen. Jag har tyckt mig märka, att Kungl. Maj:t brukar tillmäta det som riksdagen säger i sin motivering ett visst avseende.

Herr WERNER (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast påpeka, huru som lagutskottets ordförande här själv har konstaterat, att det inte finns någon saklig skillnad mellan utskottsmajoritetens och Kungl. Maj:ts förslag annat än i motiveringen, och det är just på den punkten jag har ställt ett särskilt yrkande.

Herr HEDLUND i Östersund: Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna debatt, emedan jag inte haft tillfälle att delta i justeringen av utskottets utlåtande. När jag nu har begärt ordet, måste jag emellertid säga, att jag icke skulle ha kunnat biträda den motivering för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet har givit.

Vi ha i utskottet aldrig diskuterat andra förslag till lösning av informationsfrågan än det Kungl. Maj:t har

framlagt. Jag kan inte med bestämdhet yttra mig om möjligen någon under utskottsbehandlingen har anvisat någon utväg att på annat sätt lösa frågan, men jag har inte något minne av det. Vad vi diskuterade var, om man skulle antaga Kungl. Maj:ts förslag eller inte göra det, och utskottet stannade för att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i 8 §. För att tillmötesgå opponenterna har utskottet emellertid sagt, att Kungl. Maj:t kunde ta under omprövning sättet för informationen, sedan man under en tid hade sett detta systems verkan. Utskottet har emellertid inte ansett — åtminstone har jag inte fattat saken så — att lagen skulle antas som ett provisorium och att Kungl. Maj:t skulle pröva de olika förslag, som utskottet framför i sin motivering. Jag har i varje fall aldrig avsett att man skulle rekommendera Kungl. Maj:t att förfara så.

Under dessa förhållanden skulle jag inte ha någonting emot att riksdagen godkänner Kungl. Maj:ts förslag till 8 § men stryker utskottets motivering i vad den avser denna paragraf. Detta är påkallat, eftersom oklarhet synes råda om tolkningen av motionen, men det kanske skapar förvirring att ställa ett sådant yrkande, och därför avstår jag därifrån.

Jag tycker att denna debatt egentligen inte har varit värd den tid den kostar. Jag kan uppriktigt sagt inte förstå hur man kan ifrågasätta, att de män och kvinnor, som ha fått uppdraget att sitta i en jury, skulle i sakfrågan låta sig påverkas av rätten, om denna skulle vara så omdömeslös, att den vid ett informationssammanträde skulle antyda, hur den ville att juryns svar skulle bli. De som skulle bli påverkade måste vara olämpliga att sitta i juryn, och de domare, som skulle tillåta sig att ge anvisningar om hur svaret borde bli, skulle över huvud taget inte vara lämpliga som domare. Jag har inte den minsta ängslan för att juryns självständighet

Rättegången i tryckfrihetsmål.

på något sätt skulle äventyras, om rätten finge lämna juryn informationer i lagfrågor.

Till herr Hagberg i Luleå, som tvivlar på nödvändigheten av sådan information, vill jag säga, att vi ha läst de frågor, som ställdes i en tryckfrihetsprocess, som ligger herr Hagberg nära. Juryn skulle där i yttersta fall behöva besvara 20 olika frågor, och man var hänvisad till minst lika många lagrum. Jag skulle som juryman inte ha kunnat svara ja eller nej på dessa frågor utan att av en rättsbildad få reda på vad de lagar innehålla, som skulle kunna anses tillämpliga.

Nog förefinns det ett behov av sådan information, den saken är klar, och Kungl. Maj:ts förslag angående sättet att ordna denna information är det rätta.

Herr **EDBERG**: Herr talman! Det förefaller mig som om kammaren, sedan den har fått höra dessa intressanta interiörer från första lagutskottet, utan någon självövertinelse borde kunna bifalla det förslag, som herr Hedlund i Östersund talade för utan att yrka bifall till, men som herr Werner och jag ha yrkat bifall till, nämligen att man skall godkänna klämman men stryka motiveringen i vad den avser 8 §. Göra vi inte det, få vi det provisorium, som herr Hedlund inte önskar. Vill man undvika ett provisorium, finns det möjligheter att göra det, och jag tror inte man åstadkommer någon förvirring genom att följa det förslag vartill herr Werner och jag ha yrkat bifall.

Häruti instämde herr *Hagberg* i Malmö.

Herr **RYLANDER**: Herr talman! Det var onekligen ganska överraskande att så här i elfte timmen omsider få reda på vad utskottets vice ordförande tänker i denna sak. Jag vill bara tala om

att utskottets vice ordförande har varit med om hela föredragningen av ärendet och utskottets beslut. Dessa frågor ha ventilerats där, och sedan har ett förslag till skrivning utgivits av sekretariatet och tillställts, som jag säkert vet, även vice ordföranden. Jag erinrar mig nu, att när vice ordföranden och jag talade om saken, sade vice ordföranden någonting om att det där med provisorium inte lät så vackert, men att det fick vara eller någonting sådant. Det är onekligen överraskande att först här få reda på att vice ordföranden egentligen har önskat någonting så enkelt som bifall till propositionen. Det hade ju varit lämpligt att säga det i utskottet och kanske också foga en reservation till utlåtandet.

Herr **HEDLUND** i Östersund: Herr talman! Jag yrkade för min del i utskottet bestämt bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag motsatte mig varje annat förslag, som nämdes under debatten. Jag var tyst i det längsta här i debatten, men när detta virrvarr uppstod om utskottets motivering, anser jag mig ha rätt att ta till orda. Att jag inte yttrade mig i utskottet om motiveringen beror såsom jag nyss sade på att jag inte hade tillfälle att vara närvarande vid justeringssammanträdet. Hade jag varit närvarande, skulle jag alldeles säkert icke ha gått med på detta skrivsätt.

När jag nu har ordet vill jag fråga utskottets ordförande om det är meningen att lagen skall bli ett provisorium. Jag tror uppriktigt sagt, att Kungen skulle le litet smått om utskottet tror att motiveringen ger lagen provisorisk karaktär.

Herr Edberg, är det klokt att vi splittra oss? Vad utskottet föreslår är detsamma som Kungl. Maj:t föreslår, och därför böra vi väl kunna enas om även motiveringen i lagutskottets betänkande, även om densamma är något dimmig.

Rättegången i tryckfrihetsmål.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Jag skall inte gå in på några interiörer från lagutskottets sammanträden, men jag vill säga, att jag ser en betydande skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag, nämligen att vi i motiveringen be Kungl. Maj:t undersöka, om det inte går att få fram någon lämpligare form för kontakt mellan rätt och jury, så att det inte kan uppstå några misstankar mot rätten. Man skulle exempelvis kunna tänka sig protokollföring eller att försvarsadvokat och åklagare få vara närvarande när upplysningarna lämnas.

Jag vill, herr talman, bestämt vidhålla den uppfattning jag tidigare givit uttryck åt, nämligen att vi böra be Kungl. Maj:t undersöka denna fråga. Det kan ju i varje fall inte skada att det görs en utredning, och det gäller ju en fråga, som det råder delade meningar om. Stryker man hela motiveringen till utskottets förslag, får utskottsmajoriteten och i varje fall jag själv ta vår ställning under omprövning.

Herr OLSSON i Mellerud: Herr talman! Jag befinner mig i samma situation som herr Hedlund i Östersund; jag har varit med om ärendets behandling i utskottet, men jag var inte närvarande vid beslutets fattande och har därför avhållit mig från att delta vid justeringen. Det är kanske på sin plats att jag deklarerar min mening i denna fråga, eftersom jag har deltagit i ärendets behandling.

Jag får säga att hela förslaget synes mig vara en inte opåkallad komplettering av det beslut, som riksdagen tidigare har fattat beträffande tryckfrihetsförordningen. Så långt jag kan bedöma denna sak måste det vara till gagn för tryckfrihetsprocessen, om jurymännen få möjlighet till information om vissa lagbud, som påverka saken. Jag vill inte påstå att jag har någon större erfarenhet i fråga om tryck-

frihetsprocesser, men jag är dock inte alldeles utan sådan erfarenhet, och jag vågar därför vitsorda, att fördelen av att kunna inhämta juridiska upplysningar om vissa lagbud måste vara till gagn för tryckfrihetsprocessen.

Jag har litet svårt att fatta den skugg-rädsla, som på sina håll gör sig gällande och som vi hörde särskilt starkt framträda från stockholmsbänken nyss. Vad tänker man sig för slags jurymän, vilka inte kunna bilda sig ett eget omdöme på grundval av en viss upplysning om karaktären av ett visst lagbud, som lämnas av en domare eller en domstol? En sådan juryman bör givetvis inte åta sig uppdraget. Jag skulle också tro, att om det skulle bli känt att hans självständighet vore av det slaget, så skulle han heller inte bli utsedd till juryman. Jag vill emellertid inte taga denna invändning på allvar. Jag tror absolut inte på att den har någon som helst betydelse.

Om jag skall säga ett ord om den animerade debatt, som har förekommit om utskottsbehandlingen, så tror jag mig våga säga, att samarbetet i utskottet inte är så trasigt, som man möjligen kan föreställa sig efter en sådan debatt som denna. Det har gått lugnt och sakligt till — som det alltid brukar göra — i första lagutskottet, där man sannerligen inte brukar rusa i väg i onödan.

När jag nu har begärt ordet i denna fråga, så tycker jag att jag kan passa på och lufta en personlig mening i detta ärende. Det rör frågan om juryinstitutet över huvud taget. Jag har den bestämda meningen, att man näppeligen kan ha något behov längre av detta i och för sig ganska underliga institut, som kan leda till att vad som är rätt och sanning i Karlstad blir fullständigt underkänt i Göteborg. Detta kan inte vara tillfredsställande. Med den ställning, som vårt rättsväsende i dag intar, tror jag att det har att behandla problem, som kunna vara minst lika intrikata och minst lika svåra att komma till rätta

Rättegången i tryckfrihetsmål.

med som dessa tryckfrihetsfrågor. Det är inte utan att juryn på mig gör ett intryck av lotteri, som näppeligen hör hemma i svenskt rättsväsende.

I fråga om de olika yrkanden, som ha ställts i detta ärende, kan man givetvis, om man vill klyva ord, diskutera en och annan detalj i motiveringen. Jag tror dock ingalunda att man behöver tillgripa storsläggan gentemot utskottets motivering. Den bygger på den gamla försiktigheten inom lagutskottet. Man har träffat på ett område, där tveksamhet i fråga om en viss konstruktion har kommit till synes, och där man inte från samtliga håll har varit fullt på det klara med vilken metod som är den riktiga, när det gäller att komma till rätta med detta problem. På grund härav har man, så vitt jag förstår, skrivit på detta sätt och sagt, att man vill låta undersöka saken. En sådan sak, som har framförts i debatten av utskottets ordförande och som enligt mitt förmenande är värd att undersökas, är möjligheten av en protokollföring av de upplysningar, som lämnas till jurymännen.

Jag finner sålunda, att jag kan yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Johnsson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

I avseende å motiveringen gav herr andre vice talmannen härefter propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av nämnda motivering med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Werner; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Werner begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första lagutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Werner.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Werner begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgävos 108 ja och

Ändringar i instruktionen för militieombudsmannen.

54 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den av utskottet föreslagna motiveringen.

§ 2.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, angående prisutjämningsavgift m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i instruktionen för riksdagens justitieombudsman.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Ändringar i instruktionen för militieombudsmannen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i instruktionen för riksdagens militieombudsman.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 199, av herr *Hedlund* i Östersund, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta erforderliga ändringar i instruktionen för militieombudsmannen».

Utskottet hemställde, under förutläggning, att de av konstitutionsutskottet i memorial nr 10 under 10) och 13) anmälda vilande grundlagsförslagen bleve slutligen antagna, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta, att 1, 2, 5, 6, 12, 14 och 23 §§ instruktionen den 14 mars 1941 för riksdagens militieombudsman skulle hava ändrad lydelse på sätt i utlåtandet angåves.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, som hemställt,

A) att riksdagen måtte bifalla vad utskottet hemställt;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående militieombudsmanssammanslagningens allmänna ställning och skyldigheter samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SPANGBERG: Herr talman! Utskottet har i sitt utlåtande bland annat tagit upp ett uttalande av statsrevisorerna rörande militieombudsmannens skyldigheter. Enligt regeringsformen § 96 har ju justitieombudsmannen och militieombudsmannen jämförbara uppgifter, men enligt instruktionen för militieombudsmannen i § 2 tillkommer det denne att även övervaka en stor del av försvarets ekonomiska förvaltning. Vi finna i andra paragrafen en mängd sådana saker, som det måste vara mycket betungande att övervaka. Det gäller förvaltningen av de till försvarsväsendet anslagna medel och försvarsväsendet tillhörande fastigheter, det gäller bestämmelser om statens upphandlings- och entreprenadväsende och det gäller anskaffande och användande av andra förnödenheter samt utförande av arbeten för försvarsväsendets behov.

Statsrevisorerna ha funnit att detta arbete är så omfattande och så betungande, att det är ganska orimligt att det skall vila på militieombudsmannen. Statsrevisorerna ha även funnit, att han inte kan utöva och fullgöra denna sin uppgift på ett helt tillfredsställande sätt. Det torde numera också vara alldeles överflödigt att lägga dessa uppgifter på militieombudsmannen. Det finns ju även andra kontrollorgan, som kunna taga hand om detta. Jag behöver bara nämna sakrevisionen, organisationsnämnden och i någon mån riksräkenskapsverket.

Ändringar i instruktionen för militieombudsmannen.

Militieombudsmannen har uttalat sig om statsrevisorernas förslag om att hans ställning och uppgifter borde utredas. Han har själv funnit, att det inte finns någon anledning till ändring. Det är dock en något underlig motivering militieombudsmannen framlägger i samband med detta. Utskottet skriver följande: »Avfattningen av § 96 regeringsformen torde, såsom militieombudsmannen framlållit, närmast giva vid handen, att riksdagens ombudsmän, var och en beträffande sitt område, äro utan inskränkning behöriga att utöva kontroll över alla delar av rättskipningen samt — — — över alla ämbets- och tjänstemän, tillhörande den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen.»

Militieombudsmannen anser, att om man skall tillmötesgå statsrevisorernas önskemål måste man ändra § 96 i regeringsformen. Utskottet å sin sida, som tar fasta på vad militieombudsmannen har sagt, anser att en inskränkning av denna behörighet inte kan ske utan ändring i § 96 regeringsformen, och detta skulle innebära, att riksdagen avstode från en konstitutionellt värdefull rättighet. Ja, men ingen i denna kammare kan väl få den uppfattningen av § 96 i regeringsformen, som vi nyligen ha antagit, att man skall behöva vidtaga någon ändring i denna paragraf, om man vill tillmötesgå statsrevisorernas rekommendation och befria militieombudsmannen från den översyn av den ekonomiska förvaltningen, som nu ingår i hans uppgifter. Det behövs visst ingen ändring av § 96. Det är — vilket för övrigt utskottet är inne på i följande stycke — endast nödvändigt att ändra instruktionen.

Om denna ändring vidtoges, skulle militieombudsmannen ännu bättre kunna sköta den rättsvårdande verksamheten och den betydelsefulla personalvård, som han har att utöva. Han kanske då i någon mån skulle kunna hjälpa till att genomföra den demokratisering av militärväsendet, som väl de allra flesta i detta land lita på att det skall bli möj-

ligt att genomföra. Jag tror att det vore nyttigare, om han helt finge ägna sig åt den rättsvårdande och den personvårdande uppgiften.

Som vi finna är till detta utlåtande fogad en reservation av fröken Andersson i första kammaren. Denna reservation ansluter sig till de synpunkter, som statsrevisorerna ha redovisat i sin berättelse. Revisorerna anse emellertid, liksom reservanten, att denna fråga bör utredas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, punkt A och B.

Herr RYLANDER: Herr talman! Det må vara, att statsrevisorerna efter en mycket knapphändig utredning och påverkade av något slags besparingsnit ha kommit till den insikten, att man borde inskränka på militieombudsmannens granskningsskyldighet i fråga om en del av försvarets myndigheter. Man blir dock ganska överraskad av att en talesman för revisorerna kan komma med samma yrkande, sedan första lagutskottet har förebragt en synnerligen ingående utredning. Det förhåller sig ju nämligen så, att den granskning, som utövas av militieombudsmannen, är av ett helt annat slag än den, som åligger åtskilliga andra kontrollorgan.

Jag kan visserligen ge herr Spångberg rätt i, att det under de senaste tio åren tillkommit en hel rad nya statliga kontrollorgan rörande olika områden inom försvarsväsendet. Dessa äro emellertid Kungl. Maj:ts organ, under det att militieombudsmannen är riksdagens kontrollorgan. Det är alltså icke ett sidoordnat organ utan ett organ, som har eu helt annan huvudman. Det tillkommer bland annat militieombudsmannen att kontrollera, att de statliga kontrollorganen verkligen fullgöra sin funktion. Det föreligger alltså här en fundamental skillnad, men detta synes egendomligt nog ha undgått revisorerna.

Till detta kommer emellertid en mera

Ändringar i instruktionen för militieombudsmannen.

praktisk synpunkt. Det har inte gjorts gällande från revisorernas sida, att man skulle göra någon ändring i militieombudsmannens tillsyn över personalvården. — Rättsvården behöva vi inte blanda in här; där ligga förhållandena i öppen dag. — Personalvården har blivit allt viktigare med åren. Det visar sig nu, att det i betydande omfattning föreligger ett intimt samband mellan frågor rörande personalvården och spörsmål, som avse den ekonomiska förvaltningen vid de militära förbanden. Det är helt enkelt nödvändigt för militieombudsmannen att göra inspektioner på alla möjliga områden, inspektera byggnader och intendenturförråd, kök m. m. sådant för att över huvud taget kunna fullgöra sin tillsyn, när det gäller personalvården. Undersöker man detta nog kommer man till insikt om att det finns mycket få saker, vilka såsom varande mindre viktiga skulle kunna avföras från militieombudsmannens uppgifter när det gäller de ekonomiska spörsmålen.

Man har ett intryck av att revisorerna ha ansett, att man skulle kunna snåla in något på staten för militieombudsmannen. Denna stat belöper sig till några tusen kronor mer än staten för justitieombudsmannen. Detta sammanhänger med särskilda omständigheter. Dels måste det finnas en militär tjänsteman på militieombudsmannens expedition, och detta även om man skulle ta bort de mera ekonomiska frågorna från militieombudsmannens tillsyn. Man kan ju förstå, att militieombudsmannen behöver en militär till sitt förfogande. Han är inte själv militärt sakkunnig, men han skall likväl taga ståndpunkt till en hel del militära frågor. En annan orsak till att kostnaden för militieombudsmannens verksamhet är något större än kostnaden för justitieombudsmannens är, att det finns en jurist mindre på den förres expedition. Med den stora ansvallning militärväsendet på senare tid har fått har detta medfört, att man

måste anlita extra hjälp, och detta har kostat pengar.

Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt att här ge sig till att från militieombudsmannens mera angelägna uppgifter avföra tillsynen över den ekonomiska förvaltningen — det har väl inte på allvar ifrågasatts, att man skulle betaga militieombudsmannen *behörigheten* att granska dessa saker. Detta skulle säkerligen leda till att en hel del missförhållanden, som nu bli rättade, i fortsättningen inte skulle bli rättade.

Man får inte uppfatta militieombudsmannens kontrollfunktion såsom jämförlig med ett revisionsverk av t. ex. samma karaktär som sakrevisionen. Det ligger i sakens natur, att militieombudsmannen mera gör stickprov. Han är emellertid i tillfälle att göra en mängd olika stickprov. Revisorerna ha här skrivit så, att man får ett intryck av att denna verksamhet är mycket liten och inte fyller någon funktion. Man kan nämligen inte läsa om den i ämbetsberättelsen.

Första lagutskottet, som årligen granskar militieombudsmannens ämbetsförvaltning, har tillfälle att se på inte endast ämbetsberättelsen — som i ovan nämnda hänseende innehåller mycket litet — utan även protokollen. Man kan där konstatera, hur militieombudsmannen vid sina inspektioner på de olika ställena gör påpekanden om missförhållanden, vilka sedan rättas. I regel rättas felaktigheterna omedelbart. I vissa fall föranleda de framställningar till någon överordnad myndighet, där militieombudsmannen påtalar förhållandet och begär rättelse, vilken också kommer till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade re-

servationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående ändrad ordning för biskopsval.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om åtgärder till förebyggande eller botande av de skador, som skilsmässorna förorsaka samhället och enskilda; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland den 17 februari 1949 avslutad överenskommelse om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Kapitalinvesteringar under jordbruksdepartementet.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Jordbrukets maskinlänefond.

Punkten 5.

Jordbrukets maskinlänefond.

Under denna punkt hade Kungl. Maj:t hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor för ändamålet.

I detta sammanhang hade utskottet jämväl behandlat fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionerna I: 65 av herrar *Osvald* och *Sundelin* samt II: 79 av herr *Johnson* i Kastanjegården *m. fl.*, likalydande, hade hemställts att riksdagen måtte besluta att bestämmelserna om bidrag till gemensam maskinanvändning måtte ändras så, att bidragsbeloppet skulle utgå med »högst 25 procent» i stället för såsom för närvarande med »25 procent», samt att den nuvarande 65-procentsregeln kompletterades med en bestämmelse, som möjliggjorde en smidigare tillämpning.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte till Jordbrukets maskinlänefond för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 64 och II: 80 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att ej heller de likalydande motionerna I: 65 och II: 79 måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Osvald*, *Svensson* i Ljungskile, *Hæggbloom* och *Åhman*, vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 65 och II: 79, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att sådana ändringar, som avsåges med motionerna, måtte vidtagas i nu gällande bestämmelser om bidrag till gemensam maskinanvändning.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Jordbrukets maskinlånefond.

Herr JOHANSSON i Kastanjegården: Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter av kammaren har jag väckt en motion angående vissa ändringar av bestämmelserna om bidrag från jordbrukets maskinlånefond. Vi föreslå sålunda att riksdagen måtte besluta att bestämmelserna om bidrag till gemensam maskinanvändning skola ändras så att bidragsbeloppet utgår med högst 25 procent i stället för såsom för närvarande med 25 procent, samt vidare att den nuvarande 65-procentsregeln skall kompletteras med en bestämmelse som möjliggör en smidigare tillämpning. Statsutskottets majoritet har emellertid inte ansett sig kunna gå med på dessa ändringar, och jag vill i anledning därav säga några ord.

Departementschefen framhåller ju — och därvidlag kunna nog alla som ha sysslat med dessa ting ge honom rätt — att just i fråga om den gemensamma maskinanvändningen har rationaliseringen inom jordbruket gått mycket snabbt. Jordbrukarna ha i mycket stor utsträckning begagnat sig av de låne- och bidragsmöjligheter, som i detta avseende stå till buds. Det har ju också nu föreslagits en utökning av såväl själva fonden som av bidragsmöjligheterna, något som är att hälsa med mycket stor tillfredsställelse.

Det är emellertid inte trots denna ökning av anslaget så säkert, att medlen räcka till för alla de ansökningar som för närvarande ligga inne. Inom hushållningssällskapens förvaltningsutskott är man ju, när man avger förslag om bidrag, bunden av bestämmelsen att bidraget skall utgöra 25 procent. Följden av detta blir att om det är, låt mig säga ett 20-tal jordbrukare, som alla äro i ungefär lika stort behov av hjälp, så kan man ofta bara ge 16, 17 av dem ett bidrag, medan de övriga bli alldeles utan. Om man då i stället hade möjlighet att gå under 25 procent, skulle man kanske kunna tillfredsställa samtliga sökande. Jag tror att det

skulle vara en mycket bra utväg. Jordbrukarnas självkostnader för räntor uppgå till ungefär 15 procent, och om bidraget något överstege detta belopp, så vore redan detta en god hjälp. Det är ofördelaktigare att fastläsa bidragsgivningen vid 25 procent, ty då kanske man rent av behöver avslå framställningar om bidrag från jordbrukare, som uppenbarligen äro i behov av hjälp.

Det är också en del andra bestämmelser som äro mycket besvärliga att tillämpa och som få litet underliga konsekvenser, hur man än gör. Det finns t. ex. en bestämmelse om att bidrag utgår med belopp, motsvarande 25 procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp. Jag har ett exempel från vårt hushållningssällskap, som är ganska egendomligt. Det var en jordbrukare, som köpte maskiner för 25 529 kronor. Han begärde och fick ett lån på 15 000 kronor. Han hade själv lånat upp 5 400 kronor. Han skulle eljest ha kunnat få ett lån på 20 400 kronor, d. v. s. 80 procent av inköpspriset — han var nämligen själv maskinhållare. Han kunde emellertid inte nu få högre bidrag än 3 750 kronor, eller 25 procent av lånebeloppet 15 000 kronor. Men om han icke hade sökt lån, utan endast bidrag, hade han kunnat få ett bidrag på 5 100 kronor. Det står nämligen i fortsättningen av bestämmelsen, att därest lån icke åtnjuts, utgår bidrag med enahanda andel av det belopp, vilket kunnat erhållas såsom lån.

Jag skall inte uppta tiden med att gå in på 65-procentsregeln, d. v. s. bestämmelsen att 65 procent av den jord, som tillhör jordbrukare anslutna till en maskinlåneförening, skall bestå av jordbruk med under 20 hektar åker. När man prövar maskinlåneansökningar, finner man ofta att maskinhållaren är en jordbrukare, som står sig mycket gott, medan de övriga som tillhöra maskinlåneföreningen äro i ett

Spannmålslagerhusfonden.

helt annat behov av hjälp, men det kan naturligtvis också förhålla sig tvärtom. Det synes därför som om det i detta avseende borde ske en ändring av bestämmelserna.

Jag hoppas ju att det större anslag, som nu anvisas, skall räcka bättre än vad de medel gjort som tidigare stått till förfogande och att låne- och bidragsgivningen inte skall vara förenad med så stora besvärligheter som hittills. Jag tror dock att det hade varit synnerligen välbetänkt att företaga de små ändringar av bestämmelserna som föreslagits i vår motion.

Det har ju till denna punkt av utlåtandet fogats en reservation av herr Osvald m. fl., där man yrkar på att de ändringar, som föreslås i vår motion, samt dessutom några andra ändringar måtte godkännas av riksdagen. Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till denna reservation.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Jag ber att få rikta kammarens uppmärksamhet på att de bestämmelser, som här i olika motioner föreslås ändrade, fastställdes så sent som vid 1948 års riksdag. Bidraget höjdes då från 20 procent till 25 procent. Att även i år företaga en ändring av bidragsbestämmelserna torde knappast vara lämpligt. Det är väl ändå skäl i att man, innan man går att ändra bestämmelser, varom enighet kunnat nås under den förberedande handläggningen, väntar något och ser hur bestämmelserna verka i praktiken.

Reservanterna inom utskottet föreslå att vederbörande myndighet, som har att bevilja bidrag, skulle få möjlighet att i vissa fall ge lägre bidrag än 25 procent. Utskottet har ansett att man inte bör fastställa en sådan regel. Det skulle säkerligen för den myndighet, som har att bevilja bidrag, medföra ökade besvär, om den även skulle pröva, i vilka fall ett lägre bidrag bör läm-

nas. Enligt utskottets mening torde det ur alla synpunkter vara bättre att fasthålla vid den gräns, som har satts, d. v. s. 25 procent, än att redan nu vidtaga en ändring av bestämmelserna.

Vad beträffar de ändringar i övrigt, som reservanterna föreslagit, så gäller om dem detsamma som jag har sagt om bidragets storlek, nämligen att man väl bör pröva verkningarna av bestämmelserna något längre tid än vad som nu skett, innan man går att föreslå någon ändring.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början vad utskottet i mom. A och B hemställt.

I avseende å mom. C gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid förevarande punkt fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkten 6.

Spannmålslagerhusfonden.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! Anledningen till att jag vid denna punkt har antecknat en blank reservation till utskottets förslag är bara den, att jag för min del sympatiserar med första punkten i den motion som avlämnats av herr Mannerskantz. Denna punkt innehåller förslag om att riksdagen skulle ta bort de särskilda förmåner i form av räntefrihet, som komma dem till del som kunna bli låntagare i spannmålslagerhusfonden. Inom olika grenar av spannmålshandeln har man karakteriserat denna bestämmelse som någon sorts mannamån.

Då tanken emellertid inte vann an-

Jordfonden.

klang i utskottet, skall jag inte här draga upp någon principdiskussion, utan jag nöjer mig med den deklARATION som jag sålunda gjort.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 7—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Jordfonden.

Kungl. Maj:t hade hemställt, att till jordfonden måtte för budgetåret 1949/50 anvisas ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet därjämte behandlat två i riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 115 av herr *Näslund m. fl.* samt II: 49 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Ahlsten*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte till jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 115 och II: 49, till Jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Osvald*, *Svensson* i Ljungskile, *Hæggbloom* och *Ahman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de likalydande motionerna I: 115 och II: 49, till Jordfonden för budgetåret 1949/50 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! De medel, som här föreslås anvisade till jordfonden, skola ju an-

vändas för inköp av jord som kan vara av betydelse för den yttre rationaliseringen av jordbruket. Staten skall emellertid inte köpa denna jord för att behålla den, utan endast för att återigen sälja den till enskilda personer. Det kapital, som härvidlag behöves, är alltså i huvudsak ett rörelsekapital, vilket gör att förbrukningen av medel inte blir så stor som om det varit fråga om att staten skulle köpa jord för att sedan behålla den.

När frågan om anslag till jordfondens verksamhet diskuterades förra året, förelåg det en reservation från folkpartiets sida, i vilken man yrkade att det föreslagna anslaget skulle ned sättas med 10 milj. kronor. När Kungl. Maj:t i år prövade anslagsfrågan, så gick statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ut ifrån att de medel, som i fjol ställdes till lantbruksstyrelsens förfogande, skulle vara förbrukade vid utgången av nu löpande budgetår. Det var alltså med den förut sättningen att det inte skulle finnas någon äldre reservation, som Kungl. Maj:t föreslog ett anslag av 15 milj. kronor för nästa budgetår.

Jag framhöll redan i årets remissdebatt att allting talade för att de i fjol anslagna medlen till jordfonden inte skulle komma att gå åt under det nu löpande budgetåret. Lantbruksstyrelsen har också senare i skrivelse av den 12 februari anmält för Kungl. Maj:t, att jordfonden under de första sju månaderna av innevarande budgetår endast förbrukat 340 000 kronor av de 15 milj. kronor som stå till förfogande. Med anledning av denna ringa medelförbrukning under de sju första månaderna sätter lantbruksstyrelsen själv ned sitt anslagsäskande för det kommande budgetåret med 10 milj. kronor. Lantbruksstyrelsen säger i sin skrivelse, att man beräknar att det för de fem återstående månaderna av innevarande budgetår skall räcka med $4\frac{1}{2}$ milj. kronor. Detta innebär att vid nu

Jordfonden.

löpande budgetårs utgång skulle det i jordfonden finnas en reservation på 10 milj. kronor, under förutsättning alltså att man under månaderna februari—juni verkligen behöver använda 4½ milj. kronor, vilket inte i och för sig förefaller troligt. Resonemangsvis kan man ju emellertid godtaga denna lantbruksstyrelsens uppfattning.

Vi ha från folkpartiets sida väckt en motion om nedsättning av det anslag, som Kungl. Maj:t på denna punkt begärt, med 10 milj. kronor och vi ha också i utskottet reserverat oss till för mån för denna ståndpunkt.

Vad innebär nu denna reservation? Kungl. Maj:t har, såsom jag nämnde, utgått ifrån att det inte skulle finnas några pengar kvar i jordfonden den 30 juni, och därför har statsrådet begärt ett anslag på 15 milj. kronor. Lantbruksstyrelsen säger emellertid nu att det kommer att finnas 10 milj. kronor kvar. Om riksdagen beviljar det i reservationen föreslagna anslaget, 5 milj. kronor, betyder det alltså att lantbruksstyrelsen, när det gäller jordfonden, till sitt förfogande får precis så mycket pengar som statsrådet har ansett lämpligt.

Utskottets majoritet vill emellertid öka på det anslag, som reservanterna föreslå, med 5 milj. kronor till 10 milj. kronor, så att det belopp, som för nästa budgetår skulle stå till lantbruksstyrelsens förfogande, blir 5 milj. kronor större än vad statsrådet har förutsatt att lantbruksstyrelsen skulle få. Jag måste säga att det är en rätt underlig logik i utskottsmajoritetens sätt att resonera. När det visar sig, att det i år kommer att gå åt högst 5 milj. kronor i stället för 15 milj. kronor, så vill man att det för nästa budgetår skall ställas till förfogande 20 milj. kronor i stället för föreslagna 15 milj. kronor. Det vill med andra ord säga, att när erfarenheten visar att det gått åt mindre pengar, så ger man mera. Det är ju innebörden i utskottsmajoritetens hållning.

Jag skulle nu gärna vilja fråga statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, om han inte, därest reservationen godkännes och lantbruksstyrelsen alltså skulle till sitt förfogande få lika många miljoner som lantbruksstyrelsen enligt statsrådets mening bör ha den 1 juli i år, skulle kunna vara tillfredsställd med riksdagens beslut. Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan. Jag förstår verkligen inte att det i dessa brydsamma tider skall vara nödvändigt att ställa till lantbruksstyrelsens förfogande 5 milj. kronor mera än statsrådet förutsatt att lantbruksstyrelsen behöver för nästa budgetår.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hæggblom, Widén, Åhman* och *Stjärne*.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Jag tror att herr Svensson i Ljungskile drar alltför vittgående slutsatser av det förhållandet, att de medel, som tillförts jordfonden för förbrukning under innevarande budgetår, ha tagits i anspråk i så ringa utsträckning som vad fallet har varit. Att belastningen av fonden blivit mindre än beräknat under innevarande budgetår beror ju på ett flertal omständigheter. Lantbruksnämndernas verksamhet har under de första sju, åtta månaderna av året inte haft den omfattning som den kommer att få, då lantbruksnämnderna blivit så att säga mera hemmastadda i sitt arbete. Därtill kommer att en betydande del av tjänstemännen inte tillträdde sina befattningar förrän under hösten 1948, vilket gör att nämnderna inte varit fullt arbetsföra. Tjänstemännen ha ju kommit från olika verksamhetsgrenar, och de kunna inte gärna omedelbart vara fullt rutinerade i fråga om de uppgifter som åläggas dem inom lantbruksnämnderna. Vidare har i sam-

Jordfonden.

band med riksbankens övertagande av egnahemslänefondens utlånade kapital en hel del arbete måst utföras av lantbruksnämnderna för inventering av denna länestock. De orsaker till minskad aktivitet inom lantbruksnämnderna, som jag här nämnt, komma ju inte att vara tillfinnandes under nästa budgetår.

En annan anledning till att belastningen på jordfonden blir mindre under innevarande budgetår än under nästa år är, att när det gäller en hel del av de fastigheter, som övertagas under innevarande år, kommer det inte att bli aktuellt med likvid av köpeskillingen förrän under nästa budgetår på grund av att antingen handlingarna inte äro klara eller också att lantbruksnämnderna ha att vidtaga en del åtgärder, som innebära att betalningen behöver erläggas först under det kommande budgetåret. Vad nu jordfonden och dess behov av medel under nästa budgetår beträffar kommer det att inom vissa län uppstå ett särskilt stort behov av pengar för ifrågavarande ändamål. Vi ha således Blekinge län, där överförandet till jordfonden av Lyckebyåfastigheterna kommer att medföra ett ganska betydande behov av medel. I Kopparbergs län kommer också på grund av den inköpsverksamhet som pågår där med anledning av de laga skiften som enligt särskilda bestämmelser försiggå inom detta län att erfordras ganska betydande belopp. Vad beträffar Jämtlands, Västernorrlands och Västerbottens län ha lantbruksnämnderna i dessa län övertagit fastigheter som inköpts av vattenfallsstyrelsen för vattenregleringar. I Norrbottens län har genom övertagande av Bromska stiftelsens fastigheter uppstått ett ganska stort behov av medel från jordfonden.

För de här uppräknade speciella behoven torde man väl kunna räkna med en medelsåtgång av 4 à 5 miljoner kronor. Om man sedan för den ordinarie inköpsverksamheten inom de olika lä-

nen beräknar, att varje lantbruksnämnd under nästa budgetår bör ha till sitt förfogande ett belopp av 500 000 kronor, så innebär detta att därmed tas i anspråk 13 miljoner kronor. En sådan medelstildelning medför dock inte att de olika lantbruksnämnderna få utrymme för någon större inköpsverksamhet under nästa budgetår. Med nuvarande fastighetspriser torde det väl innebära att vederbörande nämnd skulle få möjlighet att inköpa mellan 15 och 20 fastigheter under nästa budgetår, och det torde väl ligga inom ramen för vad som kan anses sannolikt att nämnden behöver. Jag menar därför att det kan tänkas, att det anslag som här föreslås från utskottets sida kommer att behövas under nästa budgetår.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på att det är avsett att de medel som här ställas till förfogande skola komma tillbaka till jordfonden. I och med att försäljning av fastigheter kommer att fortgå i ungefär samma omfattning som inköp sker kommer jordfonden att i huvudsak finansiera sig själv.

Jag anser, herr talman, att de skäl jag anfört böra vara tillräckliga som motivering för att man bifaller utskottets förslag beträffande anslaget till jordfonden.

Herr AHLSTEN: Herr talman! Då jag har undertecknat den motion som föreligger på denna punkt, vill jag anföra några synpunkter på de spörsmål som här ha berörts. Jag är först angelägen att framhålla att denna motion på intet sätt innebär något klander mot lantbruksstyrelsen som begärt ett anslag på 20 miljoner kronor och ännu mindre naturligtvis något klander mot statsrådet som prutat ned lantbruksstyrelsens äskande med inte mindre än 5 miljoner kronor.

Med tanke på den yttre rationaliseringens popularitet och framtid skulle jag vilja beteckna den verksamhet det

Jordfonden.

här gäller såsom behövligen men också som mycket riskabel. Förköpsrätten kan användas på ett sådant sätt att den vid många tillfällen verkligen gagnar den yttre rationaliseringen, och därför säger jag, att det är ett nödvändigt instrument. Men jag fruktar, att om vi driva den för långt på det tidiga stadium där den nu befinner sig genom nya verksamhetsformer för rationaliseringen och fastighetsköp, då kan det blåsa upp en viss opinionsstorm mot den, som inte skulle vara till denna verksamhets fromma under tider som komma.

Det har också visat sig att lantbruksnämnderna ha gått fram med en viss försiktighet i sitt handhavande av detta förköpsinstrument. Det förhållandet att man under de sju första månaderna endast förbrukat 340 000 kronor visar att lantbruksnämnderna ha använt denna form av förköp med försiktighet. Jag tycker att detta visar ett gott omdöme från lantbruksnämndernas sida. De ha tydligen ansett att man bör känna sig för och pröva sig fram, så att man inte går och förhastar sig på detta tidiga stadium och därmed framkallar en opinionsstorm mot hela denna form av rationalisering.

Jag skulle i fråga om denna rationalisering vilja beteckna vissa fall som vi ha att göra med såsom lätta fall. Dessa lätta fall kräva ingen kapitalinsats i större utsträckning från jordfonden. Man har det hela ganska väl planlagt från början, när lantbruksnämnden får ingripa och verkställa förköpet, och snart är hela affären upplärd. Sedan återgå pengarna till jordfonden, och det ställes inga större anspråk på jordfondens kapital. Men vi ha också fall som jag skulle vilja beteckna som svårare fall, då lantbruksnämnderna få ha fastigheterna kvar i sin ägo. Det finns ju något som heter sådd och skörd, och de ägor som nämnderna på detta sätt ha i sin hand skola skötas. Om detta inte blir gjort, kan

man räkna med att det blir en opinionsstorm som blåser upp.

Det har från lantbruksstyrelsens sida sagts, att man skulle behöva 4½ miljoner kronor under de månader som vi ha kvar av detta budgetår för att verkställa dessa inköp. Det är möjligt, att på vissa ställen i landet särskilda förhållanden göra att man behöver dessa pengar, men ser man på inköpen i allmänhet av jordegendomar för den yttre rationaliseringens skull inom vissa jordbruksbygder, då tror jag knappast att man kan komma upp till ett sådant belopp. Jag har talat med ledamöter i lantbruksnämnderna, och de anse nog i allmänhet, att det kan vara riskabelt för nämnderna att inköpa egendomar under vårbruket och sommarhalvåret, ty då har man som sagt driften att ta hänsyn till. Den bästa tiden för dessa inköp är alltså hösten och vinterhalvåret, då nämnderna ha litet tid på sig att klara upp dessa problem.

Det är dessa svårare fall, såsom jag betecknat dem, som komma att ställa krav på jordfondens kapital. Jag är nog mycket tveksam, hurvida det är önskligt och lämpligt att lantbruksnämnderna på detta tidiga stadium få hand om lantegendomar, för vilkas skötsel de skola ha ansvaret, för ett sammanlagt kapital av upp till 30 miljoner kronor, som det satts i fråga. Det skulle säkerligen inte vara lyckligt, om denna utveckling ginge så hastigt. Jag tror att det vore lyckligare, om man ginge litet varligt fram och det hela liksom finge växa in i folkmedvetandet, innan man drog iväg alltför långt i detta fall.

När jag har lyssnat till debatterna här i kammaren, har jag hört, hur finansministern vid ett par tillfällen har värdjat till kammaren att icke bryta den ekonomiska linje som regeringen har dragit upp. Jag tycker att det är ett förnuftigt resonemang, och jag har som nykomling haft mycket svårt att rösta för högre anslag, när jag hört finansministern värdja på detta sätt.

Jordfonden.

Men jag tycker att trots att detta anslag skall utgå från kapitalbudgeten, så innebär ett godkännande av reservationen dock ett visst bestående av den ekonomiska linje som vi varit eniga om och velat stödja här i kammaren. Jag beklagar faktiskt att finansministern inte finns här i kammaren i kväll. Om så varit fallet, kanske reservanternas skulle kunnat få en liten behövlig hjälp i denna fråga.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter på detta spörsmål, och såsom framgår av vad jag sagt, så anser jag att man bör gå fram med en viss försiktighet. Gör man det, räcker det anslag som reservanternas föreslå mycket väl till. Som det tidigare har sagts komma enligt reservanternas förslag faktiskt lika mycket pengar att stå till förfogande under nästa budgetår, sedan lantbruksstyrelsen kommit med sin nya skrivelse, som det hade gjort, därest pengarna förbrukats i enlighet med den beräkning som lantbruksstyrelsen framlade i augusti månad, när den kom med sin första framställning om anslag.

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag är kanske något överraskad över den energi som reservanternas lägga i dagen här. Det är ju fråga om ett ramanslag, inom vilket lantbruksnämnderna ha att röra sig, när de skola bedriva denna verksamhet. I den mån som man inte tar hela anslaget i anspråk, finns pengar kvar, men i den mån som man från objektiva grunder anser sig för detta ändamål behöva använda dessa pengar, stå de till förfogande. Så enkelt är det ju.

Nu har herr Waldemar Svensson sagt, att när jag begärt 15 miljoner kronor för nästa budgetår och man enligt reservationen faktiskt kan räkna sig fram till

att man har 15 miljoner kronor att röra sig med nästa år, då borde alltså jordbruksministern vara tillfredsställd, och då borde han också kunna godtaga reservationen, som inskränker anslagssumman till 5 miljoner kronor. Man kan också säga, att när jag utgått från att under innevarande budgetår dessa anslag på 10 miljoner kronor i stort sett skulle förbrukas men så icke skett, så har det självfallet legat några motiv bakom. Dessa motiv ha här närmare utvecklats av herr Allan Andersson, och jag anser, att det föreligger fullt plausibla skäl för att man under innevarande år inte kunnat ta i anspråk dessa 10 miljoner kronor. Men detta kan också innebära, att det finns ackumulerade behov för innevarande år som måste tillfredsställas nästa år, och då behövs det pengar. Sedan är det en sak till, som jag har anledning att understryka. Riksdagen har för ett par år sedan antagit ett förslag, varigenom startande av föreningsjordbruk skulle möjliggöras. Det var, innan kammaren hade glädjen att se herr Ahlsten som medlem, och därför kunde självfallet inte den siste ärade talaren ha detta i åtanke. Riksdagsbeslutet innebar emellertid bl. a., att lantbruksnämnderna skulle ges praktiska möjligheter att för mindre, medellösa jordbrukare och lantarbetare i förening och i kooperation starta ett kollektivt föreningsjordbruk. Det kommer att finansieras över jordfonden. För närvarande arbeta lantbruksnämnderna med detta problem. Alla lantbruksnämnder i landet ha genom en uppmaning blivit uppmärksammade på att detta riksdagsbeslut inte bara är ett tomt beslut utan att det också om möjligt bör effektueras. Man håller nu på att undersöka, om man kan skaffa lämpliga egendomar för att hjälpa medellösa lantarbetare och småbrukare att i förening starta ett jordbruk. Ett par jordbruk ha erbjudits under hand. Det ena kostar 650 000 kronor och det andra 1 200 000 kronor.

Jordfonden.

Mina förhoppningar sträcka sig inte så långt som till att varje lantbruksnämnd skulle få möjligheter att skaffa ett jordbruk, som kan vara lämpligt för ett föreningsjordbruk. Jag kan emellertid försäkra herrarna om att jag har fått mottaga åtskilliga deputationer av lantarbetare och småbrukare, som varit uppe på kansliet och bett om att få anmäla sig som hugade delägare i ett tänkt föreningsjordbruk, så att på den kanten föreligga inga hinder för startande av sådana. Om vi emellertid sträcka våra förhoppningar så långt som till att det skulle bli ett föreningsjordbruk i varje län, kanske herrarna äro överens med mig om att varken 10 eller 15 miljoner kronor komma att räcka. Jag har velat föra in detta problem i diskussionen för att ytterligare understryka, att en reducering utöver vad utskottet tänker sig i varje fall kommer att sätta en ganska effektiv broms för att realisera det avsnittet i jordbrukspolitiken, som riksdagen tidigare varit ense om.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Vad herr Andersson i Tungelsta här presenterade var ju en rad antaganden om vad som skall ske under nästa år. Han summerade ihop dessa antaganden till 4 å 5 miljoner kronor, och sedan gjorde han ytterligare ett antagande, som förbrukade de andra 10 miljonerna. Ja, man gjorde sådana antaganden också i fjol. Då antog man, att det skulle gå åt 15 miljoner kronor i år. Det har hittills eller rättare sagt den 31 januari gått åt 340 000 kronor.

Emellertid är det ju frågan om huruvida statsrådet hade räknat fel, när statsrådet förutsatte, att lantbruksnämnderna nästa år skulle ha 15 miljoner kronor till sitt förfogande. Lantbruksstyrelsen hade ju begärt 20 miljoner kronor, men statsrådet prutade av ekonomiska skäl ned det till 15 miljoner kronor och ansåg alltså, att man inte

borde kunna ge lantbruksstyrelsen mer än 15 miljoner kronor för detta ändamål. Enligt reservationen får lantbruksstyrelsen de 15 miljoner kronor, som statsrådet förutsatt att lantbruksstyrelsen skulle få till sitt förfogande. Nu går emellertid både statsrådet själv och jordbruksutskottet ifrån de förutsättningar, som man utgick ifrån när statsverkspropositionen skrevs, och skapar helt nya motiveringar för att få täckning för ett större belopp upp till 20 miljoner kronor.

Jag kan instämma med herr Ahlsten i att när man lyssnat på finansministern och det ena statsrådet efter det andra, då de varnat riksdagen för att genombryta den ekonomiska ramen, finner man det rätt underligt, att man i en sådan här fråga skall skapa nya motiveringar för att kunna nödtorftigt täcka behovet av ett större anslag än det jordbruksministern ursprungligen förutsatte att lantbruksstyrelsen skulle ha.

Det finns naturligtvis en massa saker, som kunna radas upp i ett sådant här sammanhang. Man kan göra hur många antaganden som helst och stapla dessa på varandra och skapa motivering inte bara för 15 miljoner kronor utan även för 20 eller 25 eller 50 miljoner kronor, det ena ungefär lika lätt som det andra. Men det är ju dock så, herr statsråd, att när statsrådet varnar för att gå under utskottets bud här, varnar statsrådet för en anslutning till statsrådets egen ståndpunkt, när statsverkspropositionen skrevs.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag gör inte anspråk på att kunna övertyga herr Waldemar Svensson. Jag tror inte någon i denna kammare har den möjligheten. En människa, som inte vill bli övertygad, har det väl så bekvämt,

Jordfonden.

att han bara helt enkelt kan koppla av det sinne, som tar skäl, och säga: Här bryr jag mig inte om att ta några som helst argument.

Jag sade i mitt förra anförande, att vi visste vad vi hade att röra oss med under innevarande år. Det var 10 miljoner kronor plus en reservation på 5 miljoner kronor. Det är 15 miljoner för innevarande år och sedan föreslår jag 15 miljoner kronor för nästa år. Det är sammanlagt 30 miljoner kronor för innevarande år och följande verksamhetsår. Lantbruksnämnderna få, om man följer utskottets förslag, 15 + 10 miljoner kronor, d. v. s. 25 miljoner kronor, att röra sig med, och det är väl inte alldeles otroligt, att när medelsanvändningen varit så begränsad under innevarande år, så ligger där ett ackumulerat behov av att få mera nästa år. Det är ju hela förklaringen. Vi hade utgått ifrån att vi under dessa två första år skulle få röra oss med 30 miljoner kronor. Vi få enligt utskottets förslag 25 miljoner kronor, och trots detta gör herr Waldemar Svensson aktningssbjudande ansträngningar att övertyga kammaren om att jag får mer än jag begärt.

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! När statsrådet tycker, att oppositionen är omöjlig att övertyga, kan oppositionen också ha anledning tycka, att statsrådet och regeringspartiet äro omöjliga att övertyga, även när det gäller en så tacknämlig sak som att spara pengar, vilket ju är möjligt, om man i detta fall följer reservanterna.

Jag har emellertid begärt ordet närmast för att erinra om vad som skrevs i det utlåtande, som beledsagade riksdagens beslut om genomförande av alla dessa rationaliseringsåtgärder. Där skrevs mycket tydligt och klart, att rationaliseringsmedlen skulle handhavas på sådant sätt, att statens jordinnehav inte skulle ökas. För att möjliggöra det

finns det ju vid användningen av förköpsrätten den möjligheten att staten överlåter förköpsrätten till en köpare, så att staten aldrig behöver lägga ut pengarna utan bara överför betalningsskyldigheten till den som skall träda till den gård, som staten lagt beslag på med förköpsrättens hjälp. När man har denna bestämmelse, är det ju meningen, att den skall vara mer än tomma ord, så att vi inte genom dessa rationaliseringsåtgärder, som sägas skola vara till jordbrukets nytta, skapa statsjordar, som få skötas och förvaltas av lantbruksnämnderna eller eventuellt arrenderas ut åt arrendatorer.

Under sådana förhållanden är tydligtvis frågan om hur stor summa man skall ställa till förfogande för lantbruksnämndernas tillfälliga jordköp inte alldeles oväsentlig. Ju större anslag man ger, desto lättare riskerar man, att lantbruksnämnderna falla för frestelsen att glömma riksdagsbeslutet, att statens jordinnehav inte skall ökas utan att när förköpsrätten användes man på förhand skall ha planerat, hur den gård som inköpes skall överföras till någon eller några, som skola få hjälp med rationalisering. Risken är att, om lantbruksnämnderna ha för mycket pengar, de lockas att köpa gårdar på hög och kunna komma i besvärliga situationer med att förvalta dessa gårdar.

Herr Andersson i Tungalsta tycker inte att det är mycket, om varje lantbruksnämnd lägger sig till med tio, femton gårdar under ett år. Jag får säga, att jag tycker att det är kolossalt mycket, ty om de skulle ha så många på hand vid årets slut, borde de ha kunnat omsätta en betydande mängd gårdar och på det sättet få tillbaka de investerade medlen. Om denna sak göra sig emellertid olika uppfattningar gällande. Jag gläder mig åt att herr Andersson i Tungalsta dock var på det klara med att vi inte år efter år skola anvisa 15 miljoner kronor till jordfonden, utan att pengarna skola flyta tillbaka, så att

Jordfonden.

vi inte behöva öka fonden. Jag hade för min del tänkt mig, att de pengar reservanternas vilja vara med om att anvisa, skulle vara alldeles tillräckliga, eftersom det skulle vara meningen att pengarna skulle cirkulera i lantbruksnämndernas händer för att användas för dessa rationaliseringsåtgärder.

För dagen är jag speciellt, inte så litet förresten, misstänksamt inställd mot tanken att staten skulle ställa stora pengar till förfogande för dessa jordinköp. Jag har under hemmavistelsen förra veckan fått veta, hurusom i mitt eget län en kreatursskötare, som äntligen efter mycken strävan kommit i den situationen, att han kunde köpa sig ett eget hem på 20 tunnland och bli sin egen, hindrades att göra det därigenom, att lantbruksnämnden använde sin förköpsrätt. När sådant händer, skulle jag tro, att man har anledning att göra den reflexionen, att det visserligen är tacknämligt, att pengar skola kunna användas till att skaffa föreningsjordbruk åt lantarbetare och mindre jordbrukare, men att i valet mellan att använda pengar därtill och att inte använda pengar för att hindra sådana människor att bli ägare till små jordbruk, är det sistnämnda att föredraga, då vederbörande därigenom får det bra mycket trivsammare och bättre. Jag vill för min del deklarera, att vi från högerns sida äro intresserade av att idén med föreningsjordbruk blir prövad så fort som möjligt, men jag skulle nästan tro, att det skulle vara förenat med vissa risker, om man skulle pröva den i så stor utsträckning att man startade ett eller flera föreningsjordbruk i varje län. Jag ber att få erinra om att föreningsladugårdstanken, som det talades så mycket om härom året, har inte nått längre än till att två eller möjligen tre sådana anläggningar, tror jag det är, nu finnas; det har tagit en tid av fyra eller fem år, och det har nog varit nyttigt, att det tagit den tiden. Jag skulle misstänka, att föreningsjordbrukens

framtid inte alls skulle bli sämre, om det ginge litet grand sakta med deras startande.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr TALMANNEN: Jag vill meddela, att åttonde huvudtiteln också skall behandlas i kväll.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Jag skall inte ta lång tid i anspråk. Herr Ahlsten varnade för att genombryta den ekonomiska linjen, och det är väl alla här i kammaren överens om att det skall man försöka undvika. Här har man visserligen genombrutit den ekonomiska linjen men gjort det på det sättet, att man prutat fem miljoner kronor på Kungl. Maj:ts förslag. Om man varje gång det blir tal om att man skall genombryta den ekonomiska linjen genombryter den på det sättet, torde väl Kungl. Maj:ts stabiliseringslinje kunna hållas.

Herr Svensson i Ljungskile sade, att vad jag anfört byggde på antaganden. Det är alldeles riktigt, men här är inte möjligt att med bestämdhet säga något om vad som behövs, utan man får bygga på antaganden. Jag skulle vilja fråga herr Svensson i Ljungskile, när han nu bestrider, att mina antaganden äro riktiga, hur han för sin del kan bevisa, att hans antaganden — ty vad han säger är heller ingenting annat än antaganden — äro riktigare än mina. Något bevis för det lär väl inte herr Svensson kunna ge, lika litet som jag kan ge något bevis för att mina antaganden äro riktiga.

Vad som här framför allt lyser fram hos reservanternas är misstänksamheten emot lantbruksnämnderna. Det framgick alldeles tydligt av herr Hæggbloms anförande. Han sade nyss, att han är misstänksam mot nämnderna, och han misstänker, att om det blir möjligt för lantbruksnämnderna att få pengar i den

Jordfonden.

omfattning de vilja ha, så kommer det att betyda, att de använda mer pengar än vad han anser, att de böra göra. Man vill alltså här spara på det sättet, att man gör medelstildelningen så knapp, att nämnderna på grund av att de inte ha tillräckliga medel till förfogande inte kunna utöva den verksamhet på det jordpolitiska området, som nämnderna helst skulle vilja. Den misstanken tycker jag att det är för tidigt att slunga ut mot lantbruksnämnderna, att därest de få tillräckligt med pengar till sitt förfogande, komma de att missbruka sina möjligheter att inköpa fastigheter. Jag tror som sagt inte att man ännu har någon anledning att fälla ett sådant omdöme om lantbruksnämnderna.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta säger, att det är riktigt, att hans kalkyler bygga på antaganden, men replikerar, att det göra ju även mina och vem kan säga, att den ene har mera rätt än den andre. Ja, det är klart att vi röra oss med antaganden i ett sådant här fall. Skillnaden mellan herr Anderssons och mitt antagande är, att när det i år inte gått åt mer än högst en tredjedel så mycket som man hade beräknat, antar herr Andersson, att det nästa år skall gå åt så mycket mera, medan jag av detta drager den slutsatsen, att när det i år inte gått åt på långt när så mycket som man förutsatt, är det sannolikt, att verksamheten inte heller nästa år får en sådan omfattning som han tror; jag tycker att det är mera logik i det resonemanget.

Vidare säger herr Andersson, att man vill göra medelstildelningen så knapp, att lantbruksnämnderna inte kunna utöva den verksamhet de skulle vilja. Ja, herr Andersson, vi vilja göra medelstildelningen precis så knapp, som jordbruksministern föreslog i statsverkspro-

positionen, varken mer eller mindre. Det är ju detta vi förutsatt. I statsverkspropositionen säger jordbruksministern: »Jag har tidigare denna dag ansett mig endast kunna förorda en väsentligt mindre höjning av anslaget till bidrag till yttre rationalisering än den, som föreslagits av lantbruksstyrelsen. En dylik begränsning bör inverka även på anspråken på jordfonden. Med hänsyn härtill och då enligt vad styrelsen anfört någon nämnvärd disponibel behållning ej torde finnas vid ingången av nästa budgetår förordar jag, att jordfonden för detta budgetår tillföres ett kapitaltillskott av 15 000 000 kronor.»

Nu finns en reservation på 10 miljoner kronor enligt lantbruksstyrelsens beräkning. Jag skulle nog kunna våga åtskilligt på att den blir större. Men låt vara att den inte blir större. Reservanterna föreslå, att 5 miljoner kronor skola anvisas, och då blir det sammanlagt 15 miljoner kronor. Vi föreslå alltså det medelstillskott jordbruksministern velat, att jordfonden skulle ha. Denna begränsning till 15 miljoner kronor var från jordbruksministerns sida en i sparsamhetens intresse föreslagen medveten begränsning. När nu jordbruksministern skall gå ifrån sin egen ståndpunkt för att täcka en trogen utskottsmajoritet, som vill ge mer än han ursprungligen förutsatt, att fonden skulle ha, säger jordbruksministern, att här finnas ackumulerade behov från innevarande år. Varför bara från innevarande år? Jordfonden inrättades 1940. Man beviljade under de första åren 6½ miljoner kronor, och det gick åt under sju, åtta år 2 miljoner kronor. Varför inte tala om ackumulerade behov från dessa åtta år? Herr jordbruksministern säger, att det finns nog ingen i denna kammare, som kan övertyga mig om en sak. Jo, det tror jag visst, att det finns, men det får då anföras bättre argument än dem som jordbruksministern och utskottsmajoriteten i dag lagt fram i denna fråga.

Jordfonden.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag vill bara säga till den siste talaren — även om jag är medveten om att herr Svenssons och mina diskussioner kanske gå kammarens ledamöter på nerverna, därför att de ha en benägenhet att bli långa och segslitna — att det dock finns en väsentlig skillnad. Visserligen har jordfonden inrättats 1940, men lantbruksnämnderna började sin verksamhet den 1 juli 1948, och det var ju först, när lantbruksnämnderna kommo i gång med sin verksamhet, som de verkliga behoven av bidrag ur jordfonden uppkommo. Det blir en verklig belastning, när rationaliseringsarbetet kommer i gång och när frågan om att ställa startkapital till förfogande för att få i gång föreningsjordbruken blir aktuell. Under första halvåret 1948 har man av kända skäl inte hunnit mer än organisera upp nämnderna, blivit varm i kläderna och så att säga inrättat sig för sin uppgift. Då är det inte orimligt att säga, att nämnderna komma att ligga med ackumulerade behov, som inte hunnit tillgodoses under detta år, och jag är tacksam, om de komma att tillgodoses under budgetåret 1949/50.

Jag vill sedan till herr Hægglom bara ställa en enkel fråga om den där djurskötaren som äntligen hade lyckats komma så långt, att han skulle starta ett eget jordbruk men blev hindrad av att lantbruksnämnden i Kalmar län använde sin förköpsrätt. Jag är oerhört intresserad av att få en närmare information av herr Hægglom om den saken. Jag har en bestämd känsla av att det måste funnits några särskilda skäl för att djurskötaren inte fick starta ett jordbruk. Men det är ju en sak, som herr Hægglom kanske kan ge mig direkt besked om, ifall han inte har uppgifter till förfogande nu och inte vill upptaga kammarens tid längre.

Herr **HÆGGBLM**: Vilka skäl som lantbruksnämnden i Kalmar län låtit sig

ledas av känner inte jag. De äro inte godtagbara för mig i varje fall, eftersom denna gård kommer att försvinna. Det är ett typiskt exempel på att man rationaliserar bort en gård och delar upp den på andra. Men jag tänker att herr statsrådet själv väl har större möjlighet att få kontakt med lantbruksnämnden i Kalmar län och få del av de skäl, som fört den fram till denna av mig kritiserade åtgärd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Jag inskränker mig bara till att fråga: Borde inte en riksdagsman med det renommé inom jordbrukarkretsar som herr Hægglom har vara intresserad av att ta del av lantbruksnämndens skäl för ett avslag, innan han så här utan vidare presenterar en visserligen försiktig men ändock beskyllning emot lantbruksnämnden, såsom den framfördes i herr Hæggloms anförande nyss?

Herr **HÆGGBLM**: Jag har inte gjort annat än konstaterat att här har lantbruksnämnden kommit i vägen för en enskild människa, som vill skaffa sig ett jordbruk. Hur goda skäl än lantbruksnämnden haft att lägga denna jord i statens hand, så gör den sig skyldig till ett upprörande övergrepp gent emot en enskild person, när den bär sig åt på detta sätt. Det är min personliga uppfattning, och den ber jag att få stå fast vid.

Herr **ANDERSSON** i Löbbo: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, och jag skall därför inskränka mig till att säga endast några få ord. Jag måste begära ordet för att göra herr Hægglom uppmärksam på att då han citerar vad det särskilda utskottet skrev till riksdagsbeslutet 1947, nämligen att staten icke genom att använda sin förköpsrätt borde utöka sitt jordinnehav, så är detta heller inte meningen. De pengar, som nu skola

Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet.

ställas till lantbruksnämndernas och lantbruksstyrelsens förfogande, äro avsedda att användas för inköp av fastigheter, som sedan i sin tur skola avyttras. Det är inte alls meningen att staten skall förvärva jord och behålla den, det har ingen människa tänkt. Jag ber att få rätta denna missuppfattning, för den händelse det skulle vara någon som tror att avsikten med rationaliseringsverksamheten är den som framgick av herr Hæggbloms anförande.

Så skulle jag bara vilja göra ett litet konstaterande till, herr talman, och det är att jag finner det egendomligt, att en rad representanter ifrån det håll, där man alltid anser sig vara förfäktare av jordbrukets intressen, är så ytterst angelägen om att pruta ytterligare 5 miljoner kronor på ett belopp, som utskottet för sin del har minskat med 5 miljoner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD: Det motiv för det större anslaget som herr statsrådet anförde var ju väsentligen, att beloppet skulle användas för inköp av kollektivjordbruk eller föreningsjordbruk. Något sådant vill åtminstone inte jag vara med om, och därför kommer jag att ansluta mig till reservationen, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Löbbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid punkten 16:o) i jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 10 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 70 ja och 101 nej, varjämte 11 ledamöter av kammaren förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 17—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående åtgärder i syfte att främja tillkomsten och spridningen av lämplig och prisbillig litteratur för barn i skilda åldrar.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 9.

Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, över motion om åtgärder för att underlätta den hos krisorganen anställda personalens övergång till annan verksamhet.

I motionen II: 29, vilken hänvisats till andra tillfälliga utskottet, hade fröken

Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet.

Vinge m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om dels anordnande av lämpliga tränings- och andra utbildningskurser för sådan personal inom krisförvaltningen, som inför en övergång till annan verksamhet funne sig vara i behov därav, dels ock i övrigt åtgärder för att i samband med en förestående avveckling av krisorganens verksamhet den hos dessa organ anställda personalens övergång till annan verksamhet underlättades.

Utskottet hemställde, att motion II: 29 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Fröken VINGE: Herr talman! Eftersom tiden är så långt framskriden skall jag försöka fatta mig mycket kort. Men den omilda behandling denna motion rönt i utskottet gör att jag tycker att jag måste säga ett par ord om utskottets skrivning.

Det gäller först och främst referatet av remissutlåtandena — jag skall bara ta ett exempel. Arbetsmarknadsstyrelsen börjar med att säga så här, efter en kort ingress: »Styrelsen delar motionärernas uppfattning att förberedelser i god tid böra träffas för att underlätta krispersonalens övergång till annan verksamhet.» Detta har inte alls kommit med i referatet. Längre fram säger arbetsmarknadsstyrelsen på ett ställe: »Styrelsen vill för sin del icke utesluta möjligheten av att en omplacering av krisförvaltningens personal kan komma att bereda svårigheter av olika slag.» Längre fram säger man: »Under en lågkonjunktur föreligger ofta svårigheter att utplacera även högkvalificerad arbetskraft.» Och vidare: »I den mån en avveckling av krisapparaten kommer att ske i ett mer eller mindre tryckt arbetsmarknadsläge... synes det bli

nödvärdigt att genom särskilda bestämmelser reglera denna personals omplacering.» Något längre fram talar man om de svårigheter som följa med försök till nyanställning vid högre levnadsålder: »Både för manlig och kvinnlig personal i tjänstemannaställning utgör t. o. m. en så låg levnadsålder som 35—40 år ofta en svårighet, då det gäller att finna en ny, mera varaktig systerställning.»

Denna del av arbetsmarknadsstyrelsens utlåtande, vari den alltså säger sig dela motionärernas positiva synpunkter, finns inte med på annat sätt än att det i referatet står: »Styrelsen redogör vidare för den inverkan, som olika förutsättningar såsom hög- eller lågkonjunktur vid avvecklingen, snabb eller successiv avveckling, de avvecklades ålder o. d. kan ha.» Jag skall inte nämna fler exempel. De av kammarens ledamöter som äro intresserade kunna ta del av det utlåtande, som första kammarens andra tillfälliga utskott avgivit rörande den föreliggande motionen i första kammaren. Jag kan således inte med bästa vilja i världen kalla detta referat av remissutlåtandena för objektivt.

Om jag sedan kommer in på själva utskottsutlåtandet, börjar utskottet med att säga att denna fråga gäller »endast ett begränsat antal personer». Ja, om man vill vara misstänksam skulle man kunna säga att utskottet menar, att det är fråga om en mycket obetydlig personalgrupp och att man inte skall bry sig om den. Hade det gällt en stor och mäktig grupp, skulle man ha tagit mera hänsyn till den. Jag måste konstatera att det är oklart vad utskottet menar med detta uttalande. Sedan säger man: »För den personal, som redan har yrkesutbildning, synas kurser av olika slag icke vara av större värde, och av personalen synes enligt handelskommissionens uppgift ett ingalunda ringa antal ha sådan utbildning.» Man kan ju också säga att ett större antal sak-

Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet.

nar denna utbildning, på grund av de siffror som ha angivits.

Men det viktiga är väl inte detta, utan den sak som vi försöka framhålla i motionen. Handelskommissionen har även beaktat vad vi anfört och säger att det finns personal som för länge sedan fått utbildning men som inte haft tillfälle att vidmakthålla sina kunskaper. Jag är säker på att många av kammarrens ledamöter känna till att det är mycket vanligt, att både privatföretagare och myndigheter fordra, att personal som de anställa skola kunna maskinskrivning och stenografi. Men det är också mycket vanligt att denna personal sedan inte får något tillfälle att visa sina färdigheter vare sig i maskinskrivning eller stenografi. De som varit någon tid anställda i dessa befattningar få sedan andra arbetsuppgifter och ha svårt att få någon glädje eller användning av den utbildning de skaffat sig tidigare. Därför ha vi motionärer yrkat på anordnande av utbildningskurser för dem som sakna tillfälle till träning och fortbildningskurser för dem som skaffat sig utbildning, detta alltså för att de skola kunna återuppliva sina kunskaper.

Sedan kommer en annan sak. Utskottet säger: »Ej heller den personal, som redan uppnått pensionsåldern eller som endast mera tillfälligt sökt sig ut i förvärvsarbete, synes ha behov av de i motionen nämnda åtgärderna.» Beträffande pensionärerna har jag ingenting att invända, men när utskottet talar om dem som endast mera tillfälligt sökt sig anställning i dylik förvärvsverksamhet, frågar man sig om utskottet möjligen syftar på en kategori, som bränslekommissionen talat om, nämligen »pensionärer och sådan kvinnlig arbetskraft, som saknar yrkesutbildning och sökt sig ut i förvärvsarbete under krigsåren». Det är ju ovillkorligen en hel del kvinnor som blivit änkor eller vilkas äktenskap på annat sätt ha upplösts och som därför blivit tvungna att

ofta nog vid relativt hög levnadsålder söka sig anställning, och många av dem ha sökt sig till kommissionerna. De ha inte tagit plats i tanke att det skulle vara en tillfällig anställning — att anställningen inom en krisförvaltning skulle vara tillfällig är en sak för sig. Men man får inte avfärda deras problem så här lättvindigt.

Jag vill säga att den kategori av personal som jag mest kommit i beröring med inte arbetar i krisförvaltningen, utan inom de statistiska utredningar som göras inom statsförvaltningen, där man alltså startar en större utredning och gör stora ansträngningar för att skrapa ihop en stor personalstyrka — men efter ett par år måste de avskedas! Att vi inte ha talat om denna personalkategori i motionen beror på att dess anställningsförhållanden varit och fortfarande äro föremål för en utredning i samband med statistikens organisation. Jag har verkligen erfarenhet av vilka svårigheter som möta denna personal, när man just nu är färdig att entlediga den i det ämbetsverk som jag tillhör. De ha ytterst svårt att skaffa sig annat arbete, om de äro medelålders. Just detta är en av anledningarna till att jag varit mycket ivrig att få fram denna motion.

Utskottet slutar med att säga: »Redan ha emellertid för den åsyftade kategorien vissa direktiv lämnats, och utskottet utgår ifrån att dessa anvisningar också följas av vederbörande organ och myndigheter.» Ja, en sådan där mening är även den som är nykomling i kammarren redan van vid att betrakta som en gammal bekant; utskottet säger att förslaget är visserligen mycket behjärtansvärt, men myndigheterna tillämpa redan de principer, som förordats av motionärerna. Jag känner mig emellertid inte säker på att man kan lita på att myndigheterna kunna göra vad man väntar sig av dem. De olika kriskommissionerna avfärda i allmänhet i sina remissvar detta problem ganska enkelt.

Underlättande av krisorganpersonalens övergång till annan verksamhet.

Det kommer att uppstå många svårigheter i samband med att man avvecklar, och de tjänstemän som skola ha hand om saken och som äro i ledande ställning komma även de till slut att stå lika värnlösa som den underordnade personalen. Och de komma inte i tillfälle att syssla med att skaffa de avvecklade någon ny anställning. Det organ som har hand om detta problem uttrycker sig på annat sätt. Arbetsmarknadsstyrelsen säger så här:

»Av det sagda torde framgå, att en omplacering i öppna marknaden av krisförvaltningens personal sannolikt kommer att medföra svårigheter av även sådan art, att de icke falla inom arbetsmarknadsstyrelsens kompetensområde. Vissa kompletterande föreskrifter kunna och böra därför av Kungl. Maj:t utfärdas», etc.

Jag vill sluta med att säga att denna motion är förestavad dels av hänsyn till personalen, dels också av hänsyn till arbetsmarknadens behov av arbetskraft. Det kan verka egendomligt att man i samma andedrag talar om att det är ont om arbetskraft och att viss arbetskraft är svårplacerad, men det är tyvärr en allmän erfarenhet för arbetsmarknadsmyndigheterna, att det även under tider av brist på arbetskraft är vissa personalkategorier som ha svårt att bli placerade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Vi hade i utskottet närmast en känsla av att vi behandlat denna motion ganska välvilligt, i varje fall — såsom är vanligt — i motiveringen men kanske i mindre utsträckning i fråga om själva yrkandet. Jag tror att det vore klokt av fröken Vinge och motionärerna att studera sammandraget av yttrandena tillsammans med utskottets utlåtande litet grundligare, ty jag tror att det skall giva klarhet om att utskottets ut-

låtande som helhet bygger på ett ganska logiskt resonemang.

Jag erinrar om att det redan tidigare gjorts förberedelser för krispersonalens övergång till annan verksamhet. Vi ha på denna punkt hänvisat till två skrivelser från Kungl. Maj:t, som tillställts krisorganen och som redan 1945 givit anledning till en inventering av denna personal och de kvalifikationer den har. Denna inventering har emellertid ganska snart visat sig vara alldeles oanvändbar för den uppgift som den avsåg att fylla.

Det synes mig vara riktigt att slå fast, att varje form av sådana här inventeringar av förklarliga skäl blir oanvändbar inom en ganska kort tidrymd, därest det i verkligheten icke sker någon avveckling av personalen inom kriskommissionerna. 1945 räknade man med en sådan avveckling; det var väl detta som gjorde att man verkställde inventeringen. Men det har icke skett någon avveckling, och inventeringen är i hög grad omodern. Jag förmodar att även om Kungl. Maj:t nu har frisläppt vissa ransoneringar, så kan ändock ingen säga, när man är beredd att på allvar börja avveckla krisorganen.

Inom utskottet ha vi ansett det vara ganska självklart, att det första villkoret för en sådan avveckling är att man har tidpunkten klar för sig något så när och att man därefter också är i tillfälle att genomföra de dispositioner som äro nödvändiga. Ur den synpunkten förefaller det ganska naturligt, att själva arbetsmarknadsläget vid tidpunkten för avvecklingen måste bli avgörande. Och där ha vi främst frågan, i vilken konjunktur vi över huvud taget befinna oss, när avvecklingen sker, d. v. s. om det liksom nu är tämligen god tillgång på arbete och lätt att komma över från ett yrke till ett annat eller om vi eventuellt befinna oss i en lågkonjunktur, där icke enbart krispersonalen utan praktiskt taget all yr-

Underlättande av krisorganspersonalens övergång till annan verksamhet.

kesutbildad eller icke yrkesutbildad arbetskraft kommer att möta svårigheter vid omställning i olika avseenden.

På denna punkt ha vi också av ganska förklarliga skäl gjort några erinringar, som vi tyckt vara befogade med hänsyn till åldersproblemet. Vi ha i första hand de överåriga. Över huvud taget är det svårt att placera folk i de övre åren i nytt arbete. Det har också visat sig att folk i 30—35-årsåldern även med ganska god utbildning har svårt att bli placerade, vilket ju icke kan bero på någonting annat än arbetsmarknadens eget sätt att efterfråga arbetskraften. Slutligen ha vi de yngre grupperna, vilka kanske i viss mån äro sämre yrkesutbildade och som ibland kunna ha lätt men ibland också vissa svårigheter att komma över på andra områden.

Till allt detta kommer självfallet, att löneskillnaden mellan krisorganen och arbetsplatserna exempelvis ute i den allmänna marknaden kommer att resa svårigheter, som man inte kommer till rätta med genom de former av inventeringar och i vissa fall efterutbildning som motionärerna avse. Vad det här kan bli tal om är vanliga utbildningskurser, kvälls- och aftonkurser, efterutbildningskurser, skrivmaskinskurser av alla de slag, stenografikurser och allt möjligt annat. Såvitt jag förstår är detta sådant, som det finnes tillgång till utan att riksdagen behöver träffa några särskilda dispositioner därför.

Dessutom är ju själva sammanfattningen av kvalifikationerna hos den anställda personalen och av dess önskemål en sak, som uppenbarligen kan göras utan att riksdagen behöver träffa ett särskilt avgörande därom, i synnerhet som Kungl. Maj:ts båda tidigare skrivelser väl inte äro dödförklarade utan kvarstå.

En sådan här omplacering kan alltså stöta på svårigheter, alldeles oavsett vad vi skulle besluta i detta sammanhang. Dessutom ha vi den uppfatt-

ningen, att omställning över huvud taget på arbetsmarknaden för olika yrkesgrupper kan bli ett mycket svårbehandlat problem, i synnerhet om konjunkturen äro vikande.

Vi ha ur denna synpunkt rätt och slätt kommit fram till den uppfattningen, att det väl ändå är riktigt, att arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning få följa utvecklingen på detta område och samordna krispersonalens omställningsproblem med alla de övriga omställningsproblem som möta oss, därest omställningen måste ske under en lågkonjunktur.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken VINGE: Herr talman! Jag lovar att icke förlänga debatten. Jag vill bara konstatera, att de två cirkulären, som icke äro dödförklarade, tyvärr fortfarande att leva ett mycket tynande liv. Det framgick av den interpellation, som herr Håstad riktade till folkhushållningsministern och där han stödde sig på vissa erfarenheter, som personalen hade runt om i landet.

Jag vill erinra om att det i första kammaren varit en interpellation i en fråga som nära sammanhänger med denna. Det visade sig, att arbetsförmedlingen tyvärr icke lyckats klara dessa problem.

Sedan framhöll herr Sehlstedt, att den inventering som gjordes för några år sedan var föråldrad. Det ha vi också påpekat i vår motion. På den punkten håller arbetsmarknadsstyrelsen, enligt vad som framgår av dess remissyttrande, med oss och föreslår, att sådana inventeringar göras om vid en tidpunkt, då man kan förutse att en avveckling kommer till stånd.

Jag skall icke upptaga tiden mera utan bara säga, att ingen önskar mera än jag, att herr Sehlstedts optimism beträffande lättheten att lösa dessa problem vore befogad.

Skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.**Skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar.**

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående skyldigheten att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, tillhörande olika ägare.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Blott några ord! Här föreligger en motion, som gäller skyldighet att utföra skyddsanordningar vid korsningar mellan stark- och svagströmsledningar, tillhörande olika ägare. Denna motion har av utskottet remitterats dels till kommerskollegium, dels till telegrafstyrelsen och dels till Sveriges lantbruksförbund. Det har alltså i anledning av denna motion gjorts en ganska utförlig utredning om de olägenheter som äro rådande på detta område. Det framgår vidare av handlingarna, att frågan har varit på tal så tidigt som 1935 och att Kungl. Maj:t år 1944 har givit kommerskollegium uppdrag att utreda saken. Det meddelas också, att denna utredning nu satts i gång. Man får faktiskt av dessa handlingar det intrycket, att det har tagit alltför lång tid att komma i gång med denna utredning. Man misstänker nästan, att utredningen har icke kommit i gång förrän motionen väckts och kommit under ögonen på kommerskollegium. Nu vet jag icke, huruvida detta är förhållandet. Jag skall icke mer kannstöpa om detta.

Utskottet har i alla fall erkänt, att här råder en viss oklarhet om dessa skyldigheter. Såvitt jag kan förstå erkänner också utskottet, att det finnes anledning till en utredning. Men så konstaterar utskottet, att det nämnda uppdraget icke är slutfört. Under sådana förhållanden tycker utskottet, att man egentligen icke kan göra någonting.

Jag tycker nog att när saken ligger till som den gör och utskottet har konstaterat dessa olägenheter, så skulle utskottet ha kunnat kosta på sig det erkännandet, att denna utredning har tagit så lång tid, att det kunde vara angeläget att den påskyndades.

Herr talman! Jag har endast velat säga detta, och jag skulle gärna vilja av utskottets ordförande höra en förklaring, huruvida icke egentligen utskottet har haft den mening, som jag gärna vill läsa fram ur utskottets utlåtande.

Herr JÖNSSON i Rossbol: Herr talman! Jag kan helt instämma i motionärens synpunkter. När vi undersökt saken ha vi kommit till insikt om att detta säkerligen är en mycket angelägen fråga. Därom vittnar också att Kungl. Maj:t redan 1944 har givit kommerskollegium i uppdrag att utreda frågan. Nu ha vi emellertid icke bara genom det remissvar vi fått utan även per telefon fått försäkringar från kommerskollegium, att utredningen skall verkställas så snart som möjligt. Under sådana förhållanden och då utskottet anser, att man ändå bör kunna lita på en statlig institution, i detta fall kommerskollegium, har utskottet funnit sig icke böra föreslå någon särskild maning.

Jag vill icke taga kammarens tid i anspråk längre. Jag har försökt förklara anledningen till utskottets ståndpunkt och hoppas, att motionären är nöjd.

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 8 § 2 mom. lagen om landsting; och

nr 14, i anledning av väckta motioner angående rätt för landsting att ekonomiskt medverka till primärkommuns fosterhemsanskaffning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 54, av herr *Lundberg m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter, jämväl i vad de avse kyrkliga ändamål, må kunna handläggas av den myndighet, som äger besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter, samt att för riksdagen framläggas de förslag vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Karl August Johanson, Lindén, Georg Pettersson, Nilsson* i Göteborg och *Spångberg*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **LUNDBERG**: Herr talman! Någon har sagt, att den svenska kyrkorätten är en sällsam labyrinth, där oklarheten och tillkränglingen närmast förefalla avsiktliga. Detta omdöme förefaller vara riktigt. När man tar del av konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motionen nr 54, får man även ett intryck av att majoriteten inom detta utskott anser som sin uppgift att vaka över att Krängel-Sverige icke förändras. Någon vilja till att sakligt pröva den i motionen berörda frågan kan man icke precis beskylla utskotts-majoriteten för.

I motionen hemställes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter, jämväl i vad de avse kyrkliga ändamål, må kunna handläggas av den myndighet, som äger besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter, samt att för riksdagen framläggas de förslag vartill utredningen kan föranleda».

De skäl som anföras för detta yrkande äro av praktisk art. Det gäller att få en enhetlig skattemyndighet, som kan pröva och avväga kommunens samtliga behov och utgifter samt åstadkomma en enhetlig beskattning inom kommunen.

Utskottet avvisar denna utredning och anför, att om beskattningsrätten göres enhetlig, skulle den kyrkliga kommunen försvinna. I medkammaren sade före middagen utskottets talesman mycket dramatiskt, att motionen syftar till att slå ihjäl den svenska kyrkan.

Vidare talar utskottet om beslutet om storkommunerna och anför, att därvid förutsattes, att ett motsvarande sammanförande av församlingar till storförsamlingar i detta sammanhang icke skulle ifrågakomma.

Andrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Utskottet talar även om att frågan om rätten till utträde ur svenska kyrkan, vilken får anses ha ett otvetydigt samband med förevarande spörsmål, för närvarande utredes av dissenterlagskommittén. Om jag rätt förstår en del uttalanden från utskottets ärade ledamöter, väntar man att resultatet av denna utredning kommer att bli, att en dryg del av svenska folket kommer att utträda ur den svenska statskyrkan.

Herr talman! Jag får erkänna, att utskottsmajoriteten rör sig med påståenden, som, om de verkligen vore riktiga, skulle verifiera en uppfattning om att den svenska statskyrkan vore en byggnad på lerfötter. För egen del tror jag icke, att underlaget för den svenska kyrkan är så lösligt, att kyrkans vara eller icke vara skulle hänga på om det är kyrkofullmäktige eller kommunalfullmäktige som ha att besluta om den kyrkliga staten. Jag nekar till att tro, att våra kommunalfullmäktige skulle vara så undermåliga som utskottsmajoriteten synes förutsätta.

Talet om att motionen syftar till att slå ihjäl kyrkan måste väl betecknas som en grov felaktighet. Det rent kyrkliga inslaget, bl. a. kyrkorådets existens, har icke satts i fråga. Om vi få tala partipolitiskt vill jag erinra om att det, sedan socialdemokraterna kommit i majoritet i riksdagen, har visat sig att icke oväsentliga utbyggnader på det kyrkliga området ha verkställts. Om det varit önskvärda eller icke önskvärda utbyggnader kan jag lämna å sido.

Det är just storkommunerna som ha aktualiserat denna fråga. Jag tror att kammarens ledamöter icke vilja frånhända sig rätten att ompröva denna fråga. Även om motionen i dag kommer att falla, är jag förvissad om att vi rätt snart tvingas att taga ställning till frågan.

Jag vill erinra om att själva beskattningsrätten är den centrala frågan i motionen. Utskottet synes anse att denna fråga är av vikt, men det gör ett

mycket ordentligt försök att komma förbi densamma. Utskottet ger intet svar på frågan, om det anser det vara rimligt, att efter sammanslagningen till storkommuner en sådan kommun skall ha icke endast två utan flera beskattningsmyndigheter. Nu få vi en gemensam borgerlig beskattningsmyndighet inom storkommunen, men vid sidan av denna beskattningsmyndighet kunna vi få två eller ända upp till tjugu beskattningsmyndigheter inom samma storkommun. Om vi taga evempelvis Gotland, där det är 92 kyrkoförsamlingar, visar det sig att vi där få 14 storkommuner. När man sedan ser på den kyrkliga uttaxeringen, kan man säga, att den genomsnittligt är omkring tio procent, såsom jag hörde i medkammaren. Jag vill erinra om att vi komma att få kommuner, där beskattningen varierar med någon krona. Även om utskottsmajoriteten anser, att eu skillnad i beskattningen med en eller annan krona icke är så viktig, så är nog uppfattningen en annan ute på landsbygden, där storkommunerna i främsta rummet komma att ligga. Där har man nog den uppfattningen, att denna skillnad i beskattning inom samma kommun icke kan vara rimlig.

Jag har därför den uppfattningen, att det ur storkommunernas synpunkt är angeläget, att man försöker komma till rätta med dessa frågor.

Sedan har det talats om den kyrkliga självstyrelsen i ekonomiskt avseende. Jag vill erinra om att mig veterligen har icke den svenska kyrkan något självständigt ekonomiskt organ. Den borgerliga kommunen sköter lokalt kyrkans ekonomiska förvaltning. Kyrkofullmäktige besluta om utdebiteringen, men den borgerliga kommunen sköter det andra. Jag vill också erinra om att drätselns i övrigt är så ordnad, att exempelvis statskontoret sköter om förvaltningen av kyrkofonden, kammarkollegium tar befattning med kyrkans fasta egendoms förvaltning, kammarrätten upptar

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

besvär, andra beslut meddelas av domkapitlet eller av Konungens befallningshavande och domkapitlet gemensamt. Byggnadsstyrelsen har tillsyn över det offentliga byggnadsväsendet etc. Man kan räkna upp område efter område och konstatera, att kyrkan i detta avseende icke kan tala om något eget ekonomiskt förvaltningsorgan.

Vi ha även i motionen framhållit det bristande intresset vid kyrkofullmäktigevalen. Även om jag icke skall trötta med siffror, vill jag dock säga att det är angeläget, att man får ett bredare väljarunderlag från folket i detta sammanhang och att de kyrkliga ekonomiska angelägenheterna måste gagnas, om man kan få mera bredd på den beslutande myndigheten.

I fråga om främmande trosbekännare m. m. har det gjorts gällande, att det förslag, som dissenterlagstiftningskommittén kommer med nästa år, skulle medföra att många skulle gå ifrån den svenska kyrkan; man har nämnt att det skulle bli drygt 51 procent. Nu har jag icke den uppfattningen, att så blir fallet. Men i en sådan situation får man väl upptaga en annan fråga till behandling, nämligen om en minoritet bland folket skulle kunna upprätthålla en svensk statskyrka.

Det har i detta sammanhang också talats om skattefrågan, och jag vill därvidlag erinra om att även om främmande trosbekännare, som tillhör erkänt kristet eller mosaiskt samfund, inte behöver betala mer än halv skatt efter utträdet ur svenska kyrkan, få de, som äro kvar i denna, även om de så att säga ha en avvikande mening, betala också den på de andra belöpande skatten. Kanhända kommer även detta spörsmål upp nästa år, och då blir frågan, om en mindre kommun skall kunna bära de bördor, som församlingen på grund av ökat utträde ur svenska kyrkan kan komma att pålägga. Jag har den uppfattningen, att detta inte kan gå för sig, och jag har därför tänkt

mig att man skulle kunna ordna det hela så, att kyrkorådet såsom sin uppgift finge att upprätta förslag till de kyrkliga församlingsutgifterna, men att i stället för att budgetförslaget skall överlämnas till kyrkostämman och kyrkofullmäktige skulle det passera de beredande myndigheterna i den borgerliga kommunen för att slutligen avgöras av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige. På detta sätt skulle det bli bara en myndighet, som beskattade kommunernas medborgare; det bleve med ett ord sagt samma förhållande ute i kommunerna som här i den svenska riksdagen. Om vi se frågan ur dessa synpunkter, tror jag att vi ha anledning säga oss, att vi böra vidtaga denna ändring i organisationen.

Motionen syftar till en utredning av de olika frågor, som kunna uppträda i detta sammanhang, men det är givet, att om utredningen skulle ge till resultat, att de förväntningar, som motionärerna ställa, inte torde kunna infrias, så få vi ge oss inför detta. Det vill emellertid synas som om utskottet förutsätter, att motionärernas synpunkter komma att visa sig bärande, och vi skulle sålunda få en lagstiftning i denna anda. Jag vill framhålla, att frågan som sådan inte är ny, den har varit uppe vid olika tillfällen.

Som avslutning skulle jag vilja säga, att konstitutionsutskottets nuvarande ärade ordförande vid 1919 års riksdag förordade en sådan här utredning. Det yrkande, konstitutionsutskottet hade 1919, sammanfaller enligt min mening med det yrkande, som vi ha i vår nu föreliggande motion. År 1919 var det liberalerna Jeppsson och Leander som framförde motionen i fråga, vilken vann andra kammarens bifall men fälldes av första kammaren. Så som kammarmajoritetens sammansättning av i dag är och uppfattningarna här i olika avseenden förändrats sedan 1919, kanske man inte kan förutsätta en majoritet i frågan lika stor i dag som den var då,

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

men jag vill framhålla, att hur det hela än månne gå problemet enligt min mening är av den art, att vi inte kunna komma ifrån detsamma utan måste, och det inom en snar framtid, söka finna en lösning av detsamma.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen, och jag gör det trots vetskap om att första kammaren avslagit densamma. Jag tror emellertid att det ur opinionssynpunkt är riktigt att man i detta sammanhang ger till känna sin uppfattning i själva sakfrågan.

I detta anförande instämde herrar Lindahl, Hallberg och Bark.

Herr HALLÉN: Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag försöka att inte gå så i detalj i den föreliggande frågan, som den ärade motionären gjorde. Det var ett ord, som föll mig i minnet, när jag hörde honom tala, nämligen ordet skuggboxning. Det är som när man tar upp ett ärende och uppger att det sker av månhet om ett visst syfte, medan man i själva verket strider för en helt annan sak. Om det nu förhåller sig så, att motionären drives till aktion av intresse för att få till stånd en enhetlig budgetbehandling, så vet jag nog, att de, som stödjade honom här i kammaren med sitt ställningstagande, inte ha så mycket detta som fastmera mera djupgående syften, och det ha de ju rätt till, nämligen att restlöst slå sönder, inte den svenska kyrkan, ty det lär väl inte gå, utan kyrkoförhandlingarna som sådana.

Jag måste då, herr talman, först försvara mig själv därför att den ärade motionären gjorde mig äran att tala om vad jag sade i frågan för många år sedan. Herr Lundberg är i historiskt avseende alltid mycket grundlig, och det var han också för fem år sedan. Han har nu gått tillbaka till konstitutionsutskottets akter för den 7 april 1919, alltså i dagarna för 30 år sedan.

och han tycker sig ur dem kunna utläsa, att jag då tillsammans med den tidens liberaler hade en mycket klarare och bättre uppfattning i frågan än i dag, detta eftersom jag då gick med på vad herr Lundberg 30 år efteråt skulle komma att föreslå. Nej, så förhåller sig inte saken. Utskottet skrev nämligen redan på den tiden, att man borde undersöka frågan om ett överförande av beslutanderätten i fråga om *vissa kyrkliga utgifter till den borgerliga kommunen*. Utskottet sade också ordagrant: *»Var gränsen skall sättas mellan de kyrkliga utgifter, som böra överföras till den borgerliga kommunen, och de kyrkliga utgifter, som uteslutande böra vara en den kyrkliga kommunens angelägenhet, torde icke utan en mera ingående undersökning kunna avgöras.»* Utskottet slutade sedan sin hemställan med en begäran om utredning, *hurvida* och i vilken omfattning kyrkliga ekonomiska angelägenheter skulle kunna överföras till borgerlig myndighet. Detta är något helt annat än att, som herr Lundberg, vilja göra rent hus med alla de ekonomiska angelägenheter, och stort andra finns det ju inte, som kyrkofullmäktige nu ha att behandla; man får nog lov att vara litet varsam när man forskar i skrifterna.

Jag skall inte trötta kammaren, men så mycket må dock sägas, att det bör finnas sakliga skäl för herr Lundbergs anmärkning, att det visat sig, att handhavandet av de kyrkliga kommunernas drätsel skett på ett sådant sätt, att de kyrkliga kommunernas ekonomi äventyrats. Statistiken visar att den del av våra kommunalutskylder, som faller på den kyrkliga kommunen, tidigare uppgått till tio procent av kommunalskatte-medlen. Numera har den sjunkit till att vad städerna beträffar ligga mellan 5 och 6 procent. Varpå beror nu detta? Jo, helt enkelt därpå, att kommunallagstiftningen lagt på de borgerliga kommunerna allt mera ökade arbetsuppgifter och att den borgerliga budgeten

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

sväller, medan den kyrkliga kommunens uppgifter i huvudsak äro konstanta. Sedan man där bestritt utgifterna för de prästerliga tjänst innehavarna, kyrka, prästgård och församlingshus och avgifter till kyrkokör och ungdomsverksamhet, är gränsen för dess utgifter i huvudsak nådd. Följden är den, att den kyrkliga utdebiteringen är stadd i oavbrutet sjunkande på grund av det växande skatteunderlaget. Man kan inte heller visa upp ett enda fall, där kyrkofullmäktigeinstitutionen på något sätt äventyrat sin ekonomi. Jag har gjort mig mödan att gå igenom skatteförhållandet hos alla våra kyrkliga kommuner, närmare 3 000 stycken, och jag har då funnit, att skatten i medeltal ligger mellan 50 öre och en krona eller en krona 25 öre. Det är mina undersökningar gällt, nämligen 1945, hade av dessa närmare 3 000 kommuner endast 39 stycken en utdebitering på 3 kronor, medan 313 hade mellan två och tre kronor; det är inte mycket på 3 000 kommuner. Det torde äligga herr Lundberg att bevisa, att dubbelbehandlingen, om man så får säga, av utgifterna i en kommun lett till det resultat han uppgivit.

Vidare klagar herr Lundberg i motionen över att det inte finns någon skyldighet för kyrkoråd och de borgerliga myndigheterna att överlägga med varandra i dessa frågor. Ja, det är mycket riktigt, men i min hemstad ha drätselkammare och kyrkoråd gemensamma överläggningar, och det finns massor av kommuner, där kommunalnämnd och kyrkoråd göra detsamma. Herr Lundberg kunde därför gärna motionera, att detta förhållande skall vara obligatoriskt; det kunde ju vara lämpligt, ty då finge han tillfälle att visa sitt verkliga intresse för saken här i riksdagen.

Sedan skola vi, herr Lundberg, inte bagatellisera de skäl, som utskottet pekar på för sitt ställningstagande. Det är emellertid ett faktum att statsrådet Mossberg på sin tid på tal om kommun-

indelningen här i kammaren påpekade, att det inte alls fanns någon tanke på att slå ihop kyrkoförsamlingarna till storkommuner, och under sådana förhållanden kan man väl inte heller två år efteråt ta upp den saken. Vidare är detta problem, som alla förstå, en oerhört svår historia, om vi skulle följa herr Lundbergs idé och göra de kyrkliga kommuner, som finnas i en borgerlig storkommun, till en kyrklig storkommun. Det skulle betyda, att man sprängde pastoratsgränserna, och det betyder i sin tur, att man måste fråga sig var förvaltningen av de fastigheter och de tillgångar, som inte kyrkan men de kyrkliga kommunerna, kyrkoförsamlingarna, förfoga över, skall läggas. Inte komma församlingarna att vilja avstå från den dispositionsrätt de ha till kyrklig jord och skog — det är otänkbart. Besinna bara att i botten på prästlöne-medlen ligger avkastningen av den kyrkliga jorden inom pastoratet. Om vi nu skulle bryta sönder pastoratgränserna, få vi lov att göra om alla löneresolutioner i hela riket.

Som en bagatell behandlade herr Lundberg vidare dissenterlagstiftningskommitténs förslag om vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan, som kan väntas om något år, och menade, att om folk i någon större omfattning kommer att utträda ur svenska kyrkan, få vi ta upp till behandling hela problemet om kyrkans existens. Men vi behöva inte ta till så illa, herr talman. Vi kunna ta det här exemplet. Om herr Lundbergs projekt går igenom och alla kyrkliga ärenden läggas till kyrkofullmäktige och låt mig säga 25 procent av kommunens medlemmar eller t. o. m. flera begagna sig av sin rätt till utträde och kanske halva kommunalfullmäktigeuppsättningen utträtt, hur går det då? Jo, kommunalfullmäktige skola besluta inte bara om kommunalskatten som sådan utan också om utgifterna för kyrkliga ändamål, från vilka dock kanske hälften av dem äro befriade; denna hälft skall allt-

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

så vara med om att lägga skatt på andra, därför att den begagnat sig av sin rätt att utträda ur svenska kyrkan. Det vore en verkligt snygg kommunal anordning utan motstycke i vårt samhällsliv. Jag tror därför inte, att herr Lundberg skall fortsätta i den tankegången.

Jag skall sluta mitt anförande, herr talman, med att framhålla ett faktum, nämligen att vi för några veckor sedan beslutade kyrkomötesreformen, där representationen är baserad på de självständiga kyrkoförsamlingarna. Dessa komma faktiskt att slås i bitar genom ett beslut sådant som det här föreslagna. Skulle riksdagen verkligen vara så velig och inkonsekvent, att den den ena veckan beslutar en dylik reform och strax efteråt gör ett uttalande för en sönderslagning av de församlingar, som skola bilda grundvalen för det nya kyrkomötet! Det bör väl finnas något slags logik i det man gör, och jag tror inte att riksdagen gör sig skyldig till en så flagrant inkonsekvens.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag vill beträffande herr Halléns tal om skuggboxning, om han därmed menade, att de ledamöter av denna kammare, som eventuellt stödjade mitt förslag, skulle vara besjälade av någon underlig uppfattning i detta hänseende, bara säga, att jag inte besitter egenskapen, herr Hallén, att kunna skåda in i själens innersta djup. Det är emellertid en ytterst allvarlig beskyllning som en kyrkans man här gör emot en del ledamöter av denna kammare, och jag protesterar däremot.

På tal om hans citat kan jag ju framhålla, att mitt yrkande är ett återgivande av det yrkande, som gjordes 1919, och om herr Hallén sedan den tiden fått de grå tinningarnas charm, så är det därför inte alls så säkert, att herr Halléns uppfattning på detta område av i dag är förmer än den han hade 1919.

Beträffande den kyrkliga kommunens utgifter och sådant skulle jag vilja fråga, om det kan vara så farligt, om exempelvis kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige finge besluta om staten. Äro nu dessa personer några så samvetslösa människor, att den uppgiften inte skulle kunna anförtros dem?

Vidare nämnde herr Hallén skatterna och anförde därvidlag en statistik från 1945. Jag har hämtat min statistik från 1948 års siffror, och det är tydligt att skatten för kyrkliga ändamål stigit. Jag skulle, om jag hade tid, kunna plocka fram en hel del sådana kommuner. Jag förstår mer än väl, att herr Hallén tar till detta allmänna tal om riksdag och kyrkomöte som en så att säga inkörsport för sin argumentering. Det förstod jag redan när jag läste utskottsutlåtandet, att man skulle försöka göra det till en plattform i detta avseende och sedan fortsätta vidare på den vägen.

Herr Hallén talade vidare något om logik i beskattningen och andra saker, men i det fallet är det väl ändå så, att man måste fråga sig, om inte storkommunreformen var avsedd som ett medel att få till stånd en bättre fördelning av skattebördorna.

Herr FAST: Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd om vad utskottsmajoriteten verkligen avser, ber jag att få framhålla, att skälet för den ståndpunkt, utskottet intagit nu liksom förra gången, är det, att om något skall ske på detta område, måste vi börja med en ny indelning av våra svenska församlingar, så att dessa komma att sammanfalla med de borgerliga kommunerna. Detta är första förutsättningen för att man skall kunna ta upp till allvarlig diskussion det problem herr Lundberg rest i sin motion. Och nu skulle jag vilja ställa eu fråga till de ledamöter av denna kammare, då inte minst till dem som instämde i herr Lundbergs anförande och som, åtmin-

Ändrad handläggning av den kyrkliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

stone i något fall, visat en vad jag skulle vilja kalla avoghet i fråga om nu pågående kommunindelning: Är det ändå inte så, att vi för närvarande ha häcken tillräckligt full med denna uppgift, och har det inte varit tillräckligt med irritation? Man måste klara ut den saken först och få så lång tid på sig, att man kan se var de kommunala centra i de nya kommunerna komma att ligga. Man bör också vänta med att ta upp den föreliggande frågan tills det hunnit växa litet gräs över de misshälligheter som varit och som jag hoppas skola kunna övervinnas i gott samförstånd mellan de gamla kommunerna och de nya storkommunerna.

Jag tror det skulle vara synnerligen psykologiskt att i en tid som denna, när alla dessa sammanslagningsärenden börja strömma in till Kungl. Maj:t, sätta i gång en sådan utredning som motionären har föreslagit. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att jag aldrig varit rädd att dra en lans för en ny församlingsindelning, och jag har vid skilda tillfällen sagt ifrån, att det inte går i längden att undvika en översyn över församlingsindelningen. Jag hävdar fortfarande detta, men jag anser att vi ha skyldighet att välja den rätta tidpunkten, och den är, herr talman, inte inne nu.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Olsson* i Mora.

Herr **HALLÉN**: Herr talman! Bara en replik till herr Lundberg. Herr Lundberg envisas med att gå tillbaka till 1919 års konstitutionsutskottsutlåtande. Om man läser det ordentligt, skall man emellertid finna, att vi bara kunde ange ett enda exempel på sådana kyrkliga ärenden, som borde kunna överföras till den borgerliga kommunen, nämligen ärenden rörande kyrkogårdarna, och de ha ju i större kommuner redan blivit överförda till den borgerliga kom-

munen, vilket ju är lämpligt. Det är alltsammans, och det går inte för herr Lundberg att visa upp, att det är samma tanke och samma krav nu som då, utan det är utfört i större omfattning.

Sedan säger herr Lundberg, att jag »för allmänt tal om kyrkomötet». Vad är det för fraser? Jag har sökt visa upp, att kyrkomötesreformen och det som herr Lundberg föreslår skära sig mot varandra, och det är inte något »allmänt tal».

Herr Lundberg tyckte inte om att jag kallade detta för skuggboxning. Det är dock skuggboxning, herr Lundberg, och dummare äro vi inte än att vi förstå, att om också herr Lundberg har andra motiv, finns det i denna kammare människor, som begagna varje tillfälle att söka bryta ned den kyrkliga organisationen. Det är kanske inte vad herr Lundberg avser, men hans förslag skulle få den effekten. Om herr Lundberg inte inser det, hoppas jag likväl att han en dag skall göra det.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övernående ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Riksarkivet: Avlöningar.

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 39 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härpå yttrade herr TALMANNEN: Nästa punkt på föredragningslistan är statsutskottets utlåtande nr 8. Man kan väl beräkna, att behandlingen av detta ärende kommer att ta $1\frac{1}{2}$ å 2 timmar, om vi ta upp det nu. Detta är det ena sättet. Det andra sättet är att vi sluta nu och ta plenum på fredag klockan 2. Jag finner det bäst att kammaren får avgöra, huruvida vi skola behandla åttonde huvudtiteln i kväll eller på fredag.

Kammaren beslöt, att sammanträdet skulle fortsättas för behandling av statsutskottets utlåtande nr 8.

§ 13.**Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.**Riksarkivet: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under denna huvudtitel, punkt

3, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 519 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Holmbäck* och *Emil Petersson* (I: 20) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* och fru *Sandström* (II: 22), i vilka hemstälts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels i skrivelse till Konungen begära, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om genomförandet av en rationell, efter tidens krav anpassad arkivorganisation samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning, dels besluta återupptagandet i riksstaten av anslag till den vakanssatta förste arkivariefattningen i riksarkivet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 20 och II: 22, i vad de avsåge återbesättande av en vakant förste arkivariefattning,

a) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 519 500 kronor;

II. att motionerna I: 20 och II: 22, såvitt nu vore i fråga, i den mån de icke

Riksarkivet: Avlöningar.

behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Sven Larsson, Ohlon, Bergh, Malmborg* i Skövde, *Larsson* i Stockholm, *Hoppe* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 20 och II: 22, i vad de avsåge återbesättande av en vakant förste arkivariebefattning,

a) godkänna den av utskottet framlagda personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

b) godkänna en i reservationen intagen avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 534 300 kronor.

Utskottets i punkten gjorda hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! När nu åttonde huvudtiteln kommit upp så här sent på kvällen, kan den väl näpelig bli föremål för den omfattande och grundliga behandling, som det kunde vara skäl att ägna den, men jag vill ändå anföra några synpunkter. Mitt egentliga ärende gäller en motion som kommer litet längre fram, men då jag dessutom har litet att säga om några av de punkter, till vilka det fogats reservationer, och reservationerna börja på denna punkt, hade jag tänkt att efter föredragningen av denna punkt yttra mig om hela komplexet.

Läsandet av utskottets förslag till kulturbudget är över huvud taget inte någon särskilt stimulerande sysselsättning. Under de senaste åren ha ett flertal stora utredningar klarlagt behovet av en ordentlig upprustning inom alla grenar av kulturarbetet. Synpunkter och

förslag från dessa många utredningar återfinnas överallt i förarbetena till åttonde huvudtiteln, men i regeringens proposition och i utskottets utlåtande ha dessa, i många avseenden mycket löftesrika projekt helt och hållit kommit bort.

Skolöverstyrelsen, universitetskanslern och föreståndare för skolor, forskningsanstalter och museer ha enträget värdjat om högre anslag, men departementschefen och utskottet ha sagt nej även när det gällt de mest angelägna ändamål. Redan på den nu föredragna punkten, som berör riksarkivet, och på de efterföljande punkterna, som beröra bibliotek och andra liknande institutioner, möter oss en typisk bild. Det finns, framgår det av materialet, inte ens bokhyllor att sätta upp den vetenskapliga litteraturen på, utan i Uppsala t. ex. få tusentals bokband stuvats ihop i källare och vindsutrymmen. Universitetskanslern har i det fallet karakteriserat läget som kritiskt och påvisat risken för en stor oreda i arbetet, om det skall fortsätta på detta vis, men trots varningarna och trots att ett avhjälpande av bristerna inte kräver några större omkostnader, säger man nej.

Jag kan ta ett annat fall. Det framgår att det vid akademiska sjukhuset i Uppsala finns ett centrallaboratorium, som också skall användas för undervisning och forskning i klinisk kemi, men för detta har man ännu aldrig fått något anslag. När man i år upprepat framställningen om ett anslag — det gäller för övrigt ett mycket blygsamt belopp — har man bara fått en liten del av vad man begärt.

Och här är ytterligare ett exempel. Universitetskanslern säger, att en välutrustad verkstad är ett *livsvillkor* för en del vetenskapliga institutioner, och han framhåller, att detta särskilt gäller den astronomiska forskningen. Det finns emellertid ingen sådan verkstad för Uppsala universitets astronomiska forskning, utan där har man hankat

Riksarkivet: Avlöningar.

sig fram genom att låna verktyg och maskiner av en vaktmästare vid observatoriet. Forskarna på det gebitet skulle tydligen komma i en svår situation, om denne vaktmästare vore lika ogin mot forskarna som statsmakterna varit hittills. Frågan om verkstaden har för övrigt ett intimt samband med frågan om en utveckling av den maskinella utrustningen för den astronomiska forskningen.

Detta är bara några axplock bland hundratals liknande exempel, som man kan leta fram ur förarbetena till propositionen. Dessutom finns det många andra exempel på hur snävt anslagen till den högre undervisningen och forskningen tillmätts. Detsamma gäller även anslagen till folkskolan och det frivilliga bildningsarbetet, och det är en genomgående tendens i hela den huvudtitel vi nu behandla att anslagen tillmätts snävt.

Det vittnas från alla delar av landet om de stora brister som vidlåda folkskolan. Själv har jag erfarenhet från Norrbotten, och jag vet att förhållandena på sina ställen äro under all kritik. Fortfarande måste man där uppe — och jag antar att förhållandena äro tämligen enahanda i övriga delar av landet — använda gamla nedruttnade, dragiga bondgårdar som skollokaler, och inredningen och materielen äro också dåliga. Som lärare får man ofta använda folk, som inte alls fyller nutida anspråk i fråga om utbildning.

Detta är alltså den trista verkligheten bakom de storslagna löften som givits under de senaste åren om nioårig folkskola och om en storstilad upprustning av den vetenskapliga forskningen och den högre undervisningen.

Vid varje anmärkning möter man den invändningen, att vi inte ha råd till någon förbättring. Jag får då fråga som jag tidigare brukat fråga, när vi skola få råd, om vi inte ha råd nu i

vårt gynnade läge med en högkonjunktur utan tidigare motsvarighet.

Den grupp jag företräder har i likhet med en del utskottsledamöter, som antecknat blank reservation till utlåtandet, på detta sätt velat ge till känna i samband med behandlingen av huvudtiteln i dess helhet, att vi, även om vi på de flesta punkter inte ha något förslag, ha ansett att statsmakterna borde tillämpa en betydligt mera generös politik gentemot vetenskapsmännen och gentemot de skolor och institutioner, som skola sörja för den grundläggande undervisningen. Vi hade hoppats att den motion skulle bifallas, som avgivits av herr Håstad m. fl. om kreditgaranti för dem som ämna avlägga akademiska examina. Denna står helt i linje med den strävan till utbildningens demokratisering, som vi ha fullföljt i andra avseenden.

Vi hade likaledes hoppats på litet större förståelse än utskottet visat för den fria folkbildningsrörelsen, som uppenbarligen arbetar under svåra förhållanden. Den gör säkerligen så stor nytta, att det hade varit berättigat att åtminstone ge det anslag som skolöverstyrelsen har föreslagit. Av vad jag sagt framgår också, att vi inte ha någon förståelse för den reservation, nr 4), som fogats till utlåtandet av några högermän och bondeförbundare i syfte att ytterligare försämra en del av den undervisning, som framför allt fattigfolk har nytta av. Den kombinerade korrespondens- och radioundervisningen är ju bevisligen i första hand till glädje för dem, som inte kunna kosta på sig motsvarande undervisning på annat sätt.

På en punkt vilja vi emellertid spara mer än vad Kungl. Maj:t velat spara, nämligen den som rör stipendier för utbildning av diakoner. Det finns en reservation på denna punkt. Vi motionerade i fjol om att detta anslag skulle dragas in, men vi fingo tyvärr ingen

Riksarkivet: Avlöningar.

medverkan då. I år ha emellertid flera reserveranter ställt sig på samma ståndpunkt som vi intogo i fjol, och vi komma självfallet att rösta för deras reservation.

Vi ha slutligen, som jag antydde, även en egen motion, och även om den förekommer längre fram, tror jag det är rationellt att behandla den nu. På det sättet behöver jag inte begära ordet på nytt, för den händelse det inte blir någon diskussion på den punkten. Vår motion gäller anslaget för skolmåltider. Det har motionsvägen gjorts anmärkningar i två avseenden mot de nuvarande beräkningsgrunderna för statsbidrag till skolmåltiderna. Jag har föreslagit att bidragsunderlaget skall höjas från nuvarande 60 öre till 70 öre per skolmåltid, ty minst så mycket ha priserna stigit sedan de nuvarande bestämmelserna tillkommo. I en annan motion har vidare påpekats, att nuvarande praxis i fråga om statsbidrag för skolmåltider inte tar tillräcklig hänsyn till att kostnaderna för skolmåltiderna äro ända till 3 och 4 gånger högre vid små skolor än vid större.

I fråga om differentieringen av statsbidraget till skolmåltider mellan olika slag av skolor har utskottet nu föreslagit en utredning, och detta förslag komma vi självfallet att biträda. Mitt förslag om en generell och omedelbar ökning av bidragsunderlaget står dock inte på något sätt i vägen för den föreslagna utredningen. Det är nämligen redan utrett, såsom framgår av skolöverstyrelsens framställning, att praktiskt taget alla skoldistrikt, 85 procent, ha större kostnader än vad som förutsågs vid riksdagens beslut 1946 och 1947, och utredningen visar också att flertalet skoldistrikt, över 60 procent, ha högre kostnad än 70 öre per skolmåltid. Oavsett hur det blir med differentieringen i framtiden ligger det alltså stort berättigande i kravet på att man omedelbart skall genomföra en generell höjning av bidragsunderlaget,

och ett tillmötesgående av detta krav skulle ses med tillfredsställelse framför allt i de skoldistrikt, som ha exceptionellt höga kostnader.

Utskottet har nu för omväxlings skull inte skickat med den vanliga klichén om att det statsfinansiella läget omöjliggör ett bifall till motionen, men det kanske sammanhänger med att den förekommer redan i den motion av herrar Olofsson och Svedberg, som jag nyss talade om. Utredningsförslaget i den motionen inleds nämligen med en förklaring, att det statsfinansiella läget gör det naturligt, att någon allmän höjning av bidragsunderlaget inte kommer till stånd. Hur man kan finna detta naturligt förstår jag för min del inte. I detta fall kan man nämligen inte tillgripa det resonemang man annars brukar använda på tal om den s. k. stabiliseringspolitiken. Varken motionärerna eller utskottsledamöterna mena, såvitt jag förstår, att det kan sparas någonting genom att man knappar in anslaget. I detta fall är det bara fråga om *vem* som skall betala. Allt det som staten kan slippa ifrån genom det arrangemang som föreslagits i propositionen få kommunerna betala på grund av prisstegringarna. Det förefaller mig därför berättigat, med hänsyn till de beräkningsgrunder för fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun man en gång fastslagit, att företaga en justering på detta område. Även med hänsyn till de olika principerna för uttagning av skatt till stat och kommun är det rättvist att företaga en justering på denna punkt.

Jag vill alltså redan nu, herr talman, yrka bifall till motion II: 259. Det är det enda konkreta yrkande jag för närvarande har.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman!

Riksarkivet: Avlöningar.

Det skulle inte falla mig in att vid denna sena tidpunkt ta upp en debatt med den föregående talaren. Jag skall bara tillåta mig återge två exempel på hans historieskrivning. Han talade om hur vanlottad vetenskapen är i Sverige, men han uraktlät att nämna, att det vid både 1946 och 1947 års riksdagar förelåg omfattande propositioner om en vetenskaplig upprustning av sådana mått, att det tidigare inte i ett sammanhang gjorts någonting motsvarande här i Sverige. Han talade vidare om hur det fria folkbildningsarbetet är lidande utan att låtsas om att 1947 års riksdag beslöt en genomgripande reform och bland annat lämnade ett miljonanslag till studiecirklar, vilket inte funnits tidigare.

Nog finns det många brister på det kulturella området, det märker man bäst när man själv bär ansvaret för det, men den karikatyr som här har målats för oss motsvarar ingalunda verkligheten.

Sedan kan man ta vilken hänsyn man vill till det statsfinansiella läget. Ingen räknar väl med att man ifrån herr Holmbergs sida skall få någon medverkan i det hänseendet, utan vi andra få väl utan hans hjälp beakta det penningpolitiska läget. Det har ju medfört, att man inom samtliga huvudtitlar visserligen inte har gjort någon nedskrivning, som man ibland vill påstå, utan försökt att få en bindning av utgifterna, och det har man fått göra också på åttonde huvudtiteln, men denna bindning är inte starkare än att man har kunnat öka med några miljoner för vissa särskilt angelägna ändamål.

Jag begärde egentligen ordet för att konstatera, att den allmänna syn på åttonde huvudtiteln, som Kungl. Maj:t har haft, delas också av statsutskottet. Jag ber därför att få uttala ett tack till statsutskottet för den behandling, som det har ägnat huvudtiteln, på samma gång som jag konstaterar att de smärre

avvikelser, som äro gjorda, icke äro av den art att jag för min del kan ha något att invända.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag tror tyvärr att min skildring inte ger någon vrångbild av det verkliga läget. Vad den storstilade vetenskapliga upprustningen beträffar ha vi nu fått en särskild proposition, som vi väl så småningom få behandla. Jag måste säga, så långt jag har ögnat igenom den, att den inte förefaller vara särdeles imponerande i fråga om upprustningen för vetenskapens del.

Vad det fria folkbildningsarbetet beträffar är jag inte i ovetskap om det beslut, som riksdagen fattade i fjol och som innebar ett steg framåt, men jag talade om läget nu, och det är dock ett faktum, att skolöverstyrelsen anser det finnes behov av en ökning med 225 000 kronor, vilket de fria folkbildningsorganisationerna nu komma att få bara en liten del av. Vad mina interiörer i övrigt ifrån det kulturella gebitet beträffar, så har jag uteslutande hämtat dem från det material, som finns i propositionen och som förekommit i anslutning till utarbetandet av propositionen och utskottets utlåtande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag vet inte om jag uttrycker mig väldigt dåligt eller är särskilt lågmäld, men när jag konstaterar, att man 1946 och 1947 gjorde en vetenskaplig upprustning, säger herr Holmberg, att man fått en proposition nu, som han inte tycker är något märkvärdig. Argumenterar man på det sättet, är fortsatt diskussion fullständigt överflödig.

Herr HOPPE: Herr talman! När vi på andra avdelningen tagit del av åttonde huvudtiteln, ha vi åter och åter gjort den iakttagelsen, att departementschefen funnit sig nödsakad att säga nej till en hel rad av förslag, krav och

Riksarkivet: Avlöningar.

önskningsar, som framförts och som helt säkert under normala tider skulle ha vunnit bifall. Departementschefen har — och det ha vi inte förväntat oss över — genomgående motiverat detta nej med det statsfinansiella läget. Emellertid ha vi också gjort en annan iakttagelse, och jag är så mycket mera angelägen att framhålla detta, eftersom herr Holmberg klagat på bristande generositet från departementschefens sida, och det är att departementschefen på en hel rad punkter, i viss utsträckning i varje fall, tillmötesgått önskemål och krav i fråga om den kulturella upprustningen. Det har också varit en glädje för oss på avdelningen liksom i utskottet att tycka oss kunna läsa mellan raderna och konstatera, att departementschefen, när det varit fråga om både det ena och det andra, haft sitt hjärta med i förslag, som han vid detta tillfälle nödgats avvisa. Jag tror att vi därför kunna säga från avdelningen, att vi inte haft svårt att förstå departementschefen i hans ställningstagande och att vi tillgodogjort oss hans synpunkter.

I stort sett ha vi varit mycket solidariska med honom. Det är bara på några få punkter vi försökt oss på en liten mindre justering uppåt. Jag vill taga mig friheten säga, att om alla dessa punkter gäller, så vitt jag kan förstå, att det är fråga om så små summor, att de var för sig eller tillsammans äro av den storleksordning att vi drista oss påstå, att de icke kunna på något sätt äventyra vår ekonomiska politik.

Vid punkt 3 i åttonde huvudtiteln är knuten en reservation avgiven av kammardamöter från olika politiska läger. Vi ha funnit att starka skäl tala för att man får återbesätta en för närvarande vakant förste arkivariefattning. I sitt anslagsäskande har riksarkivet på denna punkt framhållit, att det inte med nuvarande organisation kunde på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter. Det har vidare sagt, att erfarenheten bekräftat att personalbristen obön-

börligen leder till att verkets centrala och för svenskt kulturliv omistliga uppgifter finge stå tillbaka för det löpande administrativa arbetet. Det säger vidare, att man har tvingats engagera den vetenskapligt utbildade personalen i vakthållning, som eljest skulle skötas av kanslibiträden. Departementschefen själv behjärtar uppenbarligen detta och säger, att han är medveten om de svårigheter i arkivarbetet, som vållas av den nuvarande personalens otillräcklighet. En sak som jag särskilt gjorts uppmärksam på är att personalbristen på riksarkivet bland annat medfört, att man icke på ett tillfredsställande sätt hunnit ordna och registrera en hel del av de samlingar, som överlämnats till riksarkivet, vilket innebär att dessa samlingar, vilka lära vara mycket värdefulla för forskningen, äro praktiskt taget icke tillgängliga för forskarna, i varje fall ej utan mycket tidsödande arbete.

Jag nöjer mig, herr talman, med att utan många ord säga att vi reserverar oss, att vårt förslag i punkt 3 är av en sådan angelägenhetsgrad, att det finns skäl att få frågan löst nu. Jag tar mig därför friheten, herr talman, att yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten knutna reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! När man suttit här hela dagen och hört på långa debatter i ärenden av större eller mindre vikt, kan det inte hjälpas att man känner det som något av missaktning att ett ärende som åttonde huvudtiteln kommer upp till diskussion först framåt 12-slaget på natten. Det är ju i alla fall ett ärende, vars innehåll går på 360 punkter och som, trots vad herr Holmberg säger, innehåller mycket stora och viktiga frågor. Jag kan icke tillbakahålla den känslan, att kammaren icke visat denna huvudtitel tillräcklig uppskattning, ty om

Riksarkivet: Avlöningar.

den gjort det, hade den nog tagit hänsyn till den tid på dygnet, då först diskussionen i detta ärende kunde börja.

När vi på andra avdelningen av statsutskottet tagit upp till behandling de förslag, som Kungl. Maj:t framlagt i åttonde huvudtiteln, ha vi gjort det i känslan av det ekonomiska ansvar, som lika väl som det åvilar Kungl. Maj:t också måste åvila riksdagen. Alltså, vi ha med sträng noggrannhet bedömt de anslagskrav, som här ha ställts.

Det är inte bara på den nu föredragna punkten som det uttalats önskemål både ifrån myndigheter och motionärer, men jag vill här understryka — och jag förmodar att detta också varit ledstjärnan vid själva budgetarbetet — att när vi gått att behandla de olika punkterna, ha vi icke enbart betraktat det belopp, som varje punkt för sig innebär, utan företagit behandlingen ur budgetmässig synpunkt. Det är detta som gör att utskottets förslag i många olika punkter visar en kallsinnighet, som mången kanske har anledning att beklaga. Därest situationen hade varit en annan, hade det sannolikt icke varit någon större svårighet att få majoritet för en väsentlig utökning, men de skäl som jag här framfört ha varit vägledande för utskottets behandling av denna huvudtitel.

På den punkt, som vi nu närmast behandla — jag begränsar mig självfallet till att yttra mig om den föredragna punkten — ha reservanterna och särskilt den föregående talaren herr Hoppe understrukt, vilken vikt det ligger i att få återbesätta den vakanta förste arkivarietjänsten. När den varit vakant sedan 1941 eller 1942 kan man naturligtvis säga, att det har liksom ökat på arbetet genom att behovet av denna tjänst ökas för varje år. Vi i utskottet, som gått på utskottsmajoritetens linje, ha emellertid sett frågan på det sättet, att när Kungl. Maj:t inte ansett sig kunna föreslå återbesättande av tjänsten, är det inte bara en organisationsfråga

utan också en budget- och anslagsfråga. Det är huvudmotivet för att vi gått på avslag på motionen och tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Den fråga, som vi nu ha att behandla, tillhör såvitt jag förstår de smärre frågor, om vilka statsrådet nyss uttalade, att han inte ansåg att någon ändring i besluten skulle innebära någon avvikelse från den sparsamhetslinje, som ligger till grund även för detta departements äskande och som kammaren alltigenom i natt kommer att respektera. Men jag tycker ändå att vi böra dröja något, hur sent det än är på natten, vid denna första arkivarietjänst.

För det första rör det sig inte här om en ny tjänst utan om återbesättande av en vakant. Det rör chefskapet för den tredje sektionen, den sektion som har hand dels om riksdagshandlingarna, dels om de enskilda arkiven, alltså de många depositioner ifrån politiker och andra, som göras i riksarkivet. Det är den sektion, inom vilken det kanske rör sig mest inom den aktuella forskningen. Det är den sektion som intresserar historikerna, socialvetenskaperna och samhällsvetenskaperna mest. Det måste här vara viktigt, ja, utomordentligt trängande, att så mycket som möjligt av dessa arkivalier kan ordnas och registreras, så att de enskilda forskarna så hastigt som möjligt och utan att bli alltför ekonomiskt betungade kunna fullgöra sina forskningsuppgifter eller nå sina forskningsmål. Jag skall här bara peka på en uppgift, som arkivet inte hunnit med, nämligen att alltigenom iordningställa frihetstidens ännu otryckta handlingar, något som leder till mycket merarbete för åtskilliga forskare, som närmare vilja tränga in i riksdagens protokoll från denna märkliga tid i vår historia.

Härtill kommer, såsom framhållits i

Riksarkivet: Avlöningar.

pressdebatten i denna fråga, att riksarkivet är inte bara en forskningscentral utan också ett administrativt ämbetsverk. Som det framhölls i en artikel av en docent vid Stockholms högskola i en stockholmstidning i går har under ett halvt sekel riksarkivets bestånd växt ifrån en hyllmil till fem hyllmil. Under samma tid, då en femdubbling av arkivets bestånd har skett, har däremot ingen nämnvärd upprustning på det personella området gjorts. Samtidigt har riksarkivet som det centrala verket för arkivväsendet fått uppgifter, som ämbetsverket för några decennier sedan inte alls eller i varje fall inte tillnärmelsevis i samma utsträckning hade att fullgöra. Jag tänker då framför allt på den utomordentligt viktiga gallring av handlingar från t. ex. krisförvaltningen eller ämbetsverk, som åligger riksarkivet och vars rätta fullgörande är av utomordentligt stort statsfinansiellt intresse. Det händer numera ofta att riksarkivet får avstå från sin förhållandevis mycket ringa personal bland de mest kvalificerade befattningshavarna till andra verk för att åstadkomma och organisera denna gallring, ett åliggande som det knappast fanns någon motsvarighet till tidigare.

Ytterligare bör man, när man besinnar riksarkivets nuvarande läge, ihågkomma att riksarkivet inte har fått sin byggnadsfråga löst, trots att den länge stått på dagordningen. Dess arkiv äro splittrade på ett tiotal ställen i Stockholm, vilket redan det måste medföra ett utomordentligt stort merarbete och vara betungande för tjänstemännen.

Till sist kommer, att riksarkivet vid internationell samverkan på det vetenskapliga området har att upprätthålla förbindelserna med andra länder och framför allt att besvara förfrågningar och göra undersökningar. Dessa åligganden måste ankomma på mycket högt kvalificerade tjänstemän, i första hand sektionscheferna.

Jag kan inte värja mig för det in-

trycket att — utan att det naturligtvis har förelegat någon som helst avsikt från regeringarnas eller ecklesiastikministrarnas sida — riksarkivet är en av de institutioner, som statsmakterna under de senaste åren ägnat den minsta omsorgen. Det ligger stor vikt uppå att inte riksarkivet får förtvina i sin verksamhet, inte minst som vetenskaplig institution till gagn för den historiska och samhällsvetenskapliga forskningen. Jag beklagar, att statsutskottet inte ens till någon del, alltså inte ens genom några reservanter, har kunnat ansluta sig till den andra delen av vår motion, den som rör Norrland, Härnösandsarkivet, och som avser att genomföra en likställighet mellan Norrlands och övriga landsarkiv. Men i det nuvarande läget kan jag bara koncentrera mig på den här föreliggande frågan, och jag skulle vilja vädja till kammaren att i denna fråga, i vilken så många reservanter ur olika partier ha samlats, förena sig kring reservationen, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Överläggningen var härmed slutad. I avseende å utskottets i den föredragna punkten under mom. I gjorda hemställan gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hoppe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:0) mom. I i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 96 ja och 61 nej, varjämte 5 ledamöter av kammaren förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i mom. I gjorda hemställan.

På däri av herr förste vice talmannen givna proposition biföll härefter kammaren utskottets hemställan i mom. II.

Punkterna 4—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkt 20, föreslagit riksdagen att till ifrågakommande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 90 600 kronor, innebärande oförändrad medelsanvisning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nordenson* (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.* (II: 252), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 109 900 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna

I: 201 och II: 252, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna för budgetåret 1949/50 anvisa ett reservationsanslag av 90 600 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **WIBERG**: Herr talman! Under kriget blev det nödvändigt att evakueras huvudparten av Nationalmuseets värdefullaste samlingar. Både evakueringen och skötseln av konstverken handlades utan tvivel på ett sätt, som är värt allt erkännande, men under årens lopp uppkommo vissa skador, som det numera är nödvändigt att reparera. Det har visat sig att för att oundgängligt nödvändiga reparationer skola kunna verkställas ett tilläggsanslag av 19 300 kronor erfordras. Departementschefen har emellertid inte ansett sig ha möjlighet att gå med härpå, och statsutskottet har som bekant förordat bifall till propositionen. När jag ser denna statliga inställning, så kan jag inte undgå att göra en jämförelse med givmildhet och generositet från enskilt håll. Jag tänker nu närmast på föreningen Nationalmusei vänner, som bildades för ett antal år sedan på initiativ av den store kulturfrämjaren Thorsten Laurin. Under de gångna åren har Nationalmuseum tack vare Nationalmusei vänner tillförts konstverk till en självkostnad uppgående till mer än 3¹/₂ miljoner kronor. Dagsvärdet av dessa verk är åtskilliga gånger högre än det nu av mig angivna beloppet.

Ecklesiastikministern nämnde för en stund sedan, att det finns många brister i den statliga anslagspolitiken, när det gäller kulturella ändamål. Jag ger honom fullkomligt rätt. Jag förstår, att det i dessa tider, då man måste visa återhållsamhet, är svårt att göra en riktig och lämplig avvägning. Men jag anser fortfarande, att man i detta fall borde bifalla de föreliggande motionerna och sålunda anslå ytterligare

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

19 300 kronor. Jag vill också erinra om att därest detta anslag inte beviljas, blir följden, att Nationalmuseets redan förut mycket beskurna anslag kommer att ytterligare nedskäras, och det kan ju ändå inte vara meningen.

Med hänsyn till den sena timmen skall jag inte närmare utveckla mina synpunkter, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels också på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren sålunda bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Punkterna 21—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln,

punkt 51, föreslagit riksdagen att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Utskottet hemställde, med tillstyrkan- de av Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag, att riksdagen måtte såsom Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Hesselbom, Mårtensson* i Uddevalla, *Wallentheim, Lindholm, Åkerström* och *Thapper*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WALLENTHEIM**: Herr talman! Vi diskuterade ju denna fråga ganska ingående föregående år, då det var första gången som en begäran om anslag till ifrågakvarande ändamål var uppe. Man kan säga, att kammaren då fattade principståndpunkt i frågan och att man inte skulle återkomma igen. Men jag tror att det är av värde att man håller oppositionen vid liv på denna punkt. Jag vill nämligen säga, att då jag och andra reservanter här ha yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag, så är det inte av den anledningen, att det skulle vara anslagets storlek i och för sig, som här skulle väcka betänkligheter, utan vi opponera oss av rent principiella skäl.

Jag anser för min del olämpligt, att en utbildningsverksamhet, som sätter in på olika samhällsliga områden och som tar sikte på bl. a. en social hjälpverksamhet, skall knytas an till organisationer, som företräda speciella livsåskådningar. Jag tror att vid en sådan anordning blir det alltid en mycket stor frestelse för vederbörande att betrakta utbildningen mera som en bisak och att andra intressen, som egent-

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

ligen ligga på sidan om det arbete som man söker utbilda för, komma att betraktas som huvudsak. För mig är det alltid motbjudande, om man ifrån det ena eller andra hållet försöker utnyttja den sociala nöden eller de sociala missförhållandena för att låta dem tjäna biintressen av det ena eller andra slaget. Jag är rädd för att om man går in för att stödja den utbildningsverksamhet som det här är fråga om, så bidrager man kanske i själva verket till att ute i kommunerna framkalla en strid om själarna, där de sociala intressena bli inkörsporren till striden. Jag är också rädd för att här finnas så uppenbara risker för en obehörig påverkan av människorna, att detta måste på det bestämdaste tillbakavisas. Jag är också rädd för att en utbildning av detta slag så lätt kan inbjuda till hyckleri, hyckleri både från dem som bära upp verksamheten och kanske även — vilket är allvarligare — hyckleri från dem, som i det ena eller andra avscendet äro avsedda att bli föremål för denna verksamhet. Jag är också rädd för att ett fortsättande på denna väg kan leda till att det blir stridigheter inom kommunerna, när det gäller tjänstetillsättningar på detta område.

Vad skulle man över huvud taget säga, om nu inte bara kyrkan ägnade sig åt en utbildningsverksamhet för det sociala arbetet utan också de frikyrkliga organisationerna skulle gå in för en liknande inriktning av sitt arbete och begära statligt stöd för det. Jag tror att den frågan inte är en ren konstruktion. När man vet litet grand om den sekterism som kännetecknar det religiösa livet kan man inte förneka, att en sådan utveckling är tänkbar. Och vad skulle man säga, om de politiska partierna skulle komma med liknande anspråk på att få sätta i gång en utbildningsverksamhet knuten till deras allmänna politiska uppfattning? Vad skulle man säga, om man exempelvis i fråga om lärarutbildningen tillåte, att

speciella företrädare för olika livsfrågor försökte att bedriva sin egen verksamhet på detta område?

När man tittar närmare på det perspektiv för den verksamhet det här är fråga om, som Svenska diakonanstalten har utgivit, finner man enligt min mening att vad som här möter i grund och botten inte är någonting annat än ett försök att skapa ett kyrkans eget socialinstitut. Det kunde för övrigt, herr talman, vara åtskilligt att säga om detta perspektiv. Man möter exempelvis i de inledande orden meningar av följande lydelse: »Det borgerliga samhället utför i denna tid ett omfattande socialt arbete. Kyrkan har stor anledning att glädjas över den ansvarskänsla, som där kommer till uttryck, och hon ser häri en frukt av evangeliets inskräpande av brödrakarlekens förpliktelser.» Jag undrar om inte dessa ord äro väl stora ord och i ganska hög grad uttryck för egenrättfärdighet hos den institution som har format dem.

När ha vi över huvud taget i det sociala arbetet i vårt land märkt, att kyrkan tagit något verkligt betydelsefullt initiativ? Var ha vi haft kyrkomöte, biskopar, domprostar och hela denna långa rad av prelater, när det gällt att verkligen slå ett stor slag för ett förbättrat socialt läge för de breda folklagren i vårt land? Jag tror man kan säga, att de sannerligen mera befunnit sig i herrgårdsgemaken än bland ståtastugornas fattiga invånare.

Jag måste vidare säga, att när man sedan i detta perspektiv tillägger, att kyrkan känner sig kallad att inskräpa den personliga insatsen som ett nödvändigt led i den sociala gärningen, så ha vi där ett nytt exempel på vad jag anser vara uttryck för kyrklig egenrättfärdighet. Skulle det vara något speciellt för de kyrkliga intressena, att de skulle vara företrädare för en personlig insats i det sociala arbetet? Är det inte något som alltid framhålles vid den utbildning, som förekommer vid

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

de socialinstitut som vi ha? Att man för den sakens skull här skulle behöva ge understöd åt en kyrklig undervisningsverksamhet på detta område, kan jag inte finna vara befogat eller lämpligt. Dessutom vill jag också peka på att utvecklingen i andra avseenden när det gäller det sociala arbetet ju går i den riktningen, att man försöker avkoppla filantropiska och direkt religiösa engagemang, och jag tycker, att man inte på en bakväg här skall försöka komma fram till saker och ting, som man på andra områden varit beredd att avskaffa.

Vad sedan beträffar själva utbildningens art kan det nog råda delade meningar om huruvida den utbildningen verkligen till sin karaktär och till sitt innehåll är fullt jämförbar med den, som socialinstituten lämna. Då dessutom platsantalet vid socialinstituten inte är fyllt, kan det ju inte heller finnas något statligt behov att här söka få fram ett ökat antal socialarbetare på denna väg.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag för min del ber att få yrka bifall till den reservation, som på denna punkt avgivits av herr Hesselbom m. fl., vilken reservation innebär ett avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Den punkt herr Wallentheim öppnat diskussionen om har föredragits av statsrådet Quensel, och jag har följaktligen ingen direkt anledning att ingå i svaromål. Då emellertid statsrådet Quensel är förhindrad närvara här i kväll, skulle jag vilja säga bara några ord, och jag skulle därvid närmast vilja föra ned diskussionen till, skola vi säga, litet mindre principiell uppläggning och ge frågan en något mindre storleksordning än den fick i herr Wallentheims anförande.

Jag kan för min del inte finna, att

om det finns människor från olika håll och olika utbildningsanstalter, som vilja hjälpa till att få fram socialarbetare, man behöver vara så ängslig för att de äro besmittade med någon åskådning av det ena eller andra slaget, som inte direkt behöver ha samband med socialvården. Herr Wallentheim känner väl till ett annat område. Vi ha folkhögskolor av olika slag, vi ha landstingsskolorna, men vi ha också rörelseskolor. Vi ha inte bara arbetarrörelsens skolor, utan vi ha också frireligiösa samfund som ha skolor, men vi ha inte varit rädda för att ge dem anslag, utan vi ha litat på att de hålla sig inom den ram, som är uppdragen för folkhögskolan. Jag tror att det även i detta fall inte skulle skada med något av samma tolerans mot dem som driva ifrågakarande verksamhet.

Sedan skulle jag vilja tillägga bara en sak. Diakonsällskapet har i viss mån varit pionjär på detta område. Det har ägnat sig åt epileptikervården och alkoholistvården, och allt detta gör, att jag nog tycker, att kammaren i år liksom i fjol utan större samvetsbetänkligheter och utan att alltför mycket ta upp principiella frågor kan anslå dessa 10 000 kronor.

Herr WALLENTHEIM (kort genmäle): Herr talman! Det är en väsentlig skillnad mellan folkhögskolorna, som syfta till att ge allmänbildning åt unga människor, och skolor vilka, som i detta fall, avse att utbilda för tjänster i socialt arbete.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag ber bara att få konstatera, att folkhögskolorna numera inte bara äro allmänbildningsskolor, eller om vi skola använda uttrycket livsåskådningsskolor, utan också i hög grad ge en förberedande yrkesutbildning.

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

Herr HOPPE: Herr talman! Jag måste börja med att uttala min förvåning över herr Wallentheims sätt att lägga upp diskussionen. Han gick ju till råfäst- och rättarting med diakonanstalt, kyrka och kristet liv här i Sverige.

Det är bara på en punkt jag vid denna sena timme skall inlägga en bestämd gensaga. Som den hederlige man herr Wallentheim är, vilken jag har anledning akta högt, skulle jag tro, att han är redo att här backa. Han säger, att man har anledning att befara, att vid en sådan anstalt som diakonanstalten kommer utbildningen att bli en bisak. Detta är naturligtvis en beskyllning, som jag tar för givet, att herr Wallentheim, när han tänker över den, inte verkligen vill stå för.

Jag skulle här vilja stryka under att detta anslag, som redan sagts, inte är nytt för året. Dessutom vill jag understryka en annan sak, som kanske inte kommit fram tillräckligt under debatten. Herr Wallentheim sade, att det finns ingen anledning att stödja diakonanstalten. Jag gör ärade kammarledamöter uppmärksamma på att det inte är fråga om att ge något stöd direkt åt diakonanstalten, utan det gäller hjälp i form av stipendier åt fattiga pojkar, som där söka sin utbildning.

Jag vill också i detta sammanhang erinra därom, att när frågan förra året var före, var ett yttrande av socialstyrelsen bilagt den kungl. propositionen i ärendet, i vilket yttrande socialstyrelsen pekade på det stora behovet av socialarbetare och framför allt med den motiveringen tillstyrkte bifall till framställningen. Vi kunna väl säga, att sociallagstiftningen under de senaste decennierna har gjort, att behovet av socialarbetare blivit väsentligt större än tidigare, och vi kunna ta för givet, att behovet kommer att öka under de närmaste åren. Den nya kommunindelningen, som vi vänta på, måste, såvitt jag förstår, medföra att socialvårdsarbetet i de nya storkommunerna, i varje fall i

de största, måste överlämnas till socialvårdstjänstemän. Vi kunna väl vara rätt ense om att den omvårdnad om människorna, som statsmakterna äro angelägna om att genom sin sociallagstiftning ge alla som i en eller annan form behöva hjälp av samhället, kommer inte de hjälpbehövande till del, om det inte finns väl utbildade människor, som kunna förmedla denna samhällets omvårdnad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Efter det senaste anförandet är det egentligen onödigt att yttra sig. Jag begärde emellertid ordet med anledning av det anförande som hölls av herr Wallentheim. Och jag måste säga, att jag liksom herr Hoppe är mycket överraskad över att herr Wallentheim tog i så hårt på denna punkt. Så mycket mer överraskande var det som vi icke hörde talas om någon rädsla från hans sida i utskottet. Jag vill säga till herr Wallentheim, att är han icke rädd för något värre än detta, kan han säkerligen vara ganska lugn. Det är väl i varje fall så, att vi i vårt sociala arbete behöva människor som äro villiga att offra sig för uppgifter av olika slag. Dessa diakoner äro ju dessutom, såsom det påpekades i ett anförande i första kammaren, pionjärerna när det gäller det sociala arbetet.

Herr Wallentheim talade om faran för obehörig påverkan. Jag undrar, om herr Wallentheim vid närmare övervägande själv tror på den saken. Här gäller det bara ett bidrag på 10 000 kronor till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid svenska diakonanstalten. Jag tycker icke att det finns anledning att här göra sig några som helst bekymmer över detta anslag. För min del skulle jag vilja uttryckligen säga ifrån, att jag är glad åt att Kungl. Maj:t kommit fram med saken. Jag är överty-

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

gad om att detta anslag kommer att ge lika stor valuta som många av de övriga anslagen på huvudtiteln.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm: Herr talman! Jag måste ge uttryck åt min smärtsamma förvåning över den intolerans, som herr Wallentheims anförande nyss bar vittnesbörd om. Den kan icke förklaras på annat sätt än att han icke känner till svenska diakonanstalten.

Under flera decennier, innan vi ännu hade något socialinstitut, utbildade diakonanstalten och sände ut socialarbetare till skilda arbetsfält, i fattigvård, barnavård, alkoholistvård och sjukvård av olika slag. Redan på den tiden erhöles diakonerna en gedigen både teoretisk och praktisk utbildning. Till den senare hörde — och så är det alltfjämt — att diakoneleverna fingo deltaga i allt slags arbete inom olika slag av vårdhem. Även de enklaste och mest påfrestande sysslor fingo de utträta.

Till diakonanstalten har alltid varit knuten en omfattande epileptikervård — som bekant en av de svåraste och mest krävande sjukvårdsgrenarna — vid vilken eleverna få ådagalägga sin villighet att tjäna hjälplösa medmänniskor. En sådan träning i och uppfostran till arbete har varit av den största betydelse för elevernas senare gärning. De ha fått lära sig att icke rygga tillbaka för någon vedervärdighet.

Till hela denna utbildning, vilken varit av en utomordentligt stor betydelse för socialvården i vårt land, har samhället hittills icke bidragit ekonomiskt. Det har varit kyrkfolket i vårt land, som bekostat den, liksom så mycket annat, vilket de ärade reservanterna säkerligen äro ovetande om.

Vilka är det då som blivit elever vid Stora Sköndal? Det har, såsom det upp-

lysts om, i regel varit fattiga pojkar, som burit på en obändig längtan att få ge ut sig för att tjäna lidande medmänniskor. Det har varit torparpojkar, bondpojkar, skoghuggare från Norrland eller fiskarpojkar från västkusten, ynglingar som stått i affär eller suttit på kontor. Alla ha de känt, att de måste lämna allt för denna inre kallelse. Det har för dem icke varit en modesak eller ens en levebrödsfråga, som det tyvärr är för så många nu, vilka, som det heter, skola »ägna sig åt något socialt». Många gånger har det varit skralt med den teoretiska förutbildningen, och därför har stor uppmärksamhet och mycken möda ägnats åt att bibringa dem de nödvändiga bokliga kunskaperna. Detta har också i allmänhet lyckats över förväntan. Segt och under stora försakerelser ha de kämpat sig fram till diakoninvigningen.

Nu håller diakonanstalten på att genomgå en nydaning. I samband med dess nyligen firade 50-årsjubileum har dess ledning beslutat ge sina elever både bättre förhållanden under studietiden och ökade möjligheter att möta de krav, som en modern socialvård ställer på dem.

Det kan tyckas, att detta är ett synnerligen lovvärt syfte. För detta ändamål bygges ett stort elevhem, och studieplanen arbetas om till jämbördighet med socialinstitutens, åtminstone i fråga om sociala kunskaper. Till ledare ha förvärvats utomordentliga krafter, läkare, fyra eller fem byråchefer, en överdirektör, en lektor, en filosofie doktor osv. Anstaltens ledning har nu hemställt om ett blygsamt anslag för att kunna hjälpa de mest behövande av eleverna, alltså sådana som komma till anstalten ofta med bara några hundra kronor på fickan, sparsamt utrustade med kläder, utan lånemöjligheter men med en brinnande önskan att få bli till hjälp.

Skulle nu verkligen Sveriges riksdag — mot bakgrunden av allt vad diakonanstalten och diakonerna uträttat för

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

landets socialvård — vilja förvägra denna uppmuntran och detta stöd åt några av sina bästa medborgare? Jag kan icke tänka mig det.

Herr Wallentheim menar, att vederbörande skola gå till socialinstitutet och icke bilda en särskild kategori för sig. Det hela skulle vara ett kyrkans försök att obehörigt blanda sig i socialvården, anser han. Till detta skulle jag vilja säga, att kyrkan icke på något sätt blandar sig obehörigt i socialvården. Den stiftar inga lagar för socialvården. Men att, som kyrkan gör, fostra unga män och kvinnor till att osjälviskt tjäna människor i de former, samhället i sin lagstiftning dragit upp, kan väl icke kallas för att obehörigt utnyttja eller blanda sig i socialvården. Om det är något som är legitimt, måtte det väl vara att skänka socialvården personliga krafter, som bäras av socialt patos och äro fostrade till att bevisa kärlek. Jag tror, att det är socialvårdens stora nöd för närvarande — och den kommer att bli alltmer markerad — att det för fler och fler blir en strid om karriär och lönegrader i stället för en strävan att ge stöd åt hjälpbehövande människor.

Med anledning av talet om att eleverna skulle gå till socialinstitutet i stället vill jag ytterligare säga, att de i regel icke passa där. Dessa institut besökas huvudsakligast av studenter, filosofie kandidater osv., i varje fall av ungdom med större teoretisk förutbildning än dessa unga män. För det första skulle de icke utan lång tidsutdräkt komma in vid provning till socialinstitutet. För det andra skulle många av dem icke känna sig hemma där. Då frågar jag: Är det icke ett verkligt demokratiskt handlingsätt att göra som diakonanstalten: taga emot dem med den förutbildning de ha och arbeta med dem, tills de bli dugliga för sin sociala gärning?

Det skulle vara både orättvist, oekonomiskt och oekonomiskt att stänga vägen för dessa småfolkets söner och hindra dem att utan alltför stor tidsspil-

lan och kostnad nå sitt mål. Jag kan av mångsidig personlig erfarenhet betyga, att dessa diakoner, som ha kommit från enkla förhållanden men som ha en frisk och oförvillad syn på livet och människorna, ofta överträffa sina teoretiskt mer utbildade men mindre verklighetsprövade kamrater från socialinstitutet när det gäller en enkel men krävande social gärning. Men självklart behöva vi både socialinstitutens och de kyrkliga diakonianstalternas utbildning.

Jag vädjar till kammaren att följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag och därmed förhjälpa en rad duktiga, mindre bemedlade svenska pojkar till att bli dugliga socialarbetare av det slag vi så väl behöva.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! För att intet missförstånd skall uppstå vill jag göra samma deklaration som jag gjorde i fjol, att jag ingenting har att erinra mot att människor med kristen livsåskådning ägna sig åt socialt arbete, men att jag anser att de skola ägna sig åt det som andra medborgare och icke såsom knutna till en viss religiös åskådning eller viss religiös församling.

Till herr Hoppe skulle jag vilja säga, att han nog missuppfattade något av vad jag sade. I mitt anförande gjorde jag aldrig något påstående om att det sociala arbetet vid diakonanstalterna skulle betraktas som en bisak och andra saker som huvudsak. Jag sade, att frestelsen fanns, att det kunde bli på det sättet. Och kyrkans män bruka sannerligen icke spara på att tala om för oss andra, vilka frestelser man kan vara utsatt för.

Sedan vill jag till herr Svensson i Grönvik säga, att då jag i utskottet icke gick in på någon detaljdiskussion i saken, berodde detta på att utskottets ledamöter i huvudsak äro desamma i år som i fjol. Jag kunde därför inskränka mig till att göra en hänvisning till den debatt vi tidigare haft. Men kammaren

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

har sedan föregående år genomgått en förnyelse i betydande omfattning, och det kan därför vara motiverat att för kammaren redovisa den uppfattning man har.

Jag är icke rädd för något annat på detta område — och det kan vara tillräckligt — än att samvetsfriheten skall komma att hotas för många människor. I det sammanhanget vill jag relatera en sak. För ett par år sedan låg jag på ett sjukhus, som är nära anknutet till diakonistyrelsen. Jag fick en utmärkt vård — det är icke tu tal om den saken — av både läkare och sjuksköterskor. Men jag sätter ett frågetecken för toleransen. Jag sätter ett frågetecken på den punkten därför att, utan att jag vid ett tillfälle under min vistelse på sjukhuset blivit tillfrågad om vad jag själv önskade, dörren ut mot korridoren öppnades och en präst kom in för att hålla en religiös betraktelse. Jag låg just då och hörde på ett föredrag av Ture Nerman om den svenska arbetarrörelsen, något som jag var mera intresserad av och hade mera uppbyggelse av än prästerliga förkunnelser. Men det var ingen som frågade mig vilketdera av detta som jag helst ville höra.

Jag är rädd för att det är sådana metoder och former vi kunna råka in i, och därför tror jag det kan vara på sin plats att höja ett varnande finger.

Herr andre vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! Mitt anförande skall inte bli långt.

Jag har vid åtskilliga tillfällen haft möjlighet att följa diakonerna i deras praktiska gärning, både inom alkoholist- och sinnessjukvården, och deras kristna livsåskådning har sannerligen inte gjort dem mindre beredda eller sämre skickade att utföra sitt arbete. De ha gått till verket med en stark känsla av ansvar för sina medmänniskor och med en ärlig vilja att hjälpa

andra. Min uppfattning är att andra kammaren skulle handla illa, om den icke lämnade detta anslag.

Herr **HEDLUND** i Östersund: Herr talman! Jag känner en stark ovilja mot att störa kammaren vid denna tid, men jag kan inte underlåta att deklarerera min inställning till denna fråga.

Långt innan vi hade några institutioner för utbildning i socialvård fanns Svenska diakonsällskapets utbildningsanstalt för socialarbetare. Jag vet inte hurudana förhållandena äro i övriga delar av landet, men i Norrland äro de vid diakonanstalten utbildade funktionärerna mycket högt uppskattade socialvårdare. Även om jag inte underkänner andra socialarbetare måste jag ändå säga, att dessa, som ha fått sin utbildning på Stora Sköndal, stå i en klass för sig. Jag har inte bara sett diakonerna i deras arbete, jag har även sett den plats, där de utbildats, och jag tror, att om herr Wallentheim fick tillfälle att se i vilken miljö dessa personer utbildas så skulle alla hans farhågor för att vi genom diakonerna skulle få något snedvridet i socialvården totalt försvinna.

Vi skola inte föreställa oss att den är den bäste socialarbetaren, som kan mest nationalekonomi, som kan våra sociallagar och som iakttar en bestämd besökstid på sitt kontor. Jag sätter mera värde på diakonen, som kan alla teorier och som tillika förstår att socialvården bör ha annat innehåll än materiellt understöd.

Jag skulle beklaga, om andra kammaren genom att vägra detta anslag så illa skulle uppskatta det storartade arbete, som diakonsällskapet utför genom sin diakonutbildning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i

punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 51:o i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Punkterna 52—205.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 206.

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkt 221, föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förcheft två motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 259) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att kommunernas bidrag till anordnande av skolmåltider skulle beräknas efter bidragsunderlag på 70 öre per

Bidrag till anordnande av skolmåltider.

måltid samt att till bidrag för anordnande av skolmåltider för budgetåret 1949/50 anvisades ett förslagsanslag av 16 550 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 259, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor;

b) i anledning av motionen I: 94 och med hänsyn till vad utskottet i sin motivering anfört, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en översyn av bestämmelserna i gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolmåltider och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Jag skall be att i enlighet med vad jag tidigare anfört rörande denna punkt få yrka bifall till motionen II: 259.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 259; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 206:o i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 259.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 207—226.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 227.

Kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under denna huvudtitel, punkt 242, föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning samt Folkskolor m. m.:Handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning för budgetåret 1949/50 anvisa respektive ett reservationsanslag av 145 000 kronor och ett förslagsanslag av 340 000 kronor, innebärande anslagshöjningar med respektive 68 000 och 300 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, för budgetåret 1949/50 anvisa

a) till Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett reservationsanslag av 145 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.: Handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett förslagsanslag av 340 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Bergh*, *Svensson* i Grönvik och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, för budgetåret 1949/50 anvisa

a) till Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett reservationsanslag av 135 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.: Handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning ett förslagsanslag av 170 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag har jämte två andra utskottsledamöter vid denna punkt fogat en reservation.

Det gäller ju här en försöksundervisning i engelska språket, en kombinerad korrespondens- och radioundervisning. Denna försöksverksamhet har pågått sedan läsåret 1945—46 och omfattade då omkring 500 elever. Läsåret 1947—48 utökade man elevantalet till 1 000. För nästkommande läsår har skolkommissionen uppgjort ett förslag omfattande två alternativ. Enligt alternativ I skulle i denna undervisning delta 500 skolor och 5 000 elever, enligt alternativ II 250 skolor och 2 500 elever. För att det skall bli någon behållning av denna korrespondens- och radioundervisning måste det vid skolorna finnas handledare. För avlöandet av dessa föreliggande två förslag, dels att statsbidrag skall utgå för två veckotimmar och dels för tre veckotimmar. Reservanterna ha gått på alternativ II hela vägen igenom. Jag skall be att med några ord få motivera varför vi ha anslutit oss till alternativ II.

Som jag nys erinrade om har denna försöksverksamhet så småningom utökats. Nu vilja Kungl. Maj:t och utskottet, som följa alternativ I, med ett enda svep gå upp från 1 000 till 5 000

Kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

elever. Jag finner detta en smula bråd-
störtat.

Såvitt en lekman kan bedöma är det viktigaste i detta sammanhang handledningen. Utan en sakkunnig handledning är det nog inte så mycket bevänt med denna undervisning. Det är alltså på denna punkt som man huvudsakligen måste uttala en reservation. Inom andra avdelningen i statsutskottet diskuterade vi denna fråga mycket ingående, och det var inte bara från min sida som avvikande meningar framfördes rörande möjligheten att få tillräckligt antal kunniga och vana handledare. Såvitt det har meddelats utskottet har inte någon undersökning genomförts huruvida det är möjligt att få ett tillräckligt antal sådana handledare. Så mycket är väl i varje fall klart att man inte kan göra gällande att man har tillgång till fullt kompetenta handledare. Man har helt enkelt sagt att det i detta fall kan vara en fördel att använda handledare av olika, låt mig säga kvalitet. Man menar sålunda att det inte alltid är säkert att de bästa handledarna äro de som ha akademisk utbildning utan att kunniga och intresserade lärare som inte ha sådan utbildning kunna vara lika bra handledare. Jag är gärna villig att gå med på den saken. Men de lärare som skola medverka i denna undervisning böra väl i alla fall ha förutsättningar att kunna ge handledning. När de t. ex. komma i den situationen, att eleverna på grund av undervisningens natur fråga om en sak, skola de kunna så mycket, att de kunna lämna tillräckliga och uttömmande svar. Om en lärare inte kan nöjaktigt besvara en fråga, som ett kunskapsgirigt skolbarn ställer till honom, är detta en synnerligen allvarlig sak. Detta gäller i hög grad i fråga om denna undervisning. Det skulle vara mycket beklagligt om vi inte kunde få handledare, som äro så kunniga att de i den situationen äro i stånd att fylla sin uppgift. Enligt mitt

förmenande föreligger det verkligen risk för att vi inte kunna få ett tillräckligt antal kunniga handledare. Då blir försöksverksamheten i det hänseendet misslyckad. För oss reservanter har det varit det väsentliga att vi ha garantier för att undervisningen blir av sådan art, att eleverna ha full behållning av densamma.

Det finns alldeles säkert många, som äro tveksamma över huvud taget beträffande denna undervisning. Till dem hör emellertid inte jag. Det sades — kanske ironiskt — i utskottet till oss reservanter, att om ni gå på alternativ II kunna ni beskyllas för att vara bakåtsträvare, kulturellt sett. Jag anser åtminstone för min del att man inte av skolkommissionen kan betecknas på detta sätt, då man ju i alla fall går in för ett av skolkommissionen själv uppgjort alternativ.

Jag skulle i detta sammanhang vilja påpeka ytterligare en omständighet. Med den rådande mycket allvarliga bristen på lärare skulle det kunna tänkas, att det kan uppstå luckor i den övriga undervisningen, om lärarna skola ägna tre timmar per vecka åt denna undervisning. Den övriga undervisningen får då övertas av lärare med lägre kompetens. Vi ha ju tyvärr inte tillgång till fullt kompetenta lärare. Vi få använda oss av överåriga lärare och lärare med lägre kompetens än vad de egentligen skulle ha. Det kan i detta sammanhang vara en sak som tål att tänka på, att vi rycka bort 500 av de bäst kvalificerade lärarna under tre veckotimmar för denna handledning. När jag har försökt att efter bästa förmåga tränga igenom denna fråga, har jag kommit till den slutsatsen, att det är säkrare att följa alternativ II. Det innebär en större garanti för att vi få tillräckligt skickliga och kunniga handledare, så att vi inte misslyckas med hela denna försöksverksamhet.

Man får vidare beakta den ekono-

Kombinerad korrespondens- och radioundervisning.

miska sidan av saken. Jag har inte lagt huvudvikten vid denna, men man kan väl i varje fall under dessa tider, då både herr statsrådet och jag åberopat knappheten på medel som ett motiv för att vi ha gått ifrån så många önskemål både från myndigheter och motionärer, bortse från denna sida av saken. Det gäller i detta fall ett belopp av 180 000 kronor. Jag tycker inte att det har någon direkt avgörande betydelse i detta sammanhang, men om det är så att vi kunna äventyra undervisningen genom att kosta på det större beloppet, tycker jag verkligen att det ändå kan vara skäl att vänta med denna försöksverksamhet i större skala något längre och nu stanna för det mindre alternativet.

Det är dessa skäl som gjort att jag kommit att ansluta mig till skolkommissionens alternativ II, vilket innefattas i den vid punkten fogade reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Den punkt som nu föreligger till behandling är i eminent grad en landsbygdsfråga. Detta gör att jag trots den sena timmen under några minuter vågar uppta kammarens tid. Landsbygden blir ju alltid eftersatt i undervisningshänseende på grund av de långa avstånden och de små skolorna. Här har man nu gjort ett försök med undervisning i engelska, kompletterad med radio-, grammofon- och korrespondensundervisning. Försöken ha hittills slagit utomordentligt väl ut. Detta har jag fått bekräftat vid samtal med dem som inspekterat undervisningen, nu senast på Gotland. De som från början voro tämligen kyligt inställda till dessa försök vitsorda nu att resultatet blivit synnerligen gott.

Nu har skolkommissionen föreslagit, att man skall utvidga försöken i så

hög grad, att de skulle omfatta 5 000 ungdomar. Skolkommissionen har emellertid även framlagt ett alternativ, gällande 2 500 barn. För det större alternativet skulle det behövas 500 lärare, för det mindre 250. Herr Svensson i Grönvik är rädd för att man inte får tillräckligt skickliga handledare, om man tar det större alternativet. Detta kan emellertid sägas vara en fråga om geografisk utbredning. Tar man det större alternativet kommer denna verksamhet att omfatta samtliga inspektionsområden i hela landet. Om man tar det mindre alternativet har man tänkt sig att få med halva antalet inspektionsområden. Om man tar halva antalet inspektionsområden finns det ingen anledning att tro, att det i dessa områden skulle finnas flera lämpliga handledare än i den återstående halvan. Gentemot detta kan ju herr Svensson invända att det kan vara lämpligt att sprida denna undervisning över hela landet men ändå ha ett mindre antal läraravdelningar. De som hittills följt verksamheten säga emellertid att man lyckats mycket bra med handledningen. Jag roade mig i dag med att ta reda på i skolöverstyrelsen, hur många folkskollärare som vid utgången av förra året fått kompetensbevis för undervisning i engelska språket. Det befanns vara 2 340 stycken, och man sade att antalet ökar med 400—500 för varje år. Till dessa komma sedan lärare som ha akademisk utbildning i engelska och som följaktligen inte behöva begära något kompetensbevis. För denna kombinerade radio-, grammofon- och korrespondensundervisning behöves för övrigt inte något kompetensbevis ifrån skolöverstyrelsen. Jag tror följaktligen inte att det föreligger någon risk för att det inte kommer att finnas handledare i tillräcklig utsträckning. Jag tror att kammaren med mycket god tillförsikt kan bidra till det krafttag, som man här vill ta för att hjälpa landsbygdens ungdom. Bortsett från

Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

att det här gäller en försöksverksamhet få dock 5 000 ungdomar en undervisning som de eljest inte skulle få.

Herr Svensson i Grönvik talade om kostnader. Men man brukar också tala om att få så mycket som möjligt för pengarna. För den som vill se på siffrorna är det lätt att räkna ut, att handledningen blir dubbelt så dyr för 5 000 elever som för 2 500. Men kostnaderna för själva anordnandet av undervisningen, alltså för radioutsändningar och det material som skickas ut till eleverna, ökar bara med 10 000 kronor. I det billigare alternativet uppgå dessa kostnader till 135 000 kronor, i det dyrare till 145 000 kronor. Man får alltså betydligt större valuta för de pengar som man ger ut om man tar det större alternativet. Detta är emellertid intet avgörande skäl. Det avgörande skälet att stanna för detta alternativ är, att man bör göra en kraftansträngning när det är fråga om en så betydelsefull sak som det här gäller.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Efter herr statsrådets utförliga anförande kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 228—270.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 271.

Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Utskottet redovisar på denna punkt anslagen till kommunala och en-

skilda anstalter för yrkesundervisning. Jag har där avgivit en blank reservation, i vilken jag anslutit mig till en motion av herr Svensson i Ljungskile och mig, där vi hemställt att statsbidraget till ifrågavarande skolor måtte höjas med 25 %. Jag skall här i korthet anföra några synpunkter på detta ärende, som jag tycker är av mycket stor betydelse.

I Kungl. Maj:ts kungörelse nr 705 av den 7 november 1921 fastställdes, att statsunderstödet till rektors och lärares avlöning vid de kommunala yrkes-skolorna skulle utgå med två tredjedelar av angivna lärararvoden. I samma kungörelse anges också storleken av dessa arvoden, nämligen minst 4 kronor 50 öre per undervisningstimme i lärlingsskola för industri, hantverk eller handel; minst 2 kronor och 75 öre vid lärlingsskola för husligt arbete m. fl.; minst 5 kronor vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola samt minst 3 kronor vid yrkesskola för husligt arbete.

Ingen lär väl kunna bestrida att de fastställda lönerna äro synnerligen blygsamma. Denna en gång fastställda relation mellan statens och kommunernas andel av kostnaderna för rektors och lärares avlöning har dock icke från statens sida upprätthållits. Statsunderstödet har sålunda sänkts två gånger sedan dess, först från 3 till 2: 67 och senare till 2: 35 kronor per undervisningstimme inom lärlings- och verkstadsskolorna samt först från 3: 33 till 3 och senare till 2: 55 kronor per undervisningstimme inom yrkesskolorna. Efter 1933 ha inga andra ändringar vidtagits i fråga om statsunderstöden till yrkesundervisningen än att undervisningen i husligt arbete jämställts med den övriga yrkesundervisningen.

Nu veta ju alla att levnadskostnaderna ha stigit högst väsentligt under de år som gått, och man har också i en hel del kommuner tagit konsekvenserna

Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

av detta och höjt ifrågavarande arvoden. I andra kommuner däremot har man icke vidtagit några sådana åtgärder, och där ha svårigheterna att få lärare blivit högst betydande. Situationen är den, att statsbidraget till utgående timlärararvoden torde motsvara i medeltal 50 % av lönerna. För de fast anställda yrkeslärarna uppgår statsunderstödet till knappt en tredjedel av utgående löner.

Det förekommer inte så sällan, särskilt beträffande dagskolor samt verkstads- och hushållsskolor, att eleverna i dessa till stor del komma från andra kommuner än den, där skolan är belägen. Så vitt jag känner till lämnas icke några ekonomiska bidrag från elevernas hemkommuner till skolkommunen, vilken sålunda på grund av nödvändigheten att höja minimiarvodena till lärarna samtidigt som statsunderstödet sänkts, fått en ensidig och hård belastning vid finansieringen av sina yrkesskolor. Detta förhållande ter sig onekligen i längden ohållbart och kan knappast fortsätta, om man skall kunna uppehålla denna del av undervisningen.

Jag vill också påpeka, att en höjning av statsbidragen icke innebär ökade samhällseliga utgifter. Det är närmast frågan om en utjämning av kostnaderna mellan staten och vederbörande skolkommuner.

När författningarna om ifrågavarande arvoden fastställdes låg yrkesskoleväsendet i sin linda, kan man säga. Det har sedan dess utvecklats högst väsentligt, och man måste nog säga att den bristande proportion mellan statsunderstöden och lärararvodena, som nu förefinnes, utövar en stark broms på hela yrkesskoleväsendets utbyggnad. Ett effektivt arbetande yrkesskoleväsende är en starkt produktionsfrämjande faktor, och en ökning av understödet till ifrågavarande skolor ter sig därför trängande.

Nu skriver utskottet i sitt här före-

liggande utlåtande, att »utskottet för sin del funnit starka skäl tala för en snar förbättring av statsbidragsgrunderna beträffande yrkesundervisningsanstalterna». Men så fortsätter utskottet: »Emellertid har utskottet under hand inhämtat, att spørsmålet härom för närvarande är under övervägande inom 1946 års skolkommision och att utredningsarbetet numera fortskridit så långt, att det bör vara möjligt att på utredningen grundat förslag kan underställas nästa års riksdag.»

Jag hoppas, herr talman, att denna optimistiska uppfattning kommer att besannas. När jag här ser att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande tillåter jag mig att till honom rikta en enträgen vädjan att söka förverkliga denna optimistiska förhoppning. Det är verkligen på tiden att effektivast möjliga åtgärder vidtagas från statens sida på detta betydelsefulla område av undervisningen.

Jag har med detta mitt anförande velat fästa kammarens uppmärksamhet på dessa problem och har, herr talman, för dagen inte något yrkande.

Häruti instämde herr *Widén*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! Jag anser mig böra meddela herr Malmberg i Skövde, att jag redan inför förra årets riksdag hade denna fråga uppe. En undersökning hade också gjorts, men på grund av det läge som budgetarbetet då befann sig i kunde någon höjning av anslaget icke ske. Frågan har också varit uppe i år, och om läget lättar till ett annat år, så blir det en höjning av detta anslag. Jag delar fullständigt herr Malmborgs i Skövde uppfattning att detta anslag måste höjas.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 272—297.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 298.

Understöd åt studiecirkelverksamhet.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under förevarande huvudtitel, punkt 315, föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor, vilket innebar oförändrad medelsanvisning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.* väckt motion (II: 171), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t göra framställning om utredning angående i motionen angivet avseende och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Motionen avsåg åtgärder för stärkande av kristendomens inflytande hos vårt folk, bl. a. genom att möjliggöra statsbidrag till söndagsskolornas frivilliga undervisning i bibelkunskap för barn i skolåldern.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Understöd åt studiecirkelverksamhet för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor;

b) att motionen II: 171 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **HANSSON** i Skediga: Herr talman! Vi äro några ledamöter av denna kammar som väckt en motion i förevarande fråga. Vi hemställa däri, att bidraget till studiecirkelverksamhet måtte utsträckas till att omfatta även söndagsskoleverksamheten. Så som nu gällande bestämmelser äro utformade äro de åldersklasser uteslutna, som gå i söndagsskolorna. De äro för unga. Vi ha i vår motion begärt en utredning av denna

Understöd åt studiecirkelverksamhet.

fråga, för att det skulle bli möjligt också för bibelstudieverksamheten i söndagsskolorna att inräknas i den studiecirkelverksamhet, som åtnjuter statsbidrag.

Jag hade inte tänkt begära ordet vid denna punkt, men när jag läser det föreliggande utskottsutlåtandet och motiveringen för avslag på motionen, börjar jag fundera över vad statsutskottet menar. Utskottet skriver nämligen: »Den av motionärerna ifrågasatta sänkningen av den i gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av studiecirkelverksamhet stadgade åldersgränsen för att därigenom möjliggöra statsbidrag till söndagsskolornas frivilliga undervisning i bibelkunskap för barn i skolåldern skulle nämligen enligt utskottets mening kunna verka prejudicerande och därmed leda till icke önskvärda konsekvenser.»

Om man här hade gjort den utvidgningen att anslaget till studiecirkelverksamheten också skulle omfatta bibelkunskap för ifrågavarande åldersgrupper, så att de finge upp ögonen för bibelns stora värde, så frågar man sig om statsutskottet verkligen med fog hade kunnat säga, att detta skulle leda till några icke önskvärda konsekvenser. Jag får verkligen beklaga om utskottet har den uppfattningen om den kristliga verksamheten. Om man följer med ungdoms- och missionsarbetet skall man nämligen finna, att missionärerna vinna de största resultaten just med barn i skolåldern. Det är just dessa åldersklasser bland hednabarnen, som vinnas för den andliga verksamheten. Men i vårt land ha vi nu kommit så långt, att om vi gå den i motionen föreslagna vägen, så säger utskottet att detta kan leda till »icke önskvärda konsekvenser». Jag hoppas att detta inte är den verkliga motiveringen för avslag på vår motion, utan att utskottet här gjort sig skyldigt till någon felskrivning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion, II: 171.

Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag är inte säker på att motionärerna helt ha tänkt sig in i vilka konsekvenser som skulle bli följden av ett bifall till deras motion. Jag tror också att man gör denna sak den största tjänsten om man inte drar upp någon debatt i denna fråga. Vi ha i utskottet, med full förståelse för de önskemål och tankar som ligga bakom motionen, icke ansett oss kunna gå med på motionens yrkande. Detta vårt ställningstagande har icke skett på grund av att vi icke förstått de konsekvenser, som ett bifall skulle medföra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Jag vill bara säga, att då vi motionärer begärt att ärendet skulle hänskjutas till Kungl. Maj:t för utredning, så tycker jag att utskottet hade kunnat gå med på denna begäran. Jag vill inte skvallra ur skolan och nämna några namn, men under de senaste åren har det på högsta ort glädjande nog förefunnits stort intresse för denna fråga, och jag tycker det är beklagligt att utskottet nu icke har kunnat gå med på att Kungl. Maj:t skulle utreda denna sak, så att vi hade kunnat komma till något resultat.

Överläggningen var härmed slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i förevarande punkt under mom. a).

I avseende å mom. b) framställde herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 171; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 299—301.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 302.

Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Punkten föredrogs, och yttrade därvid:

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt därför att jag här har antecknat en blank reservation, och med anledning därav skall jag be att få säga några ord.

Den upprustning, som det frivilliga folkbildningsarbetet fick för ett par år sedan, var utomordentligt glädjande, och den har också motsvarats av ett stigande intresse från de breda folklagrens sida. Det är bara synd att den strävan till kvalitativ förbättring, som studieförbunden här åsyfta, — framför allt genom studieledarutbildningen — icke kan fortsätta i den ursprungligen beräknade takten på grund av att anslaget icke kan höjas tillräckligt. Jag måste säga, att mitt hjärta i själva verket är med motionärerna på denna punkt och att jag vill inte säga mitt förstånd men väl min röst är bakom utskottets förslag. Jag förstår, att det i nuvarande ekonomiska läge inte gärna är möjligt att åstadkomma någon ökning av ifrågavarande anslag, men jag skulle vilja rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att till ett kommande år om möjligt försöka ge folkbildningsarbetet ökade möjligheter på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BLADH: Herr talman! 1947 års riksdag beviljade med glädjande enighet så mycket medel till det frivilliga folkbildningsarbetet, att detta kunde få en omfattning och en kvalitet, som motsvarade det verkliga behovet och det förefintliga intresset i landet. Av erfarenhet vet jag att folkbildningsarbetets målsmän satte mycket stort värde på

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

den givna hjälpen och inriktade sitt arbete därefter. I en orolig tid som den nuvarande vilja de också ställa sig helt i samhällets tjänst. Detta gäller även på den allmänna informationens område. Mycket av det arbete, som under det senaste kriget utfördes av informationsstyrelsen, hade därför kunnat överlåtas på det frivilliga folkbildningsarbetet, om anslaget hade räckt till för detta. Med det mindre anslag, som nu föreslagits i utskottets förevarande utlåtande, minskas dessa möjligheter, därför att anslagsprutningen bland annat drabar administrationen och möjligheterna att utbilda studieledare. Men, vad värre är, det lägger också delvis hinder i vägen för ett nyttiggörande av de grundanslag, som för ett par, tre år sedan beviljades och som voro så välkomna.

Det är inte utan en viss beklämning som man läser om det förordade bidraget till Unesco samtidigt som man stryper anslaget till viktiga delar inom landet. Jag vet att Unesco är en institution, som man vill tjäna, men jag vill ändå säga, att om någon skillnad skall göras mellan olika organisationer, så bör anslag i första hand beviljas till arbetet inom landet. För utskottets välvilliga skrivning äro vi motionärer tacksamma och hoppas att den skall leda till att anslaget nästa år beviljas.

Herr talman! Som läget nu är finner jag icke anledning att framställa något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 303.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 304.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkt

321, föreslagit riksdagen att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 489 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 33 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft tre motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I: 204) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.* (II: 251) hade hemställts, att riksdagen ville, utöver vad departementschefen förordat, bevilja till instruktörer för nykterhetsupplysning 12 600 kronor samt till allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare *m. fl.* 2 700 kronor och sålunda såsom bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande anvisa tillhoppa 504 300 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 204 och II: 251 ävensom motionen II: 104, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 489 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Ståhl*, *Bergstrand* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 204 och II: 251 ävensom med avslag å motionen II: 104, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 504 300 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr WIDÉN: Herr talman! Jag skulle först vilja instämma i vad herr Hoppe

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

sade i början av denna debatt, då han betonade, att det finns punkter inom åttonde huvudtiteln där vi inom avdelningen ha haft oerhört svårt att taga den ståndpunkt vi verkligen gjort, därför att vi skulle ha behövt rösta på ett annat sätt, men vi ha dock, som herr Wallentheim nyss sade, i stort sett följt Kungl. Maj:t.

Bland de punkter där en del av oss inte kunnat följa Kungl. Maj:t är frågan om anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. Skolöverstyrelsen har här föreslagit en höjning av anslaget med 348 100 kronor. Departementschefen har för sin del inte ansett sig kunna förorda en höjning med mer än 33 500 kronor, och han hänvisar då till det statsfinansiella läget. Vi ha alla förståelse för denna ståndpunkt. Detta till trots ha reservanterna funnit sig nödsakade att förorda en höjning av detta anslag på tvenne punkter med tillsammans 15 300 kronor. Jag skall här på grund av den sena timmen endast helt kort i någon mån motivera denna inställning.

Sedan 1938 har statsbidrag utgått till instruktörsverksamhet inom nykterhetsorganisationerna. Det ansågs då att detta borde uppgå till halva kostnaden för instruktörerna. Under 1948 har kostnaden för Godtemplarordens tvenne instruktörer uppgått till 28 000 kronor eller till 14 000 kronor för vardera. Statsbidrag har utgått med 6 000 kronor, varför organisationen fått satsa 8 000 kronor per instruktör. Det finns väl ingen som tror, att kostnaderna för år 1949 skulle komma att sjunka.

År 1938 ville riksdagen särskilt understryka angelägenheten av att till instruktörer anställdes för uppgiften väl lämpade personer, en synpunkt som givetvis bör beaktas, men man måste då fråga sig om detta är möjligt utan tillräckliga anslag. Skolöverstyrelsen anser att en höjning av detta anslag

till tidigare gängse principer vore skäligen.

Den andra punkten där reservanterna anse, att en höjning bör komma i fråga, är frågan om anslag till utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare. Anslag utgår med samma belopp som före kriget. Vi förstå var och en, att det anslaget i nuvarande läge är för knappt. Det räckte inte till för att täcka omkostnaderna för kursen i somras och vid årets kurs komma kostnaderna, speciellt för inackorderingar, att stiga så kraftigt, att med oförändrat anslag antalet kursdeltagare måste skäras ned rätt väsentligt.

Jag vill betona, att denna blygsamma begäran om höjning av anslaget med 15 300 kronor skulle komma vår ungdom till godo. Den innebär inte någon utökning av verksamheten utan endast ett bevarande av den verksamhet som för närvarande bedrivs på detta område.

I en tid då man allmänt erkänner, att ungdomsfylleriet och ungdomsbrottsligheten, två ting som obönhörligt höra ihop, utgöra svårlösta problem i vårt samhälle, borde detta krav inte vålla riksdagen några större bekymmer. Jag ber härmed att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Ståhl, Wiklund* i Stockholm, *Mosesson, Åhman, Jacobsson* i Igelsbo, *Lindberg, Stjärne, Bergstrand, Nyberg, Antby, Sjölin, Gustafsson* i Borås, *Olsson* i Mora, *Hammar, Swedberg, Wirtén* och *Lövroth*.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talmän! De livliga instämmandena i herr Widéns anförande understryka ju särskilt värdet av den reservation som han yrkade bifall till. Jag vill bara påpeka, att de som stå på utskottsmajoritetens ståndpunkt äro lika varmt intresserade av nykterhetsverksamheten som reservanterna och de som instäm-

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

de med dem. Följer man i detta sammanhang utvecklingen av det här anslaget ser man, att det från 1946/47 till 1947/48 höjts med 100 000 kronor. Nu har det innevarande år återigen föreslagits bliva höjt, men endast med 33 500 kronor, då man nu på så många områden har måst begränsa anslagen och inte medgiva några höjningar. Jag tror, att om vi se på bakgrunden, d. v. s. den vilja att göra något för nykterhetens främjande som departementschefen har visat och som vi inom utskottsmajoriteten också ha anslutit oss till, kunna vi förstå hans ståndpunkt, och jag hoppas, att alla de som instämde i det förra yrkandet också kunna förstå den ståndpunkt som utskottets majoritet har intagit. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 304:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 50 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 305—357.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 358.

Lades till handlingarna.

Punkten 359.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 360.

Lades till handlingarna.

§ 14.

Avlämnades följande motioner, nämligen:

nr 345, av herr *Mosesson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, angående anslag till fängvårdsstyrelsen m. m.;

nr 346, av herr *Olsson* i Mora m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 135, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1949/50 m. m.; och

nr 347, av herrar *Åqvist* och *Olsson* i Mora, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående Svenska skifferoljeaktiebolagets framtida verksamhet.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 104, till Konungen i anledning

av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.
Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.45 på natten.

In fidem
Per Bergsten.